

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ & ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ

Διπλωματική Εργασία

**ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΚΑΙΝΟΤΟΜΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**

Της

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΣΥΜΠΡΟΥΚΟΥ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Γεωργία Φέρμελη

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης
στη διοίκηση & οργάνωση εκπαιδευτικών μονάδων

Θεσσαλονίκη, Σεπτέμβριος 2018

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία καλύπτεται στο σύνολό της νομικά από δημόσια άδεια πνευματικών δικαιωμάτων CreativeCommons:

Αναφορά Δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή

Μπορείτε να:

- **Μοιραστείτε:** αντιγράψετε και αναδιανέμετε το παρόν υλικό με κάθε μέσο και τρόπο
- **Προσαρμόστε:** αναμείξτε, τροποποιήστε και δημιουργήστε πάνω στο παρόν υλικό

Υπό τους ακόλουθους όρους:

- **Αναφορά Δημιουργού:** Θα πρέπει να καταχωρίσετε αναφορά στο δημιουργό, με σύνδεσμο της άδειας, και με αναφορά αν έχουν γίνει αλλαγές. Μπορείτε να το κάνετε αυτό με οποιονδήποτε εύλογο τρόπο, αλλά όχι με τρόπο που να υπονοεί ότι ο δημιουργός αποδέχεται το έργο σας ή τη χρήση που εσείς κάνετε.
- **Μη Εμπορική Χρήση:** Δε μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το υλικό για εμπορικούς σκοπούς.
- **Παρόμοια Διανομή:** Αν αναμείξετε, τροποποιήσετε, ή δημιουργήσετε πάνω στο παρόν υλικό, πρέπει να διανείμετε τις δικές σας συνεισφορές υπό την ίδια άδεια CreativeCommonsόπως και το πρωτότυπο.

Αναλυτικές πληροφορίες νομικού κώδικα στην ηλεκτρονική διεύθυνση:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>

Υπεύθυνη Δήλωση

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τον Κανονισμό Σπουδών του Μεταπτυχιακού Προγράμματος στη Διοίκηση & Οργάνωση Εκπαιδευτικών Μονάδων του Αλεξάνδρειου ΤΕΙ Θεσσαλονίκης, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- Η παρούσα Διπλωματική Εργασία αποτελεί έργο αποκλειστικά δικής μου δημιουργίας, έρευνας, μελέτης και συγγραφής.
- Για τη συγγραφή της Διπλωματικής μου Εργασίας δεν χρησιμοποίησα ολόκληρο ή μέρος έργου άλλου δημιουργού ή τις ιδέες και αντιλήψεις άλλου δημιουργού χωρίς να γίνεται σαφής αναφορά στην πηγή προέλευσης(βιβλίο, άρθρο από επιστημονικό περιοδικό, ιστοσελίδα κλπ.).

Θεσσαλονίκη, Σεπτέμβριος, 2018

Η Δηλούσα: Βασιλική Συμπρούκου

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αυτή η πτυχιακή εργασία είναι μια προσωπική προσπάθεια, που για να ολοκληρωθεί χρειάστηκαν πολλές ώρες μελέτης και συλλογής πληροφοριών. Ευχαριστώ τη φίλη καθηγήτρια πληροφορικής Ζωή, τη φίλη δασκάλα Μαρία, που η βοήθεια τους καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης αυτής της εργασίας ήταν κάτι παραπάνω από πολύτιμη, όπως και την επιβλέπουσα καθηγήτρια κα. Φέρμελη Γεωργία για τις κατευθυντήριες γραμμές και συμβουλές της. Επίσης ευχαριστώ την εξεταστική επιτροπή που μου κάνει την τιμή να αξιολογήσει την εργασία μου.

Αφιερωμένη στην Ελένη μου...

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εκπαίδευση σχετίζεται με τις ανάγκες της ανθρώπινης φύσης, αλλά και τις απαιτήσεις της αγοράς. Συνεπώς, η εισαγωγή της καινοτομίας στην εκπαίδευση συνδέεται με την απαίτηση για αλλαγή της σκέψης και της πρακτικής των μελών του εκπαιδευτικού συστήματος. Η εκπαίδευση έχει δει περισσότερες καινοτομίες στις μεθόδους, τις πρακτικές, τα εργαλεία και τη φιλοσοφία της τα τελευταία 10 έως 15 χρόνια από ό, τι στα προηγούμενα 100 χρόνια (Πασιαρδής, 2015). Οι εκπαιδευτικές καινοτομίες εμφανίζονται σε διάφορους τομείς και σε πολλές μορφές. Η καινοτομία μπορεί να κατευθύνεται προς την πρόοδο σε μία, πολλές ή όλες τις πτυχές του εκπαιδευτικού συστήματος: θεωρία και πρακτική, πρόγραμμα σπουδών, διδασκαλία και μάθηση, πολιτική, τεχνολογία, θεσμοί και διοίκηση, θεσμική κουλτούρα και εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Μπορεί να εφαρμοστεί σε οποιαδήποτε πτυχή της εκπαίδευσης που μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο στη μάθηση και τους μαθητές¹. **Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να καταγράψει και να ερμηνεύσει τη βιωσιμότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων μέσω των απόψεων των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.**

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, τα καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα έχουν ενσωματωθεί σε μεγάλο βαθμό στη σχολική πραγματικότητα και τα υποκείμενα τους προέρχονται κυρίως από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την Αγωγή Υγείας. Ακόμα επισημαίνεται πως η σημασία της εφαρμογής καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι μεγάλη, ενώ για την ορθή διεξαγωγή και τη βιωσιμότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, οι συμμετέχοντες στην έρευνα εκπαιδευτικοί επεσήμαναν ότι απαιτείται καλή επικοινωνία, κατάλληλος χώρος, χρόνος και φυσικά η ενδεδειγμένη στάση και οι ενέργειες του δασκάλου.

Όσον αφορά εν γένει τη συμβολή των προγραμμάτων στη σχολική πραγματικότητα, φαίνεται ότι οι δάσκαλοι, ενώ πιστεύουν ότι τα προγράμματα αυτά συμβάλλουν στη βελτίωση των διαπροσωπικών σχέσεων και στην αύξηση της αυτενέργειας των

---

¹Στην παρούσα εργασία η χρήση του αρσενικού γένους αναφέρεται και στο θηλυκό και επομένως η αναφορά στον μαθητή, το εκπαιδευτικό, δάσκαλο και κ.λπ. αναφέρεται και στη μαθήτρια, την εκπαιδευτικό, τη δασκάλα κ.λπ.

μαθητών, φαίνεται να δυσκολεύονται να εντοπίσουν οποιαδήποτε βελτίωση στην απόδοση των μαθητών. Τέλος, οι δάσκαλοι οι οποίοι συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα τόνισαν την έλλειψη επιμόρφωσης και ενημέρωσης σχετικά με τα καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα.

Λέξεις κλειδιά: Εκπαίδευση, καινοτομία, βιωσιμότητα καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

ABSTRACT

Education is related to the needs of human nature as well as market requirements. Therefore, the introduction of innovation in education is linked to the need to change the thinking and practice of members of the education system. Education has seen more innovations in its methods, practices, tools and philosophy over the last 10 to 15 years than in the past 100 years (Pasiardis, 2015). Educational innovations appear in various fields and in many forms. Innovation can be directed towards progressing into one, many or all aspects of the education system: theory and practice, curriculum, teaching and learning, politics, technology, institutions and administration, institutional culture and teacher education. It can be applied to any aspect of education that can have a positive impact on learning and students. The purpose of this paper was to record and interpret the viability of innovative educational programs through the views of primary school teachers.

According to the results of this research, innovative educational programs have been largely integrated into school reality and their subjects come mainly from Environmental Education and Health Education. It is also noted that the importance of the implementation of innovative educational programs in primary education is high, while for the proper conduct and sustainability of innovative training programs the participants in the research have pointed out that good communication, appropriate space, time and, of course, the appropriate attitude actions of the teacher.

Regarding in general the contribution of programs to school reality, it appears that teachers, while believing that these programs contribute to improving interpersonal relationships and to increasing students' self-interest, seem to find it difficult to identify any improvement in student performance. Finally, the teachers who participated in the present study stressed the lack of training and information on innovative curricula.

Key words: Education, innovation, sustainability of innovative educational programs.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Μπορείτε να:.....	2
Υπό τους ακόλουθους όρους:.....	2
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ABSTRACT.....	7
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	8
ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	10
Εισαγωγή.....	15
Σκοπός και στόχοι της έρευνας.....	16
Δομή της εργασίας.....	17
Κεφάλαιο 1. Η καινοτομία στην εκπαίδευση.....	18
1.1 Τι είναι η εκπαιδευτική καινοτομία;.....	18
1.2 Επιπτώσεις των τεχνολογικών καινοτομιών στην εκπαίδευση.....	23
1.3 Τεχνοκεντρικό σύνδρομο.....	26
1.4 Ανησυχίες Online μάθησης.....	29
1.5 Εμπόδια στην καινοτομία.....	32
1.6 Πιθανές λύσεις.....	36
1.7 Παγκοσμιοποίηση στην εκπαίδευση.....	40
1.8 Καινοτομίες στη διδασκαλία, τη μάθηση και την αξιολόγηση.....	42
1.9 Ηγεσία και σχολική καινοτομία.....	44
1.10 Αξιολόγηση.....	46
Κεφάλαιο 2. Ιστορική αναδρομή καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.....	48
Κεφάλαιο 3. Βιβλιογραφική ανασκόπηση καινοτόμων προγραμμάτων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.....	61
3.1 Απαιτήσεις & συνθήκες στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.....	63
3.2 Διεθνές & εθνικό πλαίσιο εκπαιδευτικού συστήματος.....	65
3.3 Βιωσιμότητα καινοτόμων προγραμμάτων στο εκπαιδευτικό σύστημα.....	68
3.4 Πλεονεκτήματα και πιθανές επιπλοκές.....	69
3.5 Τεχνολογίες για μάθηση, δημιουργικότητα και καινοτομία.....	75
3.5.1 Χρήση της τεχνολογίας.....	78
3.5.2 Καινοτόμος διδασκαλία: ο ρόλος των εκπαιδευτικών.....	80
3.5.3 Ελεύθερος χρόνος έναντι σχολικής εργασίας.....	82
3.5.4 Η τεχνολογία ως παράγοντας αλλαγής.....	84
Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία.....	87

4.1 Σκοπός και στόχοι της έρευνας.....	87
4.2 Ερευνητική μέθοδος.....	87
4.3 Δείγμα της έρευνας.....	88
4.4 Το ερωτηματολόγιο της έρευνας.....	88
4.5 Ηθική και δεοντολογία της έρευνας.....	89
4.6 Ανάλυση δεδομένων.....	89
4.7 Εγκυρότητα και αξιοπιστία.....	89
Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα.....	91
Κεφάλαιο 6. Συμπεράσματα- Συζήτηση.....	174
6.1 Προτάσεις.....	176
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	183
Ελληνική βιβλιογραφία.....	183
Ξενόγλωσσηβιβλιογραφία.....	183
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	198

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. ΦΥΛΟ.....	90
Πίνακας 2. ΗΛΙΚΙΑ.....	91
Πίνακας 3. ΠΡΟΥΠΗΡΕΣΙΑ.....	92
Πίνακας 4. ΣΧΟΛΕΙΑ.....	93
Πίνακας 5. ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ.....	95
Πίνακας 6. Χαρακτηριστικά παραδοσιακού προγράμματος σπουδών στην πρωτοβάθμια.....	96
Πίνακας 7. Έλλειψη πολιτικής βούλησης.....	98
Πίνακας 8. Αντιδράσεις εκπαιδευτικών.....	99
Πίνακας 9. Έλλειψη προγραμματισμού και κατάλληλου σχεδιασμού.....	100
Πίνακας 10. Συνεχείς τροποποιήσεις στην πολιτική του υπουργείου παιδείας.....	101
Πίνακας 11. Ικανοποίηση από επιμόρφωση.....	103
Πίνακας 12. Λόγοι μη ικανοποίησης.....	104
Πίνακας 13. Συμβολή καινοτόμων προγραμμάτων στη βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου.....	106
Πίνακας 14. Βελτίωση ποιότητας εκπαιδευτικού έργου.....	107
Πίνακας 15. Καλλιέργεια δεξιοτήτων μαθητών.....	108
Πίνακας 16. Κίνητρα για περισσότερη προσπάθεια από την πλευρά των μαθητών.....	109
Πίνακας 17. Συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία.....	110
Πίνακας 18. Επίδοση μαθητών.....	112
Πίνακας 19. Κοινωνική καλλιέργεια μαθητών.....	113
Πίνακας 20. Εγχειρίδια και αναλυτικά προγράμματα.....	114
Πίνακας 21. Διδασκαλία.....	115
Πίνακας 22. Διεύθυνση του σχολείου.....	116
Πίνακας 23. Υποδομές του σχολείου.....	117
Πίνακας 24. Υλικοτεχνική υποδομή.....	119
Πίνακας 25. Διεύθυνση του σχολείου.....	120
Πίνακας 26. Εκπαιδευτική διαδικασία.....	121
Πίνακας 27. Γνώσεις και ικανότητες εκπαιδευτικού.....	122
Πίνακας 28. Συνεχής επιμόρφωση μέσω προγραμμάτων και δράσεων.....	123
Πίνακας 29. Αναφορές σχετικά με τα αποτελέσματα εφαρμογής των καινοτόμων προγραμμάτων ανά σχολικό έτος.....	124
Πίνακας 30. Οι προαναφερθέντες τομείς καλύπτουν όλο το φάσμα για την αποτελεσματική εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.....	126
Πίνακας 31. Ελλείψεις για την αποτελεσματική εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.....	127
Πίνακας 32. Σχολικός σύμβουλος.....	128
Πίνακας 33. Διευθυντής του σχολείου.....	129
Πίνακας 34. Σύλλογος διδασκόντων.....	130
Πίνακας 35. Μαθητές.....	131
Πίνακας 36. Γονείς και κηδεμόνες.....	132
Πίνακας 32. Υπεύθυνος σχολικών δραστηριοτήτων.....	133
Πίνακας 37. Ποιο θεωρείτε το πιο καινοτόμο πρόγραμμα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.....	135
Πίνακας 38. Φορείς του σχολείου.....	136
Πίνακας 39. Εξωτερικοί φορείς.....	137

Πίνακας 40. Διεύθυνση του σχολείου.....	138
Πίνακας 41. Μαθητές.....	140
Πίνακας 42. Γονείς και κηδεμόνες.....	141
Πίνακας 43. Σύλλογος διδασκόντων.....	142
Πίνακας 44. Ο βαθμός δυσκολίας παραμένει ο ίδιος και σήμερα.....	143
Πίνακας 45. Διεύθυνση του σχολείου.....	144
Πίνακας 46. Μαθητές.....	146
Πίνακας 47. Γονείς και κηδεμόνες.....	147
Πίνακας 48. Σύλλογος διδασκόντων.....	148
Πίνακας 49. Η εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων διαταράσσει τις σχέσεις εκπαιδευτικών μεταξύ τους και των εκπαιδευτικών με τη διεύθυνση του σχολείου.....	150
Πίνακας 50. Έγκαιρη και ολοκληρωμένη ενημέρωση από τους αρμόδιους φορείς του υπουργείου παιδείας.....	151
Πίνακας 51. Συνεχής επιμόρφωση και εκπαίδευση εκπαιδευτών.....	152
Πίνακας 52. Επαρκής υλικοτεχνική υποδομή.....	152
Πίνακας 53. Παροχή κινήτρων προς εκπαιδευτικούς.....	152
Πίνακας 54. Όλα τα παραπάνω.....	153
Πίνακας 55. Μελλοντικά θα πρέπει τα καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής.....	153
Πίνακας 56. Οικονομικοί πόροι.....	154
Πίνακας 57. Στελέχωση.....	155
Πίνακας 58. Οργάνωση και συντονισμός σχολικού περιβάλλοντος.....	156
Πίνακας 59. Διαχείριση και αξιοποίηση μέσων και πόρων.....	157
Πίνακας 60. Ατομική πρόοδος μαθητών.....	158
Πίνακας 61. Σχέσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία.....	159
Πίνακας 62. Η έλλειψη ικανοποίησης τους σε σχέση με τους δείκτες μπορεί να οφείλεται στη μη ομαλή εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.....	161
Πίνακας 63. Σε τι βαθμό οι στόχοι του υπουργείου Παιδείας σχετικά με την εισαγωγή καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων έχουν ικανοποιηθεί.....	162
Πίνακας 64. Γραφειοκρατική αντιμετώπιση.....	163
Πίνακας 65. Πιθανότητα δημιουργίας εσωτερικών συγκρούσεων.....	164
Πίνακας 66. Ελλιπές ενδιαφέρον από την πλευρά των μαθητών.....	165
Πίνακας 67. Πλεονεκτήματα από την εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.....	165
Πίνακας 68. Διεύθυνση του σχολείου.....	167
Πίνακας 69. Σύλλογο διδασκόντων.....	168
Πίνακας 70. Αρμόδιοι φορείς του υπουργείου παιδείας.....	170
Διάγραμμα 1. ΦΥΛΟ.....	91
Διάγραμμα 2. ΗΛΙΚΙΑ.....	92
Διάγραμμα 3. ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ.....	93
Διάγραμμα 4. ΣΧΟΛΕΙΑ.....	95
Διάγραμμα 5. ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ.....	96
Διάγραμμα 6. Χαρακτηριστικά παραδοσιακού προγράμματος σπουδών στην πρωτοβάθμια.....	97

Διάγραμμα 7. Έλλειψη πολιτικής βούλησης.....	99
Διάγραμμα 8. Αντιδράσεις εκπαιδευτικών.....	100
Διάγραμμα 9. Έλλειψη προγραμματισμού και κατάλληλου σχεδιασμού.....	101
Διάγραμμα 10. Συνεχείς τροποποιήσεις στην πολιτική του υπουργείου παιδείας.....	102
Διάγραμμα 11. Ικανοποίηση από επιμόρφωση.....	104
Διάγραμμα 12. Λόγοι μη ικανοποίησης.....	106
Διάγραμμα 13. Συμβολή καινοτόμων προγραμμάτων στη βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου	107
Διάγραμμα 14. Βελτίωση ποιότητας εκπαιδευτικού έργου.....	108
Διάγραμμα 15. Καλλιέργεια δεξιοτήτων μαθητών.....	109
Διάγραμμα 16. Κίνητρα για περισσότερη προσπάθεια από την πλευρά των μαθητών.....	110
Διάγραμμα 17. Συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία.....	111
Διάγραμμα 18. Επίδοση μαθητών.....	113
Διάγραμμα 19. Κοινωνική καλλιέργεια μαθητών.....	114
Διάγραμμα 20. Εγχειρίδια και αναλυτικά προγράμματα.....	115
Διάγραμμα 21. Διδασκαλία.....	116
Διάγραμμα 22. Διεύθυνση του σχολείου.....	117
Διάγραμμα 23. Υποδομές του σχολείου.....	118
Διάγραμμα 24. Υλικοτεχνική υποδομή.....	120
Διάγραμμα 25. Διεύθυνση του σχολείου.....	121
Διάγραμμα 26. Εκπαιδευτική διαδικασία.....	122
Διάγραμμα 27. Γνώσεις και ικανότητες εκπαιδευτικού.....	123
Διάγραμμα 28. Συνεχής επιμόρφωση μέσω προγραμμάτων και δράσεων.....	124
Διάγραμμα 29. Αναφορές σχετικά με τα αποτελέσματα εφαρμογής των καινοτόμων προγραμμάτων ανά σχολικό έτος.....	125
Διάγραμμα 30. Οι προαναφερθέντες τομείς καλύπτουν όλο το φάσμα για την αποτελεσματική εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.....	126
Διάγραμμα 31. Ελλείψεις για την αποτελεσματική εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.....	127
Διάγραμμα 32. Σχολικός σύμβουλος.....	129
Διάγραμμα 33. Διευθυντής του σχολείου.....	130
Διάγραμμα 34. Σύλλογος διδασκόντων.....	131
Διάγραμμα 35. Μαθητές.....	132
Διάγραμμα 36. Γονείς και κηδεμόνες.....	133
Διάγραμμα 37. Υπεύθυνος σχολικών δραστηριοτήτων.....	134
Διάγραμμα 38. Ποιο θεωρείτε το πιο καινοτόμο πρόγραμμα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης...	136
Διάγραμμα 39. Φορείς του σχολείου.....	137
Διάγραμμα 40. Εξωτερικοί φορείς.....	138
Διάγραμμα 41. Διεύθυνση του σχολείου.....	139
Διάγραμμα 42. Μαθητές.....	141
Διάγραμμα 43. Γονείς και κηδεμόνες.....	142
Διάγραμμα 44. Σύλλογος διδασκόντων.....	143
Διάγραμμα 45. Ο βαθμός δυσκολίας παραμένει ο ίδιος και σήμερα.....	144
Διάγραμμα 46. Διεύθυνση του σχολείου.....	145
Διάγραμμα 47. Μαθητές.....	147

Διάγραμμα 48. Γονείς και κηδεμόνες.....	148
Διάγραμμα 49. Σύλλογος διδασκόντων.....	149
Διάγραμμα 50. η εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων διαταράσσει τις σχέσεις εκπαιδευτικών μεταξύ τους και των εκπαιδευτικών με τη διεύθυνση του σχολείου.....	151
Διάγραμμα 51. μελλοντικά θα πρέπει τα καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής.....	154
Διάγραμμα 52. Οικονομικοί πόροι.....	155
Διάγραμμα 53. Στελέχωση.....	156
Διάγραμμα 54. Οργάνωση και συντονισμός σχολικού περιβάλλοντος.....	157
Διάγραμμα 55. Διαχείριση και αξιοποίηση μέσων και πόρων.....	158
Διάγραμμα 56. Ατομική πρόοδος μαθητών.....	159
Διάγραμμα 57. Σχέσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία.....	160
Διάγραμμα 58. η έλλειψη ικανοποίησης τους σε σχέση με τους δείκτες μπορεί να οφείλεται στη μη ομαλή εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.....	161
Διάγραμμα 59. Σε τι βαθμό οι στόχοι του υπουργείου Παιδείας σχετικά με την εισαγωγή καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων έχουν ικανοποιηθεί.....	163
Διάγραμμα 60. Γραφειοκρατική αντιμετώπιση.....	164
Διάγραμμα 61. Πλεονεκτήματα από την εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.....	166
Διάγραμμα 62. Διεύθυνση του σχολείου.....	168
Διάγραμμα 63. Σύλλογο διδασκόντων.....	170
Διάγραμμα 64. Αρμόδιοι φορείς του υπουργείου παιδείας.....	172

Εισαγωγή

Υπάρχει αυξανόμενο ενδιαφέρον και συνειδητοποίηση του ρόλου και της συνάφειας της δημιουργικότητας και της καινοτομίας στην Ευρώπη. Αναγνωρίζεται ότι η Ευρώπη πρέπει να ενισχύσει την ικανότητά της για δημιουργικότητα και καινοτομία προκειμένου να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στην ανάπτυξη της κοινωνίας της γνώσης (ΕΚ, 2008α) και να καταστεί ανταγωνιστικότερη από οικονομική και κοινωνική άποψη (ΕΚ, 2008β).

Τον Μάρτιο του 2000, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έθεσε για την Ευρώπη έναν στρατηγικό στόχο για την επόμενη δεκαετία: «να γίνει η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης στον κόσμο». Για να επιτευχθεί αυτός ο φιλόδοξος στόχος, ο οποίος αποτελεί μέρος της στρατηγικής της Λισαβόνας, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων ζήτησαν μετασχηματισμό της ευρωπαϊκής οικονομίας και εκσυγχρονισμό των συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας και εκπαίδευσης. Η στρατηγική της Λισαβόνας, ένα πρόγραμμα που εστιάζει στην ανάπτυξη και την απασχόληση για την ευρωπαϊκή ανταγωνιστικότητα, υπογραμμίζει το γεγονός ότι η γνώση και η καινοτομία είναι τα πιο πολύτιμα περιουσιακά στοιχεία της ΕΕ.

Κατά την έναρξη των ανανεωμένων στόχων της Λισαβόνας, το εαρινό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του 2006 ζήτησε μια ευρεία στρατηγική καινοτομίας για την Ευρώπη, επαναλαμβάνοντας τη δέσμευση να δαπανήσουν περισσότερα για την καινοτομία. Προσδιόρισε την εκπαίδευση και την κατάρτιση ως έναν από τους κρίσιμους παράγοντες για μια Ευρώπη φιλικότερη προς την καινοτομία. Η γνώση και η καινοτομία θεωρούνται η καρδιά της ευρωπαϊκής ανάπτυξης. Την άνοιξη του 2008, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δήλωσε ότι οι δυνατότητες δημιουργίας και καινοτομίας των Ευρωπαίων πολιτών είναι ουσιώδεις για τη μελλοντική ανάπτυξη. Στα συμπεράσματά του, ζητήθηκε από τα κράτη μέλη και την Επιτροπή να αναπτύξουν εκπαιδευτική πολιτική που βασίζεται σε τεκμήρια σχετικά με τις δημιουργικές και καινοτόμες δεξιότητες, να στηρίξει την έρευνα για την προώθηση αυτών των δεξιοτήτων και να προωθηθεί η δημιουργικότητα και η καινοτομία σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης. Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υποστήριξε τον Σεπτέμβριο του 2008 την πρόταση της Επιτροπής να ορίσει το 2009 ως «Ευρωπαϊκό Έτος Δημιουργικότητας και Καινοτομίας». Αυτό το ευρωπαϊκό έτος έχει ως στόχο την

ευαισθητοποίηση του κοινού, τη διάδοση πληροφοριών και την προώθηση του δημόσιου διαλόγου σχετικά με τη δημιουργικότητα και την ικανότητα καινοτομίας. Στοχεύει επίσης στην τόνωση της έρευνας σχετικά με τον τρόπο ανάπτυξης της δημιουργικής και καινοτόμου στάσης και της επιχειρηματικότητας για προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη. Το Συμβούλιο της Ευρώπης υπογραμμίζει τη σημασία της δημιουργικότητας, της γνώσης, της ευελιξίας και της καινοτομίας σε μια περίοδο ταχείας τεχνολογικής αλλαγής, καθώς ενισχύουν την ευημερία των πολιτών και παρέχουν ευκαιρίες σταδιοδρομίας.

Η καινοτομία βρίσκεται στο επίκεντρο της ατζέντας της Ευρωπαϊκής επιτροπής για μεγάλο χρονικό διάστημα και είναι ένας από τους τρεις βασικούς τομείς πολιτικής για την αναθεωρημένη στρατηγική της Λισαβόνας (ΕΚ, 2005). Η δημιουργικότητα, μια σχετικά νέα αντίληψη για τη χάραξη πολιτικής της ΕΕ, έχει αναγνωριστεί ως η "άπειρη πηγή καινοτομίας" (ΕΚ, 2008c) και ως εκ τούτου απαραίτητη για μια αλλαγή καινοτομίας. Η καινοτομία θεωρείται ως η βασική συμβολή για τη μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη (ΕΚ, 2008c) και για την ανάπτυξη της αγοράς (Aho, 2006). Η δημιουργικότητα είναι μια ικανότητα που επιτρέπει στα άτομα να βρουν νέες λύσεις, να δουν τα πράγματα με διαφορετική οπτική γωνία, να δημιουργήσουν και να αξιολογήσουν νέες ιδέες. Μια τέτοια καινοτόμος και δημιουργική ικανότητα μπορεί να αξιοποιηθεί πλήρως μόνο εάν διαδοθεί ευρέως σε ολόκληρο τον ευρωπαϊκό πληθυσμό (ΕΚ, 2008α).

Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να καταγράψει και να ερμηνεύσει τη βιωσιμότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων μέσω των απόψεων των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Προκειμένου να επιτευχθεί ο συγκεκριμένος σκοπός επιλέχθηκαν οι ακόλουθοι βασικοί άξονες:

- Αξιολόγηση της εξελικτικής πορείας των καινοτόμων προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση
- Αποτίμηση των εφαρμοζόμενων καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων (πλεονεκτήματα, μειονεκτήματα, προϋποθέσεις, κ.λ.π.)
- Κατανόηση του συστήματος αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Από τους ανωτέρω άξονες προέκυψαν και τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία επιχειρεί η παρούσα εργασία να διερευνήσει:

- Ποιοι είναι οι στόχοι των καινοτόμων προγραμμάτων εκπαίδευσης;
- Ποια είναι η σημασία της εφαρμογής καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;
- Ποιες είναι οι προϋποθέσεις για τη βιωσιμότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων;
- Ποια η συμβολή των προγραμμάτων στη σχολική πραγματικότητα;
- Ποιες είναι οι προτάσεις για τη βελτίωση της εφαρμογής και άρα η βιωσιμότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;

Δομή της εργασίας

Η εργασία δομείται ως εξής: στο **πρώτο κεφάλαιο** αναλύεται η έννοια της καινοτομίας στην εκπαίδευση, στο **δεύτερο κεφάλαιο** γίνεται μια ιστορική αναδρομή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και στο **τρίτο** ακολουθεί η βιβλιογραφική ανασκόπηση των καινοτόμων προγραμμάτων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στο **τέταρτο** κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία της παρούσας έρευνας, στο **πέμπτο** τα αποτελέσματα της έρευνας και στο **έκτο** τα συμπεράσματά της.

Κεφάλαιο 1. Η καινοτομία στην εκπαίδευση

1.1 Τι είναι η εκπαιδευτική καινοτομία;

Η εκπαίδευση σχετίζεται με τις ανάγκες της ανθρώπινης φύσης, αλλά και τις απαιτήσεις της αγοράς. Συνεπώς, η εισαγωγή της καινοτομίας στην εκπαίδευση συνδέεται με την απαίτηση για αλλαγή της σκέψης και της πρακτικής των μελών του εκπαιδευτικού συστήματος (Πασιαρδής, 2015).

Η εκπαίδευση έχει δει περισσότερες καινοτομίες στις μεθόδους, τις πρακτικές, τα εργαλεία και τις φιλοσοφίες της τα τελευταία 10 έως 15 χρόνια, από ό, τι στα προηγούμενα 100 χρόνια (Πασιαρδής, 2015).

Η καινοτομία είναι γενικά κατανοητή ως "[...] η επιτυχής εισαγωγή ενός νέου πράγματος, αντικειμένου ή μεθόδου" (Brewer and Tierney, 2012, σελ. 15). Στην ουσία, "[...] η καινοτομία φαίνεται να έχει δύο υποσυνιστώσες. Πρώτον, υπάρχει η ιδέα ή το στοιχείο που είναι καινοτόμο σε ένα συγκεκριμένο άτομο ή ομάδα και δεύτερον, υπάρχει η αλλαγή που προκύπτει από την υιοθέτηση του αντικειμένου ή της ιδέας" (Evans, 1970, σελ. 16). Έτσι, η καινοτομία απαιτεί τρία σημαντικά βήματα: μια ιδέα, την εφαρμογή της και το αποτέλεσμα που προκύπτει από την υλοποίηση της ιδέας και παράγει μια αλλαγή. Στην εκπαίδευση, η καινοτομία μπορεί να εμφανιστεί ως μια νέα παιδαγωγική θεωρία, μεθοδολογική προσέγγιση, τεχνική διδασκαλίας, εκπαιδευτικό εργαλείο, διαδικασία μάθησης ή θεσμική δομή που, όταν εφαρμοστεί, παράγει μια σημαντική αλλαγή στη διδασκαλία και τη μάθηση, που οδηγεί σε καλύτερη εκπαίδευση των μαθητών. Έτσι, οι καινοτομίες στην εκπαίδευση αποσκοπούν στην αύξηση της παραγωγικότητας και της αποτελεσματικότητας της μάθησης ή και στη βελτίωση της ποιότητας της μάθησης.

Η **αποτελεσματικότητα** καθορίζεται γενικά από τον χρόνο, τα χρήματα και τους πόρους που είναι απαραίτητοι για την επίτευξη συγκεκριμένων αποτελεσμάτων. Στην εκπαίδευση, η αποτελεσματικότητα της μάθησης καθορίζεται κυρίως από τον επενδυμένο χρόνο και το κόστος. Η μάθηση είναι πιο αποτελεσματική εάν επιτύχουμε τα ίδια αποτελέσματα σε λιγότερο χρόνο και με λιγότερα έξοδα. Η **παραγωγικότητα** καθορίζεται με την εκτίμηση των αποτελεσμάτων που λαμβάνονται έναντι της επένδυσης για να επιτευχθεί το αποτέλεσμα. Έτσι, εάν μπορούμε να επιτύχουμε

περισσότερα με λιγότερη προσπάθεια, η παραγωγικότητα αυξάνεται. Ως εκ τούτου, οι καινοτομίες στην εκπαίδευση θα πρέπει να αυξάνουν τόσο την παραγωγικότητα της μάθησης όσο και την αποτελεσματικότητα της μάθησης.

Οι εκπαιδευτικές καινοτομίες εμφανίζονται σε διάφορους τομείς και σε πολλές μορφές. Σύμφωνα με το «Γραφείο Εκπαίδευσης των ΗΠΑ (US Department of Education, 2004)», *"Υπάρχουν καινοτομίες στον τρόπο με τον οποίο οργανώνονται και διευθύνονται τα εκπαιδευτικά συστήματα. Υπάρχουν καινοτομίες στις τεχνικές διδασκαλίας ή στα συστήματα παράδοσης, όπως η χρήση νέων τεχνολογιών στην τάξη. Υπάρχουν καινοτομίες στον τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί προσλαμβάνονται και προετοιμάζονται και πληρώνονται"* (US Department of Education, 2004).

Η καινοτομία μπορεί να κατευθύνεται προς την πρόοδο σε μία, πολλές ή όλες τις πτυχές του εκπαιδευτικού συστήματος: θεωρία και πράξη, Πρόγραμμα Σπουδών, διδασκαλία και μάθηση, πολιτική, τεχνολογία, θεσμοί και διοίκηση, θεσμική κουλτούρα και εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Μπορεί να εφαρμοστεί σε οποιαδήποτε πτυχή της εκπαίδευσης που μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο στη μάθηση και τους μαθητές.

Κατά παρόμοιο τρόπο, η εκπαιδευτική καινοτομία αφορά όλους τους εμπλεκόμενους παράγοντες: τον εκπαιδευόμενο, τους γονείς, τον εκπαιδευτικό, τους ερευνητές και τους πολιτικούς και απαιτεί την ενεργό συμμετοχή και υποστήριξή τους.

Η παιδεία τρέφεται από την κοινωνία και, με τη σειρά της, τρέφει την κοινωνία. Το εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα βασίζεται στην αφοσίωση και την ευθύνη της κοινωνίας για την αποτελεσματική λειτουργία του, έτσι η συμμετοχή των γονέων, μαζί με την ισχυρή υποστήριξη της κοινότητας και της κοινωνίας, είναι κρίσιμης σημασίας για την επιτυχία. Ένα εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα είναι συνήθως το προϊόν μιας ξεχωριστής σειράς ιστορικών, πολιτικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και οικονομικών επιπτώσεων. Δεδομένου ότι πρόκειται για ένα ολοκληρωμένο σύστημα, οι διάφορες περιοχές του δεν είναι μόνο αλληλένδετες και αλληλεξαρτώμενες, αλλά ενεργούν από κοινού. Στη συνέχεια, οποιαδήποτε αλλαγή σε μία από αυτές μπορεί να προκαλέσει αλλαγή σε άλλους.

Οι καινοτομίες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξελικτικές ή επαναστατικές (Osolind, 2012), να διατηρηθούν ή να αποσυρθούν (Christensen and Overdorf, 2000.

Yuand Hang, 2010). Οι εξελικτικές καινοτομίες οδηγούν σε βαθμιαία βελτίωση, αλλά απαιτούν συνέχεια. Οι επαναστατικές καινοτομίες επιφέρουν μια πλήρη αλλαγή, πλήρη αναθεώρηση ή και αντικατάσταση του παλιού με το νέο, συχνά σε σύντομο χρονικό διάστημα. Οι καινοτομίες μπορούν επίσης να είναι απτές (π.χ. εργαλεία τεχνολογίας) και άυλες (π.χ. μέθοδοι, στρατηγικές και τεχνικές).

Μαζί με τους τύπους καινοτομίας, ο βαθμός του αντίκτυπου μπορεί να προσδιοριστεί στα ακόλουθα τρία επίπεδα:

Προσαρμογή ή αναβάθμιση της διαδικασίας: η καινοτομία μπορεί να προκύψει στις καθημερινές επιδόσεις και να θεωρηθεί ως ένας τρόπος για να καταστήσουμε τη δουλειά μας ευκολότερη, πιο αποτελεσματική, πιο ελκυστική ή λιγότερο αγχωτική.

Τροποποίηση της διαδικασίας: καινοτομία που αλλάζει σημαντικά τη διαδικασία, τις επιδόσεις ή την ποιότητα ενός υπάρχοντος προϊόντος (π.χ. επιταχυνόμενη μάθηση (AL), σχολή ναύλωσης, οικιακή εκπαίδευση, μικτή μάθηση).

Μετασχηματισμός του συστήματος: δραματική μετατροπή, κοινός πυρήνας, πλήρως αυτοματοποιημένα εκπαιδευτικά συστήματα, αυτόνομη ή αυτοκατευθυνόμενη μάθηση, διαδικτυακή δικτύωση και m-learning.

Οι καινοτομίες πρώτου επιπέδου κάνουν λογικές βελτιώσεις και αποτελούν σημαντικά συστατικά της καθημερινής ζωής και της εργασίας. Πρέπει να ενισχυθούν χωρίς αμφιβολία, να υποστηριχθούν και να χρησιμοποιηθούν. Οι καινοτομίες δεύτερου επιπέδου είτε οδηγούν στην εξέλιξη της αλλαγής ενός συστήματος είτε αποτελούν μέρος αυτής της αλλαγής και, ως εκ τούτου, μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην ποιότητα της εκπαίδευσης. Οι καινοτομίες του τρίτου επιπέδου είναι ταυτόχρονα σημαντικές και αποδιοργανωτικές και μπορούν να κάνουν μια επαναστατική, συστηματική αλλαγή.

Όλες οι καινοτομίες στοχεύουν τελικά σε μεταβαλλόμενους ποιοτικούς ή και ποσοτικούς παράγοντες των μαθησιακών αποτελεσμάτων:

- **ποιοτικοί παράγοντες**: καλύτερη γνώση, αποτελεσματικότερες δεξιότητες, σημαντικές ικανότητες, ανάπτυξη χαρακτήρα, αξίες, διαθέσεις, αποτελεσματική τοποθέτηση θέσεων εργασίας και απόδοση εργασίας και

• **ποσοτικοί παράγοντες:** βελτιωμένες παράμετροι μάθησης, όπως τα αποτελέσματα των δοκιμών, ο όγκος των πληροφοριών που αποκτήθηκαν, ο όγκος των δεξιοτήτων ή ικανοτήτων που αναπτύχθηκαν, οι αριθμοί εγγραφής στο σχολείο, οι μετρημένες επιδόσεις των μαθητών, η διατήρηση, η φθορά, το ποσοστό αποφοίτησης, ο αριθμός των μαθητών στην τάξη, το κόστος και η απόδοση του χρόνου (Csikszentmihalyi, 2013).

Στην εκπαίδευση, μπορούμε να εκτιμήσουμε την επίδραση της καινοτομίας μέσω των μαθησιακών αποτελεσμάτων ή των αποτελεσμάτων των εξετάσεων, των εκπαιδευτικών και των μαθητών, των επίσημων και άτυπων αξιολογήσεων και της αυτοαξιολόγησης των μαθητών. Η καινοτομία μπορεί επίσης να υπολογιστεί χρησιμοποιώντας παράγοντες όπως η παραγωγικότητα (περισσότερα μαθησιακά αποτελέσματα σε δεδομένη χρονική στιγμή), η χρονική αποτελεσματικότητα (μικρότερη διάρκεια της μελέτης του ίδιου υλικού) ή η αποδοτικότητα κόστους (λιγότερα έξοδα ανά μαθητή). Άλλες αξιολογήσεις μπορούν να περιλαμβάνουν τα ακαδημαϊκά δεδομένα του σχολείου, τον αριθμό των εισαγόμενων στο πανεπιστήμιο και το ποσοστό απασχόλησης των αποφοίτων σχολείων, την παραγωγικότητα της εργασίας και την εξέλιξη της σταδιοδρομίας τους.

Η αξιολόγηση των επιπτώσεων της καινοτομίας μπορεί επίσης να βασιστεί στην κλίμακα εφαρμογής:

- μοναδική / τοπική / περιορισμένη,
- πολλαπλές / εξαπλωθείσες / σημαντικές και
- σύνολο συστήματος.

Αυτή η διαβάθμιση συσχετίζεται με τα τρία επίπεδα καινοτομίας που περιγράφησαν παραπάνω: προσαρμογή, τροποποίηση και μετασχηματισμός. Για να υπάρξει σημαντική διαφορά, η εκπαιδευτική καινοτομία πρέπει να είναι κλιμακωτή και να διαδοθεί σε ολόκληρο το σύστημα ή σε ευρεία περιοχή. Σημαντικά παραδείγματα περιλαμβάνουν την KhanAcademy στις ΗΠΑ (Βιβλιογραφία ή υπερσύνδεσμος), τα εργαστήρια GEEKI στη Βραζιλία (GEEKI) και τις διεθνείς ακαδημίες BRIDGE στην Κένυα (BRIDGE) (Βιβλιογραφία ή υπερσύνδεσμος). Μαζί με την κλίμακα, η ταχύτητα υιοθέτησης ή διάχυσης και το κόστος είναι κρίσιμες για τη μεγιστοποίηση της επίδρασης της καινοτομίας.

Οι καινοτομίες σήμερα μετρούνται και συγκρίνονται διεθνώς. Η έκθεση του ΟΟΣΑ του 2011 (ΟΟΣΑ, 2014) ο οποίος επέλεξε να συγκρίνει τις εκπαιδευτικές καινοτομίες επεσήμανε τη χρήση αξιολογήσεων μαθητών για την παρακολούθηση της προόδου με την πάροδο του χρόνου ως την κορυφαία οργανωτική καινοτομία και την απαίτηση ότι οι μαθητές έπρεπε να εξηγήσουν και να επεξεργαστούν τις απαντήσεις τους στα μαθήματα της επιστήμης ως την κορυφαία παιδαγωγική καινοτομία στις ΗΠΑ.

Οι καινοτομίες που εμπλουτίζουν την εκπαίδευση μπορούν να είναι οικιακές (προέρχονται από το σύστημα) ή να εισάγονται (προέρχονται από εξωτερική εκπαίδευση). Παραδείγματα εισαγόμενων καινοτομιών που προκύπτουν από την επανάσταση, την τάση ή τη νέα ιδέα περιλαμβάνουν την επανάσταση της τεχνολογίας της πληροφορίας, τα κοινωνικά μέσα, τις ιατρικές εξελίξεις (MRI) και τη γνωστική ψυχολογία. Οι καινοτομίες μπορούν επίσης να δανεισθούν από ανώτερες διεθνείς θεωρίες και πρακτικές (βλ. Κεφάλαιο "Παγκοσμιοποίηση της εκπαίδευσης"). Η εθνική μεταρρύθμιση μπορεί επίσης να αποτελέσει δρόμο για την καινοτομία, για παράδειγμα όταν μια κυβέρνηση αποφασίσει να αναδιοργανώσει πλήρως το σύστημα μέσω εθνικής μεταρρύθμισης ή όταν μια ολόκληρη κοινωνία ξεκινά μια νέα πορεία, όπως συνέβη πρόσφατα στη Σιγκαπούρη, τη Νότια Κορέα και τη Φινλανδία (Brewer and Tierney, 2012).

Οι καινοτομίες μπορεί να προκύψουν από την έμπνευση, τη συνεχή δημιουργική ψυχική δραστηριότητα ή την "ώθηση της προσφοράς" μέσω της διάθεσης νέων τεχνολογικών δυνατοτήτων στην παραγωγή ή της "ζήτησης" που βασίζεται στις ανάγκες της αγοράς ή της κοινωνίας (Brewer and Tierney, 2012, σ. 15). Στην πρώτη περίπτωση, μπορούμε να έχουμε μια μεγάλη ποικιλία από ιδέες που κυλούν γύρω μας. Στη δεύτερη, παρατηρούμε μια γενικευμένη εξάπλωση των εκπαιδευτικών τεχνολογιών σε όλο το εκπαιδευτικό σύστημα σε όλα τα επίπεδα. Στην τρίτη περίπτωση, παρατηρούμε την ανάπτυξη μη δημόσιων ιδρυμάτων, όπως ιδιωτικών σχολών και ιδιωτικών πανεπιστημίων.

Η καινοτομία σε οποιαδήποτε περιοχή ή πτυχή μπορεί να κάνει μια αλλαγή στην εκπαίδευση με διάφορους τρόπους. Τελικά, ωστόσο, οι καινοτομίες αφορούν την ποιότητα και την παραγωγικότητα της μάθησης (αυτό δεν σημαίνει ότι μπορούμε να ξεχάσουμε την ηθική ανάπτυξη, η οποία προετοιμάζει τους νέους για ζωή, εργασία και ιθαγένεια) (Camins, 2015). Κάθε καινοτομία πρέπει να δοκιμαστεί για την πιθανή

αποτελεσματικότητά της. Ωστόσο, οι ρίζες της αποτελεσματικότητας της μάθησης δεν έγκεινται μόνο στις καινοτόμες τεχνολογίες ή στη διδασκαλία, αλλά ακόμη περισσότερο στην αποκάλυψη δυνητικών ικανοτήτων μάθησης στους μαθητές μας, στην πνευματική, συναισθηματική και ψυχολογική σφαίρα τους. Ωστόσο, ενώ οι καινοτομίες στην οικονομία, τις επιχειρήσεις, την τεχνολογία και τη μηχανική είναι πάντοτε συνδεδεμένες με την εξέλιξη της διαδικασίας, η καινοτομία στην εκπαίδευση δεν οδηγεί απαραίτητως στη βελτίωση της παραγωγής (δηλαδή της ετοιμότητας των μαθητών για μελλοντική ζωή και απασχόληση). Τα αποτελέσματα των εξετάσεων, τα πτυχία και τα διπλώματα δεν σημαίνουν ότι ο μαθητής είναι πλήρως προετοιμασμένος για την καριέρα του. Η εκπαιδευτική έρευνα συχνά αποσυνδέεται από την παραγωγικότητα της μάθησης και την αποδοτικότητα, την αποτελεσματικότητα του σχολείου και την ποιότητα της παραγωγής. Οι καινοτομίες στις εκπαιδευτικές θεωρίες, τα εγχειρίδια, τα εκπαιδευτικά εργαλεία και οι τεχνικές διδασκαλίας δεν παράγουν πάντα μια επιθυμητή αλλαγή στην ποιότητα της διδασκαλίας και της μάθησης. Ποιο, λοιπόν, είναι το πρόβλημα με τις καινοτομίες μας; Γιατί δεν ασχολούμαστε περισσότερο με τη μαθησιακή παραγωγικότητα και αποτελεσματικότητα; Για παράδειγμα, ας δούμε τις τεχνολογικές εφαρμογές στη διδασκαλία και τη μάθηση.

1.2 Επιπτώσεις των τεχνολογικών καινοτομιών στην εκπαίδευση

Όταν αναλύουμε τις καινοτομίες της εποχής μας, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία αυτών είναι απτές, είτε είναι τεχνολογικά εργαλεία (φορητοί υπολογιστές, iPad, έξυπνα τηλέφωνα) είτε τεχνολογικά συστήματα και υλικά μάθησης, π.χ. σύστημα διαχείρισης μάθησης (πλήρης όρος στην αγγλική-LMS), εκπαιδευτικό λογισμικό και πόροι που βασίζονται στον «ιστό». Η τεχνολογία υπήρξε πάντα κινητήρια δύναμη και μέσο καινοτομίας σε κάθε τομέα ανθρώπινης δραστηριότητας. Είναι λοιπόν φυσικό, να αναμένουμε ότι οι καινοτομίες που βασίζονται σε εφαρμογές ET (Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας) μπορούν να βελτιώσουν τη διδασκαλία και τη μάθηση. Αν και η τεχνολογία είναι ένα μεγάλο πλεονέκτημα, είναι όμως η μόνη ή κύρια πηγή των σημερινών καινοτομιών και είναι σωστό να στηριχθεί αποκλειστικά στην τεχνολογία;

Η πλούσια ιστορία των καινοτομιών ΕΤ (Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας) είναι γεμάτη αισιοδοξία. Απλά θυμηθείτε πότε εμφανίστηκαν στο σχολείο μαγνητόφωνα, βίντεο, τηλεόραση, εκπαιδευτικές ταινίες, μαθήματα linguaphone, εναέριοι προβολείς και πολυμέσα. Έφεραν τόσο ενθουσιασμό και ελπίδα στις τάξεις. Νέες μορφές παρουσίασης καλύπτουν διάφορες μορφές μάθησης. Τα οπτικά έφεραν την πραγματικότητα και τη ζωντάνια στις αίθουσες διδασκαλίας. Οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) προσέφεραν περισσότερους τρόπους για την ανάκτηση πληροφοριών και την ανάπτυξη δεξιοτήτων. Με τα συναρπαστικά εργαλεία επικοινωνίας (smartphones, tablets, skype, FaceTime), μπορούμε να επικοινωνούμε με οποιονδήποτε σε όλο τον κόσμο σε πραγματικό χρόνο, οπτικά και εν κινήσει. Σήμερα είμαστε ενθουσιασμένοι για την εκμάθηση μέσω διαδικτύου, την κινητή μάθηση (m-learning), την μάθηση μέσω κοινωνικής δικτύωσης, τα MOOC (μοντέλο για online μάθηση), την εικονική πραγματικότητα, τα εικονικά και απομακρυσμένα εργαστήρια, την εκτύπωση 3D και 4D και την τυποποίηση. Αλλά μπορούμε να πούμε ότι όλα αυτά βοηθούν στην παραγωγή καλύτερης μάθησης; Χρησιμοποιούμε πραγματικά το δυναμικό της ΕΤ για να κάνουμε μια διαφορά στην εκπαίδευση και να αυξήσουμε τη μαθησιακή απόδοση;

Η τεχνολογία χρησιμοποιείται στην κατασκευή, στις επιχειρήσεις και στην έρευνα, κυρίως για την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας. Επειδή η ενσωμάτωση της τεχνολογίας στην εκπαίδευση είναι από πολλές απόψεις σαν την ενσωμάτωση της τεχνολογίας σε οποιαδήποτε επιχείρηση, είναι λογικό να αξιολογούνται οι τεχνολογικές εφαρμογές από τις αλλαγές στην παραγωγικότητα και την ποιότητα της μάθησης. Ο William Massy και ο Robert Zemsky έγραψαν στην εργασία τους "Χρήση της τεχνολογίας της πληροφορίας για την ενίσχυση της ακαδημαϊκής παραγωγικότητας", ότι "η τεχνολογία [...] θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί για την αύξηση της ακαδημαϊκής παραγωγικότητας" (Massy and Zemsky, 1995). Τα Εθνικά Πρότυπα Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας εξετάζουν επίσης αυτό το ζήτημα εισάγοντας μια ειδική στήλη: "Εφαρμογή τεχνολογίας για την αύξηση της παραγωγικότητας" (Εθνικά Πρότυπα Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας, 2004). Γιατί τότε η τεχνολογία δεν συνέβαλε πολύ στην παραγωγικότητα της μάθησης; Μπορεί να οφείλεται σε ένα επονομαζόμενο «παράδοξο παραγωγικότητας» (Brynjolfsson, 1993), το οποίο αναφέρεται στην προφανή αντίφαση μεταξύ των αξιοσημείωτων εξελίξεων στην εξουσία των υπολογιστών και της σχετικά βραδείας αύξησης της παραγωγικότητας

σε επίπεδο ολόκληρης της οικονομίας, μεμονωμένες επιχειρήσεις, και πολλές ειδικές εφαρμογές. Είναι προφανές ότι αυτό το παράδοξο αφορά τις τεχνολογικές εφαρμογές στην εκπαίδευση.

Μια σύγκρουση μεταξύ των προσδοκιών του κοινού σχετικά με την αποτελεσματικότητα των ΕΤ και τις πραγματικές εφαρμογές στη διδασκαλία και τη μάθηση μπορεί να έχει τις ρίζες της στις στάσεις των εκπαιδευτικών απέναντι στην τεχνολογία. Αυτό που μερικοί εκπαιδευτικοί ερευνητές γράφουν για την τεχνολογία στην εκπαίδευση βοηθά να αποκαλύψει το έμφυτο ζήτημα. Οι κολόνες και τα δομικά στοιχεία της μάθησης του εικοστού πρώτου αιώνα, σύμφωνα με την Linda Baer και τον James McCormick (2012, σελ. 168), είναι εργαλεία, προγράμματα, υπηρεσίες και πολιτικές, όπως τα συστήματα αποθήκευσης και ανάκτησης πληροφοριών μέσω διαδικτύου, παιχνιδιών και προσομοιώσεων, eAdvising και eTutoring, online διανομής εσόδων, που είναι αποκλειστικά τεχνολογικές καινοτομίες. Πρόκειται για την ενσωμάτωση προσαρμοσμένων μαθησιακών εμπειριών, μαθησιακών αποτελεσμάτων με βάση την αξιολόγηση, wikis, blogs κοινωνικής δικτύωσης και κινητής μάθησης. Η ίδρυση όλων αυτών των εργασιών, όπως γράφουν αυτοί οι συντάκτες, βασίζεται στους πόρους, την υποδομή, τα πρότυπα ποιότητας, τις βέλτιστες πρακτικές και την καινοτομία.

Αυτά είναι όλα τα χρήσιμα και απτά πράγματα, αλλά πού είναι οι άυλες καινοτομίες, όπως η θεωρητική θεμελίωση, ιδιαίτερα η παιδαγωγική, η ψυχολογία και η εκπαιδευτική μεθοδολογία που αποτελούν πραγματική βάση της διδασκαλίας και της μάθησης; Η έμφαση στα εργαλεία φαίνεται να είναι επίδραση της υλιστικής κουλτούρας, η οποία απαιτεί απτά, υλικά περιουσιακά στοιχεία ή αποτελέσματα. Ομοίως, οι σημερινοί μαθητές ανησυχούν περισσότερο για τους βαθμούς, τα πιστοποιητικά, τα πτυχία και τα διπλώματα (υλικά περιουσιακά στοιχεία) από ό, τι για την απόκτηση γνώσεων, ένα άυλο στοιχείο (Business Dictionary, 2016). Μπορούμε να αναγνωρίσουμε ότι η σύγχρονη μάθηση οδηγείται περισσότερο από τεχνολογικά εργαλεία παρά από την υγιή θεωρία, η οποία είναι παραπλανητική.

Σύμφωνα με το ερευνητικό πρόγραμμα καινοτομικής διδασκαλίας και μάθησης (Information Technology Limited -ITL) της UNESCO που διεξήχθη σε αρκετές χώρες, "οι ΤΠΕ έχουν μεγάλες δυνατότητες να υποστηρίξουν καινοτόμες παιδαγωγικές μεθόδους, αλλά δεν αποτελούν μαγικό συστατικό." Τα ευρήματα

υποδεικνύουν ότι "[...] είναι σημαντικό να επικεντρωθούμε στη μάθηση των μαθητών και τις δεξιότητες του 21ου αιώνα που μπορούν να επιτρέψουν οι ΤΠΕ (UNESCO, 2013). Όπως υποστηρίζουν ο Zhao και ο Frank (2003) στο οικολογικό μοντέλο ενσωμάτωσης της τεχνολογίας στο σχολείο, θα πρέπει να μας ενδιαφέρει όχι μόνο πόσο χρησιμοποιούνται οι υπολογιστές, αλλά και πώς αυτοί χρησιμοποιούνται . Προφανώς, προτού αρχίσουμε να χρησιμοποιούμε την τεχνολογία, πρέπει πρώτα να ρωτήσουμε: "Ποια τεχνολογικά εργαλεία θα βοηθήσουν τους μαθητές μας να μάθουν καλύτερα τα μαθηματικά, τις επιστήμες, τη λογοτεχνία και τις γλώσσες και πώς να τα χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικά για να βελτιώσουν τα μαθησιακά αποτελέσματα;"

Έτσι, το πρόβλημα των καινοτομιών ΕΤ είναι διττό: οποιαδήποτε ενσωμάτωση της τεχνολογίας στη διδασκαλία και τη μάθηση πρέπει να καταδεικνύει μια αυξημένη παραγωγικότητα της διδασκαλίας και της μάθησης, αλλά μπορεί να επιτευχθεί μόνο όταν οι εφαρμογές της ΕΤ (Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας) βασίζονται σε μια αποτελεσματική παιδαγωγική θεωρία. Η τεχνολογική καινοτομία θα οδηγήσει τελικά σε παιδαγωγικές καινοτομίες, χωρίς καμία αμφιβολία όμως, ότι αυτή η πορεία είναι πιο αργή, πιο περίπλοκη και οδηγεί σε τεράστια σπατάλη οικονομικών, τεχνικών και ανθρώπινων πόρων.

1.3 Τεχνοκεντρικό σύνδρομο

Περαιτέρω ανησυχητική από ό, τι ακόμη και η έλλειψη παιδαγωγικής βάσης για την τεχνολογική εκπαίδευση είναι η ειλικρινής πίστη πολλών εκπαιδευτικών, ότι η τεχνολογία θα διορθώσει όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην τάξη, είτε ζουν, είτε εικονικά. Κατά συνέπεια, λιγότεροι καθηγητές αντιλαμβάνονται σήμερα την ανάγκη για παιδαγωγική δεξιοτεχνία στη διδασκαλία μέσω διαδικτύου, εκτός από την εμπειρογνωμοσύνη σε θέματα περιεχομένου, καθώς η τεχνολογία θα λύσει όλες τις εκπαιδευτικές δυσκολίες ούτως ή άλλως. Αυτή η πεποίθηση ονομάζεται τεχνοκεντρισμός (Pappert, 1990), η οποία, σύμφωνα με τον Nickols (2011), είναι κοινή στις συζητήσεις για την εκπαίδευση και την ηλεκτρονική μάθηση. Δυστυχώς, οι εκπαιδευτικοί συχνά ξεχνούν ότι ο υπολογιστής είναι μόνο επέκταση των ανθρώπινων ικανοτήτων, και όχι αντικατάσταση ή υποκατάστατο. Εμείς, ως εκπαιδευτικοί, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι, για την τεχνολογική καινοτομία να παράγει θετικό αποτέλεσμα στην εκμάθηση, πρέπει να προηγείται η παιδαγωγική

ηγεσία, η έρευνα και η ηχητική θεωρία. Ωστόσο, η πραγματικότητα είναι συνήθως η αντίστροφη. Είμαστε ενθουσιασμένοι που θα τραβήξουμε το νέο gadget και θα προσπαθήσουμε να το τοποθετήσουμε στην τάξη χωρίς προκαταρκτική εκτίμηση των προκλήσεων εφαρμογής του και των πιθανών επιπτώσεων, της σταθερής έρευνας ή της δημιουργίας μιας θεωρητικής βάσης βασισμένης στην προηγμένη παιδαγωγική θεωρία που θα εξασφαλίσει την αποτελεσματική χρήση της. Ο πρώην Πρόεδρος της Kodak, George Fisher, το περιέγραψε με τον τρόπο αυτό: «Ακόμη και οι καλοί άνθρωποι είναι κλειδωμένοι σε διαδικασίες που μπορεί να είναι εντελώς ακατάλληλες για να αντιμετωπίσουν μια νέα τεχνολογία που επιτίθεται από κάτω» (Christensen and Eyring, 2011, σελ. 16).

Η τεχνολογία (ως οντότητα) περιέχει μια εγγενή παιδαγωγική αξία (Accuosti, 2014, σελ. 5). Δείχνει τα όρια του τι μπορούν να κάνουν οι εκπαιδευτικοί, αλλά δεν είναι μαγικό ραβδί. Είναι μόνο ένα μέσο, ένα εργαλείο, ένα εργαλείο για έναν καινοτόμο εκπαιδευτικό και μαθητευόμενο. Η υπερεκτίμηση της δύναμης της τεχνολογίας στην εκπαίδευση έχει τις ρίζες της στην ανθρώπινη προσδοκία για ένα θαύμα ή μια ελπίδα να βρούμε μια γρήγορη λύση. Αλλά "[...] δεν μπορούμε να αγοράζουμε tablets(ή οποιαδήποτε συσκευή), να προσθέτουμε νερό και ελπίζουμε ότι η στρατηγική θα οδηγήσει τα σχολεία στην αιχμή της εκπαίδευσης του 21ου αιώνα. Η τεχνολογία, από μόνη της, δεν είναι θεραπευτική. Ο ανθρώπινος παράγοντας διαμορφώνει την πορεία" (Levasseur, 2012). Είμαστε όλοι ενθουσιασμένοι από την επανάσταση της τεχνολογίας και της πληροφορίας και πιστεύουμε στις δυνατότητές της αλλά «[...] ίσως η επόμενη σημαντική επανάσταση δεν είναι τεχνολογική, ακόμα και όταν η τεχνολογία προχωράει αμείωτα. Ίσως η επανάσταση που χρειαζόμαστε, αυτή που πρέπει να επιδιώξουμε, είναι κοινωνική. Πράγματι, η επόμενη επανάσταση θα πρέπει να είναι η εκπαίδευση, η ενσυναίσθηση και η ευρύτερη κατανόηση του κόσμου και του λαού και του πολιτισμού του» (Jiang, 2015).

Ένας μαθητής έγραψε πρόσφατα σε μια ηλεκτρονική τάξη: «Οι μαθητές μαθαίνουν από τους δασκάλους τους, όχι από ηλεκτρονικά gadgets». Καταλαβαίνουμε πώς μαθαίνουν οι μαθητές σε ένα τεχνολογικό περιβάλλον, το ένα με το ένα με το laptop ή το κινητό τηλέφωνο; Μπορούμε να εκτιμήσουμε τις πιθανές αλλαγές στη γνώση των μαθητών, το στυλ μάθησης, τη συμπεριφορά, τις στάσεις, τις αξίες και τις κοινωνικές σχέσεις υπό την επίδραση των ηλεκτρονικών συσκευών; Είναι βεβαίως αλήθεια ότι η ζωντανή αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών και των εκπαιδευτικών

τους προσφέρει άξια παραδείγματα και διαφωτιστικές εμπειρίες για τους μαθητές και καλές στιγμές για τους δασκάλους. Η υπερεκτίμηση της τεχνολογικής δύναμης, δυστυχώς, οδηγεί στην επιδείνωση του "ανθρώπινου στοιχείου" (Serdiukov, 2001) σε τεχνολογική και ιδιαίτερα σε απευθείας σύνδεση διδασκαλίας και μάθηση. Επίσης, υποτιμά την ανάγκη για υγιή παιδαγωγική και ποιοτική προετοιμασία των εκπαιδευτικών. Μπορεί επίσης να έχει καταστροφικές επιπτώσεις στην ικανότητά μας να κοινωνικοποιούμαστε, να συνεργαζόμαστε και να επιβιώνουμε. Ο George Friedman υποστηρίζει ότι οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές είχαν «βαθεία καταστροφικές συνέπειες στην πολιτιστική ζωή σε ολόκληρο τον κόσμο» (Friedman, 2012, σελ. 25), που δεν θα μπορούσε να αφήσει την εκπαίδευση χωρίς διαταραχές.

Ο Neil Postman εξέφρασε μια άλλη ανησυχία για την υπερβολική έμφαση στο ρόλο της τεχνολογίας στην εκπαίδευση, προειδοποιώντας ότι «[...] παραδίδεται η εκπαίδευση στην τεχνολογία» (Postman, 1993), που μπορεί να έχει σοβαρές κοινωνικές και πολιτιστικές συνέπειες (Serdyukov, 2015b). Σύμφωνα με τον Sousa (2014), η ευρεία χρήση της τεχνολογίας έχει θετικές και αρνητικές επιπτώσεις στα συστήματα προσοχής και μνήμης των μαθητών. Μια ισχυρή προειδοποίηση σχετικά με τις αρνητικές επιπτώσεις του Ιστού προέρχεται από τους Maureret al (2013), οι οποίοι προειδοποιούν ότι τα σύγχρονα μέσα ενημέρωσης, ιδιαίτερα οι δικτυωμένοι υπολογιστές, θέτουν σε κίνδυνο την ικανότητά μας να σκεφτόμαστε, να θυμόμαστε καθαρά, να διαβάζουμε και να γράφουμε με συγκέντρωση. Απειλούν επίσης τη δημιουργικότητα. "Οι νέες τεχνολογίες, ανεξάρτητα από το αν καταφέρνουν να λύσουν το πρόβλημα που είχαν σχεδιαστεί να λύσουν, δημιουργούν τακτικά απρόβλεπτα νέα προβλήματα" (Diamond, 2005, σ. 505). Υπάρχουν πολυάριθμες κοινωνικές, πολιτισμικές και ψυχολογικές παρενέργειες τεχνολογικής ή τεχνολογικής εκπαίδευσης, μεταξύ των οποίων τοποθετούνται μη ρεαλιστικές προσδοκίες στην τεχνολογία, γεγονός που οδηγεί στην αποδυνάμωση της προσπάθειας ενός μαθητή και δασκάλου και τελικά απομακρύνει τους εκπαιδευτικούς από την εξίσωση. Αυτό με τη σειρά του κάνει τα αποτελέσματα της ηλεκτρονικής μάθησης να εξαρτώνται υπερβολικά από την πλατφόρμα LMS (συστήματα διαχείρισης μάθησης), ξεπλένοντας την ανθρώπινη αλληλεπίδραση και την επικοινωνία με την εκβιομηχάνιση και την τυποποίηση της μάθησης.

Οι Christensen και Eyring (2011), οι οποίοι έγραψαν για τις αναστατωτικές καινοτομίες που αναγκάζουν τα πανεπιστήμια να αλλάξουν, προβλέπουν ότι η

διδασκαλία στο μέλλον θα είναι διαταραγμένη καθώς βελτιώνεται η τεχνολογία και μετατοπίζεται η ανταγωνιστική εστίαση από τα διαπιστευτήρια ενός εκπαιδευτικού ή το κύρος του ιδρύματος σε αυτό που πραγματικά μαθαίνουν οι μαθητές. Οι παρατηρήσεις τους υποστηρίζουν τα συμπεράσματα άλλων μελετών που δείχνουν ότι η μάθηση συμβαίνει καλύτερα όταν περιλαμβάνει ένα μείγμα online και μάθησης πρόσωπο με πρόσωπο, με το τελευταίο να παρέχει βασικά άυλα στοιχεία που επιτυγχάνονται καλύτερα σε μια παραδοσιακή πανεπιστημιούπολη. Από αυτή τη δήλωση, μπορεί κανείς να εξηγήσει ότι αυτή η τεχνολογία από μόνη της δεν μπορεί να εξασφαλίσει παραγωγική και εμπλουτισμένη μάθηση και ιδιαίτερα την προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη, καθώς οι μαθητές εξακολουθούν να χρειάζονται ένα ανθρώπινο στοιχείο σε ένα περιβάλλον με βελτιωμένη τεχνολογία. Επιπλέον, όταν προγραμματίζουμε να εφαρμόσουμε μια νέα τεχνολογία στην εκπαίδευση, πρέπει να εξετάσουμε τα ενδεχόμενα παιδαγωγικά και ψυχολογικά αποτελέσματα της. Τέλος, χρειαζόμαστε ένα στέρεο, καινοτόμο, θεωρητικό υπόβαθρο για την ηλεκτρονική μάθηση. Αυτό το ίδρυμα θα βοηθούσε τους εκπαιδευτικούς να κάνουν καλύτερη δουλειά τόσο σε τάξη όσο και σε περιβάλλον σε απευθείας σύνδεση από την απλή ενσωμάτωση υπολογιστών και άλλων συσκευών στη μάθηση. Θα βοηθούσε να εμπλουτίσει τις κατά τα άλλα σχεδόν εξ ολοκλήρου ανεξάρτητες εμπειρίες των μαθητών χρησιμοποιώντας μόνο την πλοήγηση LMS ως GPS στον κόσμο της γνώσης με εμπνευσμένη αλληλεπίδραση με έναν ζωντανό εκπαιδευτή, συνομηλίκους και πραγματική ζωή.

Καθώς η εκπαίδευση με βάση την τεχνολογία αναμφίβολα θα αυξηθεί, πρέπει να την κάνουμε παιδαγωγικά, ψυχολογικά και κοινωνικά να έχει νόημα και να είναι αποτελεσματική. Ταυτόχρονα, θέλουμε να ελαχιστοποιήσουμε τις αρνητικές βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειές της, γεγονός που επιβεβαιώνει την ανάγκη για μια ολοκληρωμένη θεωρία της τεχνολογικής εκπαίδευσης και της σοβαρής έρευνας.

1.4 Ανησυχίες Online μάθησης

Η ζήτηση για διαδικτυακή μάθηση βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε ενήλικες φοιτητές (WALs) που επιθυμούν να έχουν ευρεία πρόσβαση στην εκπαίδευση και ταυτόχρονα να διευκολύνουν τη μάθηση στις πολυάσχολες ζωές τους και όχι στην

αποτελεσματικότητά τους ως γνωστικού εργαλείου που καθορίζεται από το πιο ελκυστικό χαρακτηριστικό του, την ευκολία (Christensen και Eyring, 2011 · Songetal., 2004). Σε μελέτες ικανοποίησης των μαθητών, οι μαθητές συνήθως αξιολογούν τις εμπειρίες τους στο διαδίκτυο ως ικανοποιητικές, ενώ η ευκολία αποτελεί τον πιο αναφερόμενο λόγο (Coleetal., 2014). Παρατηρούμε την προτίμηση των μαθητών για ευκολία, ως στρατηγική για τους καταναλωτές και δυστυχώς όχι μόνο στην ηλεκτρονική εκπαίδευση αλλά σε όλο το εκπαιδευτικό σύστημα (Kerbyetal., 2014). Η ευκολία, μαζί με την άνεση, συμβάλλουν στον περιορισμό του φόρτου εργασίας και της πολυπλοκότητας της μάθησης, καθώς και στην ένταση της αλληλεπίδρασης πρόσωπο με πρόσωπο με την τάξη και τον εκπαιδευτή. Παράγει μια αίσθηση ιδιωτικότητας και αυτοπεποίθησης. Επίσης δημιουργεί μια ψευδή αντίληψη ότι η ηλεκτρονική μάθηση είναι ευκολότερη από την μάθηση στην τάξη (Aaron, 2007, Westra, 2016) και συχνά οδηγεί σε εξαπάτηση στο διαδίκτυο (Spalding, 2012). Η ευκολία, όπως και ο παράγοντας ευτυχίας, ωστόσο σημαίνει λιγότερο απαιτητική και λιγότερο αυστηρή σχολική εμπειρία (Zhao, 2012, σελ. 137). Η ευκολία μπορεί να είναι μια ευλογία για τους δημιουργικούς ανθρώπους, απελευθερώνοντάς τους από την ανάγκη να χάνουν χρόνο και ενέργεια σε μικροσκοπικά μικρά κομμάτια, ωστόσο, μπορεί επίσης να αναπτύξει την αυτο-ικανοποίηση και την τεμπελιά αντί να αγωνίζεται με εμπόδια και να κάνει τη σκληρή δουλειά του σκαψίματος στο ορυχείο της γνώσης.

Έτσι, η προσβασιμότητα και ιδιαίτερα η ευκολία, ενισχυμένη από την ευελιξία του χρονοδιαγράμματος σπουδών και το άνετο μαθησιακό περιβάλλον του γραφείου ή του υποδοματίου, είναι προφανώς οι βασικοί παράγοντες της δημοτικότητάς του, μεταξύ των μαθητών. Το σύνθημα της online εκπαίδευσης, "Κάθε στιγμή, οπουδήποτε, κάθε ρυθμός" είναι εξαιρετικά σαγηνευτικό. Παρόλα αυτά, παρά τις πολλές μελέτες που δείχνουν ότι η διαδικτυακή μάθηση είναι ίση με την παραδοσιακή μάθηση βασισμένη στην πανεπιστημιούπολη (Ni, 2013, Wrenn, 2016), θα χρειαστεί περισσότερος χρόνος και προσπάθεια για την πραγματική απόδοση μαθημάτων ηλεκτρονικής μάθησης από την παραδοσιακή εκπαίδευση με βάση την τάξη, πρόσωπο με πρόσωπο. Ο Mattan Griffel, ιδρυτής του "Ένα μήνα", που ξεκίνησε την ηλεκτρονική εκπαίδευση, επανεξετάζει την ηλεκτρονική εκπαίδευση μετά το γράψιμο της έκρηξης MOOC, "η ηλεκτρονική εκπαίδευση έχει ξεπεράσει την τρέχουσα αποτελεσματικότητά της και όλοι λένε τι είναι δυνατόν να γίνει με τη

ζωγραφική αυτή εικόνα, αλλά τα εργαλεία δεν έχουν φτάσει σε αυτό το σημείο ακόμα "(Crichton, 2015). Γνωρίζουμε πολύ καλά ότι η ηλεκτρονική εκπαίδευση πάσχει από περιορισμένη αλληλεπίδραση μεταξύ των φοιτητών και του εκπαιδευτή, είναι ανεπαρκής στη ζωντανή συνεργασία και στερείται ευκαιριών για σχέσεις που παίρνουν μορφή σε μια ομάδα μελέτης. Αυτές οι συλλογικές σχέσεις είναι κρίσιμες για την ατομική επιτυχία. Η παραγωγική ηλεκτρονική μάθηση εξαρτάται επίσης από την καλά αναπτυγμένη μάθηση, την τεχνολογία, την κριτική σκέψη, την έρευνα και ακόμη και τις δεξιότητες ανάγνωσης και γραφής, καθώς και ισχυρά ενδογενή κίνητρα, επιμονή και αυτο-αποτελεσματικότητα, που πολλοί μαθητές δεν διαθέτουν. Τέλος, η αντικατάσταση αντικειμένων και διαδικασιών πραγματικής ζωής με την εικονική πραγματικότητα δεν βοηθά στην ανάπτυξη πρακτικών δεξιοτήτων, γεγονός που καθιστά το εργαστήριο και το πειραματικό έργο πραγματικού κόσμου, λιγότερο αποτελεσματικό σε εικονικά online περιβάλλοντα.

Ωστόσο, εξακολουθεί να τίθεται το ερώτημα εάν η ηλεκτρονική εκπαίδευση έχει συμβάλει στη βελτίωση της διδασκαλίας και της μάθησης. Με τη δημοτικότητα της ηλεκτρονικής εκπαίδευσης και των τεράστιων επενδύσεων, προβαίνουν σε online προγράμματα πανεπιστήμια, ώστε τώρα να προετοιμάζουν καλύτερους ειδικούς; Έχουμε πετύχει το αποτέλεσμα που αναμενόταν, πέραν της διεύρυνσης της πρόσβασης στην εκπαίδευση για ενήλικες, που δουλεύουν σε ενήλικες, περιθωριοποιημένες ομάδες, όπως φοιτητές και μειονότητες με αναπηρία και γεωγραφικά μέρη χωρισμένα από τα κέντρα μάθησης, επιτυγχάνοντας έτσι πολλά εκατομμύρια εγγραφές σε ηλεκτρονικά προγράμματα μέχρι το 2016, ώστε να διασφαλιστεί ότι οι φοιτητές απολαμβάνουν την ευκολία στις σπουδές τους;

Η καινοτόμος τεχνολογία μπορεί να βελτιώσει την απόδοση με κάποιους τρόπους, αλλά δεν παράγει απαραίτητως άμεσο όφελος στην εκπαίδευση που εκφράζεται από την αυξημένη παραγωγικότητα της μάθησης. Είναι τα δευτερεύοντα οφέλη, όπως η ευκολία ή η διασκέδαση με την τεχνολογία, άξια μεγάλων επενδύσεων; Τι, λοιπόν, χρειάζεται για να βελτιώσει την ποιότητα της εκπαίδευσης; Το πραγματικό ερώτημα εδώ είναι ότι, όπως πάντα, ελέγχουμε την τεχνολογία ή αφήνουμε τον εαυτό μας να ελέγχεται από αυτό και από εκείνους που την έχουν δημιουργήσει; "Επιλέξτε τον πρώην", γράφει ένας πρωτοποριακός συγγραφέας ο Douglas Rushkoff, "και αποκτάτε πρόσβαση στον πίνακα ελέγχου του πολιτισμού. Επιλέξτε το τελευταίο και θα μπορούσε να είναι η τελευταία πραγματική επιλογή που μπορείτε να κάνετε

"(Rushkoff, 2010). Οι ακατέργαστες δυνάμεις της τεχνολογίας θα πρέπει να αξιοποιηθούν με υγιή παιδαγωγική.

Η παιδαγωγική της ηλεκτρονικής εκπαίδευσης μόλις αναπτύσσεται μετά από δύο δεκαετίες τιτανικής προσπάθειας (Serdyukov, 2015a). Η ηλεκτρονική μάθηση είναι μια μεγάλη επιχείρηση (Stokes, 2012), η οποία πρέπει να μετατραπεί σε μια σοβαρή ακαδημαϊκή προσπάθεια. Όταν βελτιώνουμε τη διαδικτυακή μάθηση, δεν πρέπει να περιορίσουμε την καινοτόμο εστία μας σε μόνο τεχνικές λύσεις σε όλα τα εκπαιδευτικά θέματα. Πρέπει να αναπτύξουμε μια ευρύτερη ματιά σε όλες τις πτυχές της διδασκαλίας και της μάθησης, παρά να προσπαθήσουμε να επιλύσουμε τα προβλήματα και να ξεπεράσουμε τα εμπόδια μόνο με την τεχνολογία.

1.5 Εμπόδια στην καινοτομία

Υπάρχουν λόγοι για την απόκλιση μεταξύ της κίνησης για εκπαιδευτική καινοτομία που παρατηρούμε σε ορισμένους τομείς, των σπουδαίων εκπαιδευτικών καινοτομιών των τελευταίων χρόνων και της καθημερινής πραγματικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος.

Πρώτα απ'όλα, αν εξετάσουμε ολοκληρωτικά το εκπαιδευτικό σύστημα ως ένα πλήρες σύστημα που θα είναι υπεύθυνο για τη διατήρηση της ανάγκης του έθνους να εκπαιδεύσει τα μέλη της κοινωνίας και να οικοδομήσει τις ανάγκες και τις γνώσεις τους καθ' όλη τη διάρκεια της ενεργού ζωής τους, πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι όλα τα εκπαιδευτικά επίπεδα είναι αλληλένδετα και αλληλεξαρτώμενα. Επιπλέον, η εκπαίδευση είναι ένα ίδιο, το σύστημα που αποτελεί συνιστώσα ενός μεγαλύτερου κοινωνικού υπερσυστήματος, στο οποίο συνδέεται με πολλούς και περίπλοκους τρόπους. Ως κοινωνικός θεσμός, η εκπαίδευση αντανακλά όλες τις αξίες, τους νόμους, τις αρχές και τις παραδόσεις της κοινωνίας στην οποία ανήκει. Ως εκ τούτου, πρέπει να θεωρήσουμε την εκπαίδευση ως μια ζωτική, πλήρη κοινωνική οντότητα και να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματά της, λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις σχέσεις και τις εξαρτήσεις τόσο στο εκπαιδευτικό σύστημα όσο και στην κοινωνία.

Με τη σειρά της, εάν η κοινωνία υποστηρίζει καινοτομίες στην εκπαίδευση, τότε το εκπαιδευτικό της σύστημα θα εξελιχθεί συνεχώς και αποτελεσματικά. Εάν όχι, η εκπαίδευση θα παραμείνει στάσιμη και θα παράγει μέτρια αποτελέσματα. Ένα

παράδειγμα αρνητικών κοινωνικοπολιτιστικών επιπτώσεων στην εκπαίδευση είναι ο μερκαντισμός, ο οποίος καταστρέφει τον τελικό σκοπό της εκπαίδευσης (Feeman and Thomas, 2005, Ngand Forbes, 2009, Abeyta, 2013). Άλλες επιβλαβείς κοινωνικές και πολιτιστικές τάσεις ασκούν ισχυρή επιρροή. Αυτές περιλαμβάνουν τη δημιουργία εσόδων από την εκπαίδευση, τα δικαιώματα, την άμεση ικανοποίηση και τον εγωισμό, τα οποία καταστρέφουν την εκπαίδευση εν γένει και την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και του καινοτόμου πνεύματος των μαθητών ειδικότερα (Kerbyetal., 2014). Αυτά τα σοβαρά κοινωνικά ζητήματα πρέπει να αντιμετωπίζονται με σθένος.

Η καινοτομία, είτε πρόκειται για τεχνολογία, αξιολόγηση, είτε για διδασκαλία, απαιτεί χρόνο και χώρο πειραματισμού και υψηλή ανοχή για αβεβαιότητα. Η διακοπή των καθιερωμένων προτύπων είναι ο τρόπος λειτουργίας της καινοτομίας. Μας αρέσουν οι καρποί της καινοτομίας, αλλά λίγοι από εμάς έχουν τη διάθεση να τρέξουν το γάντι της καινοτομίας "(Levasseur, 2012). Είναι όμως πρωταρχικό να δεχτούμε ότι η «καινοτομία συνδέεται με τη δημιουργικότητα, την ανάληψη κινδύνου και τον πειραματισμό» (Brewer and Tierney, 2012, σ. 15), που πρέπει να αποτελεί μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος.

Η καινοτομία είναι δύσκολο να εξαπλωθεί σε σχολεία και ακαδημαϊκούς κύκλους επειδή διαταράσσει την καθιερωμένη ρουτίνα και βγάζει όσους την εφαρμόζουν από τη ζώνη άνεσής τους. Ο Terry Heick γράφει ότι "[...] πολλά σχολεία του K-12 δίνουν τη φιλοσοφία της καινοτομίας σε δηλώσεις αποστολής, σε ιστότοπους, στην επαγγελματική εξέλιξη και σε συνεδριάσεις επιτροπών, συμβουλίων, αλλά χάνουν το νεύρο τους όταν είναι καιρός να συμβεί αυτό. Υποστηρίζοντας κάτι που θεωρείται δευτερεύον (καινοτομία) ενόψει πιέσεων, εκτεταμένων προγραμμάτων, εξωτερικών προτύπων που κυμαίνονται από τον κοινό πυρήνα έως τον αλφαριθμητισμό, την τεχνολογία και την ετοιμότητα σταδιοδρομίας καθίστανται θέμα προτεραιότητας και ασφάλειας εργασίας. «Ενώ η εκπαίδευση ικετεύει για καινοτομία, τα επιχειρήματα εναντίον της συχνά στρέφονται σε δελεαστικές, επιθέσεις από άχυρο» (Heick, 2016). Σε πολλές περιπτώσεις, η καινοτομία στα εκπαιδευτικά ιδρύματα δεν έχει προτεραιότητα έναντι των πιεστικών ρουτίνων ζητημάτων - πραγματικά, η τήρηση των κρατικών προτύπων είναι πιο επείγουσα.

Οι εκπαιδευτικοί και οι διευθυντές των σχολείων είναι συχνά προσεκτικοί σχετικά με μια απειλητική αλλαγή και έχουν μικρή ανοχή για την αβεβαιότητα που προκαλεί οποιαδήποτε σημαντική καινοτομία. Φυσικά υπάρχουν σχολεία και ακόμη και περιοχές που δεν φοβούνται να καινοτομούν και να πειραματιστούν, αλλά η επιτυχία τους εξαρτάται από τους ξεχωριστούς ηγέτες και τις κοινότητες των εκπαιδευτικών, που είναι σε θέση να δημιουργήσουν μια πρωτοποριακή επαγγελματική κουλτούρα. Οι προοπτικές καινοτομίας προσφέρουν ελπίδα, αλλά χρειαζόμαστε μια συνολική μαζική στήριξη για καινοτομίες σε ολόκληρη την κοινωνία.

Τρίτον, ένας από τους λόγους για τους αργούς ρυθμούς βελτίωσης της εκπαίδευσης είναι μια απότομη σύγκρουση μεταξύ της κοινωνικής ευημερίας και των πολιτικών και επιχειρηματικών συμφερόντων, όπως απεικονίζεται έντονα όταν η NCLB (No Child Left Behind) έλαβε την αμερικανική εκπαίδευση στην πορεία της άκαμπτης λογοδοσίας. Χρησιμοποιήθηκε από τυποποιημένες εταιρείες δοκιμών για να αποκομίσουν τεράστια κέρδη (ή, αντιθέτως, οι εταιρείες αυτές επηρέασαν το NCLB). Η τάση καταπνίγει την αληθινή εκπαίδευση και παράγει μη ικανοποιητικά μαθησιακά αποτελέσματα, που άλλαξαν τη φύση της διδασκαλίας, περιορίζοντας το πρόγραμμα σπουδών και περιορίζοντας τη μάθηση των μαθητών. (National Council of Teachers of English, 2014; The National Center for Fair and Open Testing, 2012).

Τέταρτον, ακόμα και όταν μια καινοτομία έρχεται στη ζωή, δεν έχει αξία χωρίς εφαρμογή (Csikszentmihalyi, 2013). Η καινοτομία δεν είναι να μιλάμε για τη συζήτηση, αλλά να περπατάμε τον περίπατο. Επιπλέον, μια καινοτομία μπορεί να κάνει σημαντική διαφορά μόνο όταν χρησιμοποιείται σε ευρεία κλίμακα. Η δημιουργία καινοτομιών δεν αρκεί, πρέπει να διαδοθούν και να χρησιμοποιηθούν σε σχολεία και πανεπιστήμια, ένα πιο δύσκολο έργο. Προκειμένου η καινοτομία να επιφέρει σημαντικά αποτελέσματα, χρειαζόμαστε μια ομάδα εφαρμοστών μαζί με ευνοϊκές συνθήκες για την εξάπλωση της εφεύρεσης και την παραγωγή ενός αποτελέσματος. Οι εφαρμοστές με τη σειρά τους πρέπει να είναι δημιουργικοί και παρακινημένοι να κάνουν τη δουλειά τους. Πρέπει επίσης να έχουν την ελευθερία να καινοτομούν στην εφαρμογή, την ασφάλεια στο χώρο εργασίας, να αναλαμβάνουν κινδύνους και να ελέγχουν τι κάνουν. Τελικά, πρέπει να είναι αξιόπιστοι (όπως και οι εκπαιδευτικοί στη Φινλανδία) για να κάνουν τη δουλειά τους σωστά. Εν ολίγοις, πρέπει να υπάρχει ένα "σύστημα λήψης καινοτομίας" (Evans, 1970) ή μια "ζώνη

αλλαγής" (Polka και Kardash, 2013). Είναι αυτό, όπου βρίσκεται ένα από τα κύρια προβλήματα της καινοτομίας;

Μια αυξανόμενη τάση στην εκπαίδευση είναι μια προσέγγιση της αγοράς στην οποία ο κύριος στόχος είναι να «ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις του μαθητικού πληθυσμού που μαθαίνει - ένας δια βίου πληθυσμός μαθητών» (Afshar, 2016). Τα πανεπιστήμια σήμερα είναι πολυάσχολα και καινοτομούν για να αυξήσουν την ικανοποίηση των μαθητών και να δημιουργήσουν "εξαιρετικές", "πρώτες" μαθησιακές εμπειρίες αντί να φροντίσουν για τις πραγματικές γνώσεις τους και τα ποιοτικά επιτεύγματα. Αυτό είναι σαφώς μια επέκταση της προσαρμοστικής ή διαφοροποιημένης προσέγγισης στη διδασκαλία και τη μάθηση, οδηγώντας έτσι στην προσαρμογή της εκπαίδευσης (Schuwer and Kusters, 2014). Αλλά αυτή η άποψη θέτει μια ερώτηση: είναι οι απαιτήσεις των μαθητών και η ικανοποίησή τους, οι κατάλληλοι δείκτες της ποιοτικής μάθησης; Όταν αρχίσαμε να ανησυχούμε περισσότερο για τον τρόπο με τον οποίο αισθάνονται οι μαθητές στην τάξη, τι τους ενοχλεί και πώς καλύτερα να τους φιλοξενήσουμε για να καταστήσουν τις μαθησιακές τους εμπειρίες ανώτερες και χωρίς άγχος, αρχίσαμε να απομακρύνουμε τα ποιοτικά αποτελέσματα της μαθησιακής διαδικασίας.

Τα εμπόδια στην ενσωμάτωση της τεχνολογίας περιγράφονται από τον Peggy Ertmer (1999) ως εξωτερικά εμπόδια (πρώτης τάξης) και εσωτερικά (δεύτερης τάξης). Τα εμπόδια πρώτης τάξης είναι καθαρά λειτουργικά (τεχνολογικά), ενώ τα εμπόδια δεύτερης τάξης είναι εφαρμοστικές (παιδαγωγικές). Η διαφορά στις προσεγγίσεις στην εφαρμογή της τεχνολογίας στη διδασκαλία και τη μάθηση (υπέρβαση των τεχνολογικών και παιδαγωγικών φραγμών) μπορεί να εξηγήσει γιατί οι τεράστιες επενδύσεις σε Ε.Τ(εκπαιδευτικές τεχνολογίες), έφεραν λίγη επίδραση στην ποιότητα των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Τέλος, οι καινοτομίες αναπτύσσονται σε ένα ευνοϊκό περιβάλλον, το οποίο καλλιεργείται από ένα εκπαιδευτικό σύστημα που προάγει την καινοτομία σε όλα τα επίπεδα και δημιουργεί δημιουργική, κριτική σκέψη, αυτοδύναμο, δια βίου μάθηση, λύσεις προβλημάτων και εργαζόμενους. Το σύστημα αυτό απολαμβάνει ένα διεγερτικό ερευνητικό κλίμα, ενθαρρύνει την ανάδειξη της πολιτιστικής στάσης απέναντι στην εκπαίδευση και συγκεντρώνει μαζική κοινωνική στήριξη. Το

τελευταίο ερώτημα είναι: ποιες καινοτομίες πραγματικά χρειαζόμαστε και ποιες καινοτομίες ίσως δεν χρειαζόμαστε;

Το Φινλανδικό παράδειγμα μπορεί να μας διδάξει ένα καλό μάθημα. Ο Pasi Sahlberg προσδιορίζει ένα σύνολο μεταρρυθμίσεων δημοφιλές σε πολλές χώρες που η Φινλανδία δεν έχει υιοθετήσει, όπως:

- τυποποίηση του αναλυτικού προγράμματος που απαιτείται από συχνές εξωτερικές δοκιμές.
- μείωση του αναλυτικού προγράμματος σπουδών σε βασικές δεξιότητες στην ανάγνωση και στα μαθηματικά.
- μειωμένη χρήση καινοτόμων στρατηγικών διδασκαλίας.
- υιοθέτηση εκπαιδευτικών ιδεών από εξωτερικές πηγές, και όχι ανάπτυξη τοπικών δυνατοτήτων εσωτερικής καινοτομίας και επίλυσης προβλημάτων και
- υιοθέτηση πολιτικών υπευθυνότητας υψηλού σταδίου, με ανταμοιβές και κυρώσεις για τους φοιτητές, τους εκπαιδευτικούς και τα σχολεία (Sahlberg, 2010, σελ. 10).

Αντ' αυτού, οι Φινλανδοί πήγαν τη δική τους, τη Φινλανδική Διαδρομή, που τόσο βαθιά περιγράφει ο Pasi Sahlberg στο βιβλίο του με τα καλύτερα βιβλία (Sahlberg, 2011). Θα ήταν λοιπόν καινοτόμο να μην υιοθετηθούν ορισμένες μεταρρυθμίσεις; Ένα μεγάλο ερώτημα που τίθεται τώρα, ποιος είναι τότε ο αμερικανικός τρόπος για την οικοδόμηση της καινοτόμου εκπαίδευσης; Και ποιος θα ήταν ο παγκόσμιος τρόπος;

1.6 Πιθανές λύσεις

Για να δημιουργήσουμε καινοτομίες, χρειαζόμαστε καινοτόμους εκπαιδευτικούς. Αλλά αν και η καινοτομία είναι συχνά μια σπίθα που προέρχεται από το μυαλό ενός φωτεινού ατόμου, χρειάζεται ένα περιβάλλον που μπορεί να θρέψει τη φωτιά. Το περιβάλλον αυτό διαμορφώνεται και τροφοδοτείται από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, την κοινωνική κουλτούρα και την προηγμένη οικονομία. Ο Csikszentmihalyi υπογραμμίζει τη σημασία της δημιουργίας ενός διεγερτικού μακροπεριβάλλοντος, το οποίο ενσωματώνει το κοινωνικό, πολιτιστικό και θεσμικό πλαίσιο, καθώς και το

μικροπεριβάλλον, το άμεσο περιβάλλον στο οποίο εργάζεται κάποιος. "Το επιτυχημένο περιβάλλον [...] παρέχει ελευθερία δράσης και τόνωση των ιδεών, σε συνδυασμό με μια στοχαστική και ενθουσιώδη στάση απέναντι σε πιθανές ιδιοφυΐες" (2013, σελ. 140). Ο έλεγχος πάνω σε ένα τέτοιο περιβάλλον, οφείλει, είναι στα χέρια των εκπαιδευτικών.

Στη συνέχεια, όταν δημιουργείται η καινοτομία, πρέπει να πέσει σε ένα γόνιμο έδαφος σαν σπόρος και να καλλιεργηθεί για να αναπτυχθεί και να αποφέρει καρπούς. Ο Csikszentmihalyi γράφει: "Οι δημιουργικές ιδέες εξαφανίζονται αν δεν υπάρχει ένα δεκτικό κοινό για την καταγραφή και την εφαρμογή τους [...]. Οι ανακαλύψεις του Edison ή του Αϊνστάιν θα ήταν αδιανόητες χωρίς την προηγούμενη γνώση, χωρίς το πνευματικό και κοινωνικό δίκτυο να τονώσει τη σκέψη τους και χωρίς τους κοινωνικούς μηχανισμούς που αναγνώριζαν και διαδίδουν τις καινοτομίες τους (2013, σ. 6) ». Το κοινό δεν είναι μόνο οι εκπαιδευτικοί αλλά και οι μαθητές, οι γονείς, οι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής και όλα τα άλλα μέλη της κοινωνίας που ενεργούν είτε ως εκτελεστές είτε ως καταναλωτές της καινοτομίας.

Η συνεκτική συστημική στήριξη είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη καινοτομιών. Όπως αναφέρει το ερευνητικό έργο ITL (Information Technology Limited), "Σημαντικές υποστηρίξεις σε επίπεδο σχολείου τείνουν να είναι παρούσες σε σχολεία με υψηλότερες συγκεντρώσεις καινοτόμου διδασκαλίας. Με βάση τα στοιχεία των ερευνών, στα σχολεία όπου οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν υψηλότερα μέσα επίπεδα καινοτόμων πρακτικών διδασκαλίας, είχαν επίσης την τάση να αναφέρουν [...] μια επαγγελματική κουλτούρα ευθυγραμμισμένη με την υποστήριξη της καινοτομίας, του προβληματισμού και του ουσιαστικού λόγου για τις νέες πρακτικές διδασκαλίας" (UNESCO, 2013). Η έκθεση του ΟΟΣΑ σχετικά με τις πρακτικές διδασκαλίας και την παιδαγωγική καινοτομία υποστηρίζει επίσης ότι "οι πρακτικές διδασκαλίας [...] είναι παράγοντες που επηρεάζουν τη μάθηση των μαθητών και είναι πιο εύκολα τροποποιήσιμες. Επιπλέον, έχει δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις πρόσθετες επαγγελματικές πρακτικές, ειδικά εκείνες που συμβάλλουν στη μετατροπή του σχολείου σε επαγγελματική μαθησιακή κοινότητα" (Vielufetal., 2012, σελ. 3).

Η ενσωμάτωση της τεχνολογίας στην εκπαίδευση μπορεί να είναι επιτυχής μόνο όταν ληφθεί υπόψη το ανθρώπινο στοιχείο. Αυτό ενσωματώνει έπειτα τους καινοτόμους, τους υλοποιητές, την εκπαιδευτική ηγεσία, την επαγγελματική

κοινότητα και, ασφαλώς, τους εκπαιδευόμενους. Οι Walter Polka και Joseph Kardash υποστηρίζουν ότι η αποτελεσματικότητα ενός έργου καινοτομίας υπολογιστών που ανέπτυξαν "[...] διευκολύνθηκε από την ηγεσία του σχολικού τμήματος λόγω της εστίασής τους στην « ανθρώπινη πλευρά της αλλαγής» (Polka and Kardash, 2013, σελ. 324). Διαπίστωσαν συσχετισμό μεταξύ της διαδικασίας εφαρμογής που εφαρμόστηκε στην περιοχή και των εννοιών που συνδέονται με τις τρεις κατηγορίες γενικών αναγκών των εφαρμοστών καινοτομίας: οργανωτικές ανάγκες, επαγγελματικές ανάγκες και προσωπικές ανάγκες, που συνέβαλαν στην επιτυχία της καινοτομίας. Οι μακροχρόνιες αλλαγές απαιτούν "[...] ένα μίγμα πολιτιστικών και θεσμικών αλλαγών, δέσμευση από εκείνους στο πλαίσιο του προγράμματος και ενεργό και εμπλεκόμενο ηγετικό ρόλο", γράφει η Leticia DeLeon, η οποία ασχολείται με τεχνολογικές καινοτομίες στην εκπαίδευση (De Leon, 2013, σ. 347).

Όταν προσπαθούμε να καινοτομήσουμε στην εκπαίδευση, συχνά αφήνουμε τους μαθητές εκτός της εξίσωσης. Δεν καινοτομούμε στην εκμάθηση των μαθητών, στο μυαλό τους, στις συμπεριφορές τους, στο χαρακτήρα, στη μεταγνώση και στην ηθική της εργασίας. Ωστόσο, προσπαθούμε όπως μπορούμε για να βελτιώσουμε τη διδασκαλία (παράδοση), ενώ αυτό που πραγματικά χρειαζόμαστε είναι να βελτιώσουμε τη μάθηση. Στην εκπαίδευση, τίποτα δεν λειτουργεί αν οι μαθητές δεν το κάνουν. Σύμφωνα με τον διάσημο Βούλγαρο μελετητή Georgi Lozanov (1988), η μάθηση είναι θέμα στάσης και όχι ικανότητας. Εκεί βρίσκεται το μεγαλύτερο δυναμικό βελτίωσης της εκπαίδευσης. Όπως ο γνωστός γνωστικός επιστήμονας Daniel Willingham γράφει: "[...] η παιδεία κάνει καλύτερα μυαλά και η γνώση του νου μπορεί να βελτιώσει την εκπαίδευσή του" (Willingham, 2010, σελ. 165). Ο σημαντικότερος στόχος, επομένως, δεν πρέπει να είναι τόσο η εκμάθηση του STEM(Science-Technology-Engineering-Math), αλλά η καλλιέργεια καινοτόμων ατόμων στην K-12, η αύξηση της αυτονομίας τους, η αυτοαπασχόληση και η ενθάρρυνση μιας επιχειρηματικής νοοτροπίας ή "ένας κρίσιμος συνδυασμός προσανατολισμένων προς την επιτυχία συμπεριφορών πρωτοβουλίας , έξυπνη ανάληψη κινδύνου, συνεργασία και αναγνώριση ευκαιριών "(Zhao, 2012, σελ. 5). Για να βοηθήσουμε στην ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων επιβίωσης, αποτελεσματικών δεξιοτήτων επικοινωνίας και κριτικής σκέψης και να καλλιεργήσουμε περίεργους, δημιουργικούς, κριτικούς, ανεξάρτητους και αυτοδιευθυνόμενους επιχειρηματίες, πρέπει να διαταράξουμε τους τρόπους του σχολικού μας συστήματος και τους

τρόπους με τους οποίους προετοιμάζονται οι εκπαιδευτικοί μας. Μπορεί να αξίζει τον κόπο να επεκτείνουμε τον συνήθη χρησιμοποιούμενο όρο "ετοιμότητα σταδιοδρομίας" στην "ετοιμότητα ζωής".

Η έρευνα για τα υποδειγματικά εκπαιδευτικά συστήματα σε όλο τον κόσμο αποδεικνύει έντονα ότι η ποιότητα των εκπαιδευτικών είναι το θεμελιώδες στοιχείο της εκπαιδευτικής επιτυχίας: «Είναι ιδιαίτερα οι εκπαιδευτικοί που διαμορφώνουν τα μαθησιακά περιβάλλοντα των μαθητών και τους βοηθούν να προσεγγίσουν το πνευματικό τους δυναμικό»: (Vielufetal. 113). Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και η επαγγελματική ανάπτυξη είναι σίγουρα ένας από τους βασικούς τομείς που απαιτούν καινοτόμες προσεγγίσεις: οι εκπαιδευτικοί πρέπει να διδάσκονται να διδάσκουν καλά (Marcus, 2012). Ο «τρόπος» της διδασκαλίας (διδακτική μεθοδολογία) είναι εξίσου σημαντικός με το «τι» (Moraisetal., 2004). Ένας σπουδαίος πόρος για την αποτελεσματική εκπαίδευση είναι ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός και η μεθοδολογία που χρησιμοποιούν οι καθηγητές, όπως δείχνει το ερευνητικό έργο της ITL: "Σε όλες τις χώρες και στις τάξεις, τα χαρακτηριστικά των δραστηριοτήτων στην τάξη προβλέπουν έντονα τις δεξιότητες του 21ου αιώνα που οι μαθητές εκθέτουν στο έργο τους. Οι μαθητές έχουν πολύ περισσότερες πιθανότητες να μάθουν να λύνουν προβλήματα πραγματικού κόσμου και να συνεργαστούν παραγωγικά με τους συνομηλίκους τους, για παράδειγμα, αν οι μαθησιακές τους δραστηριότητες σχεδιάζονται προσεκτικά ώστε να τους προσφέρουν ευκαιρίες για να κάνουν αυτά τα πράγματα. Αυτό το εύρημα δείχνει ότι η επαγγελματική ανάπτυξη για την καινοτόμο διδασκαλία μπορεί να ξεκινήσει με το σχεδιασμό μαθήματος "(UNESCO, 2013).

Η κοινωνική κατάσταση του εκπαιδευτικού, είναι ένας από τους καθοριστικούς παράγοντες της ποιότητας των εκπαιδευτικών. Το καθεστώς των εκπαιδευτικών στις πιο προηγμένες χώρες όπως η Φινλανδία, η Σιγκαπούρη, η Νότια Κορέα και η Ιαπωνία είναι πολύ υψηλές. Αντικατοπτρίζει την ποιότητα της διδασκαλίας και της μάθησης, καθώς και το επίπεδο των παιδαγωγικών καινοτομιών. Στην προσπάθειά μας να βελτιώσουμε την εκπαιδευτική καινοτομία, η εξουσιοδότηση των δασκάλων του σχολείου και των καθηγητών πανεπιστημίων μπορεί να είναι το πιο σημαντικό καθήκον. Ο Mattan Griffel γράφει: "Πρέπει να αλλάξουμε τον ρόλο των εκπαιδευτικών. Τι είδους ανθρώπους θεωρούμε τους εκπαιδευτικούς; Πώς αυξάνουμε τους δασκάλους στην κοινωνία; "(Crichton, 2015).

Τελικά, η πιο αναγνωρισμένη πορεία προς την εκπαιδευτική καινοτομία, γράφει ο Shelton, είναι "[...] βασική και εφαρμοσμένη έρευνα [...] με όλο και περισσότερους πόρους μόχλευσης, περισσότερη εστίαση και περισσότερη πειθαρχία, παραγωγή πρακτικών και εργαλείων βελτίωσης της απόδοσης "(Shelton, 2011). Η έρευνα που επικεντρώνεται στην αύξηση της παραγωγικότητας και της αποτελεσματικότητας και στη βελτίωση της ποιότητας της μάθησης, πρέπει να αυξηθεί σε όλους τους κρίσιμους τομείς της εκπαίδευσης. Ένας κρίσιμος δείκτης της εκπαιδευτικής αποτελεσματικότητας, είναι η μέτρηση της ποιότητας της μάθησης που παραμένει ατελής. "Η έλλειψη καλών μέτρων έχει περιορίσει σημαντικά το βαθμό στον οποίο οι δυνάμεις της αγοράς μπορούν να τιμωρήσουν την παροχή εκπαιδευτικής ποιότητας" (Massy, 2012). Η ανάπτυξη σαφών και αποτελεσματικών μέτρων για την ποιότητα της εκπαίδευσης είναι ένας σημαντικός τρόπος για τη μελλοντική καινοτόμο έρευνα.

Η κοινωνική στήριξη της καινοτόμου εκπαίδευσης και η οικοδόμηση μιας νέας κουλτούρας της εκπαιδευτικής υπεροχής τόσο στο εσωτερικό του εκπαιδευτικού συστήματος όσο και γύρω του, είναι πρωταρχικής σημασίας για την επιτυχία του. Ο Brunner (1996) προτείνει την προβολή της εκπαίδευσης σε ένα ευρύτερο πλαίσιο αυτού που η κοινωνία προτίθεται να επιτύχει, μέσω της εκπαιδευτικής επένδυσης στους νέους. Ο καλύτερος τρόπος να επιτευχθεί ανώτερη εκπαίδευση είναι να διαμορφωθεί μια νέα εκπαιδευτική κουλτούρα. Όπως εξηγεί ο Pasi Sahlberg: «Δημιουργούμε μια νέα παιδεία και δεν υπάρχει δρόμος πίσω» (Sahlberg, 2011, σ. 2).

1.7 Παγκοσμιοποίηση στην εκπαίδευση

Καθώς ο κόσμος γίνεται ολοένα και πιο παγκοσμιοποιημένος, τα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα καταστρέφουν τη μοναδικότητά τους και αποκτούν πιο οικουμενική και ομοιογενή εμφάνιση (π.χ. τη διαδικασία της Μπολόνια, η οποία έχει φέρει 50 εθνικά συστήματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε έναν κοινό παρονομαστή στην Ευρώπη και πέρα από αυτήν). Οι μελετητές υποδεικνύουν ότι «[...] η ανάγκη των πανεπιστημίων των ΗΠΑ να συμβαδίσουν με τον υπόλοιπο κόσμο στην σημερινή άκρως ανταγωνιστική εκπαιδευτική αγορά» (Wildavskyetal., 2012, σελ. 1). Είναι επίσης οικονομικά και πολιτιστικά χρήσιμο να μαθαίνουν ο ένας από τον άλλο στο πνεύμα της παγκόσμιας συνεργασίας και να μοιράζονται τα επιτεύγματά τους με άλλους. Ενώ στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης μπορεί να είναι βολικό να υπάρχει

ένα κοινό εκπαιδευτικό σύστημα σε όλο τον κόσμο, ωστόσο, για να ικανοποιήσει τις ανάγκες και τις προσδοκίες του εθνικού κράτους είναι απαραίτητο να συνεχίσει να καινοτομεί μέσα στο δικό του σύστημα. Η πλούσια διεθνής εκπαιδευτική παλέτα προσφέρει μοναδικές λύσεις σε πολλά θέματα που αντιμετωπίζουν τα σχολεία και τα πανεπιστήμια των ΗΠΑ.

Ποιες ελκυστικές καινοτόμες προσεγγίσεις υπάρχουν στον κόσμο που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στο εκπαιδευτικό σύστημα; Για να αναφερθώ σε κάποιες, ο πολιτισμός του Κομφούκιου για την εκτίμηση της εκπαίδευσης στην Κίνα, την Ιαπωνία, τη Νότια Κορέα και άλλα κράτη της Νοτιοανατολικής Ασίας, που φέρνει θετικές και σεβαστές κοινωνικές στάσεις των μαθητών και των γονέων προς την εκπαίδευση και τους εκπαιδευτικούς. Τον πολιτιστικό μετασχηματισμό στην εκπαίδευση και την ποιότητα της προετοιμασίας των εκπαιδευτικών στη Φινλανδία, οργανωτικές καινοτομίες σε σχολεία του Οντάριο του Καναδά. Στη Φινλανδία δημιουργήθηκε ένα νέο οικοσύστημα για τη μάθηση (Niemi et al., 2014). Η Σιγκαπούρη έχει καταστεί μία από τις κορυφαίες χώρες στις δοκιμές PISA (Programme for International Student Assessment), καλλιεργώντας ισχυρή σχολική ηγεσία, δεσμεύοντας τη συνεχή επαγγελματική εξέλιξη και εξερευνώντας καινοτόμα μοντέλα, όπως τα μελλοντικά σχολεία της (EDUTOPIA, 2012b). Στη Σαγκάη της Κίνας, σε κάθε σχολή χαμηλής απόδοσης έχει ανατεθεί μια ομάδα δασκάλων και διαχειριστών για να παρέχει εβδομαδιαία καθοδήγηση και καθοδήγηση σε όλα, από σχέδια μαθήματος μέχρι σχολική κουλτούρα (EDUTOPIA, 2012a). Ο κατάλογος των διεθνών καινοτομιών που περιγράφουν είναι, ευτυχώς, εκτενής. Είναι αυτό που μπορούσαν να κάνουν οι εκπαιδευτικοί μας καινοτόμοι;

Υπάρχουν πολλά συναρπαστικά ξένα παραδείγματα για τους εκπαιδευτικούς των ΗΠΑ για να μάθουν από και να καινοτομήσουν και να τα εφαρμόσουν και να τα προσαρμόσουν στα σχολεία των ΗΠΑ. Πολλοί εκπαιδευτικοί των ΗΠΑ σίγουρα μαθαίνουν από τις εκπαιδευτικές εμπειρίες των προηγμένων εθνών (Darling-Hammond, 2010, Stewart, 2012), αλλά αυτές οι καινοτομίες είναι δύσκολο για το σχολικό τους σύστημα. Ένα σωστό βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση είναι η ενσωμάτωση των παγκόσμιων εκπαιδευτικών ιδεών στα προγράμματα προετοιμασίας των εκπαιδευτικών. Μια άξια περίπτωση ανοίγματος ενός ευρέως κόσμου παγκόσμιας εκπαίδευσης στους Αμερικανούς εκπαιδευτικούς, είναι η ανάπτυξη της σκέψης έξω από το κουτί, καθώς και μια νέα εξειδίκευση στο πρόγραμμα Master of

Arts in Teaching, Εκπαίδευση στο Παγκόσμιο Πλαίσιο, που έχει προσφερθεί στο Εθνικό Πανεπιστήμιο από το 2014. Κύριος στόχος της εξειδίκευσης αυτής είναι η ανάπτυξη προηγμένων, καινοτόμων και αποτελεσματικών διεθνών προσεγγίσεων, ιδεών και στρατηγικών στη διδασκαλία και μάθηση, που ανταποκρίνονται στις ανάγκες του έθνους και δημιουργούν σύγχρονα σχολικά περιβάλλοντα για να φιλοξενήσουν διάφορους πληθυσμούς μαθητών. Οι στόχοι και οι σκοποί της εξειδίκευσης έχουν σχεδιαστεί για να βοηθήσουν τους μαθητές να αναπτύξουν τις γνώσεις, τις ικανότητες, τις δεξιότητες και τις διαταγές που απαιτούνται από έναν παγκοσμίως ικανό πολίτη και εκπαιδευτή παγκόσμιας κλάσης. Εστιάζοντας στην καθολική ανάγκη συνεχούς βελτίωσης της διδασκαλίας και της μάθησης, η εξειδίκευση αυτή παρέχει στους μαθητές ισορροπία φιλοσοφίας και θεωρίας, πρακτικής και εφαρμογής μέσω συνεργατικών ερευνητικών έργων και δραστηριοτήτων που βασίζονται στον τομέα. Το τελικό αποτέλεσμα της ειδίκευσης των τεσσάρων κύκλων σπουδών είναι ένα καινοτόμο, πρακτικό σχέδιο εφαρμογής που εφαρμόζεται στα σχολεία των υποψηφίων.

Οι Φιλανδοί, οι Σιγκαπούριοι, οι Νότιο-Κορεάτες, οι Χονγκ-Κονγκολέζοι και οι πολίτες άλλων εθνών θεωρούν την εκπαίδευση τον καλύτερο τρόπο για να βελτιώσουν την οικονομία της χώρας τους και αυτό έχει δουλέψει. Συνοψίζοντας, πρέπει να δημιουργήσουμε ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη των δικών μας καινοτομιών, αξιοποιώντας παράλληλα τις καλύτερες διεθνείς θεωρίες και πρακτικές.

1.8 Καινοτομίες στη διδασκαλία, τη μάθηση και την αξιολόγηση

Ξεκινώντας την παρούσα παράγραφο, κρίνεται σκόπιμο να διευκρινισθεί τι ακριβώς εννοούμε ως πιο παραδοσιακές πρακτικές στην καινοτομία στη διδασκαλία, τη μάθηση και την αξιολόγηση.

Οι παραδοσιακές προσεγγίσεις στη διδασκαλία χαρακτηρίζονται συχνά ως εμπλέκουσες την "άμεση μετάδοση": οι δάσκαλοι επικοινωνούν τη γνώση με σαφή και δομημένο τρόπο και επιδεικνύουν και εξηγούν λύσεις. Ενώ οι εκπαιδευτικοί, μπορούν επίσης να επικεντρωθούν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων για κριτική ανάλυση και συλλογιστική, οι μαθητές έχουν λίγες ευκαιρίες να πειραματιστούν ή να εφαρμόσουν νέες γνώσεις σε διαφορετικές καταστάσεις. Οι γνώσεις παρουσιάζονται

μέσα σε παραδοσιακές, διακριτές κατηγορίες (γλώσσα, μαθηματικά, επιστήμη, τέχνες κ.λπ.) και μπορεί να υπάρχουν λίγες ευκαιρίες για σύνδεση της μάθησης σε θέματα. Δεν δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στο κίνητρο των μαθητών ή στην ανάπτυξη δεξιοτήτων για «μάθηση για μάθηση» (ΟΟΣΑ, 2005).

Οι διδακτικές και μαθησιακές προσεγγίσεις που θεωρούνται καινοτόμες, από την άλλη πλευρά, χαρακτηρίζονται γενικά ως «μαθητοκεντρικές» ή «δομικές». Η ανάπτυξη των δεξιοτήτων σκέψης και συλλογιστικής (δεξιότητες για τη «μάθηση για τη μάθηση») και η ικανότητα των μαθητών να συνθέτουν γνώσεις απ' όλο το Πρόγραμμα Σπουδών υπογραμμίζονται. Οι δάσκαλοι αναλαμβάνουν διαφορετικούς ρόλους, περιορίζοντας τη μετωπική διδασκαλία και ενισχύοντας την πιο ενεργό εμπλοκή των μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία. Οι μαθητές διεξάγουν τις δικές τους έρευνες και προτείνουν λύσεις. Επιπλέον οι εκπαιδευτικοί μπορούν να προσαρμόσουν τα προγράμματα ανάλογα με τις μαθησιακές ανάγκες και τα ενδιαφέροντα μεμονωμένων μαθητών (ΟΟΣΑ, 2005).

Υπήρξαν επίσης βαθιές αλλαγές στις απόψεις σχετικά με τον ρόλο της αξιολόγησης με βάση την τάξη. Η αξιολόγηση έχει παραδοσιακά θεωρηθεί ως εργαλείο για την εκτίμηση των μαθητικών επιτευγμάτων. Οι αποφάσεις σχετικά με το αν οι μαθητές πρέπει να προχωρήσουν στο επόμενο επίπεδο, να προχωρήσουν σε επαγγελματικά ή πανεπιστημιακά προγράμματα κ.ο.κ. βασίζονται στα αποτελέσματα των «συνοπτικών αξιολογήσεων». Αλλά όλο και περισσότερο, η αξιολόγηση θεωρείται επίσης ως εργαλείο μάθησης. Η αξιολόγηση, από αυτή την άποψη, διαδραματίζει έναν "διαμορφωτικό" ρόλο - που επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να εντοπίζουν τα κενά στη μάθηση των μαθητών και να προσαρμόζουν κατάλληλα τη διδασκαλία. Αυτή η προσέγγιση ταιριάζει με τους στόχους των χωρών του ΟΟΣΑ για την προώθηση της διά βίου μάθησης (η οποία βασίζεται στις δεξιότητες για «μάθηση για τη μάθηση», συμπεριλαμβανομένων δεξιοτήτων για αυτοαξιολόγηση).

Γενικά οι εκπαιδευτικοί φορείς τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο μη κερδοσκοπικό τομέα, προσφέρουν επίσης ισχυρή υποστήριξη για την καινοτομία στη διδασκαλία, τη μάθηση και την αξιολόγηση –επομένως δεν υπάρχει έλλειψη ενδιαφέροντος και επένδυση ενέργειας από αυτή την άποψη.

Οι καινοτόμες προσεγγίσεις στην εκπαίδευση αποτελούν ολοένα και περισσότερο μέρος του κοινού λόγου. Εντούτοις, στα σχολεία και τις τάξεις, οι καινοτομίες

τείνουν να υλοποιούνται μόνο στο περιθώριο του σχολικού προγράμματος και μπορεί να μην διατηρούνται με την πάροδο του χρόνου. Για παράδειγμα, οι μελέτες που διεξήχθησαν για τη «Διεθνή Ένωση για την Εκτίμηση των Εκπαιδευτικών Επιτεύξεων» (Trends in International Mathematics and Science Study-TIMSS 1999), έδειξαν ότι οι παραδοσιακές προσεγγίσεις, συμπεριλαμβανομένων των δομημένων δραστηριοτήτων που βασίζονται στον δάσκαλο, όπως οι διαλέξεις κυριαρχούσαν σε όλες σχεδόν τις χώρες. Οι εκπαιδευτικοί, καθώς και άλλοι ενδιαφερόμενοι για την εκπαίδευση, μπορεί επίσης να έχουν πολλαπλές και μερικές φορές αντικρουόμενες προσδοκίες ως προς «ποια εκπαίδευση είναι κατάλληλη;». Οι στόχοι για την επίτευξη μεγαλύτερης ισότητας των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων για τους μαθητές συνυπάρχουν με τον ανταγωνισμό που βασίζεται στην αξία. Τα συστήματα εκπαίδευσης υποστηρίζουν τις δεξιότητες για μάθηση υψηλότερης τάξης, ωστόσο καινοτόμα προγράμματα που προωθούν τέτοιες δεξιότητες θεωρούνται μερικές φορές ότι στερούνται αυστηρότητας. Οι εντάσεις αυτές εμφανίζονται σε αντικρουόμενες πολιτικές και πρακτικές που σχετίζονται με την αξιολόγηση και την καινοτομία.

1.9 Ηγεσία και σχολική καινοτομία

Η σχολική ηγεσία έχει καταλυτικό ρόλο στην εφαρμογή καινοτομιών στο σχολείο (Ιορδανίδης, 2006). Η εκπαιδευτική ηγεσία είναι απαραίτητο και πρέπει να έχει τις κατάλληλες γνώσεις και δεξιότητες για να ενεργοποιήσει, να εμπλέξει και να υποστηρίξει τους εκπαιδευτικούς σε όλα τα στάδια της καινοτομίας (Ράπτης, 2006). Ένας αποτελεσματικός ηγέτης είναι εκείνος που επιτυγχάνει αποτελέσματα εξασφαλίζοντας παράλληλα ότι οι συνάδελφοί του αντιμετωπίζονται με σεβασμό, φροντίδα, ειλικρίνεια και αντικειμενικότητα (Blanchard, 2006). Συλλέγει την τρέχουσα κατάσταση με όραμα και ρεαλισμό, διαμορφώνει το μέλλον, μεταδίδει το όραμα και φροντίζει για την ευρεία κατανομή των ευθυνών, συνιστώντας έτσι έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες για την επιτυχία κάθε επιχείρησης αλλαγής (Everard & Morris, 1999) .

Η μορφή ηγεσίας του επικεφαλής του σχολείου μπορεί να επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό διάφορα στοιχεία του σχολικού περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένων των στάσεων των εκπαιδευτικών και των γονέων, καθώς και των ακαδημαϊκών επιδόσεων των μαθητών (Bogler, 2005). Ο Διευθυντής κατέχει τη βασική θέση στη διαδικασία

της αλλαγής, είναι αυτός που θα καθοδηγήσει τους δασκάλους του στην εφαρμογή καινοτομιών (Davidson, 1979). Σήμερα, υπάρχει μια μετατόπιση στην αντίληψη της σχολικής ηγεσίας στην μετασχηματιστική ηγεσία (ηγεσία με όραμα και στόχους και συνεχή βελτίωση της διδασκαλίας και της μάθησης). Ο μετασχηματιστικός ηγέτης οδηγεί τα άτομα σε συνεργασία και αλληλεξάρτηση καθώς όλοι προσπαθούν να επιτύχουν έναν κοινό στόχο, καθώς η μετασχηματιστική ηγεσία συνδέεται άμεσα με την έννοια της αλλαγής (Bass & Avolio, 1994).

Οι ηγέτες των σχολείων διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στη βελτίωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Θέτουν στόχους και μαζί με τους εκπαιδευτικούς σχεδιάζουν ένα οργανωμένο πλάνο που οδηγεί τη σχολική μονάδα να υλοποιήσει αυτό το όραμα. Είναι απαραίτητο όλοι οι ενδιαφερόμενοι να έχουν επίγνωση των γενικών και ειδικών στόχων της εκπαιδευτικής καινοτομίας, αλλά και να έχουν τις δεξιότητες για να ανταπεξέλθουν στο έργο τους (Κορωναίος, 2001). Με την υιοθέτηση του στυλ συμμετοχικής ηγεσίας, ο ηγέτης θα μπορέσει σταδιακά να περιορίσει τις αντιδράσεις εκείνων που φοβούνται την αλλαγή, βοηθώντας τους να αντιμετωπίσουν την αλλαγή ως ευκαιρία και όχι ως απειλή (Conger & Kanungo, 1998).

Η μορφή διοίκησης του εκπαιδευτικού συστήματος είναι ζωτικής σημασίας τόσο για τη σύλληψη όσο και για το περιεχόμενο καθώς και για την εισαγωγή και υιοθέτηση καινοτομιών από τις εκπαιδευτικές μονάδες.

Σε συγκεντρωτικά γραφειοκρατικά συστήματα, κάθε καινοτόμος προσπάθεια προέρχεται από την κορυφή της πυραμίδας, κυρίως με τη μορφή ενός προγράμματος και εφαρμόζεται ομοιόμορφα και χωρίς παρεκκλίσεις από ολόκληρη την ιεραρχία, δηλαδή από όλες τις εκπαιδευτικές μονάδες (π.χ. ολοήμερο) χωρίς απόκλιση από τον κανόνα ή την ανάπτυξη πρωτοβουλιών. Στην Ελλάδα, το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και το προσωπικό που είναι υπεύθυνο για τη χάραξη πολιτικής, το σχεδιασμό, το συντονισμό και τον έλεγχο των δράσεων, προτείνει αρκετές καινοτομίες που εφαρμόζονται από τα σχολεία στο πλαίσιο της ενιαίας προσφοράς εκπαίδευσης σε όλους.

Σε αποκεντρωμένα εκπαιδευτικά συστήματα όπου παρέχεται εξουσία στις περιφερειακές και τοπικές αρχές, τα τοπικά σχολεία έχουν την ικανότητα να είναι ανεξάρτητα και διαφοροποιημένα και, ειδικότερα, να προσαρμόζουν την εντολή της κεντρικής αρχής στα χαρακτηριστικά του σχολείου, τις συνθήκες λειτουργίας και το

κλίμα του σχολείου. Σε αυτό το μοντέλο, οι καινοτομίες σχεδιάζονται και προτείνονται από την κορυφαία ομάδα.

Το πιο ευνοϊκό σύστημα για την προώθηση καινοτομιών είναι το αποκεντρωμένο σύστημα διοίκησης (Παπακωνσταντίνου 2008), όπου η εξουσία και η λήψη αποφάσεων αποδίδονται στις τοπικές και περιφερειακές δομές και αρχές του εκπαιδευτικού συστήματος. Οι εκπαιδευτικές μονάδες έχουν μεγάλη αυτονομία και οι εκπαιδευτικοί αναπτύσσουν τον επαγγελματισμό τους, βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη και εφαρμογή καινοτομιών.

Τέλος, η καινοτομία εξαρτάται επίσης από τις στάσεις των εκπαιδευτικών (Παπακωνσταντίνου, 2008). Ο Σύλλογος των Εκπαιδευτικών είναι ο κυρίαρχος υπεύθυνος λήψης αποφάσεων, σε συνδυασμό με τη δημοκρατική, συμμετοχική διοίκηση, που εγγυάται το αποτέλεσμα της εφαρμογής της καινοτομίας, διασφαλίζοντας υψηλό βαθμό αφοσίωσης και επαγγελματισμού, βελτιώνοντας την ποιότητα των αποφάσεων, την ποιότητα της εργασίας και την αποτελεσματικότητα.

1.10 Αξιολόγηση

Η επιτυχία της εισαγωγής της καινοτομίας απορρέει από την ιδέα της ίδιας της καινοτομίας, από τις στάσεις και τις απόψεις των εμπλεκόμενων φορέων αλλά και από το πλαίσιο στο οποίο παρατηρείται. Αρχικά, θα εκτιμηθούν οι στάσεις των εμπλεκόμενων. Ο ρόλος του Συμβούλου, των εκπαιδευτικών, των γονέων και των μαθητών στην επιτυχή εφαρμογή της καινοτομίας είναι πολύ σημαντικός και αποφασιστικός. Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε πόσο οι μορφωμένοι γονείς και μαθητές ενδιαφέρονται για την εισαγωγή και την αξία της καινοτομίας και ποια είναι η θέση τους απέναντί τους. Ταυτόχρονα όμως, οι προτάσεις τους και η κριτική τους για το θεσμικό όργανο και τις παραμέτρους του, πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη. Οι στάσεις των εκπαιδευτικών επηρεάζονται από το προσωπικό τους ενδιαφέρον για το θέμα, τα οφέλη από τη συμμετοχή τους στην εισαγωγή της καινοτομίας και την προσωπική τους άποψη. Η παιδαγωγική τους κατάρτιση καθώς και η διδακτική τους εμπειρία έχουν μεγάλη σημασία. Η στάση των γονέων είναι επίσης καθοριστική. Οι γονείς αντιλαμβάνονται τα οφέλη και συμβάλλουν στη μεγιστοποίηση της πιθανότητας επιτυχίας της καινοτόμου προσπάθειας καθώς εμπλέκονται στον αρχικό

προγραμματισμό και γνωρίζουν τους στόχους. Τέλος, η καινοτομία είναι σημαντικό να γίνει δεκτή και από τους μαθητές. Οι μαθητές αντιλαμβάνονται την καινοτομία και ανταποκρίνονται θετικά σε αυτήν, καθώς οι εκπαιδευτικοί ενημερώθηκαν για την καινοτομία και οι απόψεις τους έχουν εξερευνηθεί (Fullan, 1991).

Είναι επίσης σημαντικό να αξιολογηθεί σε ποιο βαθμό επιδιώχθηκαν οι στόχοι της καινοτομίας. Για το σκοπό αυτό, θα πρέπει να χρησιμοποιούνται αξιόπιστες και αντικειμενικές μέθοδοι. Αυτό συνεπάγεται επίσης τη χρήση εργαλείων αξιολόγησης που είναι ουδέτερα και οδηγούν σε αμερόληπτα αποτελέσματα (Κυριακίδης & Χαραλάμπους, 2004). Όλα τα παραπάνω θα αξιολογούνται συνεχώς με παρατηρήσεις, συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια, όπου θα μετρηθεί ο βαθμός ικανοποίησης (Φωτοπούλου, 2010). Αρχικά, θα πραγματοποιηθεί μια πρώτη αξιολόγηση, διερευνώντας τις πιθανότητες επιτυχίας της καινοτομίας. Τα αποτελέσματα που θα προκύψουν από αυτή την πρώτη αξιολόγηση πρέπει να συσχετιστούν με τα αποτελέσματα της τελικής αξιολόγησης και να χρησιμοποιηθούν για την εξαγωγή των τελικών αποτελεσμάτων (Κυριακίδης, 2002).

Κεφάλαιο 2. Ιστορική αναδρομή καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Ακολουθώντας τις γενικότερες τάσεις της κοινωνίας, η εκπαίδευση σήμερα βρίσκεται στο μεταίχμιο ενσωμάτωσης νέων παιδαγωγικών προσεγγίσεων με στόχο τη βελτίωση παραδοσιακών πρακτικών και την εναρμόνισή τους με τις σύγχρονες απαιτήσεις (Fullan, 2010). Με τον όρο καινοτομία εννοείται μία ενέργεια - άποψη που στηρίζεται σε μία νέα πρωτοποριακή αντίληψη για την πραγματικότητα (Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής, Α.Π.Θ., 1999).

Τα καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, την Αγωγή Υγείας, διάφορα Πολιτιστικά θέματα, Καλλιτεχνικά δρώμενα, την Αγωγή Σταδιοδρομίας και Επιχειρηματικότητας των νέων, τα Ευρωπαϊκά προγράμματα εκπαίδευσης καθώς και το πρόγραμμα της Ευέλικτης Ζώνης (Hargreaves et al., 2010). Πρόκειται για συστηματικές δράσεις ή και ολοκληρωμένα προγράμματα που αξιοποιούν και βελτιώνουν νέες εκπαιδευτικές αντιλήψεις που στηρίζονται σε τέσσερις βασικούς άξονες:

- Εφαρμογή νέων μεθόδων και στρατηγικών εκπαίδευσης
- Υιοθέτηση νέων εκπαιδευτικών εργαλείων
- Καλλιέργεια δεξιοτήτων ευρύτερου ενδιαφέροντος
- Επαναπροσανατολισμός εκπαιδευτικών στόχων και πρακτικών (Fullan, 2001, Hargreaves, 2003).

Κύριος λόγος εφαρμογής των καινοτόμων προγραμμάτων ήταν η ανανέωση και ο εμπλουτισμός του διδακτικού περιεχόμενου αλλά και της διαδικασίας μάθησης παράγοντας που εκτός από παιδαγωγικός έχει και κοινωνικά κριτήρια. Τα κύρια χαρακτηριστικά των καινοτόμων προγραμμάτων που σήμερα εφαρμόζονται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση χαρακτηρίζονται από:

- Την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των μαθητών γύρω από θέματα που άπτονται της προστασίας του περιβάλλοντος και τον υγιεινό τρόπο διαβίωσης εστιάζοντας στην καλλιέργεια αξιών και ανάλογης συμπεριφοράς και δράσης.
- Τη σύνδεση της παιδείας με τις τέχνες αναδεικνύοντας και προωθώντας στοιχεία πολιτισμού.

- Τις βιωματικές προσεγγίσεις μάθησης και την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ όλων των εμπλεκομένων στη εκπαιδευτική διαδικασία.
- Την καλλιέργεια μεταγλωσσικών δεξιοτήτων
- Την επικαιροποίηση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών
- Την εναλλακτική διαχείριση του σχολικού χρόνου (C.I.D.R.E.E., 1999, Gough, 1997).

Αξίζει να αναφερθεί ότι στη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Europe 2020» γίνεται λόγος για τη βιώσιμη ανάπτυξη, η οποία μπορεί να επιτευχθεί μέσω της βελτίωσης των επιδόσεων της εκπαίδευσης, της έρευνας και καινοτομίας και της ψηφιακής κοινωνίας ((European Commission, 2010).

Στην Ελλάδα τα τελευταία είκοσι χρόνια καταγράφονται αξιόλογες προσπάθειες ενσωμάτωσης καινοτόμων προγραμμάτων, κυρίως μέσω πρωτοβουλιών της πολιτείας. Κάποιες από αυτές τις πρωτοβουλίες περιλαμβάνουν:

- Τα Νέα Προγράμματα Σπουδών (Νέο Σχολείο, 2011, Κοινωνικό Σχολείο 2014),
- Η δράση Ψηφιακό Σχολείο (2011),
- Ο Εθνικός Συσσωρευτής Εκπαιδευτικού Περιεχομένου (Φωτόδεντρο, 2012),
- Το πρόγραμμα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών για την αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών στην εκπαίδευση.

Τα Καινοτόμα Εκπαιδευτικά Προγράμματα εντάσσονται μέσω του Φ.Ε.Κ. 629/23.10.1992 μαζί με τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό στη μαθησιακή διαδικασία. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση εισήχθη στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση με το νόμο 1892/90, άρθρο 11 και μέχρι σήμερα έχουν υλοποιηθεί πάνω από 20.000 προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η Αγωγή της Υγείας αποτελεί το δεύτερο σε σειρά καινοτόμο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που εφαρμόζεται ως προαιρετική σχολική δραστηριότητα (Φ.Ε.Κ. 577/92 και 629/92). Τα Πολιτιστικά θέματα και οι Πανελλήνιοι Μαθητικοί Καλλιτεχνικοί Αγώνες εφαρμόζονταν επίσης ως προαιρετική σχολική δραστηριότητα (Ν. 2817/2000) μέσω τη διοργάνωσης θεατρικών, μουσικών, εικαστικών, χορευτικών δράσεων και εργαστηρίων. Η Αγωγή Σταδιοδρομίας, ουσιαστικά συμπληρώνει τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό και θεσμοθετήθηκε με την Υπουργική Απόφαση 455/Γ2/7-02-2000. Μέχρι το 2000 υπάρχουν 79 Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού. Τα Ευρωπαϊκά

Εκπαιδευτικά Προγράμματα έχουν ως κύριο στόχο την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης πάνω σε εκπαιδευτικά θέματα.

Από το 1995 έως το 2006 εφαρμόστηκε το πρόγραμμα «Σωκράτης» που αποτελούνταν από τέσσερα επιμέρους τομεακά προγράμματα (Comenius, Erasmus, Leonardo, Grundtvig).

Τέλος η Ευέλικτη Ζώνη αποτέλεσε ένα καινοτόμο πρόγραμμα εκπαίδευσης που εντάχθηκε στο σχολικό ωρολόγιο πρόγραμμα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης με απώτερο στόχο τη δημιουργία ενός πιο συνεκτικού και ευέλικτου σχολείου, προτείνοντας και υιοθετώντας νέες, εναλλακτικές πρακτικές στην εκπαιδευτική διαδικασία. (Πράξη 39/29-09-2016 του Δ.Σ.).

Σε γενικές γραμμές η διαδικασία υλοποίησης ενός καινοτόμου εκπαιδευτικού προγράμματος, έτσι όπως εφαρμόζεται στην πρωτοβάθμια Ελληνική εκπαίδευση περιλαμβάνει την επιλογή του θέματος που θα γίνει με τη συνεργασία του εκπαιδευτικού με τους μαθητευόμενους, το σχεδιασμό του προγράμματος όπου τίθενται ο τίτλος, οι εκπαιδευτικοί στόχοι, το περιεχόμενο, η μεθοδολογική προσέγγιση κ.λ.π. Εντούτοις, θα πρέπει να τονιστεί ότι το σύνολο των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων βρίσκονται σε προαιρετικό πλαίσιο κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους, συμπληρώνοντας το βασικό ωρολόγιο πρόγραμμα.

Πιο συγκεκριμένα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση πραγματοποιούνται καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα που εντάσσονται σε δύο κύριες κατηγορίες: α) διεπιστημονικότητα (περιβαλλοντική εκπαίδευση, αγωγή υγείας κ.ά.), και β) Ευρωπαϊκά προγράμματα και συμπράξεις υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (Comenius-δεν υφίσταται πλέον έχει αντικατασταθεί από το πρόγραμμα Erasmus-, e-Twinning, Teachers4Europe κ.α.).

Σύμφωνα με τον Ellison (2009) διακρίνονται δύο διαστάσεις εκπαιδευτικών καινοτομιών:

- Διδακτική καινοτομία, που τροποποιεί τα εκπαιδευτικά προγράμματα σπουδών ενσωματώνοντας καινοτόμες μεθόδους και εναλλακτικά μέσα στη διαδικασία μάθησης.
- Διοικητική καινοτομία, που αποσκοπεί στη βελτίωση των οργανωτικών μοντέλων που χρησιμοποιούνται στην εκπαίδευση.

Σε μία προσπάθεια ορισμού και ακριβούς προσδιορισμού της έννοιας των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων οι Kirkland και Sutch (2009) αναφέρουν ότι εμπλέκονται τέσσερα διαφορετικά επίπεδα:

- Καινοτομίας, υπό το πλαίσιο της οριοθέτησης και εφαρμογής συγκεκριμένων τεχνικών και παιδαγωγικών πρωτοπόρων χαρακτηριστικών
- Μικρής κλίμακας, που αφορά στους ίδιους τους εκπαιδευτικούς και στις πρακτικές και προσεγγίσεις που υιοθετούν
- Μέσης κλίμακας, που αφορά στο κοινωνικό σύνολο και πως αυτό αποδέχεται τις εναλλακτικές εκπαιδευτικές προσεγγίσεις
- Μακράς κλίμακας, που περιλαμβάνουν την εθνική εκπαιδευτική πολιτική και τις αντίστοιχες κυβερνητικές πρωτοβουλίες.

Προκειμένου να καταστεί αποτελεσματική η ενσωμάτωση των καινοτόμων προγραμμάτων στη διαδικασία μάθησης θα πρέπει να περιλαμβάνει χαρακτηριστικά που προωθούν τη βιωσιμότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων καθώς επίσης και τη μεταφερσιμότητα και προσαρμοστικότητα των εκάστοτε εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Διερευνώντας ακόμα παραπάνω τους παράγοντες που καθορίζουν την αποτελεσματικότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων η Coburn (2003) αναφέρει τέσσερις αλληλοεξαρτώμενες διαστάσεις που εμπλέκονται στην επεκτασιμότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων:

- Έκταση, που αναφέρεται στις διδακτικές και μαθησιακές πρακτικές που εφαρμόζονται στο σχολικό περιβάλλον, τις αντιλήψεις όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία και τις γενικότερες παιδαγωγικές αρχές που επικρατούν.
- Βιωσιμότητα, που σημαίνει την εφαρμογή ενός καινοτόμου προγράμματος κατάρτισης για μεγάλο χρονικό διάστημα με κατάλληλες προσαρμογές ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες.
- Διάδοση, σχετικά με την ευρύτερη αποδοχή και εφαρμογή ενός καινοτόμου εκπαιδευτικού προγράμματος.
- Μετακίνηση μέσω της επιτυχούς μεταφοράς ενός εξειδικευμένου θέματος από την πραγματική ζωή στη σχολική μονάδα.

Σε μια προσπάθεια ανασκόπησης της ιστορικής εξέλιξης καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στη σύγχρονη κοινωνία, υπάρχουν διάφορες παραλλαγές, όχι μια ομαλή ανοδική τάση στον αριθμό και τις ιδιότητες της καινοτομίας στην εκπαιδευτική διαδικασία. Έτσι, μεταξύ των δεκαετιών του 1950 και του 1970, οι πρώτες προσπάθειες να εισαχθεί η καινοτομία στο σχολικό περιβάλλον σε διάφορες χώρες του εξωτερικού πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της ευρύτερης μεταρρύθμισης των εκπαιδευτικών συστημάτων της εποχής (Inbar, 1996). Στην Ελλάδα, στις προαναφερθείσες δεκαετίες, οι ανάγκες και οι προτεραιότητες δεν περιλάμβαναν το εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς κυριαρχούσε η πολιτική αστάθεια και παραβίαση των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Εστιάζοντας σε ξένες χώρες όπου η υλοποίηση καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων ήταν εφικτή, φαίνεται ότι παρά τον ενθουσιασμό για το νέο σύστημα αλλαγών και τους στόχους που αυτό εκπληρώνει, ο σχεδιασμός, η οργάνωση, η εφαρμογή και η αξιολόγηση των μεμονωμένων πρακτικών και στρατηγικών που εφαρμόστηκαν ήταν ιδιαίτερα ανεπαρκείς (Normore, 2004, Glatter κ.ά., 2005). Αλλά εκτός από τα προβλήματα που έχουν προκύψει, είναι γεγονός ότι η περίοδος 1950-1970 ήταν το θεωρητικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο βασίζονταν οι σύγχρονοι ερευνητές και εκπαιδευτικοί για να εφαρμόσουν αποτελεσματικές καινοτόμες προσεγγίσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα. Βασικός πρωταγωνιστής στην καλλιέργεια των βασικών θεμελιωδών αρχών των καινοτόμων λειτουργιών στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι οι ΗΠΑ. Στο πλαίσιο αυτό, τα διάφορα μοντέλα ενίσχυσης του σχολικού περιβάλλοντος που εμφανίστηκαν τη δεκαετία του 1980 και του 1990 προέκυψαν ως συνέπεια προηγούμενων προσεγγίσεων καινοτομίας που εφαρμόστηκαν τα προηγούμενα χρόνια. Οι κύριοι στόχοι αυτών των μοντέλων ήταν η διασφάλιση της αποτελεσματικότητας από την εφαρμογή της καινοτομίας, η οποία δεν σταματά να αλλάζει τις υπάρχουσες συνθήκες και απόψεις αλλά συνεπάγεται μέσω του ελέγχου και αξιολόγησης την επιτυχή εφαρμογή ενός καινοτόμου εκπαιδευτικού προγράμματος (Glatter et al., 2005 Normor, 2004).

Όπως έχει αποδείξει η εμπειρία των προηγούμενων ετών, μια αλλαγή στο σχολικό περιβάλλον μπορεί να θεωρηθεί καινοτόμος δράση, εάν στοχεύει σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες και προβλήματα μιας σχολικής οργάνωσης. Η διαδικασία αυτή αντανακλά ουσιαστικά τον προσανατολισμό από τη βάση προς τα πάνω, η οποία επιτυγχάνεται κυρίως μέσω εθελοντικών

πρωτοβουλιών των εκπαιδευτικών, ειδικά όταν τα εκπαιδευτικά συστήματα χαρακτηρίζονται από υψηλό επίπεδο συγκέντρωσης, γεγονός που ισχύει και για την περίπτωση της Ελλάδας (Cox κ.ά., 1987) .

Από την άλλη πλευρά, η ιστορία έχει δείξει ότι σε κεντρικά κλειστά συστήματα η καινοτομία μπορεί να επιτευχθεί μέσω της προσέγγισης "από την κορυφή προς τα κάτω", υιοθετώντας με αυτό τον τρόπο έναν προσανατολισμό από την κορυφή προς τα κάτω. Αυτός ο τύπος προσέγγισης είναι εφικτός μέσω του εθνικού σχεδιασμού για την εφαρμογή καινοτόμων δράσεων σε όλα τα σχολεία της χώρας μέσω της εφαρμογής κοινών προγραμμάτων υποχρεωτικής φύσης (Cohen & Ball, 2006).

Ο λόγος για την ενσωμάτωση της καινοτομίας στις εκπαιδευτικές μονάδες ήταν η αναβάθμιση και εμπλουτισμός τόσο της μαθησιακής διαδικασίας όσο και του εκπαιδευτικού περιεχομένου με ποικίλα κοινωνικά κριτήρια. Βασικά στοιχεία της καινοτομίας, όπως εφαρμόζεται στις εκπαιδευτικές μονάδες, είναι:

- Ενίσχυση της ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των μαθητών σχετικά με θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, υγιεινής και καλής κοινωνικής συμπεριφοράς, προκειμένου να καλλιεργηθούν οι σχετικές αξίες και δράσεις
- Συνδυάζοντας την εκπαίδευση με τις τέχνες για την προώθηση πολιτιστικών στοιχείων
- Ενσωμάτωση βιωματικών προσεγγίσεων στην εκπαιδευτική διαδικασία για την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων
- Η προώθηση μεταγνωστικών δεξιοτήτων
- Ενημέρωση προγραμμάτων σπουδών
- Η πιο αποτελεσματική κατανομή του σχολικού χρόνου (Gough, 1997).
- Σύμφωνα με την Cohen & Ball, (2006) η καινοτομία διακρίνεται από:
- Χρηματοπιστωτικά μέσα (ιδιωτικά ή δημόσια)
- Το πεδίο εφαρμογής (διδασκτική, μάθηση, διοίκηση, οργάνωση κ.λπ.)
- Πώς να εφαρμόσετε την καινοτομία (τυπική ή μη τυποποιημένη διαδικασία).
- Επιπλέον, η καινοτομία διακρίνεται σε πρώτη τάξη, η οποία περιλαμβάνει μικρής κλίμακας αλλαγές τόσο στην οργάνωση όσο και στην επίλυση προβλημάτων, και δεύτερη τάξη, απαιτώντας μια ριζική αναδιοργάνωση των οργανωτικών στόχων, μια πλήρη μεταμόρφωση των παραδοσιακών πρακτικών για την επίλυση χρόνιων προβλημάτων (Inbar , 1996).

- Η διαδικασία καινοτομίας περιλαμβάνει τρία βασικά βήματα:
- Εισαγωγή καινοτόμων δράσεων
- Εφαρμογή της καινοτομίας
- Θεσμοποίηση της καινοτομίας (Cox κ.ά., 1987).

Αυτά τα βήματα αποσκοπούν στη διασφάλιση και στη συνεχή βελτίωση των ατομικών συνθηκών που αντιμετωπίζει η εφαρμογή καινοτόμων δράσεων. Με τον τρόπο αυτό η σχολική μονάδα και όλες οι συναφείς λειτουργίες και υποδομές θα βελτιωθούν με την πρόοδο της σχολικής οργάνωσης στην εισαγωγή, την εφαρμογή και την οριστική ενσωμάτωση καινοτόμων δράσεων.

Σε μια προσπάθεια επίτευξης μιας ολιστικής προσέγγισης στην εφαρμογή καινοτόμων δράσεων, το Inbar (1996) προσδιορίζει πέντε στάδια στην εφαρμογή της καινοτομίας:

- Κατανόηση, όπου γίνεται εκτίμηση των αναγκών, των απαιτήσεων και των χαρακτηριστικών κάθε σχολικού περιβάλλοντος.
- Όραμα, εστιάζοντας στους εκπαιδευτικούς στόχους και τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης για τους συμμετέχοντες.
- Οι προσδοκίες είναι ένα επόμενο βήμα μετά τον ορισμό του οράματος, καθώς περιλαμβάνει συγκεκριμένες προσδοκίες και εφικτούς στόχους.
- Ενδυνάμωση μέσω της καλλιέργειας της γνωστικής χειραφέτησης και της επαγγελματικής ανάπτυξης του προσωπικού που εμπλέκεται στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Υποστήριξη, όπου είναι απαραίτητο να εντοπιστούν και να διατεθούν ορισμένα απαραίτητα δεδομένα για την εφαρμογή καινοτόμων δράσεων.

Επίσης η επιτυχής εφαρμογή των καινοτόμων δράσεων εντός των σχολικών μονάδων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους εξής παράγοντες:

- Τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά και το σχολικό περιβάλλον, δεδομένου ότι αποτελούν το πλαίσιο για την υλοποίηση καινοτόμων ενεργειών και, υπό την έννοια αυτή, μπορούν είτε να συμβάλουν είτε να εμποδίσουν καινοτόμες εκπαιδευτικές προσεγγίσεις.
- Ευκαιρίες για επαγγελματική ανάπτυξη που προσφέρονται στο εκπαιδευτικό προσωπικό μέσω της υλοποίησης και ολοκλήρωσης καινοτόμων ενεργειών.

- Ο βαθμός της δομής της σχολικής μονάδας, καθώς είναι ένα βασικό χαρακτηριστικό που επηρεάζει την αποτελεσματικότητα της εφαρμογής διαφόρων αλλαγών.
- Το επίπεδο ετοιμότητας, κινήτρων και αντίδρασης των εκπαιδευτικών όταν αντιμετωπίζουν καινοτόμες ενέργειες (Sarafidou & Nikolaidis, 2009).

Δεν πρέπει να παραλείψουμε να αναφέρουμε τα χαρακτηριστικά της καινοτόμου δράσης που πρόκειται να εφαρμοστεί και τα οποία επηρεάζουν την τελική αποτελεσματικότητα και εφαρμογή της (Christian et al., 1998):

- Πολυπλοκότητα
- Έκταση
- Συμβατότητα με τα χαρακτηριστικά της σχολικής μονάδας
- Διεσδυτικότητα
- Σαφήνεια περιεχομένου
- Προσδιορισμός πλεονεκτημάτων
- Ικανότητα ανατρεψιμότητας
- Ευκολία εφαρμογής
- Ευρύτερη συνεισφορά στους στόχους (όραμα) του εκάστοτε σχολικού οργανισμού.

Οι περιοριστικοί παράγοντες που εμπλέκονται κατά την εφαρμογή καινοτόμων δράσεων σχετίζονται με:

- Τις προσωπικές πεποιθήσεις και εκτιμήσεις του κάθε ατόμου σχετικά με την έννοια και το βαθμό της καινοτομίας.
- Την πολυπλοκότητα που μπορεί να εμπερικλείεται σε διάφορες καινοτόμες δράσεις.
- Στον ανεπαρκή σχεδιασμό των καινοτόμων προγραμμάτων που οδηγούν στην ασύνδετη εφαρμογή τους με την πραγματικότητα.
- Η ανεπαρκής χρηματοδότηση.
- Στην εδραίωση του κατεστημένου στο χώρο της εκπαίδευσης.

Η καινοτομία εισάγεται επίσης ως έννοια στη στρατηγική «Ευρώπη 2020» μέσω της υλοποίησης της αειφόρου ανάπτυξης μέσω της βελτίωσης της έρευνας, της καινοτομίας και της τεχνολογικής απόδοσης των εκπαιδευτικών μονάδων (European Commission, 2006).

Σε εθνικό επίπεδο, η καινοτομία έχει εισαχθεί στο εκπαιδευτικό σύστημα τα τελευταία 20 χρόνια υπό την αιγίδα κυρίως πρωτοβουλιών της πολιτείας. Μεταξύ άλλων αξίζει να αναφερθούν:

- Τα Νέα Προγράμματα Σπουδών (Νέο Σχολείο, 2011, Κοινωνικό Σχολείο 2014),
- Η δράση Ψηφιακό Σχολείο (2011),
- Ο Εθνικός Συσσωρευτής Εκπαιδευτικού Περιεχομένου,
- Το πρόγραμμα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών για την αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών στην εκπαίδευση.

Αποτολμώντας μία ιστορική αναδρομή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, μπορούμε να πούμε ότι ουσιαστικά η εισαγωγή αυτών των προγραμμάτων ξεκίνησε περί το 2000. Το ουσιαστικότερο ρόλο στην ένταξη της καινοτομίας στο πρωτοβάθμιο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα έπαιξε το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.), το οποίο συντάχθηκε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο σε μία προσπάθεια διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης και ενσωματώθηκε το 2003. Ήταν η πρώτη φορά όπου επιχειρήθηκε η αναπροσαρμογή των στόχων και των μεθόδων της διδακτικής διαδικασίας μέσω καινοτόμων προσεγγίσεων που έδιναν έμφαση στην οριζόντια και κάθετη κατανομή της διδασκόμενης ύλης αυτοτελών μαθημάτων. Απώτερος στόχος του Δ.Ε.Π.Π.Σ. υπήρξε η διασύνδεση των διαφόρων γνωστικών αντικειμένων προεκτείνοντας τις θεματικές των διδασκόμενων μαθημάτων σε μία σφαιρική βάση εννοιών και πρακτικών προς όφελος της γενικότερης παιδείας. Βασικός γνώμονας για την υλοποίηση του Δ.Ε.Π.Π.Σ. ήταν η αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαιδευτικής διαδικασίας μέσω τόσο της διαθεματικής οργάνωσης του διδακτικού περιεχομένου, όσο και της διερευνητικής και ολιστικής προσέγγισης της διδασκαλίας. Υπό αυτό το πλαίσιο προτάθηκε και η προτυποποίηση συγγραφής καινοτόμων βιβλίων με βασικές αρχές τη διαθεματικότητα και την καλλιέργεια των δεξιοτήτων του κάθε μαθητευόμενου, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην αξιολόγηση, τη γνώση, την αισθητική και το μέγεθος τους. Η «Ευέλικτη Ζώνη» υπήρξε μία καινοτόμος δράση του Δ.Ε.Π.Π.Σ. που εισήχθη στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση υλοποιώντας μία διαθεματική πρακτική συνοδευόμενη από εξειδικευμένο εκπαιδευτικό υλικό. Στις τελευταίες τάξεις του δημοτικού υιοθετήθηκε επίσης το «πολυθεματικό βιβλίο-φάκελος» με βασικό αντικείμενο θέματα της καθημερινότητας που απασχολούν τους εκπαιδευόμενους (<http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>).

Σημαντική ήταν και η συμβολή των αναθεωρημένων Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών (Α.Π.Σ.) που δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο των ευρύτερων εκπαιδευτικών αλλαγών που επιχειρήθηκαν την περίοδο 1997-2003. Βασικός στόχος ήταν τα Α.Π.Σ. να αποκτήσουν ευέλικτο χαρακτήρα ώστε να καλλιεργηθεί η δημιουργική και πολυπρισματική μάθηση μέσω της υιοθέτησης βιωματικών και συμμετοχικών προσεγγίσεων (Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, 1997). Τα Α.Π.Σ. στόχευαν:

- Στην συναισθηματική, πνευματική και σωματική ισορροπία των μαθητευόμενων μέσω του αναπροσανατολισμού των ποιοτικών χαρακτηριστικών της διδακτικής διαδικασίας.
- Στην ανάπτυξη δεξιοτήτων υπό τη δημιουργία αυθεντικών περιβαλλόντων.
- Στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών.
- Στην ανάπτυξη συνθηκών που επιτρέπουν τη «διά βίου μάθηση».
- Στη βελτίωση των διαδικασιών αξιολόγησης μέσω της δημιουργίας καινοτόμων εκπαιδευτικών εργαλείων.
- Στην παροχή ίσων ευκαιριών προς το σύνολο της μαθητικής κοινότητας.
- Στην καλλιέργεια της συνείδησης του Ευρωπαίου πολίτη ενισχύοντας όμως τόσο την εθνική ταυτότητα όσο και την πολιτισμική αυτογνωσία.

Περνώντας στα πιο σύγχρονα καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν εφαρμοστεί τα τελευταία χρόνια, αξίζει να αναφερθεί «η τσάντα στο σχολείο» η οποία θεσμοθετήθηκε το 2017 και υλοποιήθηκε το 2018. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη δράση, η σχολική τσάντα των εκπαιδευόμενων θα πρέπει να παραμένει στο σχολικό περιβάλλον για τουλάχιστον ένα Σαββατοκύριακο ανά μήνα (από το σχολικό έτος 2018-2019 θα παραμένει δύο τουλάχιστον Σαββατοκύριακα), έτσι όπως θα οριστεί από το Σύλλογο Διδασκόντων. Εκτός του συμβολισμού του εν λόγω προγράμματος, επιτυγχάνεται και η ουσιαστική μη εμπλοκή των μαθητών με προετοιμασία μαθημάτων κατά τη διάρκεια ενός Σαββατοκύριακου μηνιαίως. Στόχος της «τσάντας στο σχολείο» είναι η καλλιέργεια και εποικοδομητική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των μαθητευόμενων κατά τη διάρκεια του Σαββατοκύριακου. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα αναγνωρίζει στην πράξη τη σημασία των αναγκών της παιδικής ηλικίας και της πολύπλευρης ανάπτυξης (συναισθηματική, κοινωνική και ψυχοκινητική) των παιδιών που φοιτούν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Υπό αυτό το

πλαίσιο πραγματοποιείται μία επανεκτίμηση του ρόλου των ανατιθέμενων εργασιών στο σπίτι με απώτερο σκοπό την αποτελεσματικότερη οργάνωση του χρόνου ανάμεσα στις εργασίες που λαμβάνουν χώρα στο σχολικό περιβάλλον και αυτές που λαμβάνουν χώρα στο σπίτι. Η αναλυτική διαδικασία που ακολουθείται για την υλοποίηση της δράσης αυτής είναι:

- Ο Διευθυντής του σχολείου καλεί μια έκτακτη συνεδρίαση το Σύλλογο των εκπαιδευτικών για την υλοποίηση της συγκεκριμένης δράσης.
- Ο Σύλλογος των εκπαιδευτικών αποφασίζει και ορίζει τα Σαββατοκύριακα για τη δράση αυτή.
- Οι δάσκαλοι του σχολείου, πριν από την έναρξη της δράσης, ενημερώνουν τους μαθητές και τις μαθήτριες της τάξης τους σχετικά με αυτή τη δράση και τις πιθανές αλλαγές και προσαρμογές που θα συμβούν κατά την σχολική ημέρα.
- Ο Διευθυντής του σχολείου προετοιμάζει και διανέμει μια επιστολή στους γονείς των μαθητών του σχολείου του για να τους ενημερώσει για τη νέα δράση και το χρονοδιάγραμμα της εφαρμογής της.
- Ο Σύλλογος Διδασκόντων του σχολείου, αποφασίζει για πρακτικά ζητήματα και ιδιαιτερότητες που μπορεί να προκύψουν, όπως η κατανόηση μεταξύ των δασκάλων για το πρόγραμμα της Δευτέρας, ο έλεγχος από τους γονείς και τους μαθητές του περιεχομένου της σχολικής τσάντας που θα φύγει στο σχολείο για το Σαββατοκύριακο, πάντα σύμφωνα με το σχολικό χρονοδιάγραμμα.
- Ο Σύλλογος Διδασκόντων μπορεί να αποφασίσει να υλοποιήσει τη δράση σε περισσότερα από ένα Σαββατοκύριακα το μήνα (Υπουργείο Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων, Αριθ. Πρωτ. Φ.7/219218 /Δ1).

Ένα ακόμα πολύ σημαντικό κοινωνικό ζήτημα το οποίο κατάφερε να ενταχθεί στο πρόγραμμα «Ευέλικτη Ζώνη» και να βρει εφαρμογή στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ως ένα καινοτόμο πρόγραμμα είναι αυτό της κυκλοφοριακής αγωγής. Βασικοί στόχοι του εν λόγω προγράμματος είναι:

- Η γνωριμία των μαθητών με το οδικό περιβάλλον
- Η γνωριμία των μαθητών με τα μεταφορικά μέσα
- Η ασφαλής κυκλοφορία των μαθητών ως πεζοί

- Η ασφαλής κυκλοφορία των μαθητών ως επιβάτες
- Η ασφαλής οδήγηση ποδηλάτου
- Η ενημέρωση του κώδικα οδικής κυκλοφορίας
- Η ενεργός συμμετοχή του συνόλου των μαθητών.

Η εισήγηση για το συγκεκριμένο πρόγραμμα έγινε το 2016 με τίτλο «Ανάπτυξη Εθνικού Προγράμματος Κυκλοφοριακής Αγωγής και Οδικής Ασφάλειας» και εφαρμόζεται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση από το 2017. Οι ώρες απασχόλησης των μαθητών στο Δημοτικό Σχολείο ανά τάξη διαμορφώνονται ως εξής:

- **Α' Δημοτικού**, 1 ώρα την εβδομάδα για το τρίτο (Γ') τρίμηνο του σχολικού έτους.
- **Β' Δημοτικού**, 1 ώρα την εβδομάδα κατά τη διάρκεια όλου του σχολικού έτους.
- **Γ' Δημοτικού**, 1 ώρα την εβδομάδα για το τρίτο (Γ') τρίμηνο του σχολικού έτους
- **Δ' Δημοτικού**, 1 ώρα την εβδομάδα για ένα τρίμηνο του σχολικού έτους κατά την κρίση του υπεύθυνου εκπαιδευτικού που διδάσκει το μάθημα της Ευέλικτης Ζώνης .
- **Ε' και Στ' Δημοτικού**, Διάχυση της θεματικής ενότητας σε άλλα διδακτικά αντικείμενα όπως Γλώσσα, Φυσικά, Τ.Π.Ε., Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή σε ενότητες συναφείς, κατά την κρίση του εκπαιδευτικού, με την Κυκλοφοριακή Αγωγή και Οδική Ασφάλεια. Η ένταξη θα πραγματοποιείται με απόφαση του υπεύθυνου εκπαιδευτικού έως 10 ώρες ανά έτος.

Όσον αφορά το εκπαιδευτικό υλικό που παρέχεται στους εκπαιδευόμενους αυτό αποτελείται από ηλεκτρονικά διαδραστικά μαθήματα, ηλεκτρονικά βιβλία και φυλλάδια καθώς επίσης και διαδραστικά παιχνίδια, υπό την εισήγηση του Τμήματος Οδικής Ασφάλειας και Κανόνων Κυκλοφορίας της Γενικής Διεύθυνσης Οδικής Κυκλοφορίας και Ασφάλειας του Υπουργείου Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων (Φ.14/ΕΑ/31396/34988/Δ1/2-3-2017).

Κεφάλαιο 3. Βιβλιογραφική ανασκόπηση καινοτόμων προγραμμάτων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

- Η εισαγωγή των καινοτόμων προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση υπήρξε απόρροια της ανάγκης για ανανέωση και εμπλουτισμό του ισχύοντος εκπαιδευτικού υλικού αλλά και της διδακτικής διαδικασίας ενσωματώνοντας κοινωνικές διαστάσεις στην εκπαίδευση. Όπως, έχει ήδη αναφερθεί η λογική των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων βασίζεται σε δύο άξονες:
- Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των μαθητευόμενων γύρω από θέματα ευρύτερου ενδιαφέροντος με ρεαλιστικές προεκτάσεις, καλλιεργώντας συμπεριφορές και συνειδήσεις
- Εξοικείωση με σύγχρονες μεθόδους διδασκαλίας, όπου κυριαρχεί η συνεργασία και η βιωματική προσέγγιση (Gough, 1997).

Στην Ελλάδα η πλειονότητα των καινοτόμων προγραμμάτων που εφαρμόζονται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση βρίσκονται υπό εθελοντική βάση, με αποτέλεσμα να μην υλοποιούνται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, ούτε να γίνονται ευρέως γνωστά στο σύνολο των εκπαιδευτικών και εκπαιδευόμενων. Τα καινοτόμα προγράμματα στην πρωτοβάθμια Ελληνική εκπαίδευση παρουσιάζουν αυξητική τάση.

Επιπλέον στοιχεία που λείπουν από την εφαρμογή των καινοτόμων προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι η επιμόρφωση και η έρευνα ώστε να υπάρχει πρόοδος τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο (Αγγελίδου & Κρητικού, 2005).

Σε μία σχετική έρευνα του Μανωλάκη και των συνεργατών (2005) φαίνεται ότι το 01% των μαθητών δεν είναι πρόθυμοι να παραμείνουν στο σχολείο για δραστηριότητες, ακόμα κι αν τους είναι ευχάριστες, λόγω διαφόρων απογευματινών εξωσχολικών υποχρεώσεών τους. Άλλα προβλήματα που συχνά αναφέρονται στη βιβλιογραφία γύρω από τα καινοτόμα προγράμματα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αφορούν στην ελλιπή χρηματοδότηση τους, στην μη ενημέρωση μεγάλου μέρους των εκπαιδευτικών, καθώς και στην έλλειψη του απαραίτητου για την υλοποίησή τους, εξοπλισμού.

βΕστιάζοντας τώρα στα Ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά προγράμματα, αξίζει να αναφερθεί ότι στην πλειονότητα των περιπτώσεων συμβαίνουν μετά από το προσωπικό

ενδιαφέρον συγκεκριμένων εκπαιδευτικών κατά κύριο λόγο, και των μαθητευόμενων δευτερευόντως. Τα Ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά προγράμματα συντελούν στην ποιοτική αναβάθμιση του σχολικού περιβάλλοντος όπως επίσης και στην καλλιέργεια νέων οριζόντων των εκπαιδευόμενων και την ανάπτυξη συλλογικού κλίματος και τη σύνδεση κοινωνίας και σχολείου (Κούτρα & Βούκανου, 2005).

Η Ευέλικτη Ζώνη σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε σε πιλοτικό επίπεδο με απώτερο στόχο τη βελτίωση της κοινωνικής και πολιτιστικής διάστασης του σχολείου φέροντας σε επαφή διάφορες επιστήμες τόσο ενδοκλαδικά όσο και διακλαδικά. Επίσης προώθησε την εμπειρία των εκπαιδευτικών απέναντι σε εναλλακτικές μαθησιακές προσεγγίσεις (Κουλουμπαρίτη, 2002). Σύμφωνα με τα όσα αναφέρει η Σπυροπούλου (2004) φαίνεται ότι το πιλοτικό πρόγραμμα Ευέλικτης Ζώνης στέφθηκε με επιτυχία αναβαθμίζοντας την Ελληνική σχολική πραγματικότητα προφέροντας περισσότερη αυτονομία στους εκπαιδευτικούς και βιωματικές εμπειρίες στους μαθητευόμενους. Αρνητικά σημεία που επισημάνθηκαν αφορούσαν στον περιορισμένο χρόνο επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, όπως επίσης και την έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής.

Η ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας ανέδειξε δύο ειδών παράγοντες που σχετίζονται με τα καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση:

- Εσωτερικοί παράγοντες, που αφορούν στους ρόλους που ανατίθενται σε κάθε εμπλεκόμενο φορέα ή πρόσωπο που εμπλέκεται στην εκπαιδευτική διαδικασία
- Εξωτερικοί παράγοντες, που σχετίζονται με τη σχέση που δημιουργείται ανάμεσα στην κοινωνία και την εκπαιδευτική διαδικασία.

Είναι γεγονός πως η αποτελεσματικότητα μίας καινοτόμας εκπαιδευτικής προσέγγισης εξαρτάται τόσο από την υπευθυνότητα και την πρωτοβουλία που επιδεικνύει ο εκπαιδευτικός όσο και από τις σχετικές κυβερνητικές αποφάσεις που παρέχουν ένα κεντρικό μηχανισμό (Harris, 2009, Townsend & Bates, 2007). Σύμφωνα με τους Fullan (2001) και Hargreaves (2004) όταν ο εκπαιδευτικός καθορίζει τις απαιτούμενες τροποποιήσεις στη μαθησιακή και διδακτική διαδικασία, τότε το αποτέλεσμα είναι πιο επιτυχημένο. Επίσης σημαντικό ρόλο στην αποτελεσματικότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων παίζουν και στοιχεία όπως η προσωπικότητα, το αξιακό σύστημα και οι ικανότητες του

εκπαιδευτικού (Day et al., 2007), η εμπιστοσύνη που εμπνέει (Louis, 2007) και η αξιοπιστία των μεθόδων που χρησιμοποιεί (Schmidt & Prawat, 2006). Δεν θα πρέπει να παραλειφθεί να αναφερθεί πως σημαντική είναι και η επίδραση του τρόπου διοίκησης μίας σχολικής μονάδας στα αναμενόμενα αποτελέσματα εφαρμογής καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Priestley, 2011).

Σε μία μελέτη του ο Fullan (2009) κατέληξε ότι τα τελευταία χρόνια επιτελούνται πολλές τροποποιήσεις στο σύνολο των σχολείων των δυτικών χωρών που συμβαίνουν παράλληλα σε πολλαπλά επίπεδα για να καταλήξει πως: *«η εκπαίδευση είναι ένα ευαίσθητο σύστημα που επηρεάζεται από το συνεχώς μεταβαλλόμενο κοινωνικο-πολιτισμικό της πλαίσιο και, κατά συνέπεια, πρέπει να αλλάζει όταν αλλάζει το πλαίσιο αυτό»*.

3.1 Απαιτήσεις & συνθήκες στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Προκειμένου να είναι δυνατή η εισαγωγή και καθιέρωση των καινοτόμων προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση θα πρέπει να πληρούνται κάποιες προϋποθέσεις. Αρχικά, είναι απαραίτητη η λειτουργική διεισδυτικότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, υπό την έννοια να διασφαλίζεται ότι λειτουργεί ανά σχολική περίοδο ο κατάλληλος αριθμός προγραμμάτων, όπως επίσης ότι υπάρχει πρόοδος στις μαθησιακές ικανότητες των μαθητευόμενων. Εξίσου σημαντική είναι και η εξασφάλιση της βιωσιμότητας των καινοτόμων προγραμμάτων που ουσιαστικά μπορεί να προκύψει μέσα από τη μελέτη και γνωστοποίηση των απόψεων όλων των εμπλεκόμενων στη διαδικασία εφαρμογής των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, επισημαίνοντας τα προβλήματα και τις δυσκολίες που προέκυψαν (ΥΠΕΠΘ, 2013).

Η σύγχρονη κατάσταση στο σχολικό περιβάλλον (ανομοιογένεια εντός της σχολικής τάξης, ραγδαία επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος, παγκοσμιοποίηση, πολιτισμική διεθνοποίηση, περιβαλλοντικές επιπτώσεις κ.ά.) επιβάλλει εναλλακτικούς, καινοτόμους τρόπους προσέγγισης της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Παρούτσας, 2006).

Άλλωστε σήμερα ένα από τα βασικά προτάγματα των απαιτήσεων και συνθηκών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι η εξασφάλιση διδασκαλίας υψηλής ποιότητας,

βάσει των στόχων του Στρατηγικού Πλαισίου για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση (Πλήρης τίτλος-ΕΚ 2020). Σύμφωνα με το εν λόγω πλαίσιο, οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να λαμβάνουν τη δέουσα αρχική εκπαίδευση καθώς και τη συνεχιζόμενη επαγγελματική ανάπτυξη μέσω ελκυστικών προσεγγίσεων εκπαίδευσης (Εκθεση Ευρυδίκη, 2003).

Τα τελευταία 20 χρόνια παρατηρείται μία αύξηση των ευθυνών των εκπαιδευτικών λόγω της αυξανόμενης τάσης της σχολικής αυτονομίας. Σύμφωνα με σχετικές έρευνες (Ευρυδίκη, 2008) βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική εφαρμογή της αυτονομίας αυτής, είναι η διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου εκπαιδευτικού περιεχομένου και ωρολογίου προγράμματος, οι καινοτόμες προσεγγίσεις στην αξιολόγηση των μαθητών καθώς επίσης και η συνεργασία μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων και προσώπων.

Είναι πλέον γεγονός ότι η επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος έχει διεισδύσει σε όλους τους κοινωνικούς τομείς, απαιτώντας κι από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση τους παράγοντες εκείνους, που θα διασφαλίσουν την ανάπτυξη και την ευημερία. Υιοθετώντας την ιδέα του Bernstein (1996) σχετικά με την «καθολικά εκπαιδευμένη κοινωνία» γίνεται επιτακτική η ανάγκη για μετάδοση και προώθηση της επιστημονικής γνώσης και της τεχνολογικής ανάπτυξης στο σχολικό περιβάλλον. Λαμβάνοντας επίσης υπόψη τις συνεχιζόμενες αλλαγές και τη ρευστότητα που διέπει το περιβάλλον της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, υπογραμμίζεται η αξία της κατάρτισης, ούτως ώστε ο κάθε εκπαιδευτικός να είναι ικανός να ανταπεξέλθει και να προσαρμοστεί στις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις και συνθήκες.

Κύρια στοιχεία που διαμορφώνουν τις σύγχρονες απαιτήσεις και συνθήκες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι (Robertson, 2007):

- Η συσχέτιση της δημόσιας χρηματοδότησης με τις προσφερόμενες υπηρεσίες
- Η συνεχής παρακολούθηση και οι αντίστοιχες ενέργειες συγκέντρωσης και αποκέντρωσης σε διάφορους εκπαιδευτικούς τομείς
- Η ενίσχυση του ανταγωνισμού ανάμεσα σε υπηρεσίες και ιδρύματα.

Σημαντική είναι και η επίδραση των οικονομικών απολαβών των εκπαιδευτικών, οι οποίες σύμφωνα με μία παλαιότερη έρευνα της ΟΛΜΕ (1995) είναι ιδιαίτερος δυσχερείς για το σύνολο των εκπαιδευτικών εν συγκρίσει με άλλους δημοσίους

υπαλλήλους. Αυτή η κατάσταση προκαλεί τη δυσαρέσκεια των εκπαιδευτικών με αποτέλεσμα να μειώνεται και η αποτελεσματικότητα του έργου τους. Συνυπολογίζοντας και την οικονομική κρίση της Ελλάδας, η οποία έχει επιφέρει μειώσεις στην παροχή υλικοτεχνικής υποδομής, εξοπλισμού των σχολείων, αρχικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, κατανοεί κανείς ότι το εκπαιδευτικό πλαίσιο στην πρώτη βαθμίδα γίνεται ακόμα πιο δύσκολο.

Δεν θα πρέπει να παραλειφθεί να αναφερθεί και το πρόβλημα των «ελαστικών» σχέσεων εργασίας που επικρατεί στη δημόσια εκπαίδευση δημιουργώντας εργασιακή ανασφάλεια, αβεβαιότητα και έντονο εργασιακό φόρτο. Προσθέτοντας στα παραπάνω και την ελλιπή οργάνωση και λειτουργία του σχολείου, όπου συχνά παρατηρείται το φαινόμενο τάξεων με υπεράριθμους μαθητές ή μαθητές με ιδιαίτερα μαθησιακά ζητήματα, το διδακτικό έργο γίνεται ακόμα δυσκολότερο.

Όλα τα παραπάνω θέτουν τα καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ως ζήτημα προτεραιότητας, καθώς η πλειονότητα των παρατηρούμενων προβλημάτων θα μπορούσαν, αν όχι να λυθούν οριστικώς τουλάχιστον να μειωθούν αισθητά.

3.2 Διεθνές & εθνικό πλαίσιο εκπαιδευτικού συστήματος

Οι ευρύτερες αλλαγές που συμβαίνουν στους τεχνολογικούς, πολιτισμικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς τομείς σε διεθνές επίπεδο επιβάλλουν και τις αντίστοιχες αλλαγές στην εκπαιδευτική πολιτική. Η ανανέωση και αναβάθμιση των εκπαιδευτικών δομών, οι κοινές προσεγγίσεις στα εκπαιδευτικά συστήματα, η οργάνωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, το εκπαιδευτικό περιεχόμενο, οι σχολικές υποδομές, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και τα εποικοδομητικά αποτελέσματα του εκπαιδευτικού έργου είναι κάποιες από τις προτεραιότητες που έχουν τεθεί σε διεθνές επίπεδο και διαμορφώνουν το διεθνές πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος (Elmore, 2004). Στην πλειονότητα των Ευρωπαϊκών χωρών η ποιότητα του εκπαιδευτικού έργου συνοδεύεται και από την αντίστοιχη αξιολόγηση υπό τη διαμόρφωση ενός αποκεντρωμένου εκπαιδευτικού συστήματος (Hopkins, 2007). Ακολουθούν κάποια παραδείγματα χωρών όπου παρουσιάζεται το εφαρμοζόμενο πλαίσιο εκπαιδευτικού συστήματος.

Ηνωμένο Βασίλειο

Τα σχολεία κατέχουν σχετική αυτονομία με αποτέλεσμα οι εμπλεκόμενοι φορείς να είναι και οι αρμόδιοι για τη διασφάλιση της παρεχόμενης ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, πιο συγκεκριμένα, την ευθύνη για την αυτοαξιολόγηση και τη βελτίωση των εκπαιδευτικών συνθηκών φέρει το Διοικητικό Συμβούλιο και ο Διευθυντής του εκάστοτε σχολείου. Κάθε σχολική μονάδα μπορεί να υιοθετήσει το δικό της σύστημα αυτοαξιολόγησης μ όλα τα συνεπαγόμενα αποτελέσματα, με κριτήρια που αφορούν:

- Τα χαρακτηριστικά του σχολικού περιβάλλοντος
- Τις απόψεις όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία
- Τις επιδόσεις των μαθητευόμενων
- Την προσωπική ευημερία των μαθητευόμενων
- Την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών
- Την ηγεσία και τη διοίκηση.

Ολλανδία

Αν και η Ολλανδία από τη δεκαετία του '80 και μετά προσπαθεί να ενισχύσει όλο και περισσότερο την αυτονομία του εκπαιδευτικού συστήματος, την τελική εποπτεία έχει η Εκπαιδευτική Επιθεώρηση που υπάγεται στο Υπουργείο Παιδείας. Τα βασικά στοιχεία που εξετάζονται είναι:

- Η αξιολόγηση της ποιότητας της διδασκαλίας
- Η συμμόρφωση με το νομοθετικό πλαίσιο της χώρας
- Η δημοσίευση σχετικών εκθέσεων
- Η υλοποίηση δράσεων και ανάθεση καθηκόντων.

Επίσης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση λειτουργούν κάποια χρήσιμα σχετικά εργαλεία, όπως το σχολικό πλάνο, το φυλλάδιο και η διαδικασία παραπόνων.

Ιρλανδία

Και σε αυτή την περίπτωση την τελική ευθύνη για το πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος φέρει η Επιθεώρηση του Υπουργείου Παιδείας. Βασικά χαρακτηριστικά που εξετάζονται από την εν λόγω Επιτροπή είναι:

- Η διοικητική ποιότητα του σχολικού περιβάλλοντος
- Το επίπεδο σχεδιασμού του εκπαιδευτικού έργου
- Το αναλυτικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα
- Η ποιότητα τόσο στη διδασκαλία όσο και στη μάθηση
- Η παρεχόμενη υποστήριξη στους εκπαιδευόμενους.

Πολωνία

Πρόκειται για ένα θεσμοθετημένο και κεντρικά ελεγχόμενο εκπαιδευτικό σύστημα. Στην αξιολόγηση του συστήματος εμπλέκονται το Υπουργείο Παιδείας, το Περιφερειακό Σώμα Επιθεωρητών, οι διευθυντές των σχολείων και ο αρμόδιος κάθε φορά φορέας διοίκησης και διαχείρισης ανά δήμο. Υπάρχει μία συνεχής εσωτερική αξιολόγηση στα σχολεία της χώρας και ο διευθυντής οφείλει να παρουσιάσει τα αποτελέσματα της αξιολόγησης στο τέλος κάθε σχολικού έτους.

Ελλάδα

Το Εθνικό Πλαίσιο διαμορφώνεται βάσει των άρθρων της Υπουργικής Απόφασης 15/03/2013 σχετικά με την «Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Έργου της Σχολικής Μονάδας-Διαδικασία Αυτοαξιολόγησης». Σύμφωνα λοιπόν με τα εν λόγω άρθρα η σχολική μονάδα είναι ο κύριος φορέας υπεύθυνος για τον προγραμματισμό και την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου. Βασικός στόχος είναι η βελτίωση και ποιοτική αναβάθμιση όλων των συνιστωσών του εκπαιδευτικού έργου. Τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά είναι η διαμόρφωση κατάλληλης κουλτούρας όσον αφορά τη διαδικασία της αξιολόγησης, η ενδυνάμωση του συνεργατικού πνεύματος, η ενσωμάτωση και ενεργός δράση όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία καθώς και η συνεχής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Κατά αυτό τον τρόπο θα καταστεί αποτελεσματικότερη η διοίκηση και λειτουργία των σχολικών μονάδων αξιοποιώντας στο έπακρον το διαθέσιμο ανθρώπινο δυναμικό αλλά και τις

πολλαπλές δράσεις και πρακτικές. Επίσης δεν παραλείπονται να αναφερθούν και ζητήματα ισότητας, καθολικής μόρφωσης των μαθητών και ο διάλογος του σχολικού περιβάλλοντος με το κοινωνικό σύνολο.

Με βάση αυτό το πλαίσιο κάθε σχολική μονάδα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης θα πρέπει να θέσει εντός του Σεπτεμβρίου κάθε έτους τους επιμέρους στόχους, τις δραστηριότητες και τα ειδικά προγράμματα δράσης προκειμένου να ακολουθεί τις βασικές συστάσεις της προαναφερθείσας Υπουργικής Απόφασης. Η τελική αποτίμηση του εκπαιδευτικού έργου γίνεται με τη χρήση δεικτών ποιότητας με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.

Η διαδικασία που ακολουθείται είναι η αυτοαξιολόγηση η οποία διενεργείται ετησίως υπό την ευθύνη του Διευθυντή και του Συλλόγου Διδασκόντων κάθε σχολείου. Μετά το πέρας της αυτοαξιολόγησης έχει γίνει η αποτίμηση του εκπαιδευτικού έργου στο σύνολό του, ο προγραμματισμός των απαιτούμενων δράσεων για τη βελτίωση των συνθηκών, η πραγματοποίηση, παρακολούθηση και αξιολόγηση των δράσεων που έλαβαν χώρα μέσω μίας έκθεσης.

Επιπλέον σε εθνικό επίπεδο υπάρχει και το Παρατηρητήριο Αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου το οποίο στοχεύει στη βιωσιμότητα της Αξιολόγησης του Εκπαιδευτικού Έργου, τη βελτίωση και ανανέωση των επιμέρους δράσεων και πρακτικών που εφαρμόζονται και την κατάλληλη επιστημονική στήριξη όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Τέλος, την ευθύνη για την εφαρμογή της Αξιολόγησης του Εκπαιδευτικού Έργου έχουν το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων μαζί με τις Περιφερειακές Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΥΠΑΙΘΠΑ, 2012).

3.3 Βιωσιμότητα καινοτόμων προγραμμάτων στο εκπαιδευτικό σύστημα

Σήμερα είναι πλέον σαφής η σημασία των καινοτόμων προγραμμάτων στο εκπαιδευτικό σύστημα. Εντούτοις θα πρέπει να διερευνηθούν και να επεκταθούν οι παράγοντες που εξασφαλίζουν τη βιωσιμότητα των καινοτόμων αυτών

προγραμμάτων. Βασικά στοιχεία που δείχνουν να διασφαλίσουν την εγκαθίδρυση των καινοτόμων προγραμμάτων στο εκπαιδευτικό σύστημα σχετίζονται με:

- Την έννοια της αειφορίας και την περιβαλλοντική εκπαίδευση
- Τα διάφορα κοινωνικά ζητήματα
- Την τεχνολογία, και ιδιαίτερα τον ψηφιακό προγραμματισμό
- Τις ποικίλες δραστηριότητες που εντάσσονται στην υλοποίηση κάποιου πρότζεκτ.

Εκτός όμως από το περιεχόμενο των καινοτόμων προγραμμάτων, που θα συμβάλει σημαντικά τη βιωσιμότητά τους, καθοριστικά στοιχεία αποτελούν η ολοκληρωμένη στρατηγική και ο κατάλληλος σχεδιασμός τους για την ένταξή τους στο σχολικό περιβάλλον. Ως εκ τούτου είναι απαραίτητη η συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία και όχι η ατομική προσπάθεια ενός εκπαιδευτικού. Ανασκοπώντας άλλωστε και την αντίστοιχη βιβλιογραφική ανασκόπηση φαίνεται ότι αποτυχημένες απόπειρας ενσωμάτωσης των καινοτόμων στο εκπαιδευτικό σύστημα συμβαίνουν όταν δεν υπάρχει η ανάπτυξη πολιτικής για την ένταξη καινοτόμων προγραμμάτων.

Σύμφωνα με τη Σπυροπούλου (2008) για τη βιωσιμότητα των καινοτόμων προγραμμάτων στο εκπαιδευτικό σύστημα θα πρέπει να πληρούνται κάποιες συνθήκες:

- Επιμόρφωση όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία
- Χρονικός προγραμματισμός υλοποίησης καινοτόμων προγραμμάτων
- Επάρκεια πόρων και υποδομών για την εφαρμογή των καινοτόμων προγραμμάτων
- Ισότιμη αντιμετώπιση των καινοτόμων προγραμμάτων σε σχέση με το υπόλοιπο ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου.

3.4 Πλεονεκτήματα και πιθανές επιπλοκές

Οι καινοτόμες προσεγγίσεις έχουν συμβάλει σημαντικά στη βελτίωση της διοίκησης της εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα, καινοτόμες λειτουργίες στη διοίκηση της προσφοράς εκπαίδευσης:

- Αύξηση της αποτελεσματικότητας της διαχείρισης και της οργάνωσης όλων των διοικητικών επιπέδων της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αποφεύγοντας τη γραφειοκρατία που χαρακτήριζε παλαιότερες μορφές διοίκησης (Oboegbulem & Ugwu, 2013).
- Αποτελεσματικότερη επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων και των ατόμων στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα (Νάκος, 2009).
- Εύκολη συλλογή και επεξεργασία δεδομένων και πληροφοριών σχετικά με τα διοικητικά χαρακτηριστικά του σχολικού περιβάλλοντος, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στην πληρέστερη κατανόηση και επομένως στη διοίκηση της διοίκησης στην εκπαίδευση (Μπάκας, 2009).

Γενικά, οι καινοτόμες μέθοδοι στη διαχείριση της εκπαίδευσης επηρεάζουν όλα τα επίπεδα των λειτουργιών διαχείρισης. Με αυτόν τον τρόπο, η καινοτομία επηρεάζει τον προγραμματισμό και το σχεδιασμό του σχολικού προγράμματος. Μια ολοκληρωμένη και καινοτόμος προσέγγιση της εκπαιδευτικής διαχείρισης μπορεί να βελτιώσει την υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου παράλληλα με την προώθηση δράσεων που λαμβάνουν χώρα σε διάφορα επίπεδα στο σχολικό περιβάλλον (Μαυρογιώργος, 1999).

Όσον αφορά την οργάνωση της διαχείρισης της εκπαίδευσης, οι καινοτόμες λειτουργίες περιγράφουν το πλαίσιο των διαφόρων καθηκόντων που λαμβάνουν χώρα στο σχολικό περιβάλλον καθώς και τις διάφορες διαδικασίες. Εξίσου σημαντικό είναι ο ρόλος της καινοτομίας στην εκπαιδευτική διοίκηση, στο προσωπικό με το κατάλληλο προσωπικό και στη διαμόρφωση της οργανωτικής δομής και των σχέσεων εξουσίας και ιεραρχίας στην εκπαιδευτική διαδικασία (Κουτούζης, 1999).

Επιπλέον, η εισαγωγή καινοτόμων λειτουργιών επηρεάζει την κατεύθυνση των διάφορων εκπαιδευτικών μονάδων μέσω του καθορισμού κριτηρίων, της εφαρμογής εναλλακτικών λύσεων και της αξιολόγησης της διοικητικής διαδικασίας (Everard & Morris, 1999). Τέλος, οι καινοτόμες λειτουργίες στη διαχείριση της εκπαίδευσης συνοδεύονται από τον αντίστοιχο έλεγχο διαδικασιών έτσι ώστε να καθορίζονται τα πρότυπα απόδοσης, η μέτρηση των επιδόσεων καθώς και η σύγκριση των εφαρμοζόμενων προτύπων απόδοσης. Ένα βασικό χαρακτηριστικό είναι επιπλέον η

ανατροφοδότηση για την αποτελεσματικότερη χρήση των αποτελεσμάτων των μοντέλων απόδοσης (Κουτούζης, 1999).

Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων είναι τα βασικά βήματα που πρέπει να ληφθούν προκειμένου ένα σχολείο να επωφεληθεί από όλα τα σύγχρονα μέσα εκπαίδευσης και διδασκαλίας μέσω της υιοθέτησης καινοτόμων δράσεων και προγραμμάτων (Hargreaves, 2003). Μεταξύ των βασικών πλεονεκτημάτων που μπορεί να προσφέρει η καινοτομία στο σχολικό περιβάλλον είναι η δημιουργικότητα, η μετατροπή της δημιουργικότητας σε καινοτομία που απαιτεί συνεχή κατάρτιση και οικονομία της γνώσης (ΟΟΣΑ, 2001). Από την άποψη αυτή, και λαμβάνοντας υπόψη τα διάφορα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά προγράμματα που προωθούνται σήμερα, αντιλαμβάνεται κανείς ότι η καινοτομία μεταφράζεται στη γνώση και σχετίζεται άμεσα με την τεχνολογία, την ανάπτυξη και την επιχειρηματικότητα.

Εκτός αυτού, από το 2006 υπάρχει και το Innovation Scorecard, μια ισορροπημένη κάρτα αποτελεσμάτων για την μέτρηση της προστιθέμενης αξίας μέσω της καινοτομίας (Gama και συν, 2007), το οποίο ουσιαστικά σηματοδοτεί την καινοτομία μέσω της χρήσης ορισμένων δεικτών που σχετίζονται με τη συνάφεια, τη μάθηση και την ανάπτυξη. Με αυτόν τον τρόπο αναμένεται η εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων στην εκπαίδευση:

- Να βελτιώσει την συνολική λειτουργία του ιδρύματος του σχολείου
- Να ενισχύσει την αποστολή του σχολείου σε παιδαγωγικό και εκπαιδευτικό επίπεδο
- Να συνδέσει αποτελεσματικά την εκπαιδευτική διαδικασία με την επαγγελματική αποκατάσταση
- Να καλλιεργήσει την κριτική σκέψη και τη δημιουργικότητα
- Να προσφέρει ένα σύνολο δεξιοτήτων στους εκπαιδευόμενους που θα είναι χρήσιμες για την ένταξή τους στην κοινότητα.

Επιπλέον, όπως επισημαίνει ο Παπαδημητρίου (2006), «για να μπορέσει το σχολείο να ξεκινήσει έναν αυθεντικό διάλογο με τον σύγχρονο κόσμο, θα πρέπει στο σχολικό επίπεδο να δεχτεί την αβεβαιότητα και την πολλαπλότητα πιθανών απροσδόκητων λύσεων, υπό την προϋπόθεση της δυνατότητας ενεργού συμμετοχής στην καινοτομία και πιστεύουμε ότι η κοινωνία της πληροφορίας δεν είναι μόνο για τα άτομα αλλά και

για το ίδιο το σχολείο, το οποίο τώρα πρέπει να μάθει πώς να μαθαίνει, να ζει, να ζει και να ζει ».

Τα διάφορα πλεονεκτήματα που φέρνει η καινοτομία στο ίδρυμα του σχολείου παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και αποτελούν αντικείμενο έρευνας που στοχεύει στη βελτίωση των συνθηκών στα σχολεία και στην παροχή αποτελεσματικότερων προγραμμάτων σπουδών (Weindling, 1989). Με βάση τα πορίσματα αυτών των ερευνών, είναι σαφές ότι η εισαγωγή της καινοτομίας στο σχολείο είναι δυνατή μέσω των σταδιακών αλλαγών που αρχικά θα εμφανιστούν σε πολιτικό και στρατηγικό επίπεδο και τελικά μέσω της εφαρμογής συγκεκριμένων στοχοθετημένων καινοτόμων δράσεων με άμεσα και απτά αποτελέσματα για όλους εκπαιδευόμενους (Sergiovanni, 2001).

Ως εκ τούτου, τα πλεονεκτήματα των καινοτόμων λειτουργιών στη διοίκηση της εκπαίδευσης θα συμβάλουν σημαντικά στην ανάπτυξη μιας βιώσιμης μορφής οικονομίας, στην ανανέωση των διαδικασιών και πρακτικών που εφαρμόζονται στην εκπαίδευση καθώς και στη συνολική λειτουργία του σχολείου (Υφαντή, 2000).

Ωστόσο, και για να αποφευχθούν οι επιπλοκές στην αποτελεσματική εκπαιδευτική διοίκηση, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη:

- Συνεχής εκπαίδευση και κατάρτιση του εκπαιδευτικού προσωπικού
- Οργάνωση, εφαρμογή και αξιολόγηση καινοτόμων χαρακτηριστικών.

Κατά την εφαρμογή μιας καινοτόμου δράσης στο σχολικό περιβάλλον, μπορεί να προκύψουν διάφορες επιπλοκές, που σχετίζονται κυρίως με:

- Τα χαρακτηριστικά της αλλαγής που θα λάβει χώρα στη σχολική μονάδα μέσω της εφαρμογής ενός καινοτόμου προγράμματος
- Ζητήματα που σχετίζονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής στην οποία υλοποιείται ένα πρόγραμμα καινοτομίας
- Οι διάφοροι άλλοι εξωτερικοί κοινωνικοί παράγοντες που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στην καινοτόμο δράση
- Η ιεραρχία και οι ευθύνες κατανέμονται σύμφωνα με την περιγραφή της καινοτόμου δράσης.

Πολλές επιπλοκές μπορεί επίσης να προκύψουν εξαιτίας των δραστικών αλλαγών που πρέπει να γίνουν σε κλειστά συστήματα όπως εκείνα των Ελληνικών σχολείων, όπου ορισμένες φορές οι μεγάλες αλλαγές προκαλούν σύγχυση. Έτσι, για παράδειγμα, υπάρχουν περιπτώσεις όπου μπορεί να χρειαστεί να αναδιατυπωθεί ένα μεγάλο μέρος του προγράμματος σπουδών ή να μετατοπιστούν οι ρόλοι και οι ευθύνες μέρους του προσωπικού του σχολείου. Εάν δεν υπάρχει σωστή οργάνωση και διοίκηση και ένας διευθυντής του σχολείου με κύριο προφίλ και εξειδικευμένες γνώσεις και κατάρτιση σε θέματα που σχετίζονται με την καινοτομία, θα είναι πολύ δύσκολο να ενσωματωθούν αυτές οι αλλαγές χωρίς να δημιουργηθούν προβλήματα σε όλα τα επίπεδα και σε όλους τους ενδιαφερόμενους και τα άτομα που εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία (Γιαννακάκη, 2005).

Υπάρχουν επίσης και στιγμές κατά τις οποίες προκύπτουν επιπλοκές στην εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων ως αποτέλεσμα των ελλείψεων και των αδυναμιών που διαπιστώθηκαν τόσο σε επίπεδο διοικητικής, όσο και σε εκπαιδευτικό και μαθησιακό επίπεδο. Ως εκ τούτου, μια αλλαγή στην καθιερωμένη μέσω της εφαρμογής μιας καινοτόμου δράσης, θα αποκαλύψει αυτά τα προβλήματα. Αυτό εμποδίζει την αποτελεσματική εφαρμογή καινοτόμων ενεργειών, προκειμένου να διατηρηθούν τα πράγματα ανέπαφα και να μην αλλάξουν οι συνθήκες που θα έδειχναν τον βαθμό και τις ακριβείς αιτίες των προβλημάτων. Επιπλέον, όταν διαπιστώνονται τέτοιες ελλείψεις και αδυναμίες, είναι σχεδόν αδύνατο να εφαρμοστούν καινοτόμα προγράμματα που απαιτούν μια δομημένη σχολική διάρθρωση και ένα ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα (Everard & Morris, 1999).

Ο Fullan και οι συνεργάτες του (1980) επισημαίνουν ότι οι κύριοι παράγοντες που προκαλούν επιπλοκές στην εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων είναι:

- Οι ελλείψεις σε διοικητικό και οργανωτικό επίπεδο
- Στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και απαιτήσεις που μπορεί να έχει η εκάστοτε καινοτόμος δράση
- Στις ικανότητες αλλά και τη διάθεση όλων των εμπλεκόμενων φορέων και προσώπων
- Στα διαδικαστικά βήματα που ακολουθούνται κατά την εφαρμογή μίας καινοτόμου δράσης.

Τα κυριότερα προβλήματα που ανακύπτουν κατά την εισαγωγή καινοτόμων λειτουργιών στη διοίκηση της εκπαίδευσης αφορούν την εφαρμογή τους από στελέχη που δεν έχουν εκπαιδευτεί στον τομέα της καινοτομίας στη διοίκηση αλλά και στην ενσωμάτωσή τους σε εκπαιδευτικά θέματα και την έλλειψη κατάλληλης υποδομής και την απαραίτητης τεχνικής υποστήριξης (Καλογιαννάκης κ.ά., 2011).

Οι επιπλοκές αυτές οφείλονται στη φύση του σχολικού περιβάλλοντος, το οποίο έχει ορισμένες ιδιαιτερότητες στη διοικητική διαδικασία, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για την ενοποίηση καινοτόμων λειτουργιών. Ειδικότερα, το σχολείο ως εκπαιδευτικός οργανισμός χαρακτηρίζεται από μεγάλο βαθμό αβεβαιότητας ως προς το σκοπό του, καθώς περιλαμβάνει έννοιες όπως η εκπαίδευση, η εκπαίδευση και η εκπαίδευση. Αυτές οι έννοιες, ανάλογα με την προοπτική του παρατηρητή, διαφοροποιούνται. Υπάρχει επίσης η αδυναμία καθορισμού των αποτελεσμάτων του εκπαιδευτικού προγράμματος τόσο από γονείς όσο και από μαθητές καθώς και από την ευρύτερη κοινότητα. Εξίσου σημαντική είναι η έλλειψη διοικητικής αυτονομίας στα σχολεία, δεδομένου ότι είναι ένα θεσμικό όργανο με διοικητικό αλλά κοινωνικό ρόλο. Τέλος, το σχολικό σχέδιο βρίσκεται υπό πίεση και έλεγχο από διάφορες ομάδες και φορείς, καθιστώντας δυσκολότερη τη διοικητική διαδικασία.

Ένα άλλο βασικό χαρακτηριστικό που πρέπει να αποφευχθεί προκειμένου να μειωθούν οι επιπλοκές που μπορεί να προκύψουν κατά την εφαρμογή μιας καινοτόμου δράσης είναι ο υποχρεωτικός χαρακτήρας της δράσης. Ένα από τα χαρακτηριστικά της καινοτομίας και, γενικά, των προγραμμάτων εναλλακτικής εκπαίδευσης είναι η εθελοντική βάση. Εάν αυτό δεν γίνει σεβαστό και μια άλλη υποχρέωση αναλαμβάνεται τόσο από το διοικητικό και διδακτικό προσωπικό όσο και από τους μαθητές, πολλά από τα περιουσιακά στοιχεία που μπορούν να προσφέρουν θα χαθούν (Miles, 1998).

Προβλήματα στην εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων μπορεί επίσης να προκύψουν από πολιτικούς προβληματισμούς που αποσκοπούν είτε στην παρεμπόδιση της εφαρμογής τους είτε στην υπόσχεση ουτοπικών προσδοκιών. Ωστόσο, το αποτέλεσμα είναι ότι οι μαθησιακοί στόχοι δεν πληρούνται και ότι η εκπαιδευτική εργασία αποτυγχάνει (Fullan et al., 1980).

Επιπλοκές μπορεί επίσης να προκύψουν από τον λανθασμένο σχεδιασμό των χρονικών περιόδων μιας καινοτόμου δράσης, δεδομένου ότι οι ώρες και οι περίοδοι

εκπαίδευσης είναι περιορισμένες. Ταυτόχρονα, ένας ελλιπής σχεδιασμός δεν μπορεί να διαβάσει σωστά τις ικανότητες και τις στάσεις των μαθητών, με αποτέλεσμα την αποτυχία του εκπαιδευτικού έργου (Hopkins et al., 1998).

Ο κατακερματισμός της καινοτόμου δράσης κατά τη διάρκεια της φάσης υλοποίησης είναι ένας άλλος παράγοντας που μπορεί να προκαλέσει επιπλοκές. Ειδικότερα, ο μεγάλος αριθμός επιμέρους δράσεων και στρατηγικών με πολλαπλούς μαθησιακούς στόχους μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις (Μπαρκατσάς, 1998). Ορισμένες άλλες παράμετροι που δρουν αρνητικά κατά την εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων είναι:

- Η παράλειψη να ενσωματωθούν στην καινοτόμο δράση πολιτιστικά, κοινωνικά, ηλικιακά και τοπικά θέματα
- Η απόκλιση που υπάρχει ανάμεσα στους αρμόδιους που σχεδιάζουν τα καινοτόμα προγράμματα και στη σχολική πραγματικότητα
- Η μη ένταξη των σχολικών μονάδων στο κοινωνικό σύνολο και με ανάγκη για συνεχή εξέλιξη
- Η απουσία εξειδικευμένης κατάρτισης των εκπαιδευτικών
- Οι διοικητικές αδυναμίες του διευθυντή του σχολείου
- Ο φόβος για οτιδήποτε εναλλακτικό και καινοτόμο λόγω του κλειστού εκπαιδευτικού συστήματος (Ξωχέλλης, 1997).

3.5 Τεχνολογίες για μάθηση, δημιουργικότητα και καινοτομία

Η συζήτηση σχετικά με το ρόλο των ΤΠΕ για τη δημιουργικότητα και την καινοτομία στην εκπαίδευση έχει καταστεί σημαντική κατά την τελευταία δεκαετία. Η ταχεία ανάπτυξη της τεχνολογίας, κυρίως ως αποτέλεσμα του Διαδικτύου, οδήγησε σε μια έξαρση τεχνολογικών εργαλείων τα οποία οι νέοι οικειοποιούνται για χρήση στην καθημερινότητά τους. Όπως διερευνήθηκε από τη θεωρία της εξημέρωσης, η άφιξη των ΤΠΕ στα σπίτια έχει φέρει σε κίνηση την κινητοποίηση υλικών πόρων, δεξιοτήτων, πολιτιστικών αξιών και κοινωνικών ικανοτήτων (Silverstone, 2006). Η πρόσφατη άνοδος των κοινωνικών μέσων έχει επίσης αντίκτυπο στην εκπαίδευση.

Αυτές οι εφαρμογές έχουν αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο οι χρήστες αναζητούν πληροφορίες και τον τρόπο δημιουργίας της γνώσης. Το δυναμικό των σχετικών κοινοτήτων, σε αντίθεση με τις τοπικές κοινότητες (Bess, Fisher, Sonn, & Bishop, 2002), επιτρέπει την επέκταση των συμφερόντων και της εμπειρογνωμοσύνης με ανθρώπους εκτός της τοπικής κοινότητας που ενδιαφέρονται για τα ίδια θέματα. Αυτές οι νέες μορφές κοινών συμφερόντων διευκολύνουν τη συνεργασία σε ολόκληρο τον χώρο και τον χρόνο. Η εξέλιξη των επικοινωνιακών πρακτικών υποδηλώνει ότι οι εξελίξεις στην παιδαγωγική πρέπει να αντιμετωπίσουν αυτό που σημαίνει να εκπαιδευτεί κανείς στην εποχή μας (Loveless, 2007), προκειμένου να αποφευχθεί η «χθесινή εκπαίδευση των παιδιών του αύριο» (Prensky, 2005).

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρήθηκε η εμφάνιση ενός νέου κύματος τεχνολογιών. Η ταχεία υιοθέτηση αυτών των τεχνολογιών, που γενικά αναφέρονται ως εφαρμογές κοινωνικής πληροφορικής, έχει επίσης προκαλέσει έκπληξη. Οι εφαρμογές κοινωνικής πληροφορικής διαφέρουν από ιστότοπους κοινωνικής δικτύωσης (όπως το Facebook, το MySpace), κοινή χρήση σελιδοδεικτών (del.icio.us; Citeulike), η ανταλλαγή πολυμέσων (Flickr, YouTube), το online gaming (SecondLife) και το blogging, για να αναφέρουμε λίγα. Αυτές οι εφαρμογές προσφέρουν νέες ευκαιρίες για τους ανθρώπους να εκφράσουν τη δημιουργικότητά τους, να τις κάνουν διαθέσιμες σε ένα μεγάλο κοινό και να λάβουν ανατροφοδότηση και αναγνώριση (Cachia, Comprano, & DaCosta, 2007). Η ανάλυση των δημιουργικών ανθρώπων και της καλλιτεχνικής καινοτομίας αποδεικνύει ότι η επιστημονική και καλλιτεχνική καινοτομία εξέρχεται και από τη συλλογική προσπάθεια. Αυτό συνήθως αναφέρεται ως κοινωνική δημιουργικότητα (Fischer, Giaccardi, Eden, Sugimoto, & Ye, 2005).

Όπως αναφέρθηκε από τον Fischer (Fischeretal, 2005), ένας κατάλληλος κοινωνικο-τεχνικός χώρος μπορεί να ενισχύσει τη δημιουργικότητα μεταξύ μιας ομάδας ανθρώπων αυξάνοντας την ατομική δημιουργικότητα αλλά και την κοινωνική δημιουργικότητα. Το blogging είναι ένα παράδειγμα του πώς οι νέοι χρησιμοποιούν τις τεχνολογίες για να εκφράσουν τη δημιουργικότητά τους και να είναι καινοτόμοι. Η δημιουργικότητα μπορεί να είναι τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και σε συλλογικό επίπεδο. Αυτές οι εφαρμογές καταδεικνύουν την ποικιλία τρόπων με τους οποίους οι χρήστες μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν, κάτι που σύμφωνα με τον Rogers (1983) αποτελεί σημαντικό συστατικό στοιχείο της δημιουργικότητας. Το παράδειγμα του blogging δείχνει ότι τα παιδιά μαθαίνουν πώς να γράφουν για ένα κοινό, πώς να

συνδέουν τη δουλειά τους με άλλα έργα, πώς να δικτυώνονται με άλλους bloggers, πώς να χρησιμοποιούν το blog για τις ενδεχόμενες πορείες τους σταδιοδρομίας μεταξύ άλλων δεξιοτήτων. Αυτό διευκολύνει τη δημιουργική μάθηση, καθώς επιτρέπει στους χρήστες να χρησιμοποιούν την τεχνολογία για να μάθουν με νέους, δημιουργικούς τρόπους. Τέτοιες μαθησιακές διαδικασίες καταδεικνύουν ότι η τεχνολογία έχει μεγάλες δυνατότητες δημιουργικής μάθησης.

Οι τεχνολογικές δεξιότητες είναι σημαντικές όχι μόνο για τα παιδιά στα σχολεία αλλά και για τη διά βίου μάθηση (EK, 2008c). Τα διαφορετικά επίπεδα αλληλεπίδρασης και συνεργασίας που χαρακτηρίζουν τις νέες τεχνολογίες διευκολύνουν την εξατομίκευση των μαθησιακών διαδρομών. Οι μαθητές γίνονται ενεργοί ενδιαφερόμενοι, οι οποίοι «έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν τους δικούς τους μαθησιακούς χώρους και τους πόρους τους» και τις συνεργατικές μαθησιακές διαδικασίες (Ala-Mutka, Bacigalupoetal., 2008).

Η συνεχής τεχνολογική αλλαγή σημαίνει ότι οι εκπαιδευόμενοι σήμερα πρέπει να αναπτύξουν θετική στάση απέναντι στην αλλαγή αλλά και προσαρμοστικότητα (Hinkley, 2001). Όπως υποστηρίζει ο Hinkley, οι μαθητές στο μέλλον θα υποστηρίξουν την «σταδιοδρομία χαρτοφυλακίων», μεταφέροντας διάφορες σταδιοδρομίες και διαφορετικές θέσεις εργασίας, συμπεριλαμβανομένων των θέσεων εργασίας που δεν υπάρχουν ακόμη σήμερα. Ως εκ τούτου, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι ασκείται σημαντική πίεση στα συστήματα σχολικής εκπαίδευσης για να αναγνωριστούν νέοι τρόποι αντιμετώπισης της συνεχούς ραγδαίας τεχνολογικής ανάπτυξης. Οι νέοι σήμερα, συχνά αναφερόμενοι ως NetGen ή Google Generation (Herold, 2009), μεγαλώνουν περιτριγυρισμένοι και βυθισμένοι στην τεχνολογία. Η χρησιμοποίηση τεχνολογικών πλατφορμών απαιτεί νέες προσεγγίσεις για την εκπαίδευση. Αυτή η ενότητα διερευνά πώς οι ΤΠΕ θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως πλατφόρμα για την προώθηση της δημιουργικής μάθησης και της καινοτόμου διδασκαλίας στην εκπαίδευση και πώς ο εκπαιδευτικός τομέας μπορεί να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες που προσφέρει το νέο κύμα τεχνολογιών.

Παραδοσιακά, η δημιουργικότητα έχει συνδεθεί με τον καλλιτεχνικό κόσμο, ωστόσο, όπως υποστηρίζει ο Florida (2002), η δημιουργικότητα αποτελεί σημαντικό στοιχείο της οικονομικής ανάπτυξης και του κοινωνικού μετασχηματισμού. Η τεχνολογία αποτελεί ένα από τα βασικά συστατικά για την καλλιέργεια των

μελλοντικών δημιουργικών κοινοτήτων, μαζί με το Ταλέντο και την Αντοχή, κάτι που συχνά αναφέρεται ως 3T του Florida. Από την άποψη της καινοτομίας, οι διεπαφές κοινωνικής πληροφορικής είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες σε αυτήν τη συζήτηση διότι με διάφορους τρόπους αξιοποιούν τον αναδυόμενο και αυξανόμενο ρόλο του χρήστη στη διαδικασία ανάπτυξης καινοτομίας καθώς και τη συνεχιζόμενη στροφή προς την ανοιχτή καινοτομία (Lindmark, 2009). Διάφορες ηλεκτρονικές εφαρμογές θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για να βοηθήσουν τους εκπαιδευτικούς να γίνουν καινοτόμοι στη διδασκαλία τους, καθώς και οι μαθητές να αναπτύξουν τις δημιουργικές τους δεξιότητες και να μάθουν δημιουργικά.

3.5.1 Χρήση της τεχνολογίας

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι με τους οποίους οι χρήστες αλληλεπιδρούν με την τεχνολογία στις διαδικασίες μάθησης (Loveless, 2008). Η αλληλεπίδραση με την τεχνολογία βασίζεται κυρίως στον τρόπο με τον οποίο οι χρήστες κατανοούν την ικανότητα της τεχνολογίας. Η Loveless λέει αυτό το επίπεδο μάθησης: «ενεργή διαδικασία μάθησης». Η αλληλεπίδραση με τις ΤΠΕ παρέχει στους χρήστες νέους τρόπους να κάνουν τα πράγματα: «να επεκτείνουν ή να ενισχύσουν την ικανότητά τους, νέους τρόπους αντιμετώπισης ενός έργου που θα μπορούσε να αλλάξει τη φύση της ίδιας της δραστηριότητας ή να παράσχει περιορισμούς και δομή που επηρεάζουν τη φύση και τα όρια της δραστηριότητας» (σελ.64). Όταν μαθαίνουμε να χρησιμοποιούμε μια νέα τεχνολογία, υπάρχουν διάφοροι τρόποι αλληλεπίδρασης των χρηστών με αυτήν.

Όπως ισχυρίζεται η Loveless, είναι η αλληλεπίδραση της ανθρώπινης πρόθεσης και δραστηριότητας που εκμεταλλεύεται τις δυνατότητες μιας τεχνολογίας. Η εκμάθηση του πώς να γράφεις, είναι ένα επίπεδο μάθησης, ενώ το να μαθαίνεις πώς να γράφεις μυθιστορήματα είναι άλλο. Το γράψιμο είναι μια τεχνολογία που, κατά τη διάρκεια του Πλάτωνα, θεωρήθηκε ως μια εξωτερική, εξωγήινη τεχνολογία (Ong, 1982). Σήμερα έχουμε τόσο βαθιά εσωτερικευμένη γραφή που έχει γίνει μια διαφανής τεχνολογία. Όπως υποστηρίζει ο Ong, όταν η τεχνολογία είναι κατάλληλα εσωτερικοποιημένη, ενισχύει την ανθρώπινη ζωή και αυξάνει τη συνείδηση. Από την ύπαρξή της, η γραφή έχει προσφέρει διάφορες δυνατότητες μέσω των οποίων οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν τις δημιουργικές τους δεξιότητες και να μάθουν με

νέους, δημιουργικούς τρόπους. Επιτρέπει στους χρήστες να αντιμετωπίζουν τα καθήκοντα με διαφορετικούς τρόπους, να βρίσκουν νέες λύσεις και να ενισχύουν τους τρόπους τους να κάνουν το ίδιο έργο.

Ως εκ τούτου, οι βασικές τεχνολογικές δεξιότητες είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για τη δημιουργική μάθηση. Χωρίς βασικές δεξιότητες γραπτώς, η συγγραφή ενός μυθιστορήματος ή ενός ποιήματος είναι πιο δύσκολη. Η λογοτεχνία σε αυτόν τον τομέα αποδεικνύει ότι η ψηφιακή γενιά, η οποία θεωρείται ότι είναι απόλυτα εξειδικευμένη στην τεχνολογία, συχνά στερείται βασικών τεχνολογικών δεξιοτήτων και γνώσεων πληροφορικής (Herold, 2009). Αυτό δείχνει ότι εάν θέλουμε τα παιδιά να είναι δημιουργικά με την τεχνολογία, πρέπει πρώτα απ' όλα να τα διδάξουμε πώς να την χρησιμοποιήσουν. Μια διαχρονική μελέτη που διεξήχθη από την ερευνητική ομάδα του CIBER αποδεικνύει ότι η γενιά του Google τείνει να βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις μηχανές αναζήτησης και δεν διαθέτει κρίση. Αυτό είναι ένα άλλο παράδειγμα που δείχνει πώς δεν αξιοποιείται το δυναμικό ενός μέσου, επειδή οι μαθητές δεν έχουν διδαχθεί τις βασικές δεξιότητες που απαιτούνται κατά την αναζήτηση πληροφοριών online.

Η έρευνα στα παιχνίδια έχει επίσης αποδείξει ότι όταν τα παιχνίδια χρησιμοποιούνται σε εκπαιδευτικά πλαίσια, η πίστωση μπορεί να πραγματοποιηθεί σε διαφορετικά επίπεδα. Σε εκπαιδευτικά πλαίσια, οι εκπαιδευόμενοι πρέπει να είναι σε θέση να εισέλθουν στον κόσμο του παιχνιδιού, αλλά και να είναι επικριτικοί για τη διαδικασία, έτσι ώστε να μπορούν να προβληματιστούν σχετικά με τη σχέση τους με το παιχνίδι. Αυτό υποδηλώνει ότι η δημιουργική μάθηση μέσω παιχνιδιών απαιτεί σημαντικές προσπάθειες από τους εκπαιδευτικούς, προκειμένου να επιτευχθούν θετικά αποτελέσματα. Η έρευνα που διεξάγεται από το EuropeanSchoolnet καταδεικνύει ότι όταν οι δάσκαλοι χρησιμοποίησαν παιχνίδια στη διδασκαλία τους, τα κίνητρα και οι δεξιότητες των μαθητών αυξήθηκαν (Wastiau, Kearney, & Vanderberghe, 2009).

Είναι επίσης σημαντικό να αναφέρουμε ότι η ανοικτή κουλτούρα καινοτομίας αλλάζει τον τρόπο με τον οποίο οι χρήστες ασχολούνται σήμερα με την τεχνολογία. Ένα κλασικό παράδειγμα είναι το OpenOffice, ένα πακέτο λογισμικού το οποίο, μέσω του ανοιχτού του συστήματος, ενθάρρυνε τους διάφορους χρήστες να γίνουν καινοτόμοι μέσω της αναφοράς σφαλμάτων, ζητώντας νέα χαρακτηριστικά

βελτίωσης του λογισμικού. Ένα άλλο πιο πρόσφατο παράδειγμα είναι η διεπαφή προγραμματισμού εφαρμογών (API) του Facebook, η οποία επιτρέπει σε τρίτα μέρη να ενσωματώνουν ξένες εφαρμογές. Αυτές οι εφαρμογές ποικίλλουν από το βασικό παιχνίδι μέχρι πιο πολύπλοκους τρόπους μόχλευσης στην κοινωνική δικτύωση.

3.5.2 Καινοτόμος διδασκαλία: ο ρόλος των εκπαιδευτικών

Η λογοτεχνία και η έρευνα υποδηλώνουν ότι η τεχνολογία είναι προικισμένη με δυνατότητα καινοτομίας στην εκπαίδευση (Blandow & Dyrenfurth, 1994. Ruizi Tarrago, 1993). Ωστόσο, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να τροποποιήσουν τις μεθόδους διδασκαλίας τους για να προσαρμόσουν τα αλλαγμένα πρότυπα αλληλεπίδρασης. Η αποτελεσματική χρήση των νέων τεχνολογιών απαιτεί καινοτόμες διδακτικές δεξιότητες. Όταν οι μαθητές δεν έχουν επαρκή κατανόηση των προσφερόμενων τεχνολογιών, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να αναπαράγουν οικείες μορφές και ιδέες χρησιμοποιώντας τα νέα εργαλεία, σε αντίθεση με τη χρήση των νέων εργαλείων για τη διερεύνηση νέων συνδέσεων και διαφορετικών τρόπων επεξεργασίας (Loveless , 2008). Μια μελέτη που πραγματοποιήθηκε στα δημοτικά σχολεία σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές χρησιμοποίησαν ηλεκτρονικά εργαλεία για να επικοινωνήσουν και να συμμετάσχουν σε διαδικτυακές κοινότητες επισημαίνει το ίδιο σημείο (Turvey, 2006).

Παρά τη σχετική αυτονομία σε εικονικούς χώρους, τα περισσότερα παιδιά δεν επιχειρήσαν να πειραματιστούν με τις δυνατότητες των εργαλείων αλλά μάλλον ακολουθούσαν προβλέψιμα πρότυπα συμπεριφοράς. Αυτό δείχνει ότι η παροχή δημιουργικών χώρων και η ελευθερία για εξερεύνηση δεν οδηγεί αναγκαστικά σε δημιουργική μάθηση. Ο ρόλος του καθηγητή μέσα και έξω από εικονικούς χώρους είναι σημαντικός για τη διδασκαλία των μαθητών πώς να είναι δημιουργικοί και καινοτόμοι.

Η επάρκεια των εκπαιδευτικών στη χρήση της τεχνολογίας είναι ένα άλλο θέμα που καλύπτεται στη βιβλιογραφία (Shaffer, 2006). Οι δάσκαλοι, οι οποίοι δεν είναι εξοικειωμένοι με τις τεχνολογίες που χρησιμοποιούν στη διδασκαλία τους, μπορεί να μην αισθάνονται άνετα να δείξουν την έλλειψη εμπειρογνωμοσύνης τους μπροστά στους μαθητές τους. Όπως υποστηρίζει ο Shaffer, εάν ένας δάσκαλος δεν μπορεί να διαβάσει, θα ήταν δύσκολο για αυτόν να προσδιορίσει αν ένα βιβλίο είναι κακό ή αν

η ανάγνωσή του είναι ανεπαρκής για να κρίνει το βιβλίο. Όταν πρόκειται για τεχνολογία, παρόμοια συμπεριφορά σημειώνεται. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η καινοτόμος διδασκαλία, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να γνωρίζουν τους διαθέσιμους πόρους και τον τρόπο με τον οποίο αυτοί οι πόροι μπορεί να είναι χρήσιμοι.

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει επίσης να είναι σε θέση να εντοπίζουν τις δημιουργικές διαδικασίες όταν λαμβάνουν χώρα. Ένα παράδειγμα που δόθηκε σε συνέδριο καταγράφει αυτό το σημείο με σαφήνεια. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, παρατηρήθηκε ότι ένας τρόπος για τους μαθητές να είναι δημοφιλείς στην τάξη είναι να κατεβάζουν μουσική στο σπίτι και στη συνέχεια να είναι οι πρώτοι που το μοιράζονται με τους συμμαθητές τους μέσω μιας εφαρμογής bluetooth.¹⁹ Ενώ για έναν δάσκαλο μπορεί να εμφανιστεί μια τέτοια δραστηριότητα επιπόλαιη ή ακόμη και χάσιμο χρόνου, για έναν άλλο δάσκαλο αυτή η δραστηριότητα μπορεί να αντιπροσωπεύει νέους τρόπους για τους νέους να ασχολούνται με την τεχνολογία. Αυτοί οι δάσκαλοι μπορούν έτσι να αξιοποιήσουν τις τεχνικές γνώσεις τους και να προσπαθήσουν να ενσωματώσουν νέους τρόπους διδασκαλίας χρησιμοποιώντας την τεχνολογία των μαθητών τους. Ένα άλλο παράδειγμα θα μπορούσε να είναι η ενσωμάτωση της λήψης ηλεκτρονικών βιβλίων στις τάξεις ή η ανταλλαγή σχολικών πόρων για μια τάξη γλωσσών.

Πολλοί δάσκαλοι σήμερα αναγνωρίζουν ότι μια νέα γενιά μαθητευόμενων με υπολογιστή μαθητών, απαιτούν «εκλεπτυσμένους πόρους e-learning» και «υποστήριξη από τους εκπαιδευτές τους» (Wang, Huang, Jeng, & Wang, 2008). Ωστόσο, δεν είναι πάντα σαφές πώς οι εκπαιδευτικοί πρέπει να ενσωματώσουν την τεχνολογία στη διδασκαλία τους. Η έλλειψη τεχνικού προσωπικού που βοηθά τους εκπαιδευτικούς να διαχειρίζονται τα εργαστήρια, καθώς και το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί συχνά δεν αποζημιώνονται για το επιπλέον χρόνο που απαιτείται για την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία τους, είναι ορισμένες προκλήσεις και όρια που επιβάλλονται από τα σχολικά συστήματα με όλο και μεγαλύτερο αριθμό θεμάτων (Bottino, 2003).

Αναδυόμενες τεχνολογίες, όπως για παράδειγμα SNS (Social Networking Sites), βασίζονται σε έννοιες δικτύωσης. Στο εκπαιδευτικό πλαίσιο, η δικτύωση θα μπορούσε να επιτρέψει στους ανθρώπους να αναπτύξουν συνεργατικές μορφές μάθησης. Ωστόσο, τα περισσότερα σχολικά συστήματα εξακολουθούν να βασίζονται σε μεταδιδόμενα μοντέλα (Bottino, Forcheri, & Molino, 1998. Noss, 1995). Μέσα στα συστήματα αυτά, ο

ρόλος του δασκάλου είναι θεμελιώδης, αν πρέπει να γίνει δημιουργική μάθηση. Άλλες προκλήσεις για τους εκπαιδευτικούς που επισημάνθηκαν από μια άλλη μελέτη που διεξήχθη στη Δανία, αφορούν διδασκαλία ομάδων στο διαδίκτυο (οργανωτικές προκλήσεις και δυσκολίες) · (Borgnakke, 2006). Αυτό, υπογραμμίζει το γεγονός ότι η κατάρτιση των εκπαιδευτικών στις ΤΠΕ είναι ένα σημαντικό βήμα για να γίνει η εκπαίδευση όπως θα έπρεπε να είναι σήμερα. Η κατάρτιση των εκπαιδευτικών, η εκμάθηση των ψηφιακών ικανοτήτων στο πλαίσιο και οι καινοτόμες προσεγγίσεις μάθησης, έχουν επισημανθεί ως παράγοντες που επιτρέπουν την παιδαγωγική καινοτομία στο πλαίσιο των ΤΠΕ σε μια πολιτική πολιτικής IPTS (Ala-Mutka, Punie & Redecker, 2008a).

Μια άλλη μελέτη που διεξήχθη στα κορεατικά σχολεία δείχνει ότι υπάρχουν έξι παράγοντες που εμποδίζουν τους καθηγητές να χρησιμοποιούν παιχνίδια στη διδασκαλία τους, δηλαδή: ακαμψία του αναλυτικού προγράμματος σπουδών, τις αρνητικές επιπτώσεις του παιχνιδιού, την έλλειψη ετοιμότητας των μαθητών, έλλειψη υλικών υποστήριξης, χρονοδιαγράμματα σταθερών τάξεων και περιορισμένος προϋπολογισμός (Baek, 2008). Ένα σημαντικό αποτέλεσμα αυτής της μελέτης, το οποίο αντικατοπτρίζει επίσης τα ευρήματα από τη μελέτη που πραγματοποιήθηκε από το EuropeanSchoolnet, είναι η δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί στην ευθυγράμμιση των παιχνιδιών με τα προγράμματα σπουδών (Wastiauetal., 2009). Αυτές οι μελέτες αναφέρουν επίσης τις δυσκολίες στον εντοπισμό χρήσιμων εκπαιδευτικών παιχνιδιών και την ανησυχία των γονέων για τη χρησιμότητα των παιχνιδιών στο πλαίσιο της εκπαίδευσης. Σε αυτό το πλαίσιο, οι περιορισμοί αυτοί πρέπει να συζητηθούν επειδή θα μπορούσαν επίσης να παρεμποδίσουν την καινοτόμο διδασκαλία.

3.5.3 Ελεύθερος χρόνος έναντι σχολικής εργασίας

Μια εθνογραφική μελέτη που διεξήχθη στη Δανία διερεύνησε τις διαφορετικές στρατηγικές μάθησης που ενέχονται όταν οι μαθητές αλληλεπιδρούν με την τεχνολογία. Οι μαθητές που ασχολούνται με ένα εικονικό έργο πληροφορικής που ονομάζεται "Μεσογειακό Έργο" πραγματοποίησαν μια σειρά δραστηριοτήτων από απλή αναπαραγωγή σε εξελιγμένη δημιουργία (Borgnakke, 2006). Η συμπεριφορά των μαθητών σχετίζεται με τη σύγκρουση και τη δυναμική μεταξύ επιθυμίας /

καθήκοντος, παιχνιδιού / μάθησης, αναψυχής (για ψυχαγωγία) / σχολείου (για σχολική χρήση) που βιώνουν οι μαθητές. Αυτές οι δυαδικές διακρίσεις αντικατοπτρίζουν μια σημαντική συζήτηση που προέκυψε ως αποτέλεσμα των νέων τεχνολογιών. Η εξημέρωση των μέσων ενημέρωσης σημαίνει ότι οι περισσότερες από αυτές τις εφαρμογές χρησιμοποιούνται από τους μαθητές στο σπίτι τους στον ελεύθερο χρόνο τους. Οι προσπάθειες μετατόπισης τέτοιων μέσων αναψυχής για εκπαιδευτικούς σκοπούς προκάλεσαν αντιφατικές συζητήσεις.

Ενώ κάποιοι μαθητές θα ήθελαν τους καθηγητές τους στα προφίλ τους στο Facebook, άλλοι θα κάνουν ευχαρίστως την εργασία τους με τους συνομηλίκους τους χρησιμοποιώντας το Facebook. Οι Breenetal (2001) υποδηλώνουν ότι η χρήση αναψυχής στις ΤΠΕ θα πρέπει να επιτρέπει την ανάμειξη του ακαδημαϊκού με το προσωπικό. Αυτή είναι ίσως μόνο μία πλευρά της ιστορίας. Κατά την άποψή μας, απαιτείται περισσότερη έρευνα σχετικά με τη θολότητα της ακαδημαϊκής και ψυχαγωγικής χρήσης των κοινωνικών μέσων. Η συγχώνευση του ελεύθερου χρόνου και του σχολικού έργου είναι μια σημαντική συζήτηση για αυτό το έργο, διότι υπάρχουν πολλές περιπτώσεις όπου η δημιουργική μάθηση μπορεί να πραγματοποιηθεί σε υβριδικό επίπεδο μεταξύ αναψυχής και σχολείου / εργασίας.

Η χρήση των παιχνιδιών στο εκπαιδευτικό πλαίσιο είχε θετικό αντίκτυπο στα κίνητρα και άλλες δεξιότητες (Wastiauetal., 2009). Αυτή η μελέτη δείχνει ότι οι μαθητές ήταν γενικά ικανοποιημένοι από το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί ενσωμάτωσαν εφαρμογές από την καθημερινή τους πραγματικότητα στην εκπαιδευτική τους διαδικασία.

Οι δάσκαλοι, από την άλλη πλευρά, διαπίστωσαν ότι η χρήση παιχνιδιών στη διδασκαλία βελτίωσε την αυτοπεποίθηση των μαθητών και ήταν επίσης πιο ενδεδειγμένη όταν πρόκειται για λάθη και διαφορετικούς ρυθμούς μάθησης των μαθητών. Επιπλέον, ενώ οι μαθητές ήταν πιο επιρρεπείς στη διατήρηση της πληροφορίας και της γνώσης, οι εκπαιδευτικοί είχαν περισσότερες πιθανότητες να είναι καινοτόμοι στη διδασκαλία τους συνδυάζοντας παιχνίδια με κλασικά βοηθήματα διδασκαλίας.

Όπως υποστηρίζει ο Prensky (2005), όλοι οι μαθητές έχουν κάτι στη ζωή τους που τους απασχολεί, τους αρέσει να κάνουν και είναι καλοί, «κάτι που έχει ένα συναρπαστικό, δημιουργικό συστατικό σε αυτό» (σελ.62). Αυτό συνδέεται συχνά με

την τεχνολογία και μπορεί να διαφέρει από τη λήψη τραγουδιών, την αναπαραγωγή βιντεοπαιχνιδιών ή την κοινοχρησία πόρων μέσω του Διαδικτύου, όπως εικόνες ή βίντεο.

Ωστόσο, μια τέτοια δέσμευση με την τεχνολογία αγνοείται συχνά στο σχολείο, οδηγώντας σε αυτό που ο Prensky αποκαλεί τους μαθητές «εξοργισμένους», σε αντίθεση με τους «εμπλεκόμενους». Η σημερινή εκπαίδευση βασίζεται στην αντίληψη ότι ο μαθητής πρέπει να «τρώει» τι τροφοδοτείται. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την πραγματικότητα που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες, οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα στους νέους χρήστες να επιλέξουν αυτό που θέλουν και να δημιουργήσουν τη δική τους εξατομικευμένη ταυτότητα.

3.5.4 Η τεχνολογία ως παράγοντας αλλαγής

Κατά την τελευταία δεκαετία, οι πολιτικές ενσωμάτωσης των ΤΠΕ επικεντρώθηκαν κυρίως στην παροχή πρόσβασης στην τεχνολογία. Ωστόσο, το τεράστιο ποσό των χρημάτων που διατέθηκαν για τη διάθεση ηλεκτρονικών υπολογιστών στα σχολεία δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα στην παιδαγωγική αλλαγή. Ο Bottino (2003) υποστηρίζει ότι τα σχολεία έχουν «γεμίσει» με τις νέες τεχνολογίες στις υπάρχουσες δομές τους, σε αντίθεση με το να επιτρέψουν στη νέα τεχνολογία να προωθήσει ένα νέο μοντέλο, το οποίο θα επέτρεπε την ανάπτυξη και την αλλαγή στον τρόπο λειτουργίας τους. Σύμφωνα με τον Bottino, η παροχή υποδομών και κατάρτισης στις ΤΠΕ δεν έχει κατ' ανάγκην ως αποτέλεσμα «αποτελεσματική παιδαγωγική χρήση της τεχνολογίας στα σχολεία».

Από την άλλη πλευρά, υποστηρίζεται επίσης ότι η τεχνολογία είναι προικισμένη με ένα δυναμικό που θα μπορούσε να επιτρέψει τη μετανάστευση από την παρούσα αλληλοεξαρτώμενη αρχιτεκτονική των περισσότερων σχολείων σε μια πιο αρθρωτή και μαθησιακή προσέγγιση (Christensenetal., 2008). Οι τεχνολογικές λύσεις θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως πλατφόρμες που βοηθούν τους εκπαιδευτικούς να ενεργούν ως μέντορες και να δημιουργούν νέους και καινοτόμους τρόπους διδασκαλίας και για τους μαθητές τους, να αναπτύσσουν τις δημιουργικές τους δεξιότητες και να μαθαίνουν με νέους και δημιουργικούς τρόπους.

Η έλλειψη δημιουργικότητας και καινοτομίας στα σχολεία έχει επίσης αποδοθεί στον σχεδιασμό της τεχνολογίας. Οι τεχνολογίες συχνά σχεδιάζονται για την αγορά και όχι για την εκπαίδευση. Συχνά οι εκπαιδευτικοί θεωρούνται καταναλωτές προκαθορισμένων τεχνολογιών. Στη διαδικασία αυτή, οι προμηθευτές ΤΠΕ και οι εκπαιδευτικοί χωρίζονται. Η λογοτεχνία για τα παιχνίδια υποδηλώνει επίσης ότι τα περισσότερα παιχνίδια τείνουν να αναπτύσσονται για εμπορικούς σκοπούς και σκοπούς αναψυχής (Wastiauetal., 2009). Η παροχή στους επαγγελματίες της διαδικασίας ανάπτυξης θα μπορούσε να επιτρέψει τη δημιουργία πιο καινοτόμων και χρήσιμων προϊόντων ειδικά προσαρμοσμένων στην εκπαίδευση.

Είναι επίσης σημαντικό να αναφέρουμε ότι, ακόμα και όταν καταβάλλεται πραγματική προσπάθεια για την αλλαγή και είναι δημιουργική και καινοτόμος, αυτή η προσπάθεια δεν αποφέρει πάντα θετικά αποτελέσματα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, για παράδειγμα, η κυβέρνηση έχει διαθέσει 350 εκατομμύρια λίρες για τη δημιουργία ενός «ψηφιακού προγράμματος σπουδών». Η ιδέα ήταν να έχουμε ένα έγγραφο βασισμένο στο παιχνίδι, έτσι ώστε να εμπλέξουμε τους μαθητές. Ωστόσο, όπως υποστηρίζει ο Prensky (2005), «αγωνίζονται σε αυτόν τον άγνωστο κόσμο». Σύμφωνα με τον ίδιο, η δημιουργία δέσμευσης πρέπει να βασίζεται σε καλές ιδέες και όχι σε φανταχτερά γραφικά. Στο πλαίσιο της δημιουργικής μάθησης και της καινοτόμου διδασκαλίας, η σημασία της εξαγωγής και του εντοπισμού καλών ιδεών δεν μπορεί να τονιστεί αρκετά. Ο Loveless (2008) προτείνει ένα αναλυτικό πλαίσιο για την αξιολόγηση της δημιουργικής προσπάθειας και των αποτελεσμάτων της φυσικής και της εικονικής μάθησης. Αυτό βασίζεται: στην ανάπτυξη ιδεών πραγματοποιώντας συνδέσεις, τη δημιουργία, τη συνεργασία, την επικοινωνία και την αξιολόγηση. Αυτό υποδηλώνει ότι, προκειμένου να προωθηθεί η δημιουργική μάθηση και η καινοτόμος διδασκαλία, η αξιολόγηση στα σχολεία πρέπει να προσαρμοστεί και να είναι κατάλληλη για αυτό που προσπαθούμε να μετρήσουμε όσον αφορά τα επιτεύγματα των παιδιών.

Το γεγονός ότι τα σημερινά εκπαιδευτικά συστήματα εξακολουθούν να βασίζονται σε ιδρύματα του 19ου αιώνα είναι ένα άλλο σημαντικό ζήτημα στη βιβλιογραφία (Hinkley, 2001). Τα περισσότερα σχολεία χρησιμοποιούν το χρόνο και το χώρο ως μέσο ελέγχου και ως συστήματα παρακολούθησης (West-Burnham, 2000). Σε αυτό το πλαίσιο, η αυξημένη χρήση των τεχνολογικών εφαρμογών στο σπίτι ασκεί πιέσεις στα εκπαιδευτικά ιδρύματα να λάβουν υπόψη τη συμμετοχική κουλτούρα των

μαθητών εκτός σχολείου και να φέρουν τη μάθηση πιο κοντά στις καθημερινές πρακτικές της σημερινής γενιάς των μαθητών (Ala-Mutka, 2008). Ο σχεδιασμός των προγραμμάτων σπουδών που έχουν ρίζες στο περιεχόμενο του θέματος, καθίσταται εύκολα ξεπερασμένος και άσχετος με τις πραγματικές και μελλοντικές ανάγκες των μαθητών (Hinkley, 2001).

Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία

4.1 Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να καταγράψει και να ερμηνεύσει τη βιωσιμότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων μέσω των απόψεων των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Προκειμένου να επιτευχθεί ο συγκεκριμένος στόχος επιλέχθηκαν ως βασικοί ερευνητικοί στόχοι οι παρακάτω θεματικές:

- Αξιολόγηση της εξελικτικής πορείας των καινοτόμων προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση
- Αποτίμηση των εφαρμοζόμενων καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων (πλεονεκτήματα, μειονεκτήματα, προϋποθέσεις, κ.λ.π.)
- Κατανόηση του συστήματος αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Από τις προαναφερθείσες θεματικές προέκυψαν και τα ερευνητικά ερωτήματα. Πιο συγκεκριμένα τα ερωτήματα που επιχειρεί η παρούσα εργασία να διερευνήσει είναι:

- Ποιοι είναι οι στόχοι των καινοτόμων προγραμμάτων εκπαίδευσης;
- Ποια είναι η σημασία της εφαρμογής καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;
- Ποιες είναι οι προϋποθέσεις για τη βιωσιμότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων;
- Ποια η συμβολή των προγραμμάτων στην σχολική πραγματικότητα;
- Ποιες είναι οι προτάσεις για τη βελτίωση της εφαρμογής και άρα τη βιωσιμότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;

4.2 Ερευνητική μέθοδος

Ως μεθοδολογική προσέγγιση στην προκειμένη περίπτωση, χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της ποσοτικής έρευνας μέσω της συμπλήρωσης δομημένου ερωτηματολογίου. Πρόκειται για μια τεχνική που προσφέρει μεγαλύτερο βάθος στη συλλογή πληροφοριών και στοιχείων σε σύγκριση με άλλες τεχνικές (Cohen & Manion, 2000). Η συγκεκριμένη μεθοδολογική προσέγγιση, επιλέχθηκε έτσι ώστε να διαμορφωθεί μία πλήρης και συνολική εικόνα σχετικά με τις απόψεις των εκπαιδευτικών για τη βιωσιμότητα των καινοτόμων προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

4.3 Δείγμα της έρευνας

Ο πληθυσμός αναφοράς της έρευνας ήταν οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που υπηρετούν σε Δημοτικά Σχολεία της Τρίπολης και προθυμοποιήθηκαν να λάβουν μέρος στη διεξαγωγή της έρευνας.

4.4 Το ερωτηματολόγιο της έρευνας

Το δομημένο ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας περιλαμβάνει 29 συνολικά ερωτήσεις (κλίμακας, επιλογής πολλαπλών απαντήσεων και ανοιχτές) βάσει των οποίων οι εκπαιδευτικοί ήταν σε θέση να καταθέσουν τις απόψεις του γύρω από το υπό εξέταση θέμα. Το ερωτηματολόγιο βασίστηκε σε πρότερες έρευνες των Σπυροπούλου και συν (*ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ* και *ΤΑ ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΔΙΕΙΣΔΥΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ*) απ' όπου έγινε προσαρμογή των ερωτήσεων και είναι βαθμονομημένο με βάση την κλίμακα Likert.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από δύο μέρη: Στο πρώτο (Α:1-5) καταγράφονται τα προσωπικά στοιχεία και η υπηρεσιακή κατάσταση των συμμετεχόντων ενώ στο δεύτερο μέρος (Β:1-24) αναπτύσσονται μέσω των ερωτήσεων οι βασικές θεματικές ενότητες της έρευνας. Πιο αναλυτικά το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου διαχωρίζεται βάσει των θεματικών που διερευνά ως εξής:

- Στόχοι των καινοτόμων προγραμμάτων εκπαίδευσης (B: 1, 21)
- Σημασία της εφαρμογής καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (B: 4,5)
- Πετυχημένες μορφές καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων (B: 10, 11)
- Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα εφαρμογής καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων (B: 2, 13, 14, 15, 16, 22, 23)
- Προϋποθέσεις και προτάσεις για τη βιωσιμότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων (B: 3, 17, 18, 24).

Η περίοδος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου ήταν ο Μάιος του 2018.

4.5 Ηθική και δεοντολογία της έρευνας

Σε κάθε έρευνα, είτε πρόκειται για ποσοτική, είτε για ποιοτική, τα ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας είναι ιδιαιτέρως σημαντικά, λόγω της άμεσης εμπλοκής του ερευνητή με τα προσωπικά δεδομένα. Συγκεκριμένα, αφορούν στην εμπιστευτικότητα, στην ανωνυμία, στην εντιμότητα, στην εμπιστοσύνη, στην προστασία από τυχόν κινδύνους, στην πληροφορημένη συναίνεση, στο κόστος-όφελος, στην αμοιβαιότητα, στην πρόσβαση των αποτελεσμάτων της έρευνας και τέλος στη χρήση των αποτελεσμάτων της (Ιωσηφίδης, 2008). Σύμφωνα με τους Cohen κ.ά. (2008), ένα μεγάλο μέρος της εκπαιδευτικής έρευνας είναι η συνειδητή συναίνεση. Συνειδητή συναίνεση σημαίνει οι συμμετέχοντες να γνωρίζουν τα πάντα για τη συμμετοχή τους στην οποιαδήποτε έρευνα και να μάθουν τα αποτελέσματα της έρευνας. Η αρχή της συνειδητής συναίνεσης στην έρευνα βασίζεται στο δικαίωμα του ατόμου στην ελευθερία, δηλαδή να μπορεί να αποχωρήσει από την έρευνα όποτε εκείνος θελήσει, και την αυτοδιάθεσή του, χωρίς να υπάρξει κάποια συνέπεια (Cohen κ.ά., 2008).

Για να εξασφαλιστούν αυτά, λοιπόν, πριν την έναρξη της συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να συναινέσουν γραπτώς, ενώ διαβεβαιώθηκαν ότι τα στοιχεία τους θα παραμείνουν απόρρητα.

4.6 Ανάλυση δεδομένων

Για την οργάνωση και την ανάλυση των δεδομένων, προτείνεται η χρήση του S.P.S.S. και η περιγραφική στατιστική ανάλυση (descriptive statistics), η οποία περιλαμβάνει μεθόδους για την οργάνωση, απλοποίηση και συνοπτική παρουσίαση των δεδομένων.

4.7 Εγκυρότητα και αξιοπιστία

Η αξιοπιστία ενός εργαλείου αξιολόγησης είναι ένα πολύ σημαντικό στοιχείο στην διαδικασία αξιολόγησης των χαρακτηριστικών ενός εργαλείου αναφορικά με τον βαθμό στον οποίο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν ένα εργαλείο μέτρησης των στόχων για τους οποίους έχει δημιουργηθεί και που εκ των προτέρων έχουν τεθεί. Ο όρος αξιοπιστία (reliability), δείχνει τον βαθμό στον οποίο το εργαλείο μπορεί να παράγει σταθερά και συνεπή αποτελέσματα στη διάρκεια του χρόνου.

Η εγκυρότητα μιας κλίμακας μέτρησης, αφορά το κατά πόσο μετράει αυτό για το οποίο φτιάχτηκε (Bird κ. συν., 1999, σ.56). Η αξιοπιστία αναφέρεται στη σταθερότητα με την οποία η κλίμακα μετράει αυτό που μετράει, δηλαδή στην περίπτωση που εμείς ή κάποιος άλλος, αποφασίσουμε να την επαναλάβουμε σε κάποια άλλη χρονική στιγμή, θα καταλήξουμε στα ίδια περίπου αποτελέσματα (Faulkner κ. συν., 1999, σ.33).

Η αξιοπιστία και εγκυρότητα μιας έρευνας εξαρτάται από τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

1. Το δείγμα και τη δειγματοληψία. Το δείγμα της συγκεκριμένης έρευνας, για να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας, ήταν αντιπροσωπευτικό, καθώς περιελάμβανε εκπαιδευτικούς (δασκάλους και ειδικότητες), τυχαίο, δηλαδή η δειγματοληψία έγινε με τέτοιο τρόπο ώστε όλα τα άτομα του πληθυσμού να έχουν την ίδια δυνατότητα να επιλεγούν ως υποκείμενα του δείγματος και όχι πολύ μεγάλο ως προς τον αριθμό, αλλά ικανοποιητικό (Hammersley, 1999, σ.141-151).
2. Η μέθοδος. Η προσέγγιση ήταν ποσοτική έρευνα καθώς είναι πιο αποδοτική και αξιόπιστη για την εις βάθος διερεύνηση των στάσεων και των συμπεριφορών των ανθρώπων.
3. Η τεχνική. Η τεχνική που ακολουθήθηκε ήταν η απάντηση ερωτηματολογίων.

Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα²

5.1. Προσωπικά στοιχεία και η υπηρεσιακή κατάσταση των συμμετεχόντων

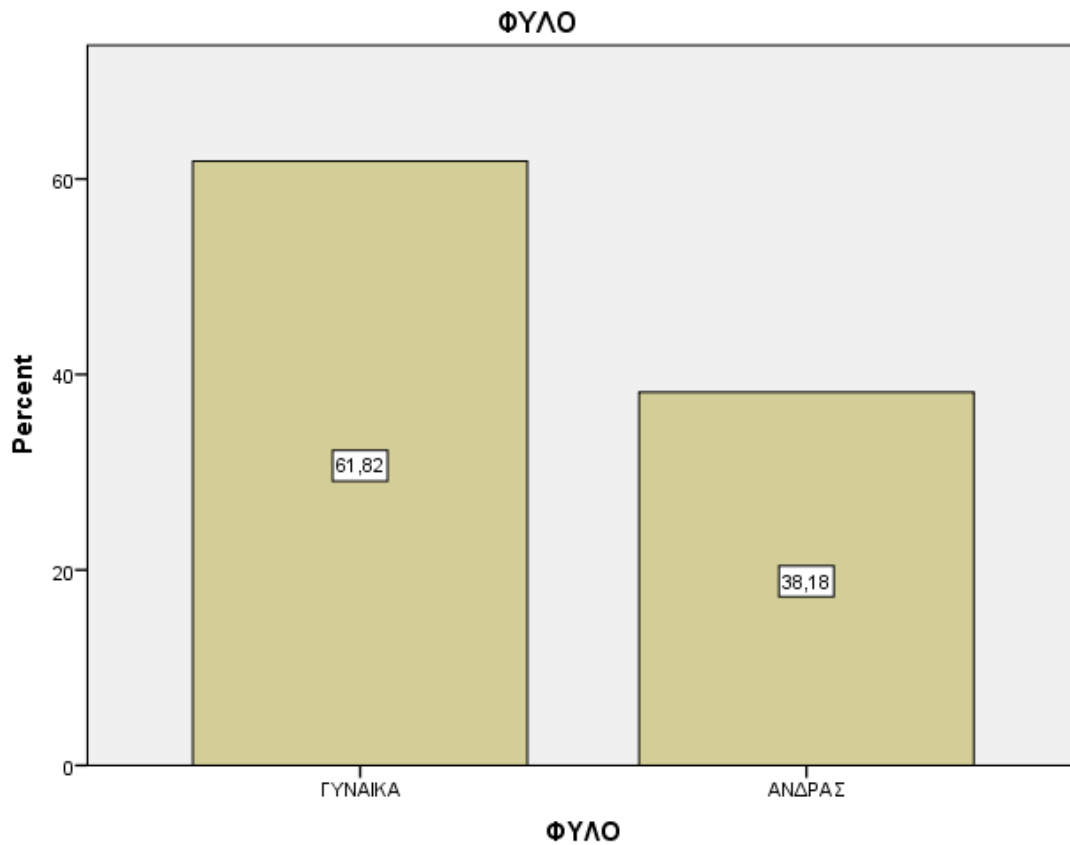
Στην έρευνα συμμετείχαν 110 άτομα, εκ των οποίων 68 ήταν γυναίκες κα 42 άνδρες. Ηλικιακά, το 42,7% ήταν μεταξύ 40 και 50 ετών, το 18,2% 30-40 ετών, το 15,55 άνω των 60, το 14,5% 50-60 και το 9,1% κάτω των 30 ετών.

Πίνακας 1. Φύλο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
ΓΥΝΑΙΚΑ	68	61,8	61,8	61,8
Valid ΑΝΔΡΑΣ	42	38,2	38,2	100,0
Total	110	100,0	100,0	

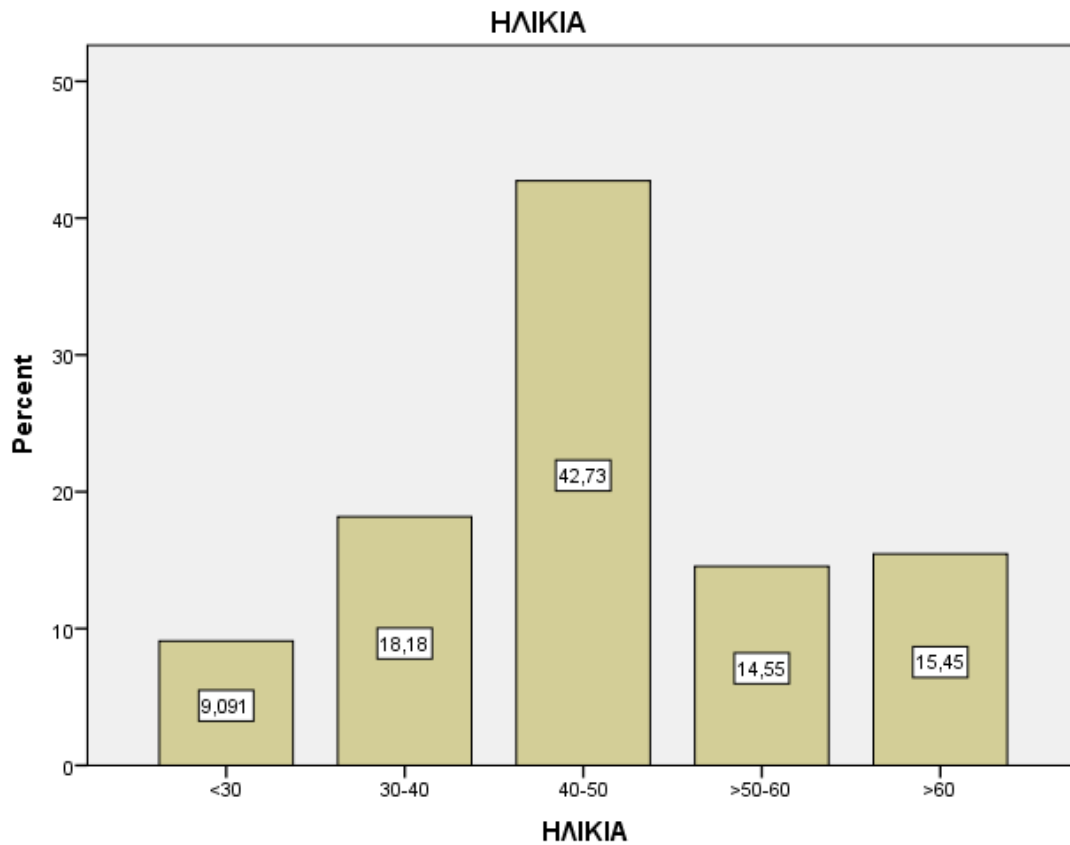
² Στην εργασία όπου χρησιμοποιείται το αρσενικό γένος ....

Διάγραμμα 1. ΦΥΛΟ

Πίνακας 2. ΗΛΙΚΙΑ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
<30	10	9,1	9,1	9,1
30-40	20	18,2	18,2	27,3
40-50	47	42,7	42,7	70,0
>50-60	16	14,5	14,5	84,5
>60	17	15,5	15,5	100,0
Total	110	100,0	100,0	

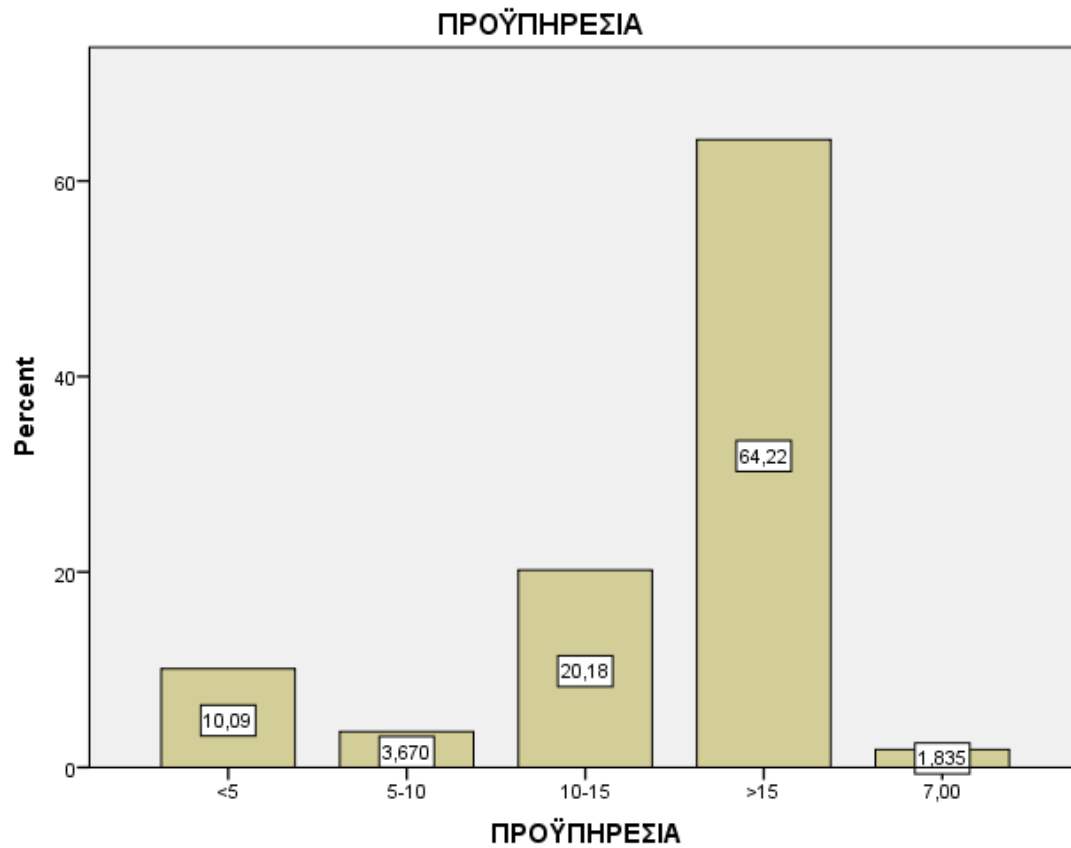
Διάγραμμα 2. ΗΛΙΚΙΑ

Το 65,4% είχε προϋπηρεσία μεγαλύτερη από 15 έτη, το 20% 10-15 έτη, το 10% κάτω από 5 έτη και το 3,6% 5-10 έτη, ενώ έχουν δουλέψει σε 1-21 σχολεία.

Πίνακας 3. ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
<5	11	10,0	10,1	10,1
5-10	4	3,6	3,7	13,8
Valid 10-15	22	20,0	20,2	33,9
>15	72	65,4	66,0	100,0
Total	109	99,1	100,0	

Missing System	1	,9		
Total	110	100,0		

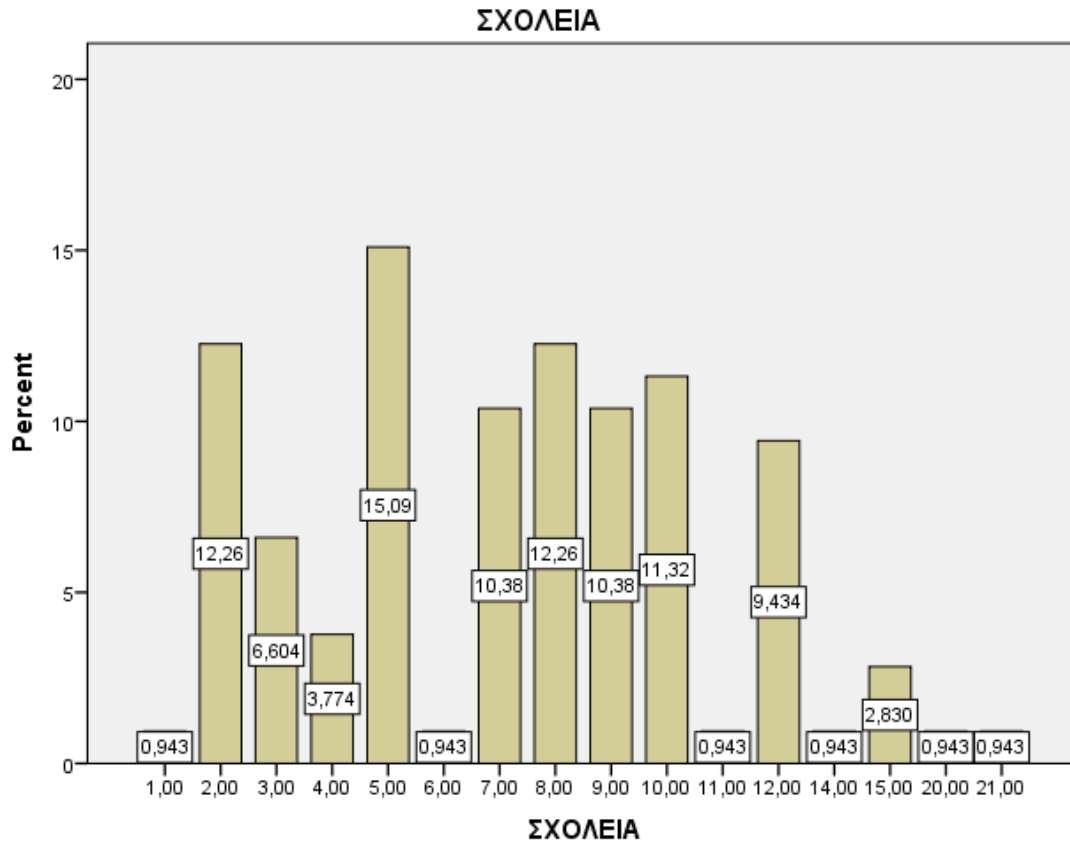

Διάγραμμα 3. ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ

Πίνακας 4. ΣΧΟΛΕΙΑ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1,00	1	,9	,9	,9
2,00	13	11,8	12,3	13,2
3,00	7	6,4	6,6	19,8
4,00	4	3,6	3,8	23,6
5,00	16	14,5	15,1	38,7
6,00	1	,9	,9	39,6

	7,00	11	10,0	10,4	50,0
	8,00	13	11,8	12,3	62,3
	9,00	11	10,0	10,4	72,6
	10,00	12	10,9	11,3	84,0
	11,00	1	,9	,9	84,9
	12,00	10	9,1	9,4	94,3
	14,00	1	,9	,9	95,3
	15,00	3	2,7	2,8	98,1
	20,00	1	,9	,9	99,1
	21,00	1	,9	,9	100,0
	Total	106	96,4	100,0	
Missing	System	4	3,6		
Total		110	100,0		

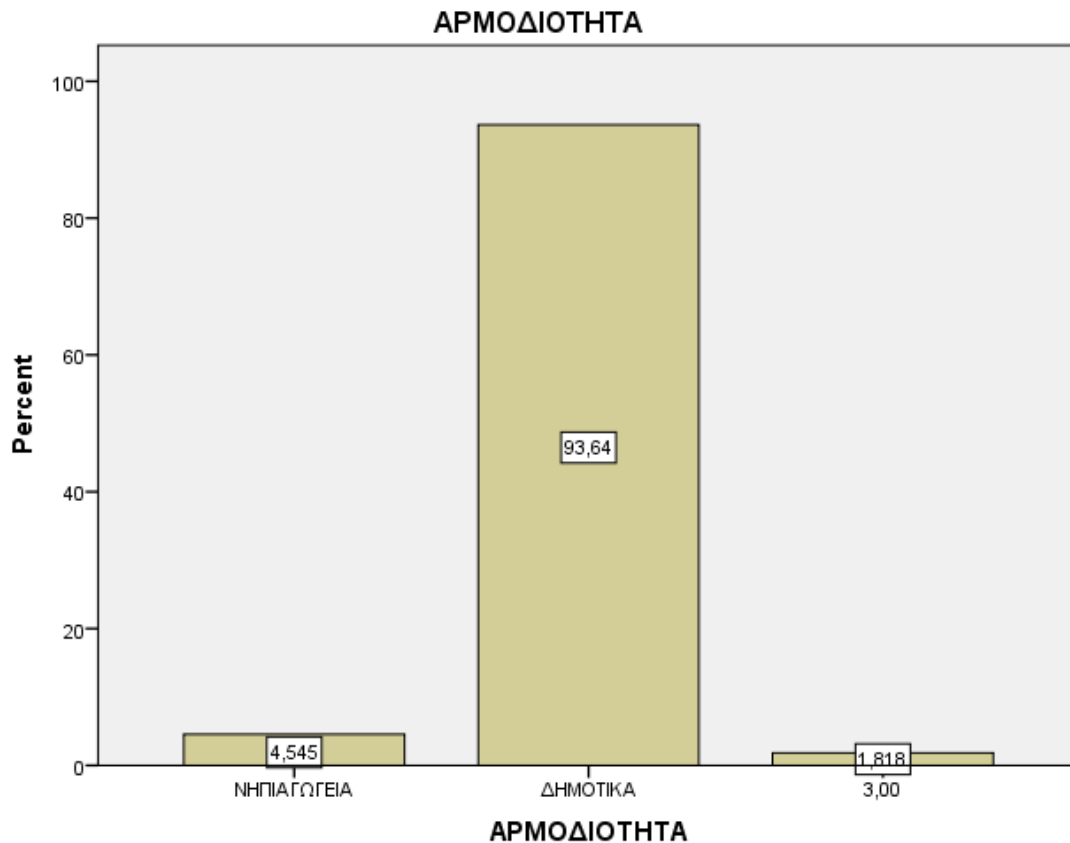

Διάγραμμα 4. ΣΧΟΛΕΙΑ

Το 95,4% των συμμετεχόντων έχει στην αρμοδιότητά του δημοτικά σχολεία και το 4,5% νηπιαγωγεία.

Πίνακας 5. ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ	5	4,5	4,5	4,5
ΔΗΜΟΤΙΚΑ	105	95,4	95,4	100,0
Total	110	100,0	100,0	

Διάγραμμα 5. ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ

5.2. Βιωσιμότητα των καινοτόμων προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

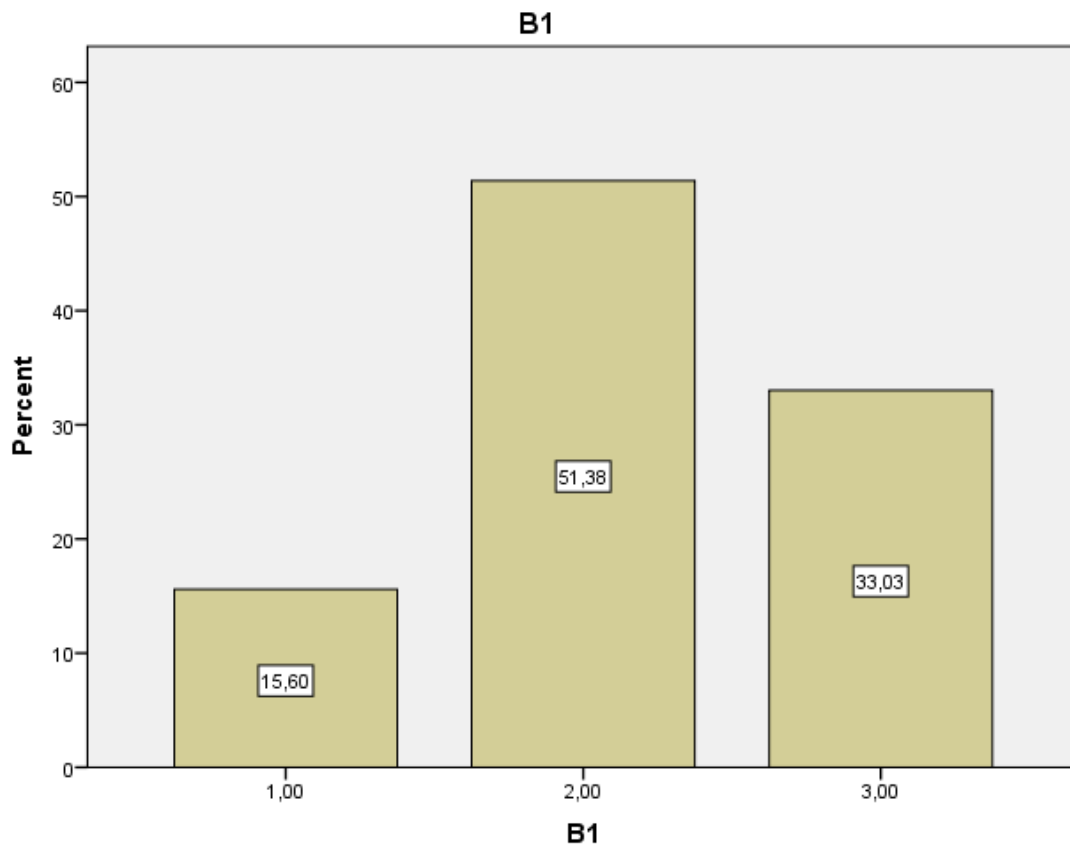
Η επόμενη ενότητα του ερωτηματολογίου αφορούσε τη βιωσιμότητα των καινοτόμων προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Το 50,9% πιστεύει πως το παραδοσιακό Πρόγραμμα Σπουδών στην πρωτοβάθμια είναι βαθμοκεντρικό, δεν επιτρέπει στους μαθητές να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους και την κοινωνική τους συμπεριφορά, το 32,7% πως δίνει τη δυνατότητα ανάπτυξης πρωτοβουλιών εκ μέρους των εκπαιδευτών όσο αφορά το μαθησιακό περιεχόμενο και το 15,5% πως έχει ως στόχο την καθολική αξιολόγηση του μαθητή.

Πίνακας 6. Χαρακτηριστικά παραδοσιακού προγράμματος σπουδών στην πρωτοβάθμια

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent

	έχει ως στόχο την καθολική αξιολόγηση του μαθητή	17	15,5	15,6	15,6
Valid	βαθμοκεντρικό	56	50,9	51,4	67,0
	δίνει τη δυνατότητα ανάπτυξης	36	32,7	33,0	100,0
	Total	109	99,1	100,0	
Missing	System	1	,9		
	Total	110	100,0		

Διάγραμμα 6. Χαρακτηριστικά παραδοσιακού προγράμματος σπουδών στην πρωτοβάθμια

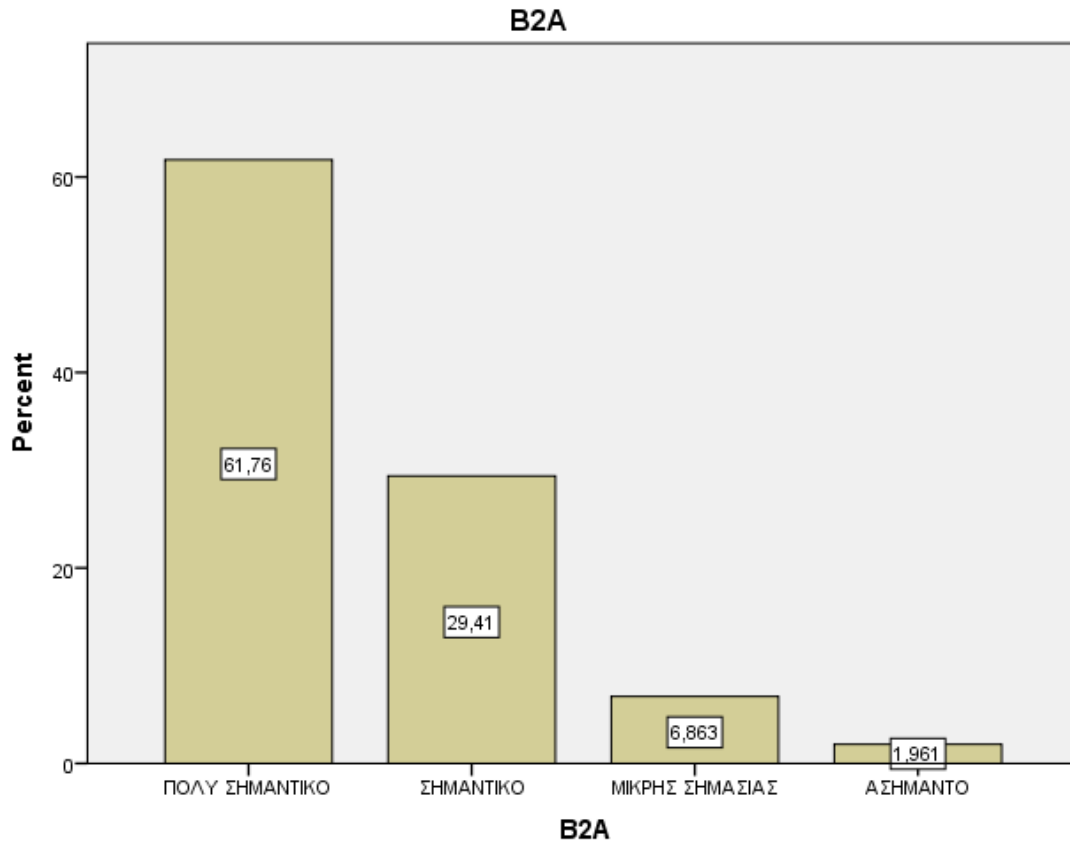
Σχετικά με τη σημαντικότητα των αιτιών για τις οποίες καθυστέρησε η εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, το 91,2% είπε πως

η έλλειψη πολιτικής βούλησης είναι σημαντική, το 61,1% πως σημαντικές είναι οι αντιδράσεις εκπαιδευτικών, το 99,1% πως η έλλειψη προγραμματισμού και κατάλληλου σχεδιασμού είναι σημαντική και το 89% πως οι συνεχείς τροποποιήσεις στην πολιτική του Υπουργείου Παιδείας είναι σημαντικές.

Πίνακας 7. Έλλειψη πολιτικής βούλησης

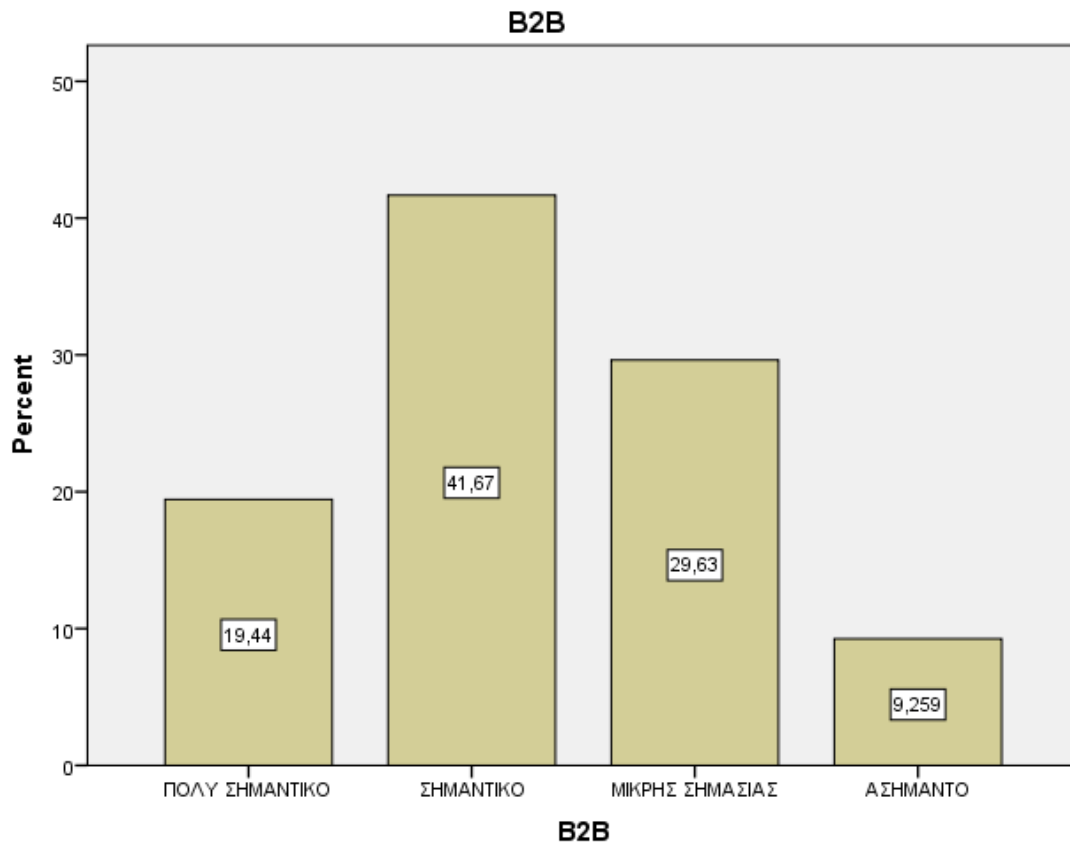
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	63	57,3	61,8	61,8
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	30	27,3	29,4	91,2
ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	7	6,4	6,9	98,0
ΑΣΗΜΑΝΤΟ	2	1,8	2,0	100,0
Total	102	92,7	100,0	
Missing System	8	7,3		
Total	110	100,0		

Διάγραμμα 7. Έλλειψη πολιτικής βούλησης

Πίνακας 8. Αντιδράσεις εκπαιδευτικών

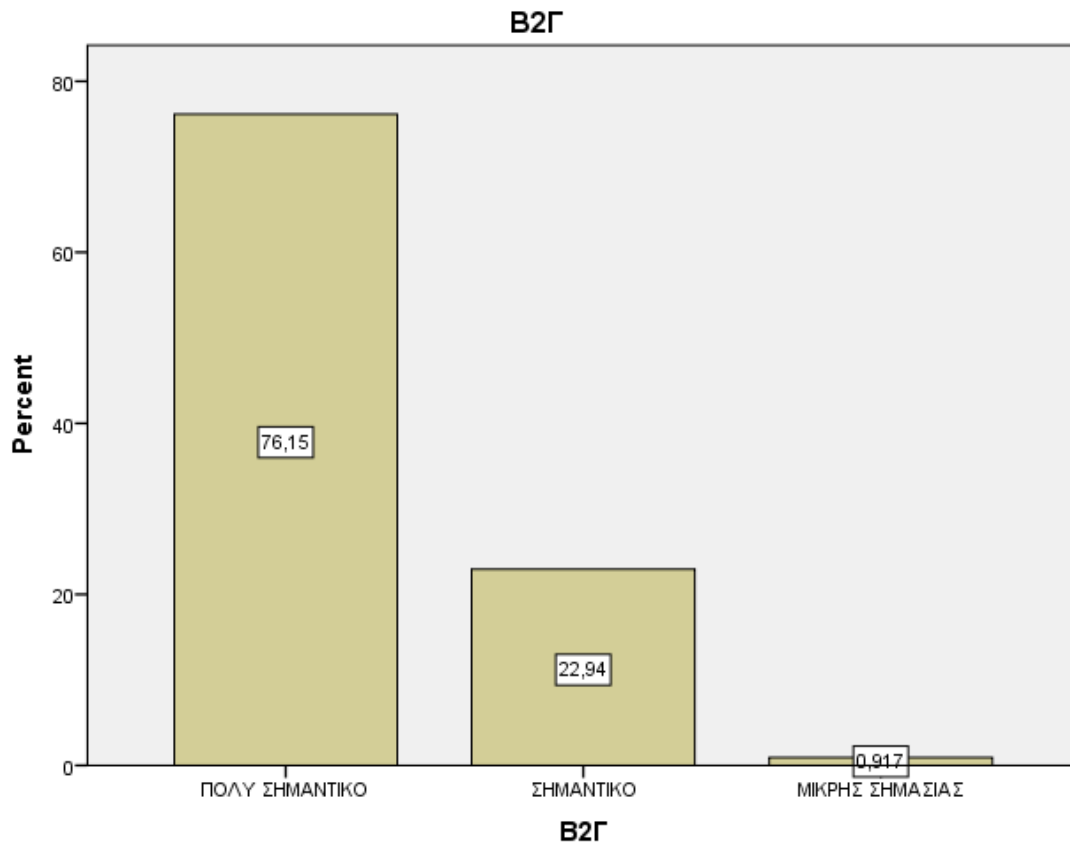
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	21	19,1	19,4	19,4
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	45	40,9	41,7	61,1
ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	32	29,1	29,6	90,7
ΑΣΗΜΑΝΤΟ	10	9,1	9,3	100,0
Total	108	98,2	100,0	
Missing System	2	1,8		
Total	110	100,0		

Διάγραμμα 8. Αντιδράσεις εκπαιδευτικών

Πίνακας 9. Έλλειψη προγραμματισμού και κατάλληλου σχεδιασμού

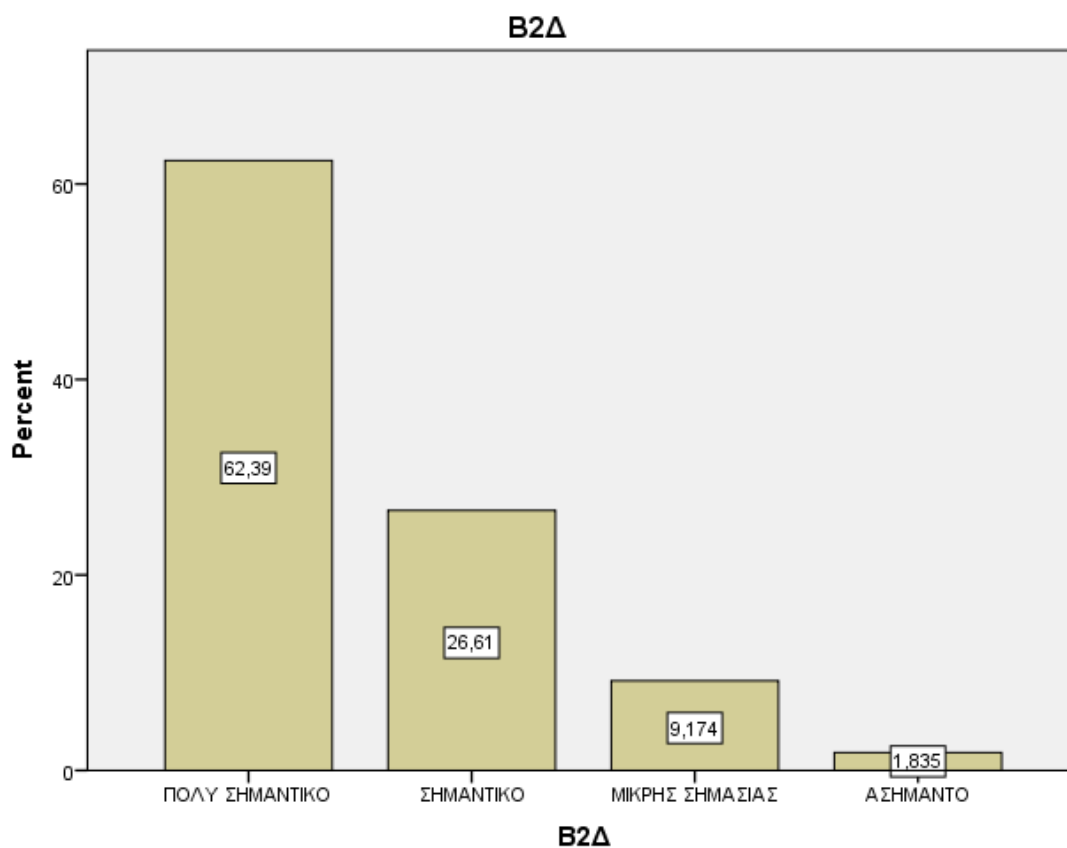
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	83	75,5	76,1
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	25	22,7	99,1
	ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	1	,9	100,0
	Total	109	99,1	100,0
Missing System	1	,9		
Total	110	100,0		

Διάγραμμα 9. Έλλειψη προγραμματισμού και κατάλληλου σχεδιασμού

Πίνακας 10. Συνεχείς τροποποιήσεις στην πολιτική του υπουργείου παιδείας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	68	61,8	62,4	62,4
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	29	26,4	26,6	89,0
ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	10	9,1	9,2	98,2
ΑΣΗΜΑΝΤΟ	2	1,8	1,8	100,0
Total	109	99,1	100,0	
Missing System	1	,9		
Total	110	100,0		

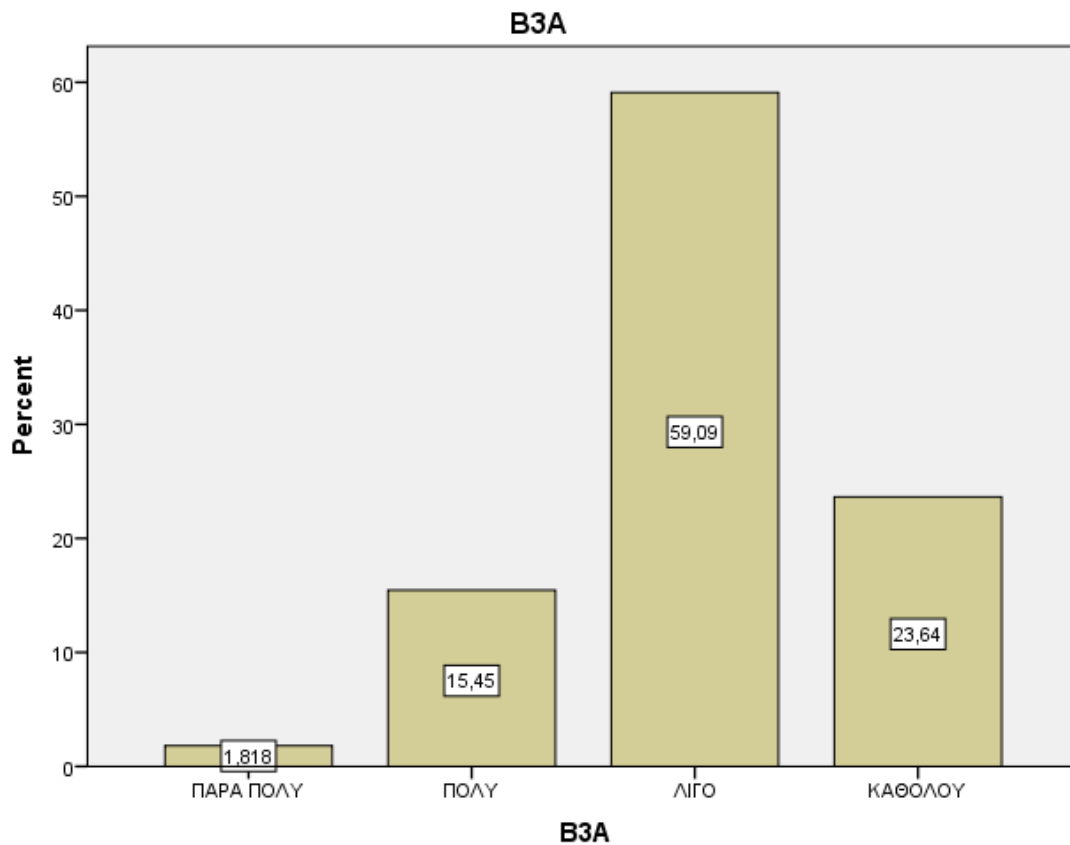
Διάγραμμα 10. Συνεχείς τροποποιήσεις στην πολιτική του υπουργείου παιδείας

Μόνο το 17,3% ήταν πολύ ικανοποιημένοι από την επιμόρφωση που έλαβαν σχετικά με την εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων, ενώ οι λόγοι για τους οποίους η πλειοψηφία δεν ήταν ικανοποιημένη είναι το ότι ουσιαστικά δεν υπήρξε επιμόρφωση ή ενημέρωση.

Πίνακας 11. Ικανοποίηση από επιμόρφωση

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ ΠΟΛΥ ΛΙΓΟ	2	1,8	1,8	1,8
	17	15,5	15,5	17,3
	65	59,1	59,1	76,4

ΚΑΘΟΛΟΥ	26	23,6	23,6	100,0
Total	110	100,0	100,0	

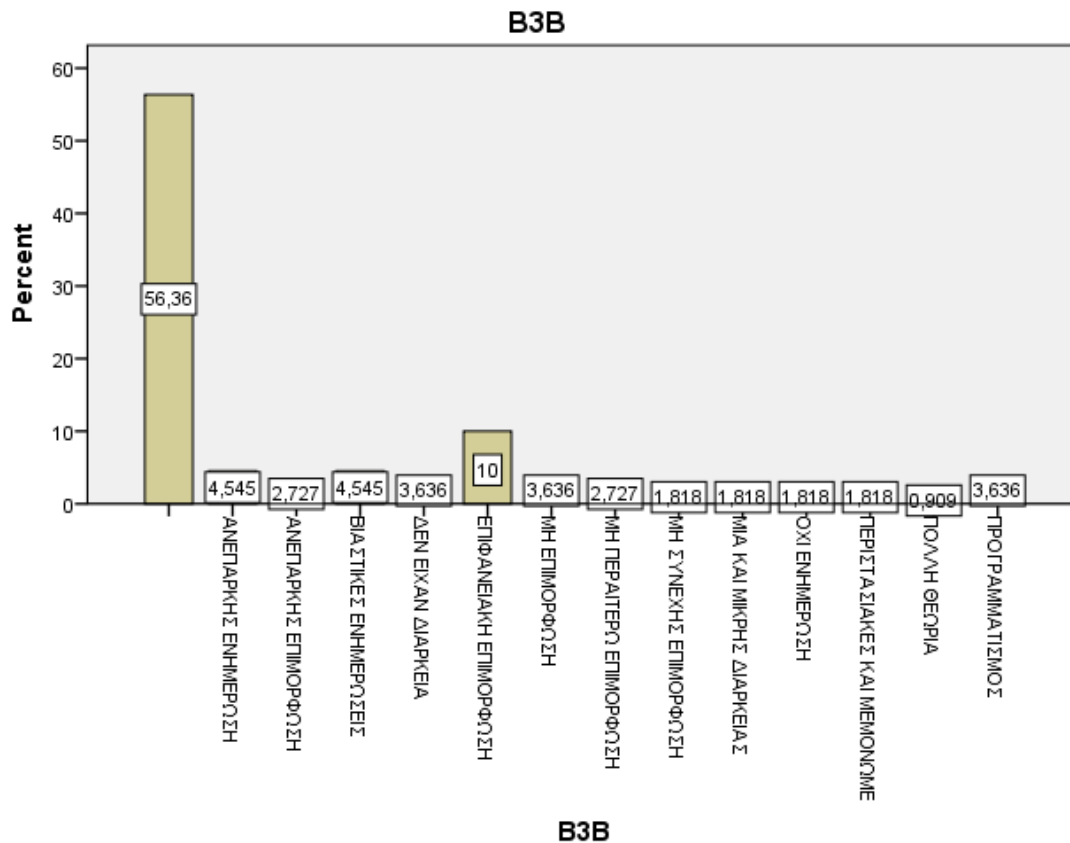

Διάγραμμα 11. Ικανοποίηση από επιμόρφωση

Πίνακας 12. Λόγοι μη ικανοποίησης

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	62	56,4	56,4	56,4
ΑΝΕΠΑΡΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	5	4,5	4,5	60,9
ΑΝΕΠΑΡΚΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ	3	2,7	2,7	63,6

ΒΙΑΣΤΙΚΕΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΙΣ	5	4,5	4,5	68,2
ΔΕΝ ΕΙΧΑΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ	4	3,6	3,6	71,8
ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ	11	10,0	10,0	81,8
ΜΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ	4	3,6	3,6	85,5
ΜΗ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ	3	2,7	2,7	88,2
ΜΗ ΣΥΝΕΧΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ	2	1,8	1,8	90,0
ΜΙΑ ΚΑΙ ΜΙΚΡΗΣ ΔΙΑΡΚΕΙΑΣ	2	1,8	1,8	91,8
ΟΧΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	2	1,8	1,8	93,6
ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΜΟΝΩΜΕ	2	1,8	1,8	95,5
ΠΟΛΛΗ ΘΕΩΡΙΑ	1	,9	,9	96,4
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ	4	3,6	3,6	100,0
Total	110	100,0	100,0	

Διάγραμμα 12. Λόγοι μη ικανοποίησης

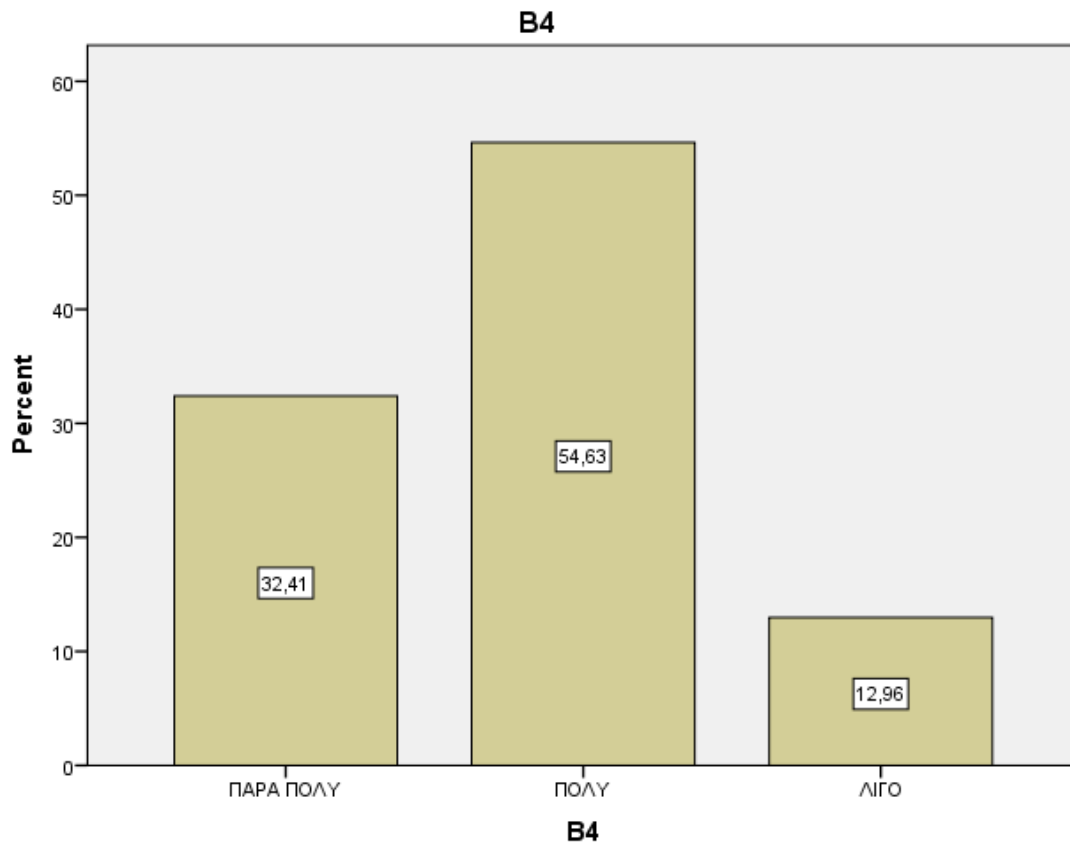
Το 87% θεωρούν πως τα καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα μπορούν να συμβάλλουν στη βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου πολύ και πάρα πολύ.

Πίνακας 13. Συμβολή καινοτόμων προγραμμάτων στη βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	35	31,8	32,4	32,4
Valid ΠΟΛΥ	59	53,6	54,6	87,0
Valid ΛΙΓΟ	14	12,7	13,0	100,0
Total	108	98,2	100,0	
Missing System	2	1,8		

Total	110	100,0		
-------	-----	-------	--	--

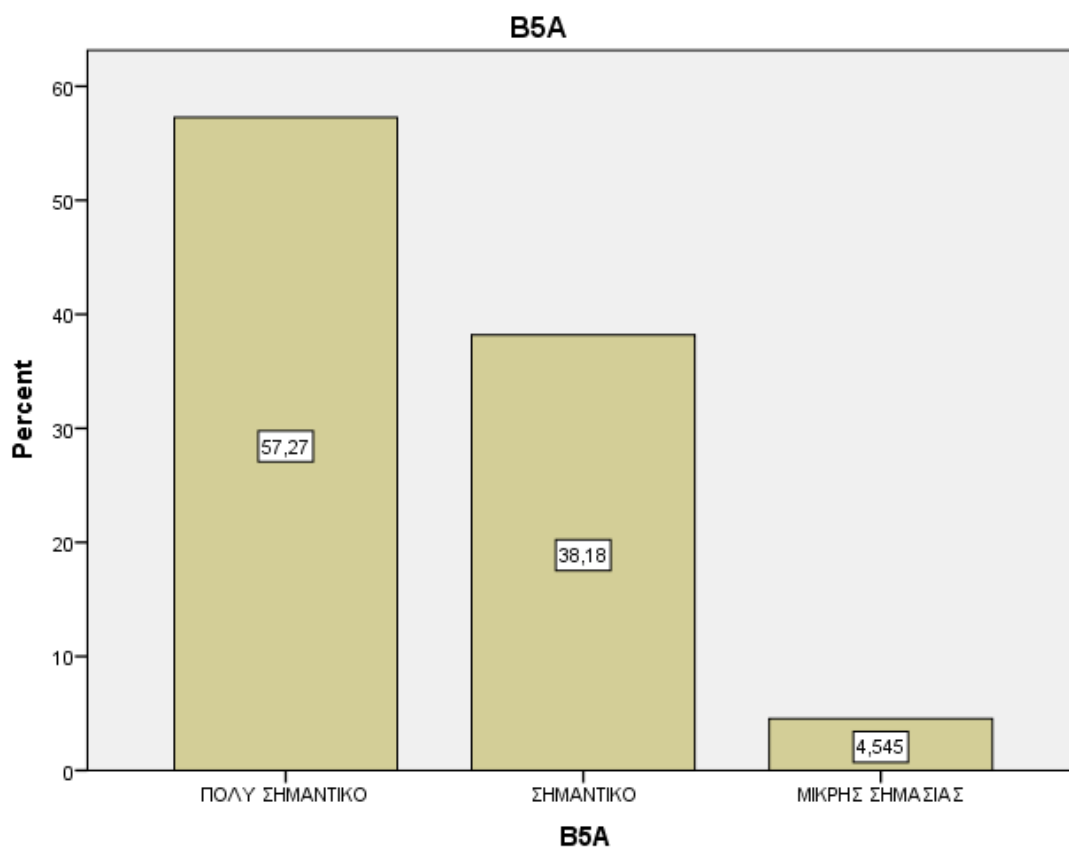
Διάγραμμα 13. Συμβολή καινοτόμων προγραμμάτων στη βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου

Σχετικά με τους λόγους εφαρμογής των καινοτόμων προγραμμάτων, το 95,5% βρίσκει πολύ σημαντική τη βελτίωση ποιότητας εκπαιδευτικού έργου, το 91,8% την καλλιέργεια δεξιοτήτων μαθητών, το 94,5% τα κίνητρα για περισσότερη προσπάθεια από την πλευρά των μαθητών και το 89,1% τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Πίνακας 14. Βελτίωση ποιότητας εκπαιδευτικού έργου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent

Valid	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	63	57,3	57,3	57,3
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	42	38,2	38,2	95,5
	ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	5	4,5	4,5	100,0
	Total	110	100,0	100,0	

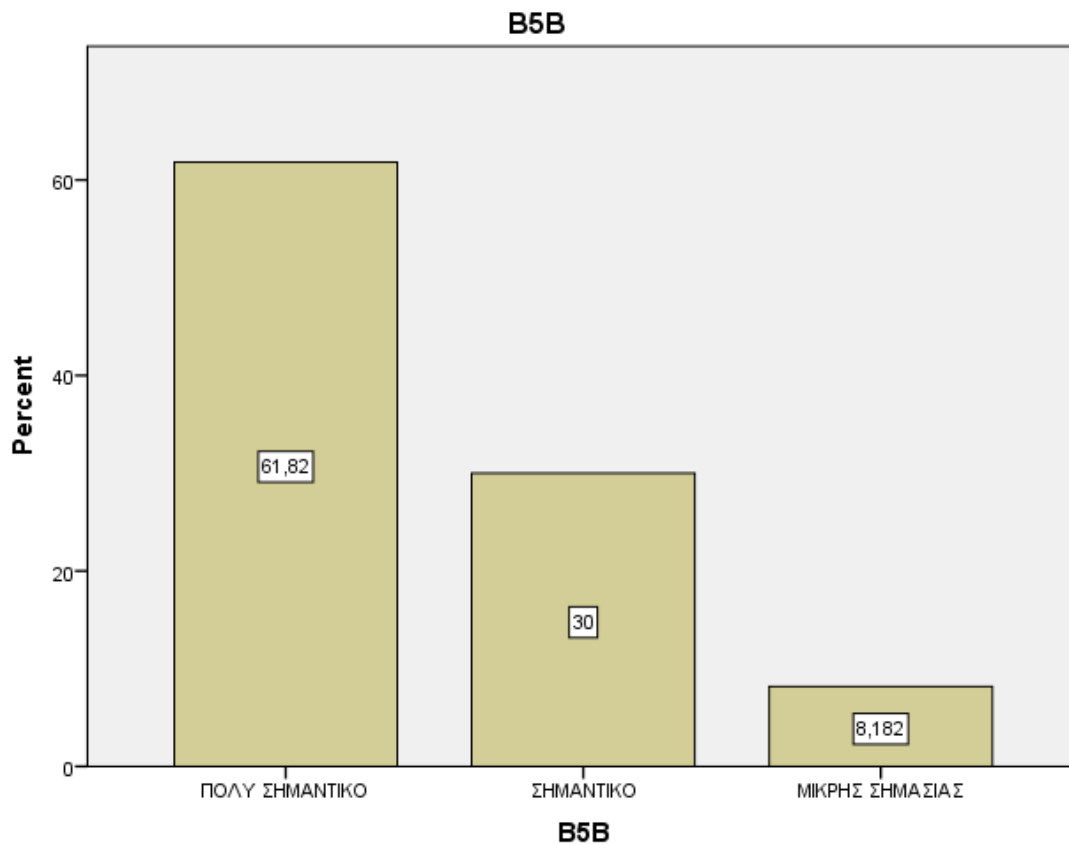

Διάγραμμα 14. Βελτίωση ποιότητας εκπαιδευτικού έργου

Πίνακας 15. Καλλιέργεια δεξιοτήτων μαθητών

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	68	61,8	61,8	61,8

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	33	30,0	30,0	91,8
ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	9	8,2	8,2	100,0
Total	110	100,0	100,0	

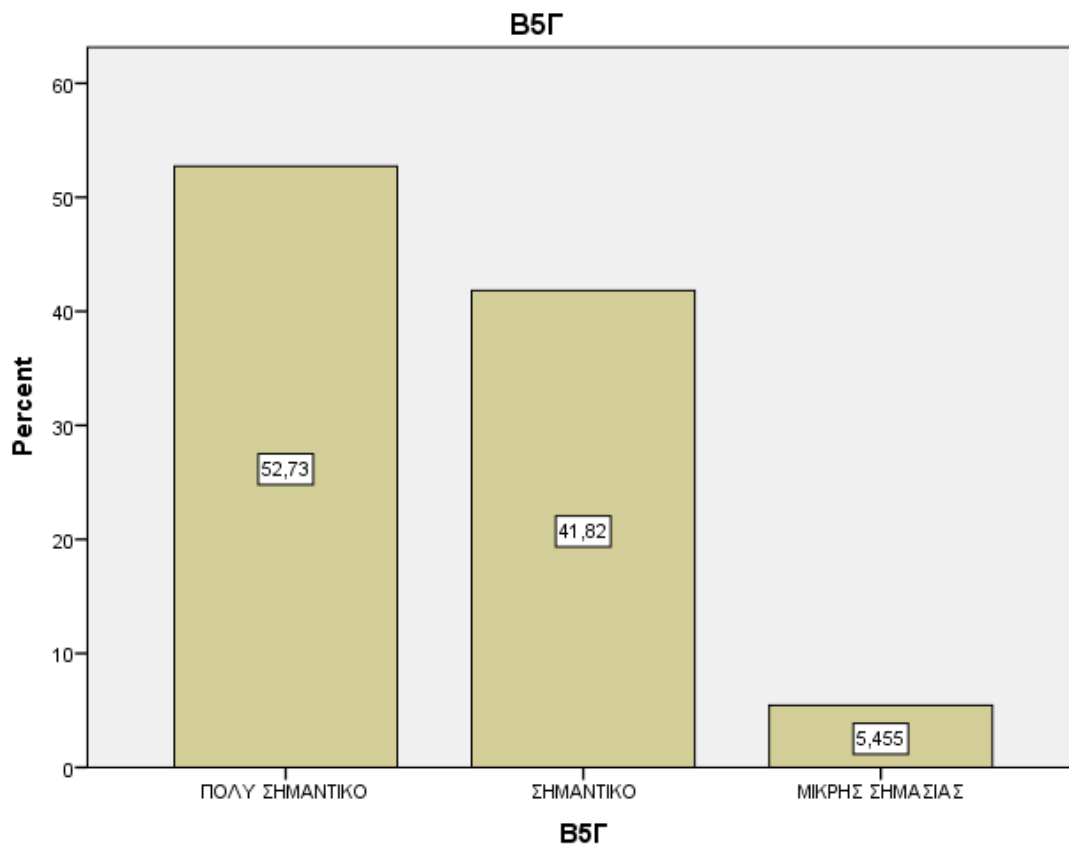

Διάγραμμα 15. Καλλιέργεια δεξιοτήτων μαθητών

Πίνακας 16. Κίνητρα για περισσότερη προσπάθεια από την πλευρά των μαθητών

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	58	52,7	52,7	52,7
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	46	41,8	41,8	94,5

ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	6	5,5	5,5	100,0
Total	110	100,0	100,0	

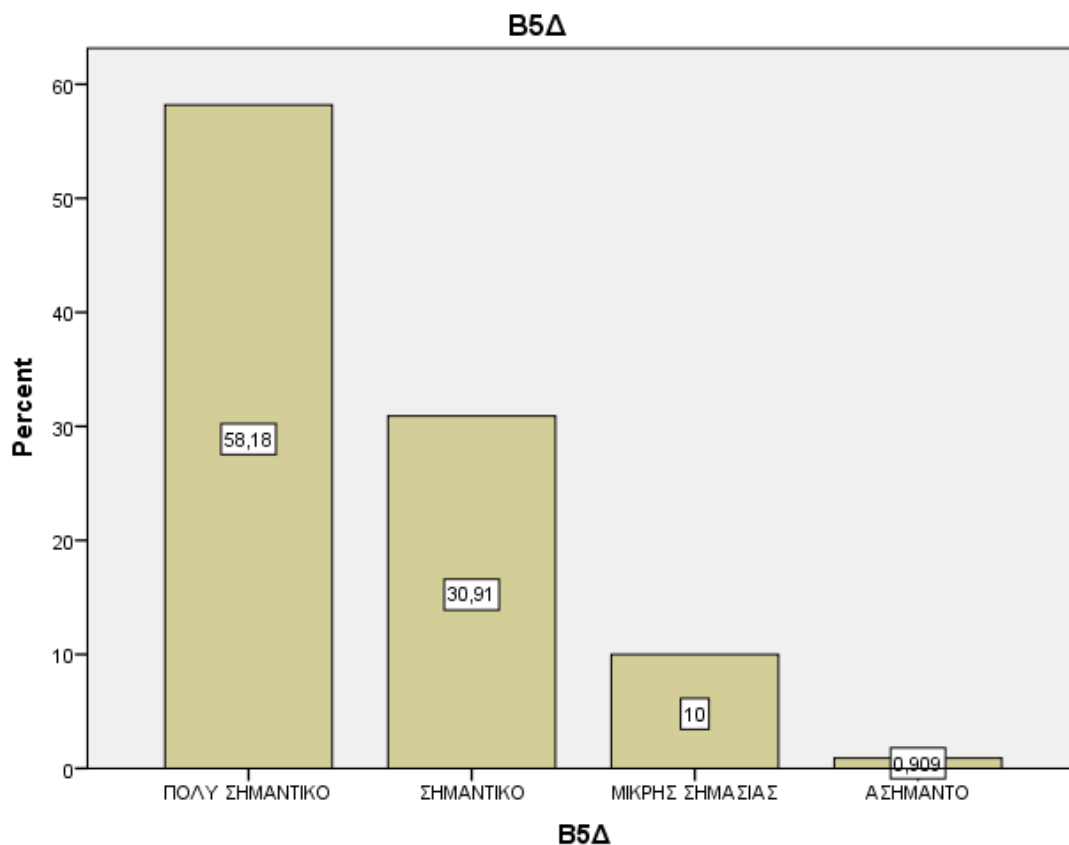

Διάγραμμα 16. Κίνητρα για περισσότερη προσπάθεια από την πλευρά των μαθητών

Πίνακας 17. Συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	64	58,2	58,2	58,2
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	34	30,9	30,9	89,1
ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	11	10,0	10,0	99,1

ΑΣΗΜΑΝΤΟ	1	,9	,9	100,0
Total	110	100,0	100,0	

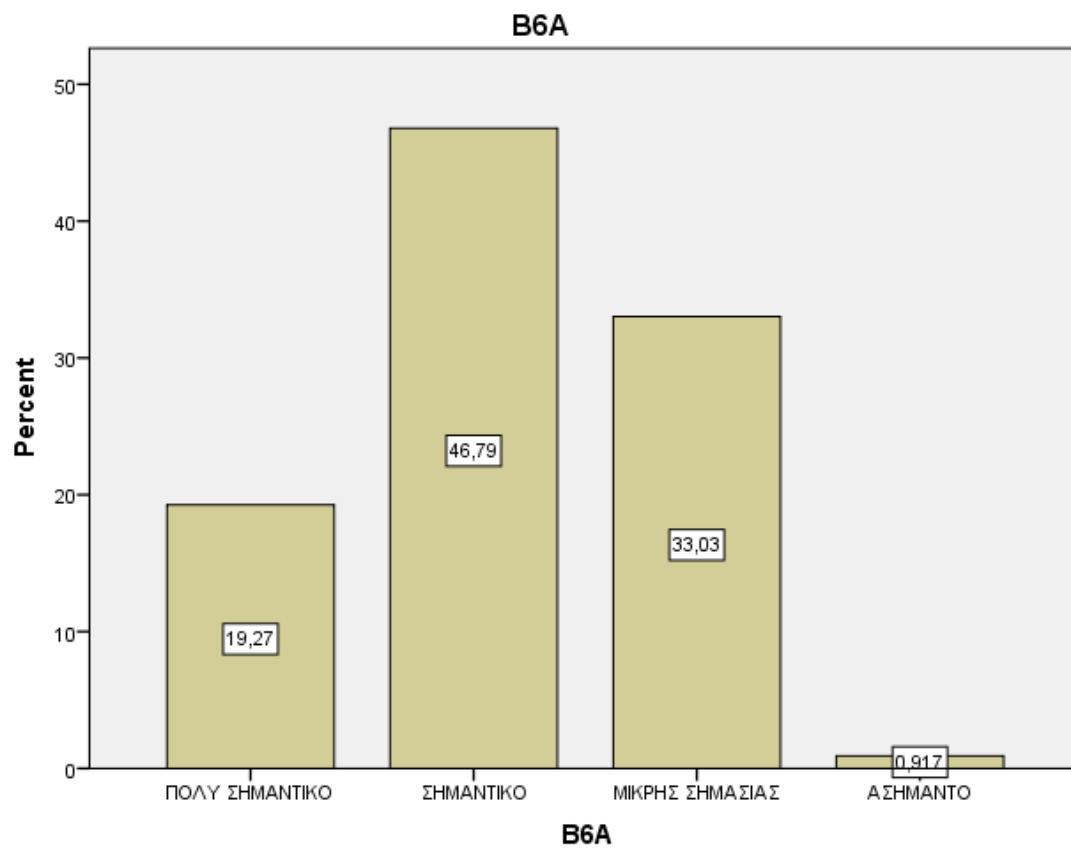
Διάγραμμα 17. Συμμετοχή όλων των εμπλεκομένων στην εκπαιδευτική διαδικασία

Σημαντικός παράγοντας στην εφαρμογή των καινοτόμων προγραμμάτων είναι για το 66,1% η επίδοση των μαθητών, για το 33% η κοινωνική καλλιέργεια των μαθητών, για το 89% τα εγχειρίδια και αναλυτικά προγράμματα, για το 87,3% η διδασκαλία, για το 78% η Διεύθυνση του σχολείου και για το 89% οι υποδομές του σχολείου.

Πίνακας 18. Επίδοση μαθητών

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent

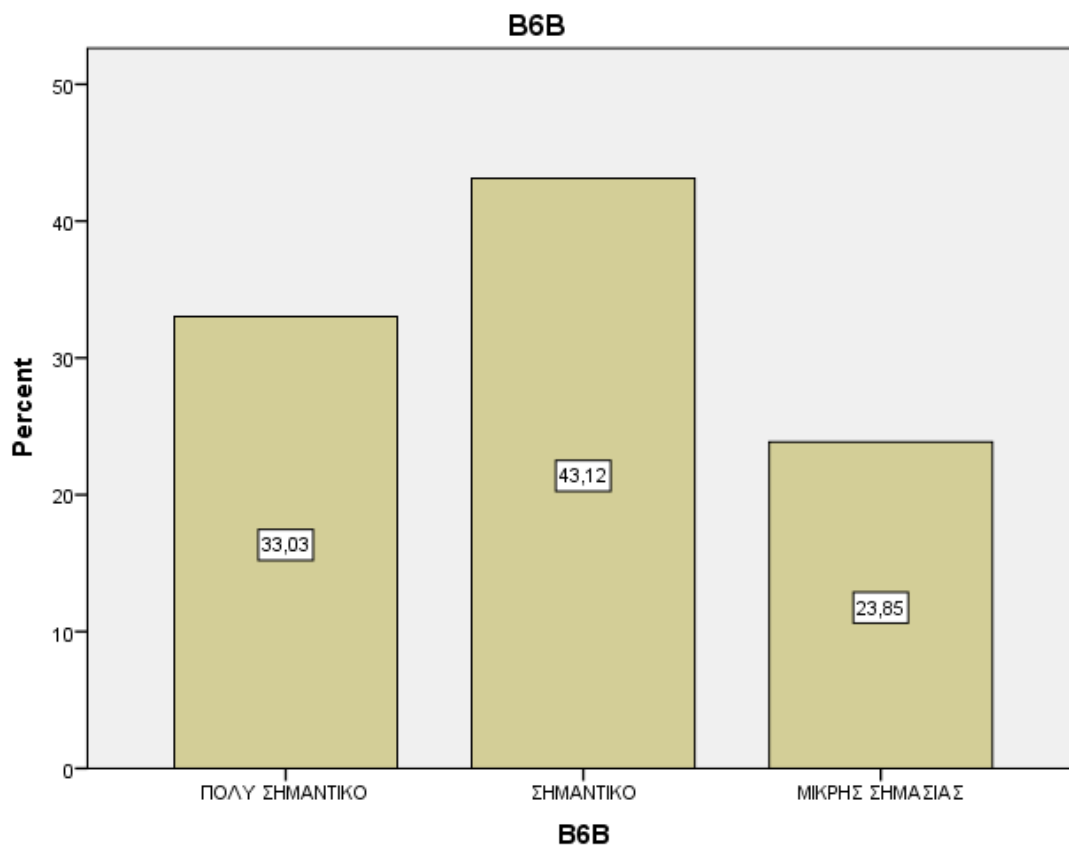
Valid	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	21	19,1	19,3	19,3
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	51	46,4	46,8	66,1
	ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	36	32,7	33,0	99,1
	ΑΣΗΜΑΝΤΟ	1	,9	,9	100,0
	Total	109	99,1	100,0	
Missing	System	1	,9		
Total		110	100,0		

Διάγραμμα 18. Επίδοση μαθητών

Πίνακας 19. Κοινωνική καλλιέργεια μαθητών

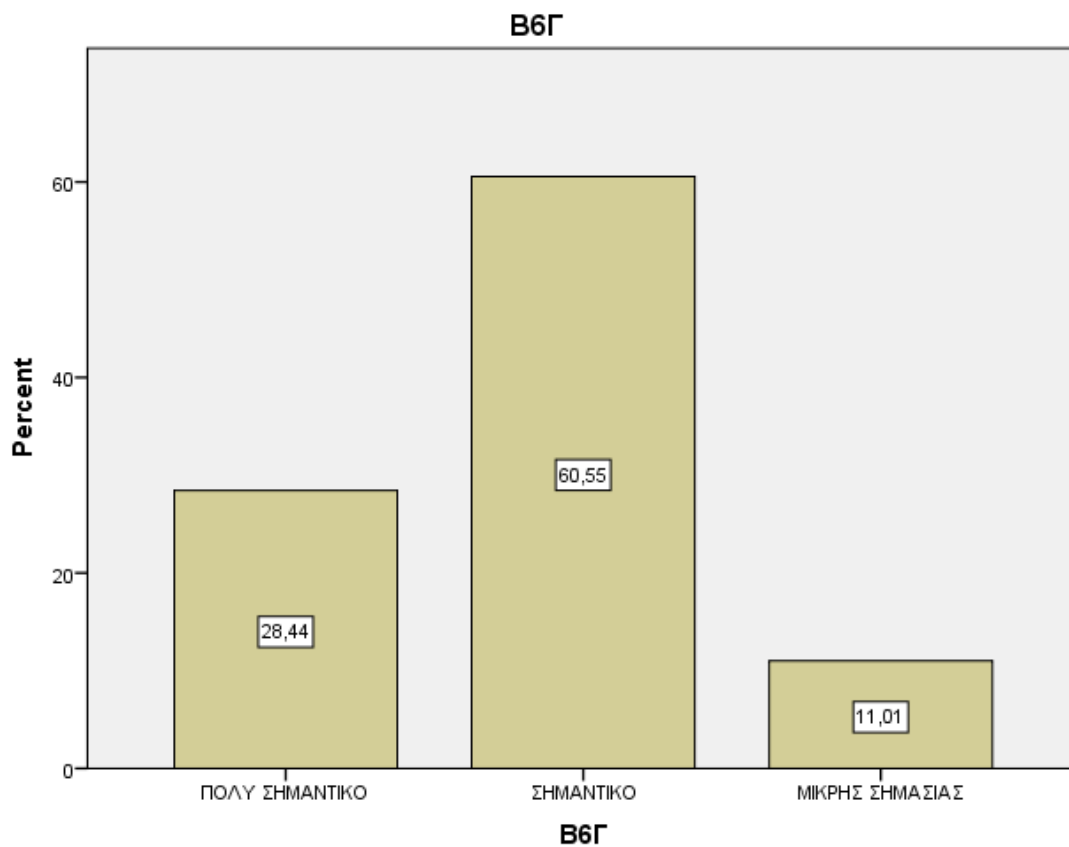
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	36	32,7	33,0	33,0
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	47	42,7	43,1	76,1
	ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	26	23,6	23,9	100,0
	Total	109	99,1	100,0	
Missing	System	1	,9		
Total		110	100,0		

Διάγραμμα 19. Κοινωνική καλλιέργεια μαθητών

Πίνακας 20. Εγχειρίδια και αναλυτικά προγράμματα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	31	28,2	28,4	28,4
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	66	60,0	60,6	89,0
	ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	12	10,9	11,0	100,0
	Total	109	99,1	100,0	
Missing	System	1	,9		
Total		110	100,0		

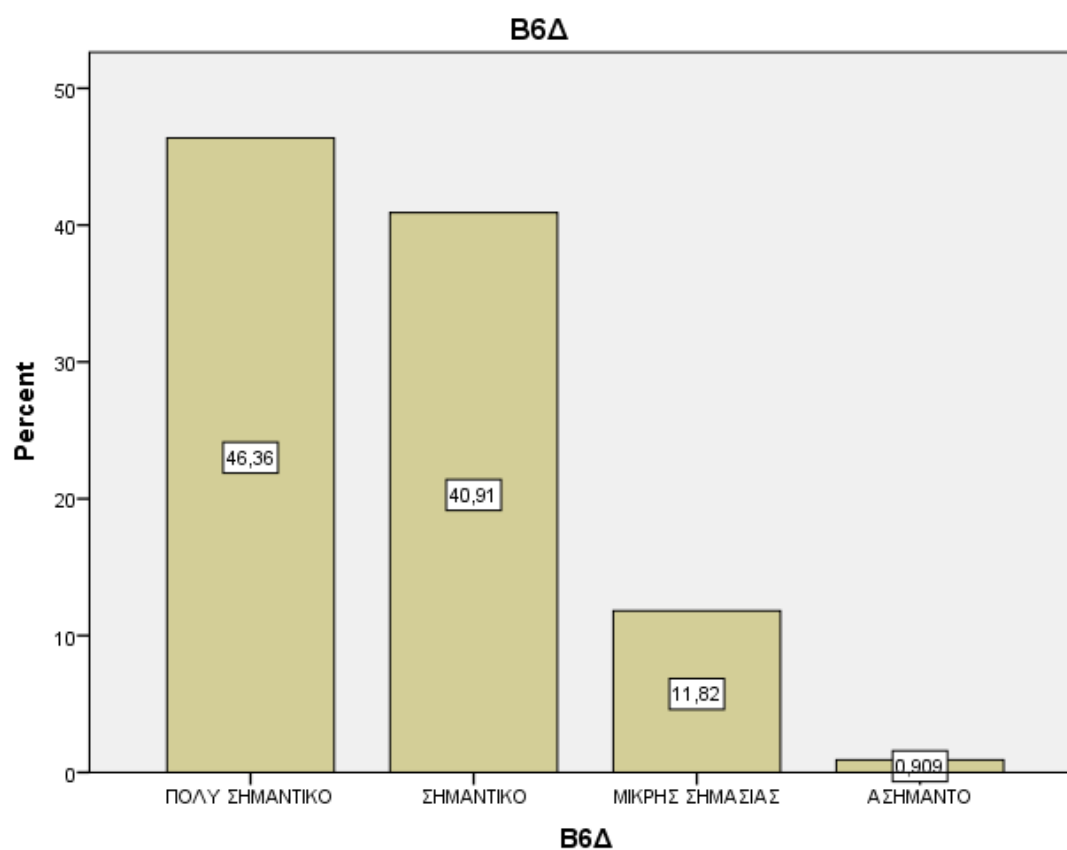

Διάγραμμα 20. Εγχειρίδια και αναλυτικά προγράμματα

Πίνακας 21. Διδασκαλία

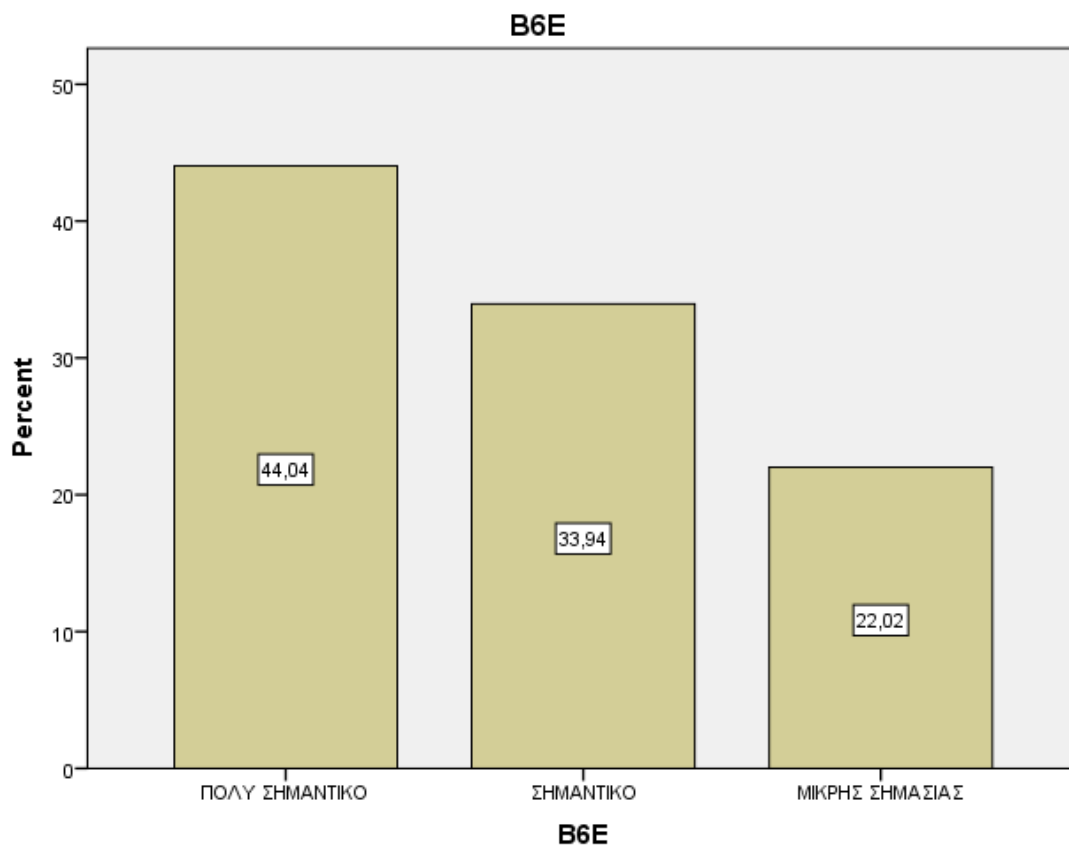
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	51	46,4	46,4	46,4
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	45	40,9	40,9	87,3
Valid ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	13	11,8	11,8	99,1
ΑΣΗΜΑΝΤΟ	1	,9	,9	100,0
Total	110	100,0	100,0	

Διάγραμμα 21. Διδασκαλία

Πίνακας 22. Διεύθυνση του σχολείου

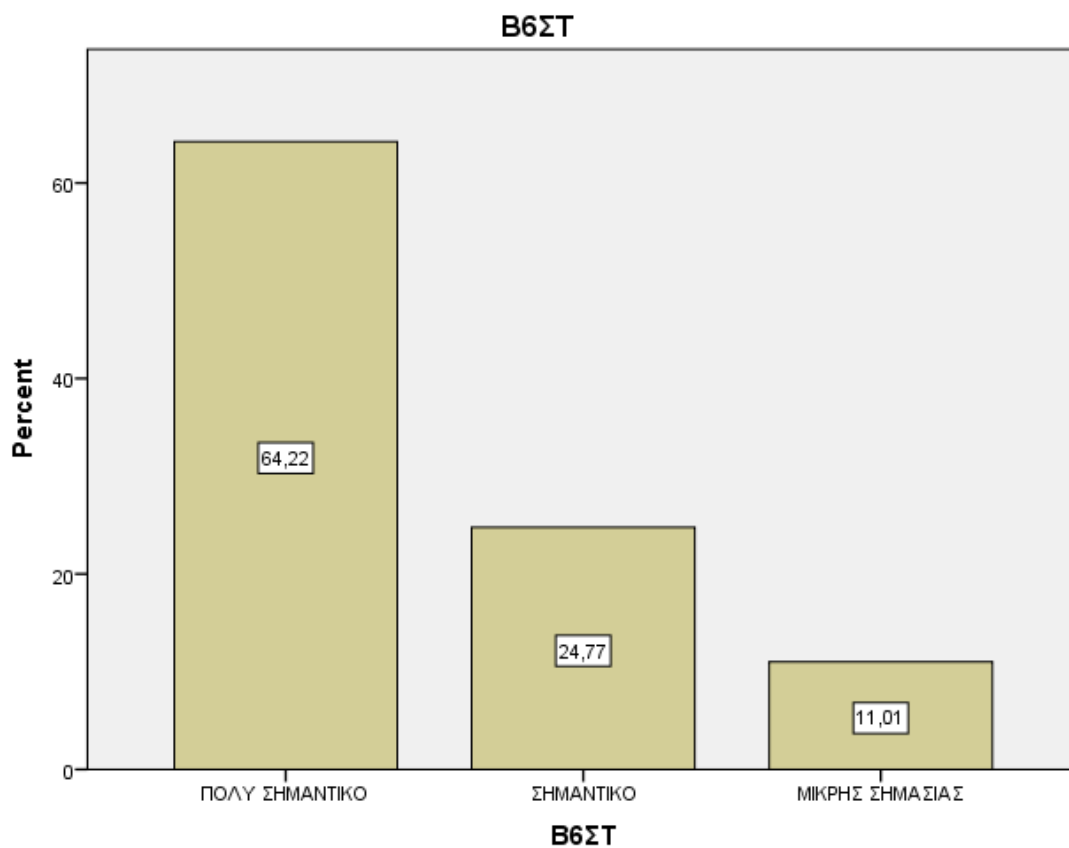
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	48	43,6	44,0	44,0
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	37	33,6	33,9	78,0
	ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	24	21,8	22,0	100,0
	Total	109	99,1	100,0	
Missing	System	1	,9		
Total		110	100,0		

Διάγραμμα 22. Διεύθυνση του σχολείου

Πίνακας 23. Υποδομές του σχολείου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	70	63,6	64,2	64,2
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	27	24,5	24,8	89,0
	ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	12	10,9	11,0	100,0
	Total	109	99,1	100,0	
Missing	System	1	,9		
Total		110	100,0		

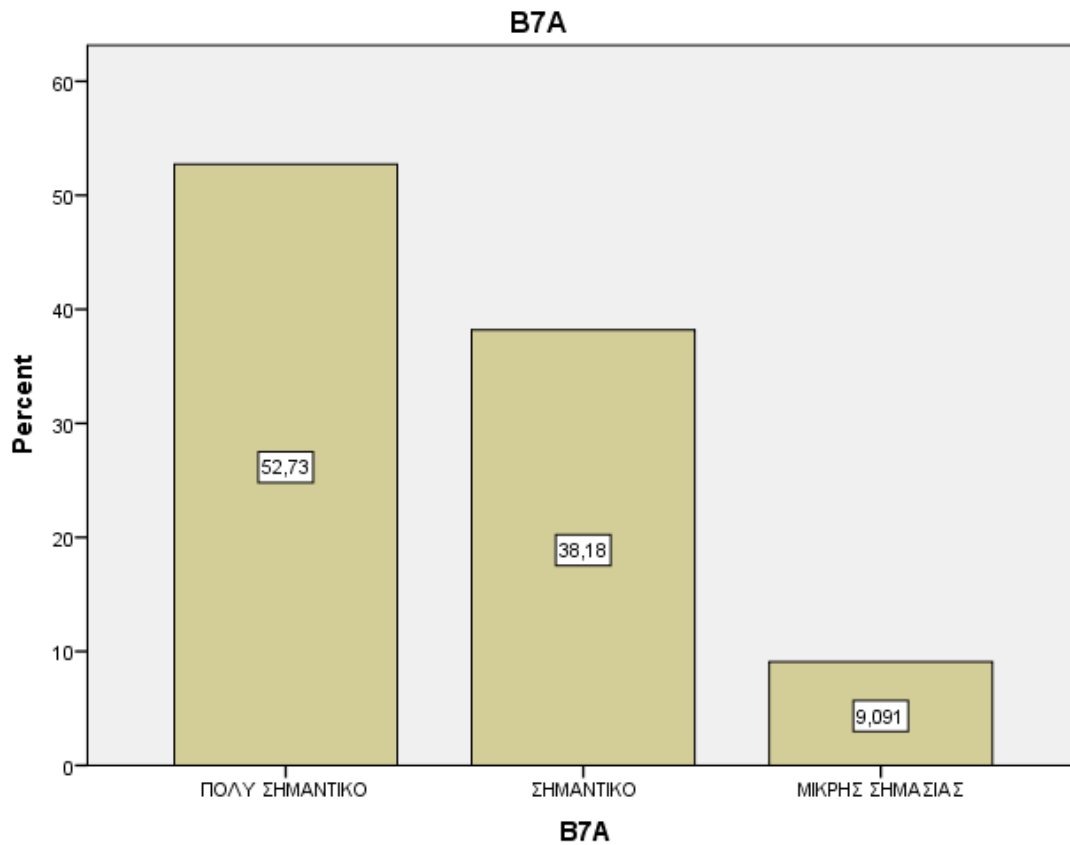
Διάγραμμα 23. Υποδομές του σχολείου

Οι καθοριστικοί τομείς που θα επηρεάσουν τη βιωσιμότητα των καινοτόμων προγραμμάτων είναι η υλικοτεχνική υποδομή για το 90,9%, η Διεύθυνση του

σχολείου για το 87,9%, η εκπαιδευτική διαδικασία για το 95,5%, οι γνώσεις και ικανότητες εκπαιδευτικού για το 94,5%, η συνεχής επιμόρφωση μέσω προγραμμάτων και δράσεων για το 95,4% και οι αναφορές σχετικά με τα αποτελέσματα εφαρμογής των καινοτόμων προγραμμάτων ανά σχολικό έτος για το 74,5%.

Πίνακας 24. Υλικοτεχνική υποδομή

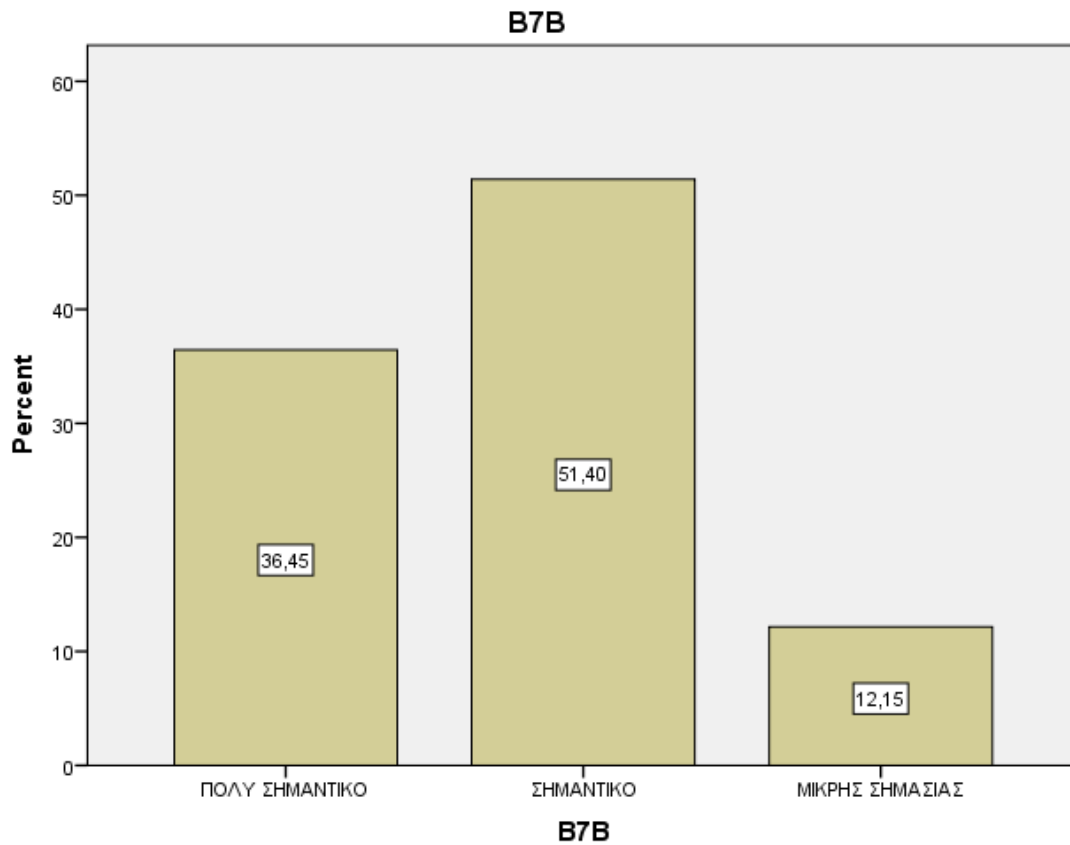
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	58	52,7	52,7	52,7
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	42	38,2	38,2	90,9
ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	10	9,1	9,1	100,0
Total	110	100,0	100,0	

Διάγραμμα 24. Υλικοτεχνική υποδομή

Πίνακας 25. Διεύθυνση του σχολείου

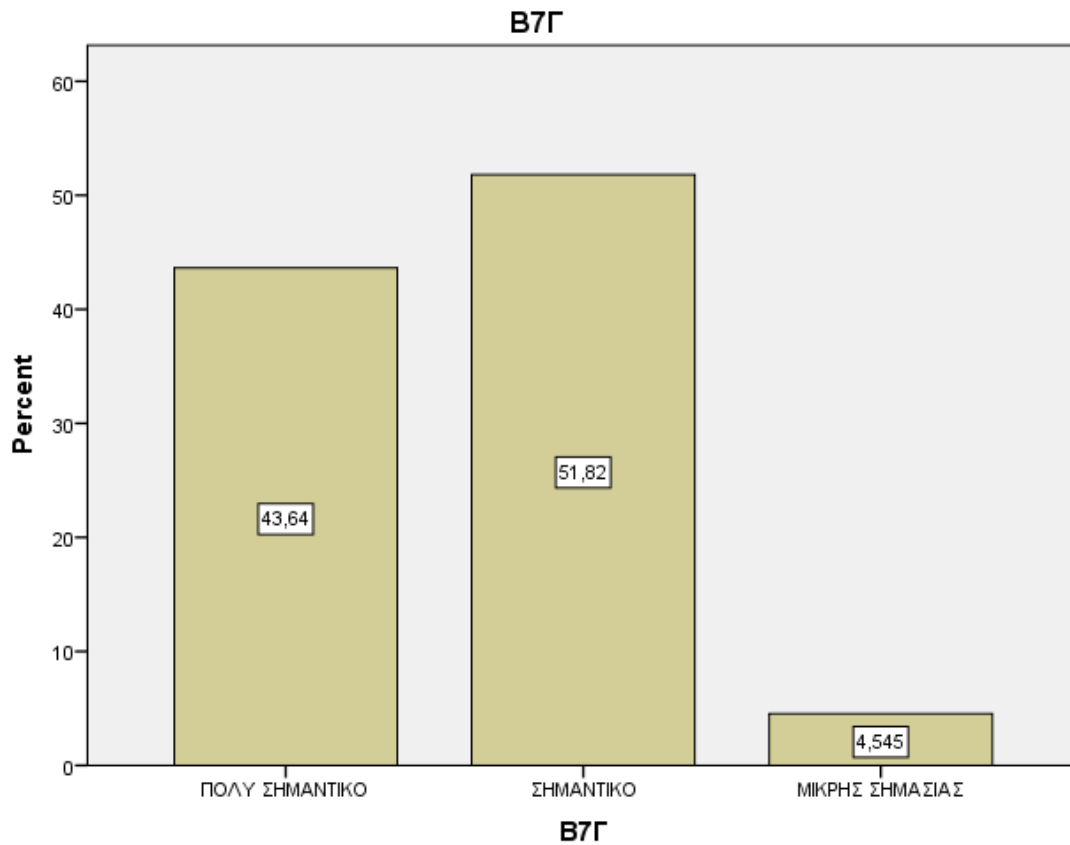
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	39	35,5	36,4
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	55	50,0	87,9
	ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	13	11,8	100,0
Total	107	97,3	100,0	
Missing System	3	2,7		
Total	110	100,0		

Διάγραμμα 25. Διεύθυνση του σχολείου

Πίνακας 26. Εκπαιδευτική διαδικασία

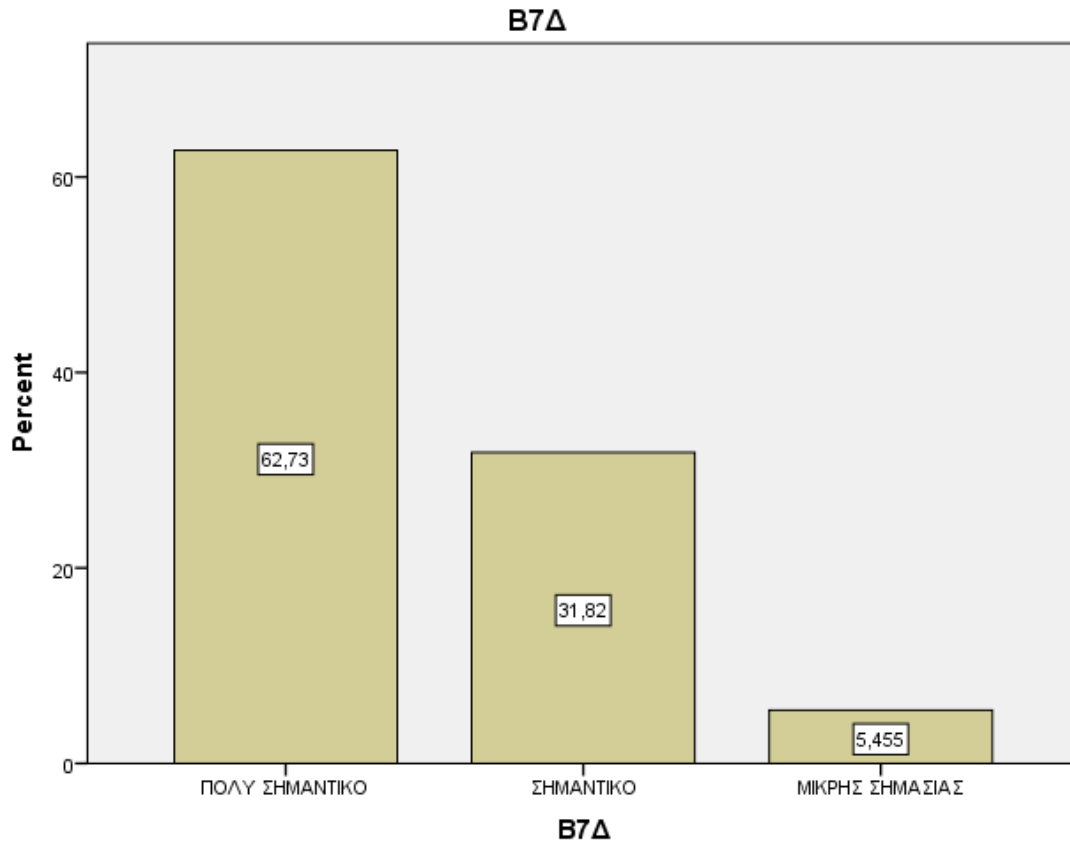
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	48	43,6	43,6	43,6
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	57	51,8	51,8	95,5
ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	5	4,5	4,5	100,0
Total	110	100,0	100,0	

Διάγραμμα 26. Εκπαιδευτική διαδικασία

Πίνακας 27. Γνώσεις και ικανότητες εκπαιδευτικού

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	69	62,7	62,7	62,7
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	35	31,8	31,8	94,5
ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	6	5,5	5,5	100,0
Total	110	100,0	100,0	

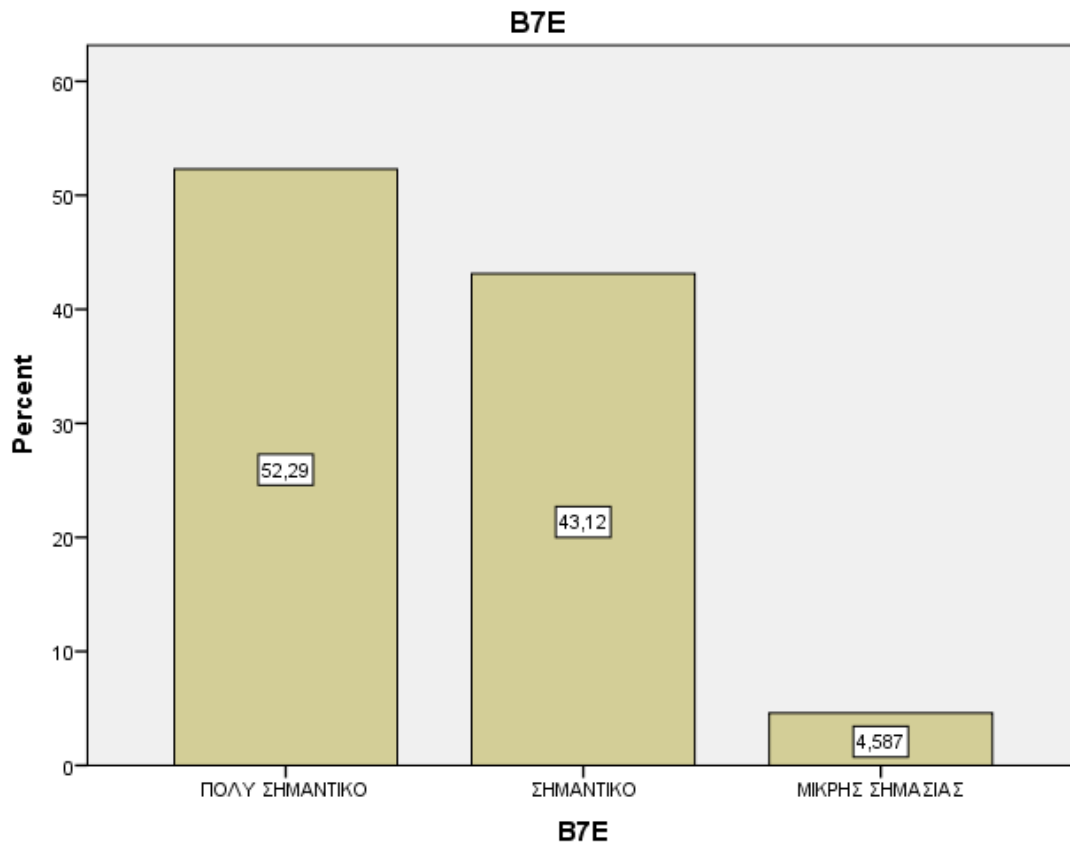

Διάγραμμα 27. Γνώσεις και ικανότητες εκπαιδευτικού

Πίνακας 28. Συνεχής επιμόρφωση μέσω προγραμμάτων και δράσεων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	57	51,8	52,3
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	47	42,7	95,4
	ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	5	4,5	100,0
Total	109	99,1	100,0	
Missing System	1	,9		
Total	110	100,0		

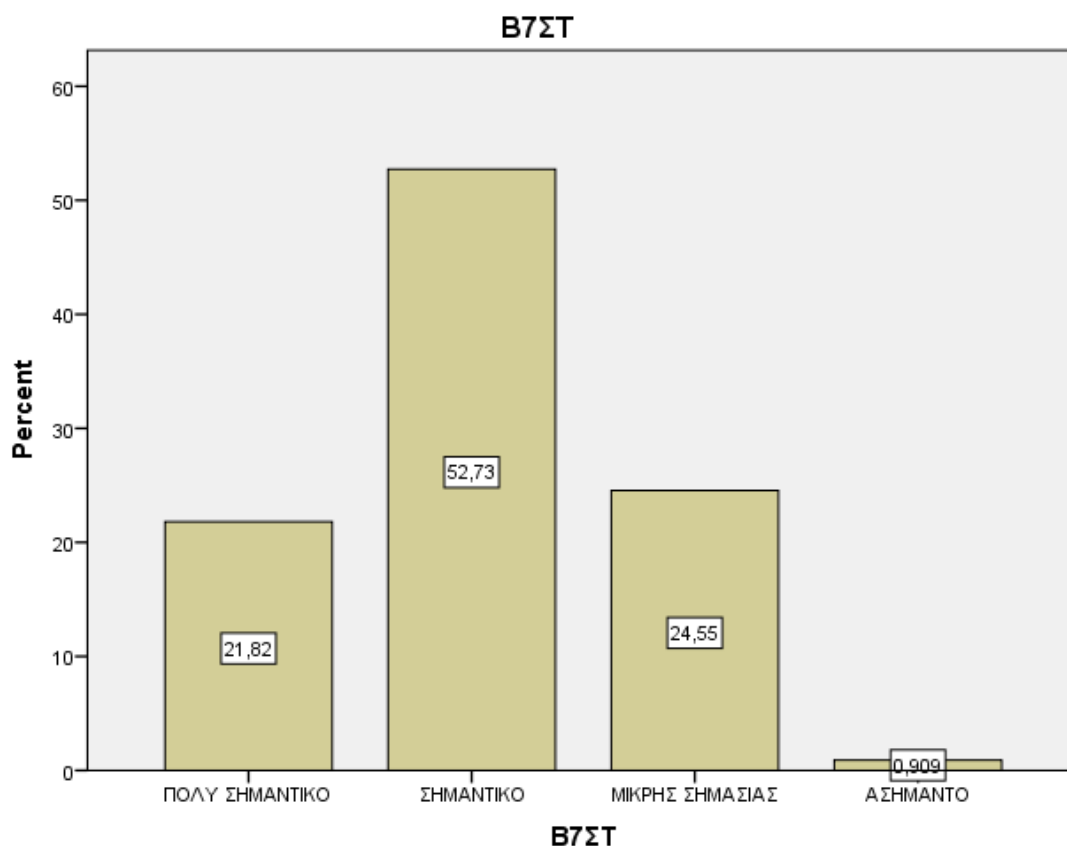

Διάγραμμα 28. Συνεχής επιμόρφωση μέσω προγραμμάτων και δράσεων

Πίνακας 29. Αναφορές σχετικά με τα αποτελέσματα εφαρμογής των καινοτόμων προγραμμάτων ανά σχολικό έτος

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	24	21,8	21,8	21,8
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	58	52,7	52,7	74,5
Valid ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	27	24,5	24,5	99,1
ΑΣΗΜΑΝΤΟ	1	,9	,9	100,0
Total	110	100,0	100,0	

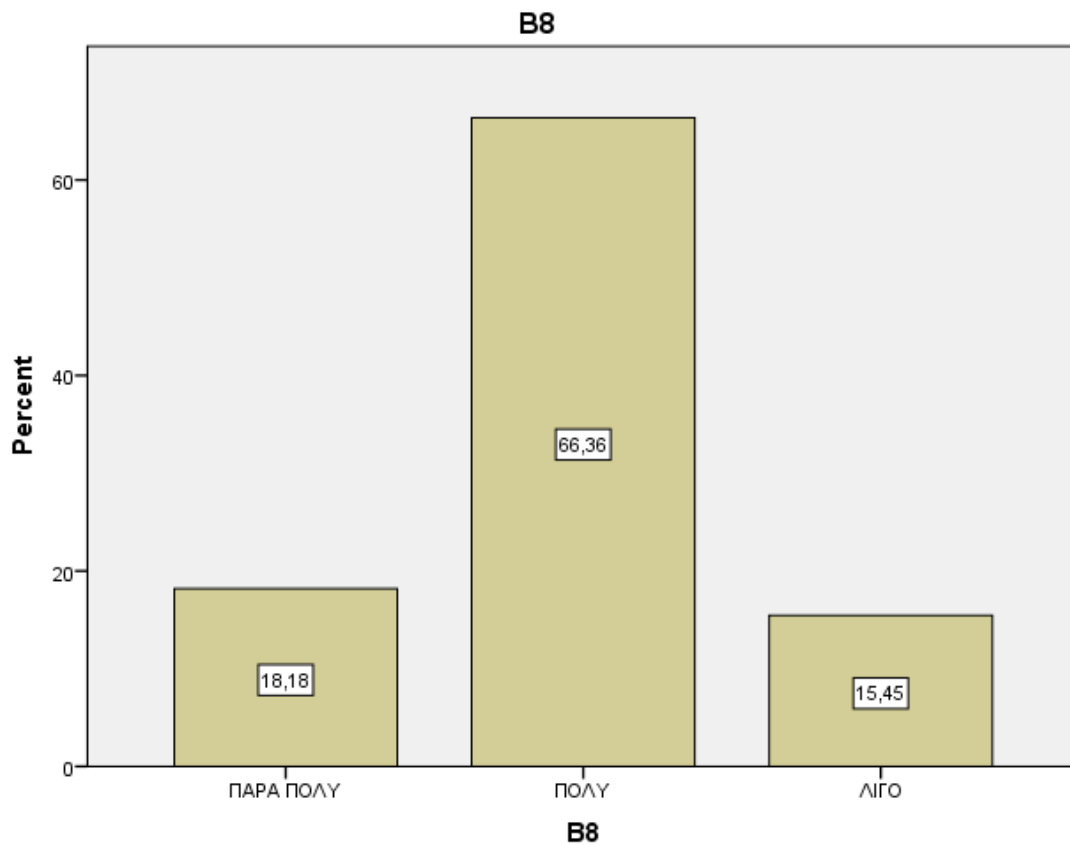
Διάγραμμα 29. Αναφορές σχετικά με τα αποτελέσματα εφαρμογής των καινοτόμων προγραμμάτων ανά σχολικό έτος

Το 84,5% θεωρούν ότι οι προαναφερθέντες τομείς καλύπτουν όλο το φάσμα για την αποτελεσματική εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ωστόσο πέρα από αυτούς αναφέρονται η αδυναμία συνέχισης και η διάρκεια εφαρμογής των προγραμμάτων και η αποτελεσματική τους εφαρμογή.

Πίνακας 30. Οι προαναφερθέντες τομείς καλύπτουν όλο το φάσμα για την αποτελεσματική εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ ΠΟΛΥ	20	18,2	18,2	18,2
ΠΟΛΥ	73	66,4	66,4	84,5

ΛΙΓΟ	17	15,5	15,5	100,0
Total	110	100,0	100,0	

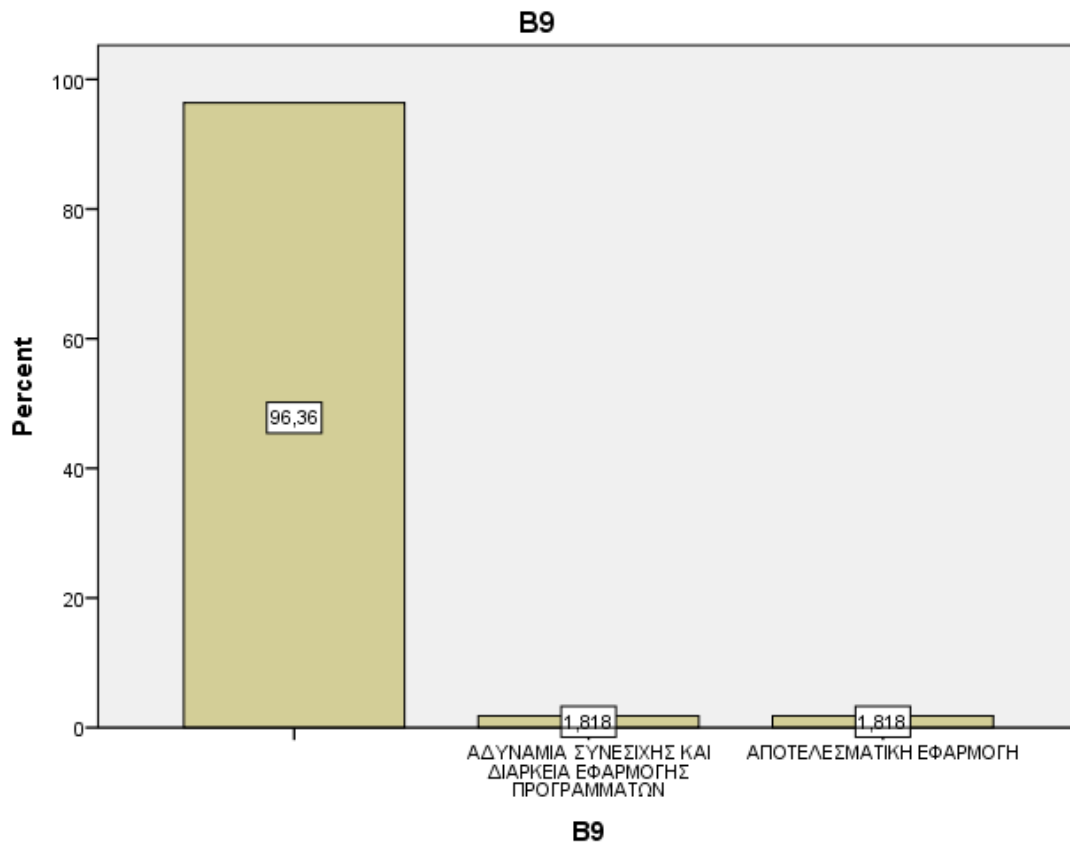

Διάγραμμα 30. Οι προαναφερθέντες τομείς καλύπτουν όλο το φάσμα για την αποτελεσματική εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Πίνακας 31. Ελλείψεις για την αποτελεσματική εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	106	96,4	96,4	96,4
ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΣΥΝΕΧΙΣΗΣ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	2	1,8	1,8	98,2
ΚΑΙ				

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ	2	1,8	1,8	100,0
Total	110	100,0	100,0	

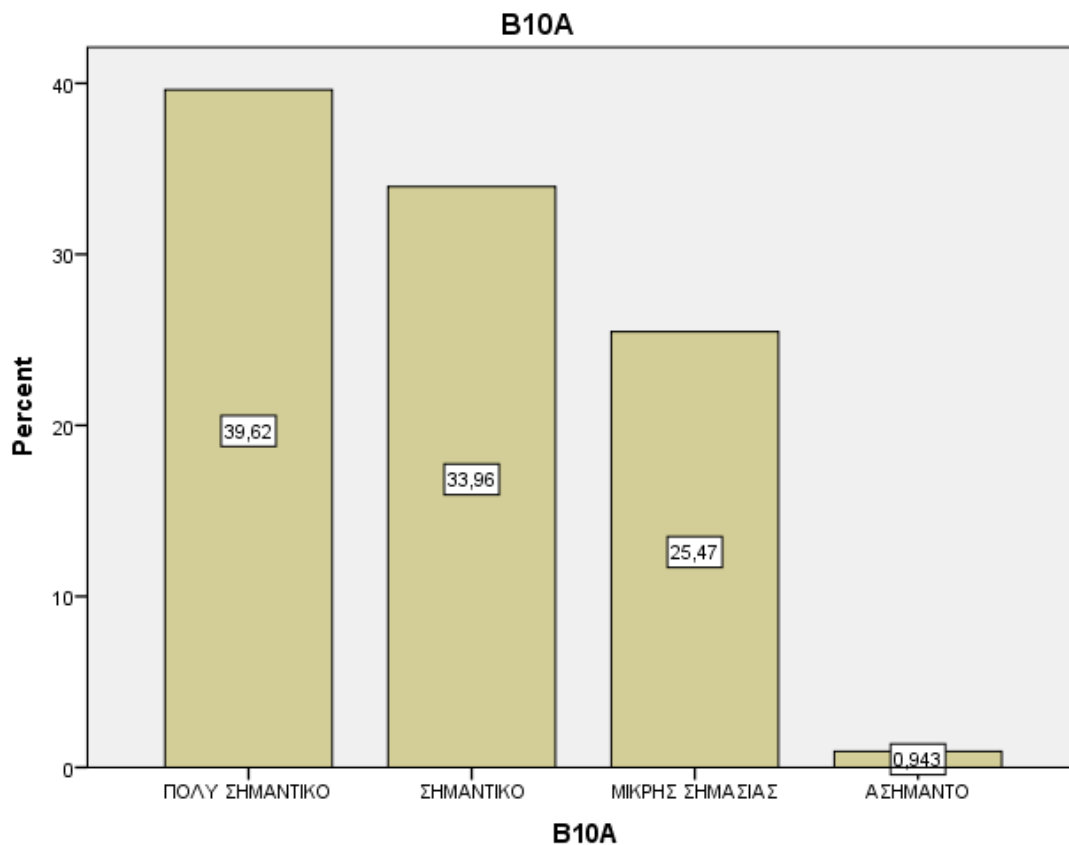

Διάγραμμα 31. Ελλείψεις για την αποτελεσματική εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Ως σημαντικός εμπλεκόμενος στην εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων κρίνεται από το 73,6% ο Σχολικός Σύμβουλος, από το 90% ο Διευθυντής του σχολείου και ο Σύλλογος Διδασκόντων, από το 88% οι μαθητές, από το 50,9% οι γονείς και κηδεμόνες και από το 73,6% ο Υπεύθυνος Σχολικών Δραστηριοτήτων.

Πίνακας 32. Σχολικός σύμβουλος

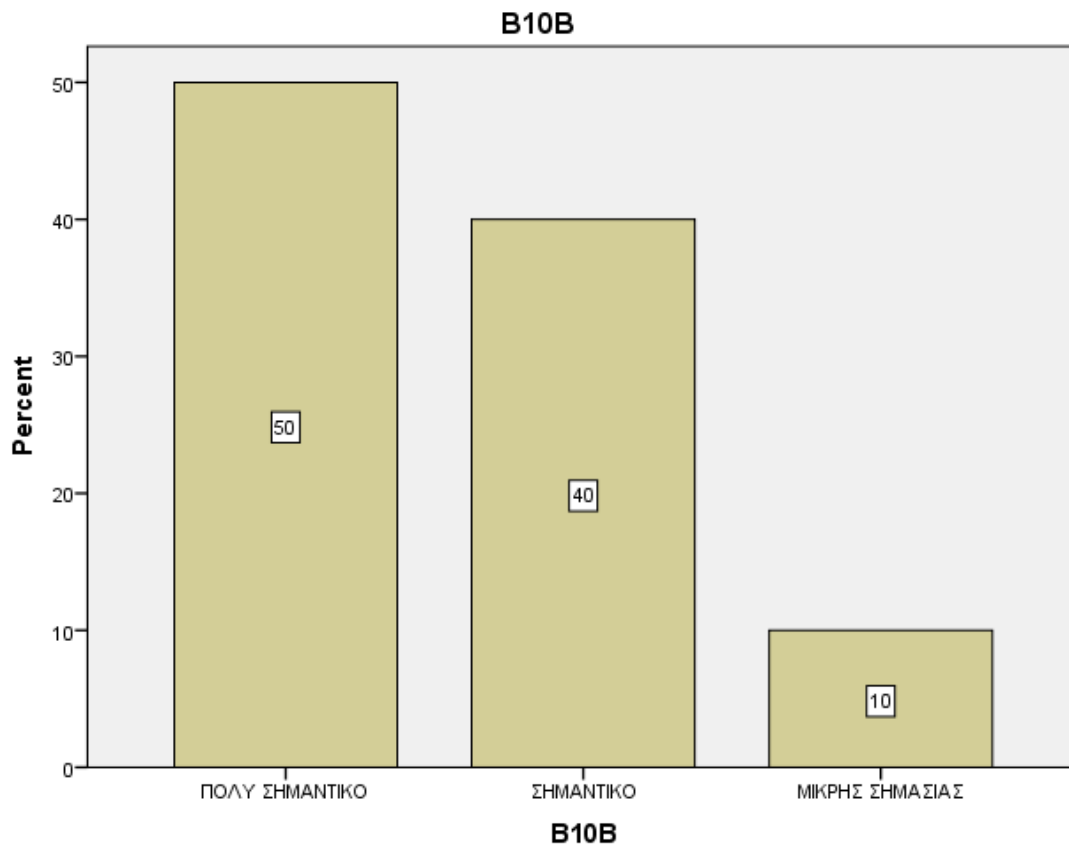
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	42	38,2	39,6
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	36	32,7	73,6
	ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	27	24,5	99,1
	ΑΣΗΜΑΝΤΟ	1	,9	100,0
Total	106	96,4	100,0	
Missing	System	4	3,6	
Total		110	100,0	

Διάγραμμα 32. Σχολικός σύμβουλος

Πίνακας 33. Διευθυντής του σχολείου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	55	50,0	50,0	50,0
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	44	40,0	40,0	90,0
ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	11	10,0	10,0	100,0
Total	110	100,0	100,0	

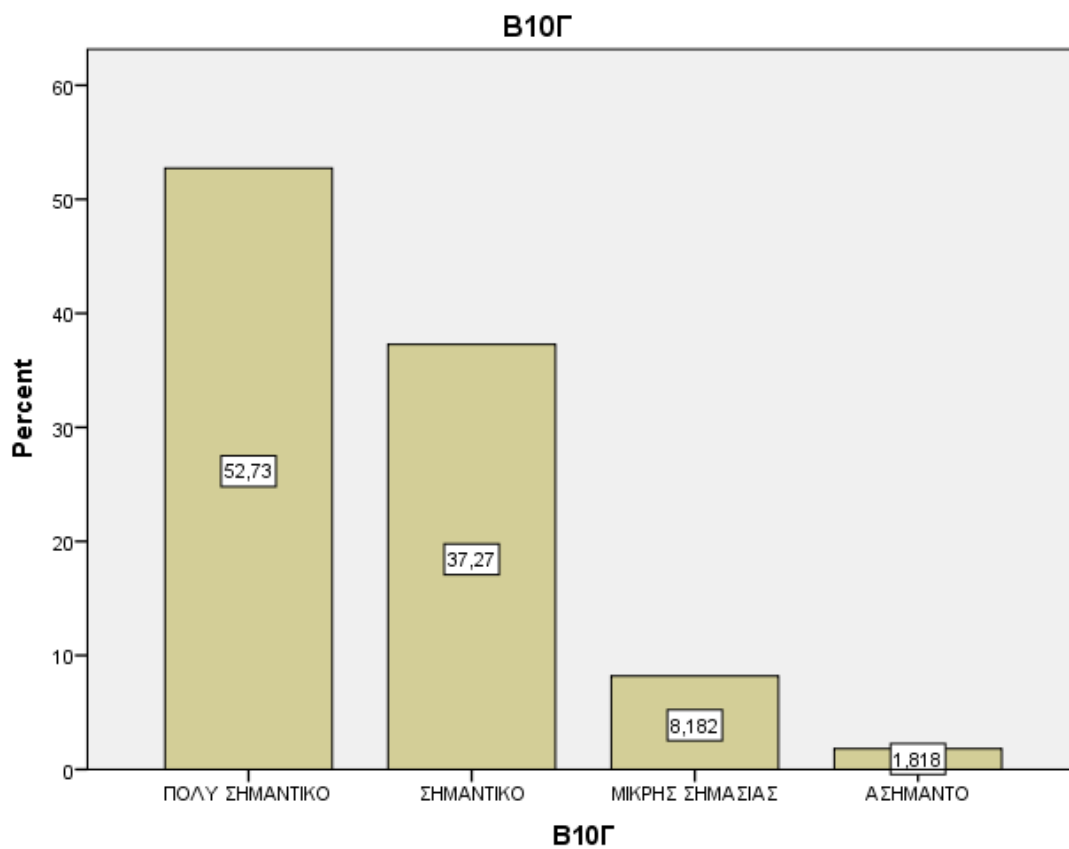

Διάγραμμα 33. Διευθυντής του σχολείου

Πίνακας 34. Σύλλογος διδασκόντων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
--	-----------	---------	---------------	--------------------

Valid	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	58	52,7	52,7	52,7
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	41	37,3	37,3	90,0
	ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	9	8,2	8,2	98,2
	ΑΣΗΜΑΝΤΟ	2	1,8	1,8	100,0
	Total	110	100,0	100,0	

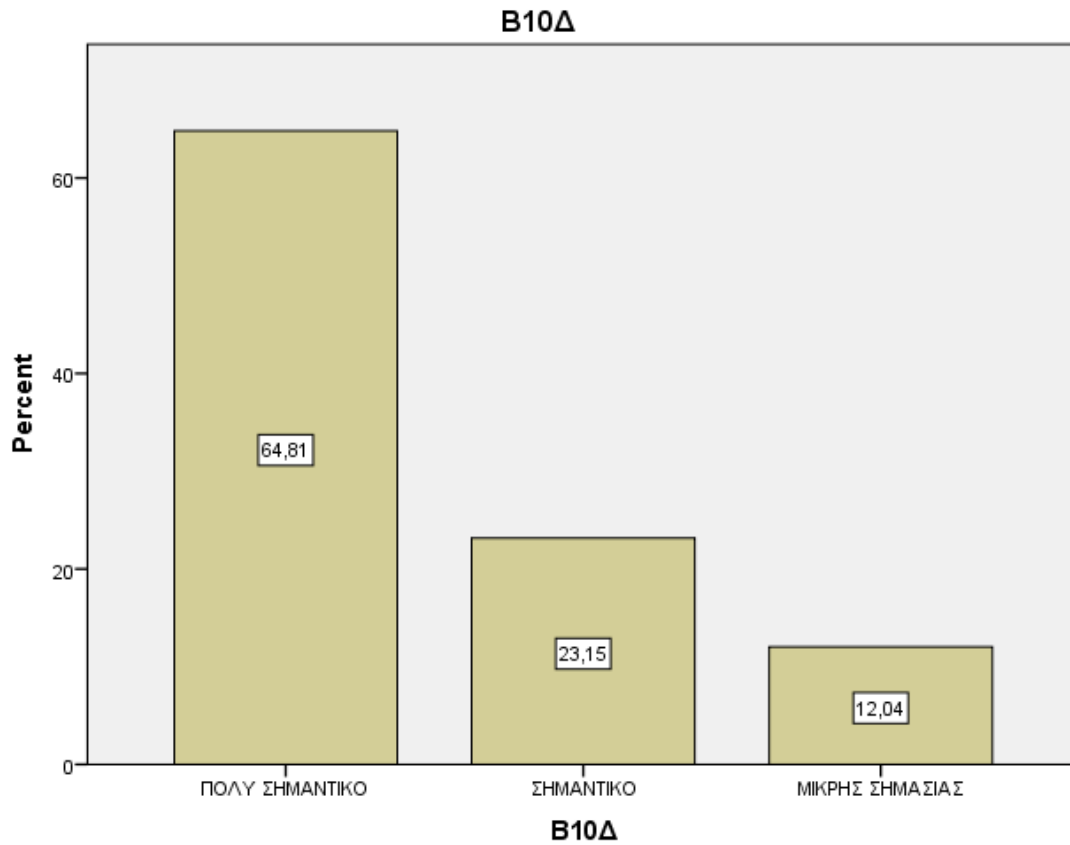

Διάγραμμα 34. Σύλλογος Διδασκόντων

Πίνακας 35. Μαθητές

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent

Valid	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	70	63,6	64,8	64,8
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	25	22,7	23,1	88,0
	ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	13	11,8	12,0	100,0
	Total	108	98,2	100,0	
Missing	System	2	1,8		
Total		110	100,0		

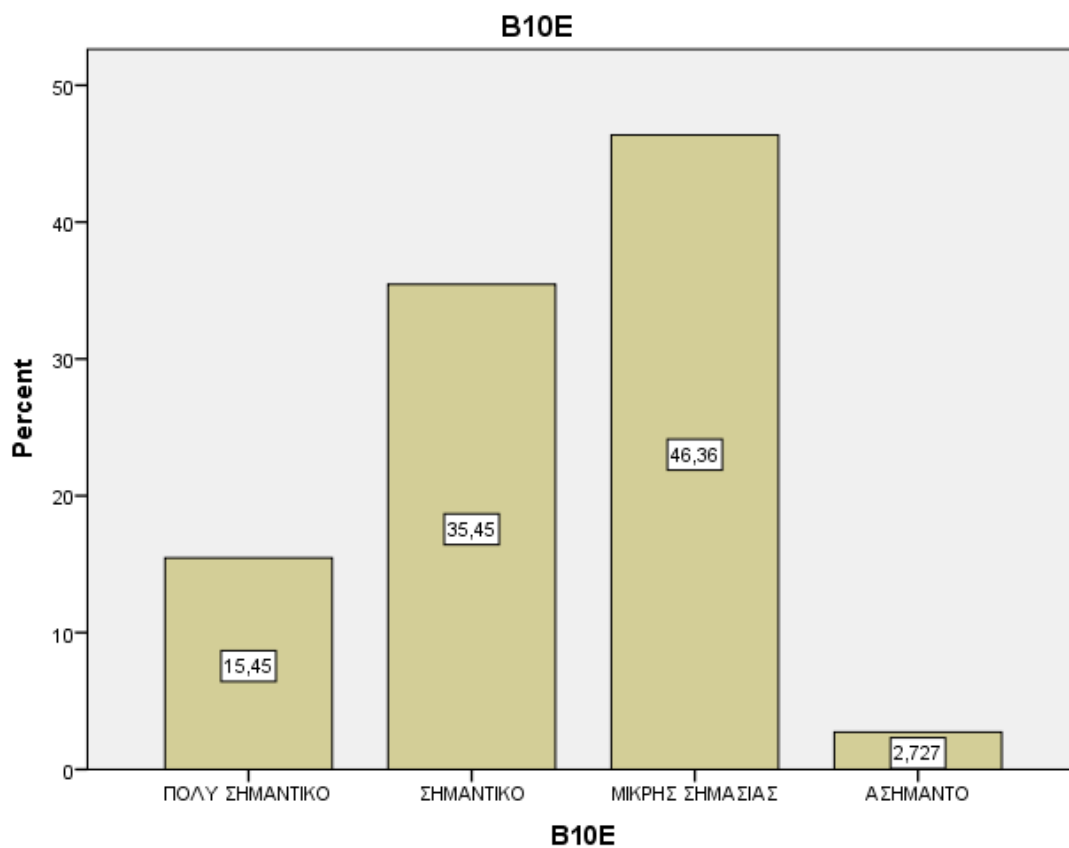
Διάγραμμα 35. Μαθητές

Πίνακας 36. Γονείς και κηδεμόνες

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent

Valid	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	17	15,5	15,5	15,5
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	39	35,5	35,5	50,9
	ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	51	46,4	46,4	97,3
	ΑΣΗΜΑΝΤΟ	3	2,7	2,7	100,0
	Total	110	100,0	100,0	

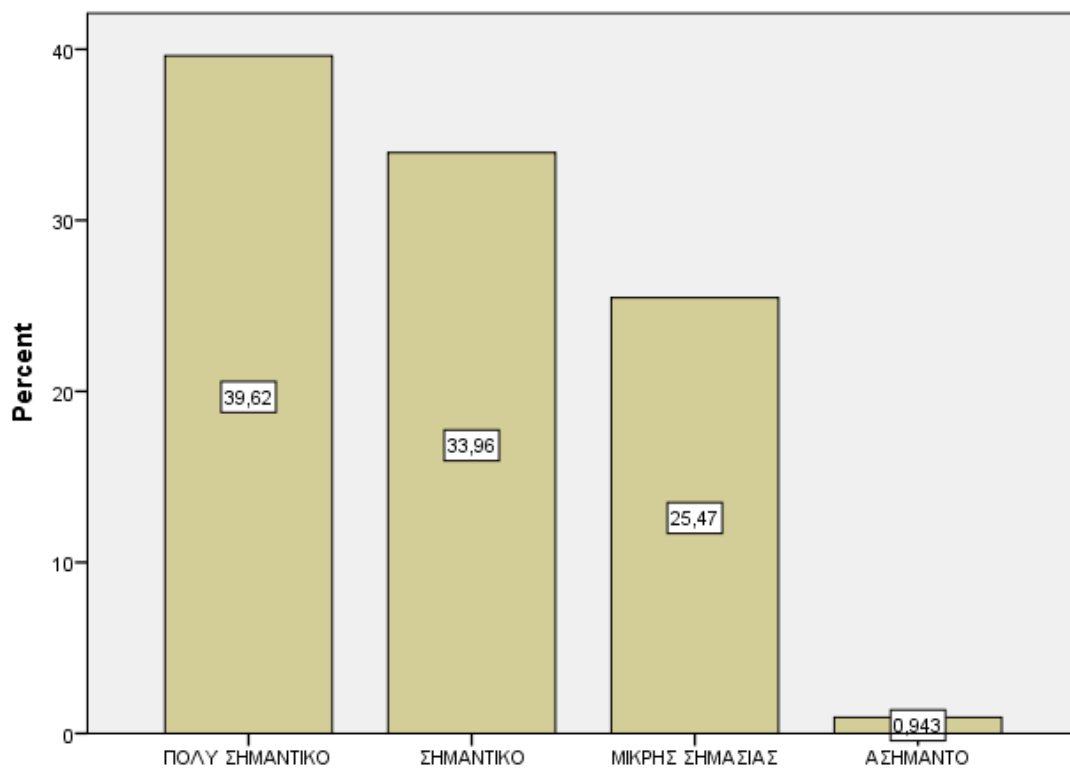

Διάγραμμα 36. Γονείς και κηδεμόνες

Πίνακας 37. Υπεύθυνος σχολικών δραστηριοτήτων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent

Valid	ΠΟΛΥ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	42	38,2	39,6	39,6
	ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ	36	32,7	34,0	73,6
	ΜΙΚΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ	27	24,5	25,5	99,1
	ΑΣΗΜΑΝΤΟ	1	,9	,9	100,0
	Total	106	96,4	100,0	
Missing	System	4	3,6		
Total		110	100,0		

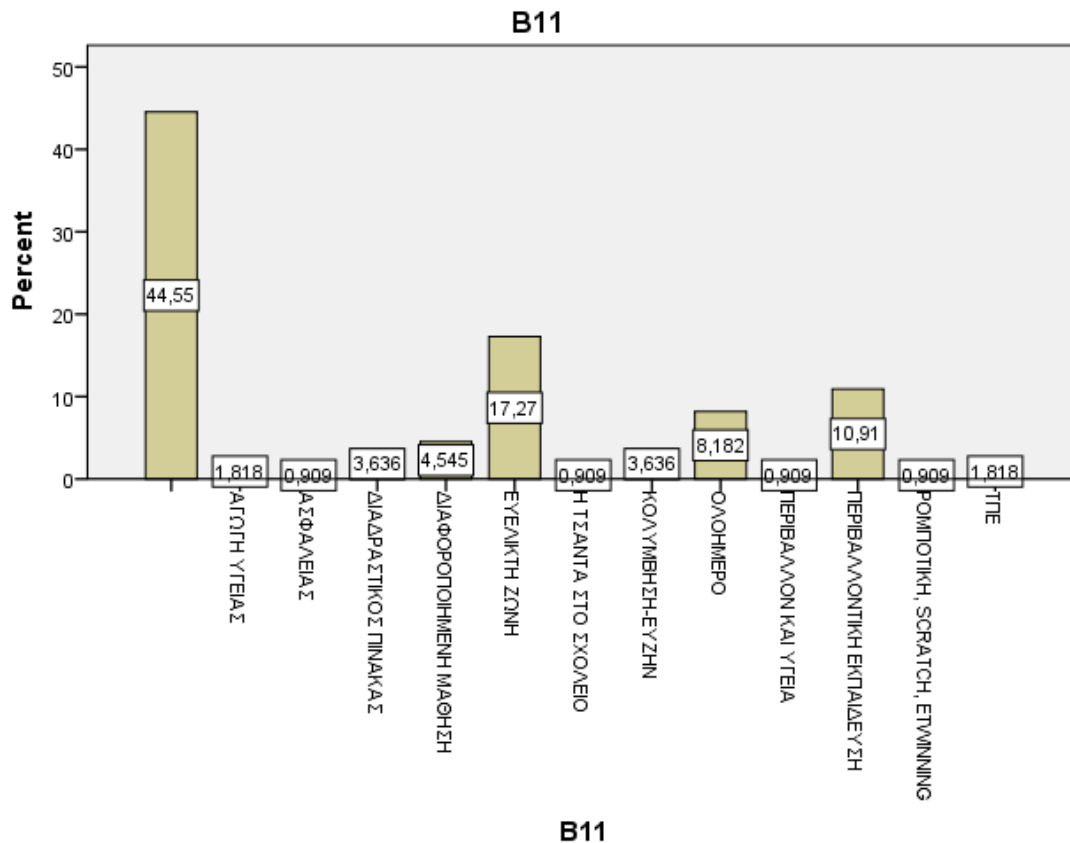

00Διάγραμμα 37. Υπεύθυνος σχολικών δραστηριοτήτων

Ως πιο καινοτόμο πρόγραμμα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης θεωρείται η ευέλικτη ζώνη από το 17,3%, η περιβαλλοντική εκπαίδευση από το 10,9% και σε μικρότερα ποσοστά η αγωγή υγείας, το ολόήμερο κ.ά.

Πίνακας 38. Ποιο θεωρείτε το πιο καινοτόμο πρόγραμμα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	49	44,5	44,5	44,5
ΑΓΩΓΗ ΥΓΕΙΑΣ	2	1,8	1,8	46,4
ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	1	,9	,9	47,3
ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ	4	3,6	3,6	50,9
ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΜΑΘΗΣΗ	5	4,5	4,5	55,5
ΕΥΕΛΙΚΤΗ ΖΩΝΗ	19	17,3	17,3	72,7
Η ΤΣΑΝΤΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	1	,9	,9	73,6
Valid ΚΟΛΥΜΒΗΣΗ-ΕΥΖΗΝ	4	3,6	3,6	77,3
ΟΛΟΗΜΕΡΟ	9	8,2	8,2	85,5
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑ	1	,9	,9	86,4
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	12	10,9	10,9	97,3
ΡΟΜΠΟΤΙΚΗ, SCRATCH, ETWINNING	1	,9	,9	98,2
ΤΠΕ	2	1,8	1,8	100,0
Total	110	100,0	100,0	

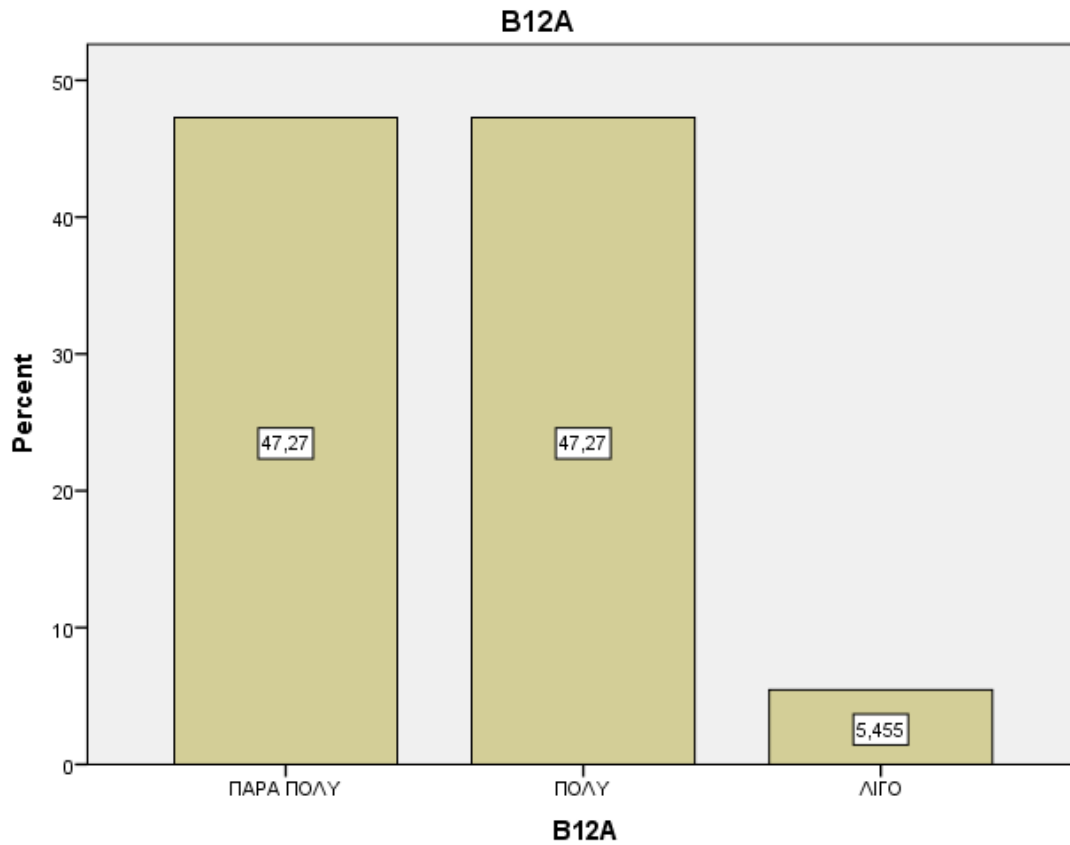
Διάγραμμα 38. Ποιο θεωρείτε το πιο καινοτόμο πρόγραμμα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Όπως ανέφερε το 94,5%, τα κριτήρια για την εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων θα έπρεπε να διαμορφώνονται σε μεγάλο βαθμό από φορείς του σχολείου, ενώ το 26,5% είπε ως θα πρέπει να διαμορφώνονται από εξωτερικούς φορείς.

Πίνακας 39. Φορείς του σχολείου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	52	47,3	47,3	47,3
ΠΟΛΥ	52	47,3	47,3	94,5

ΛΙΓΟ	6	5,5	5,5	100,0
Total	110	100,0	100,0	

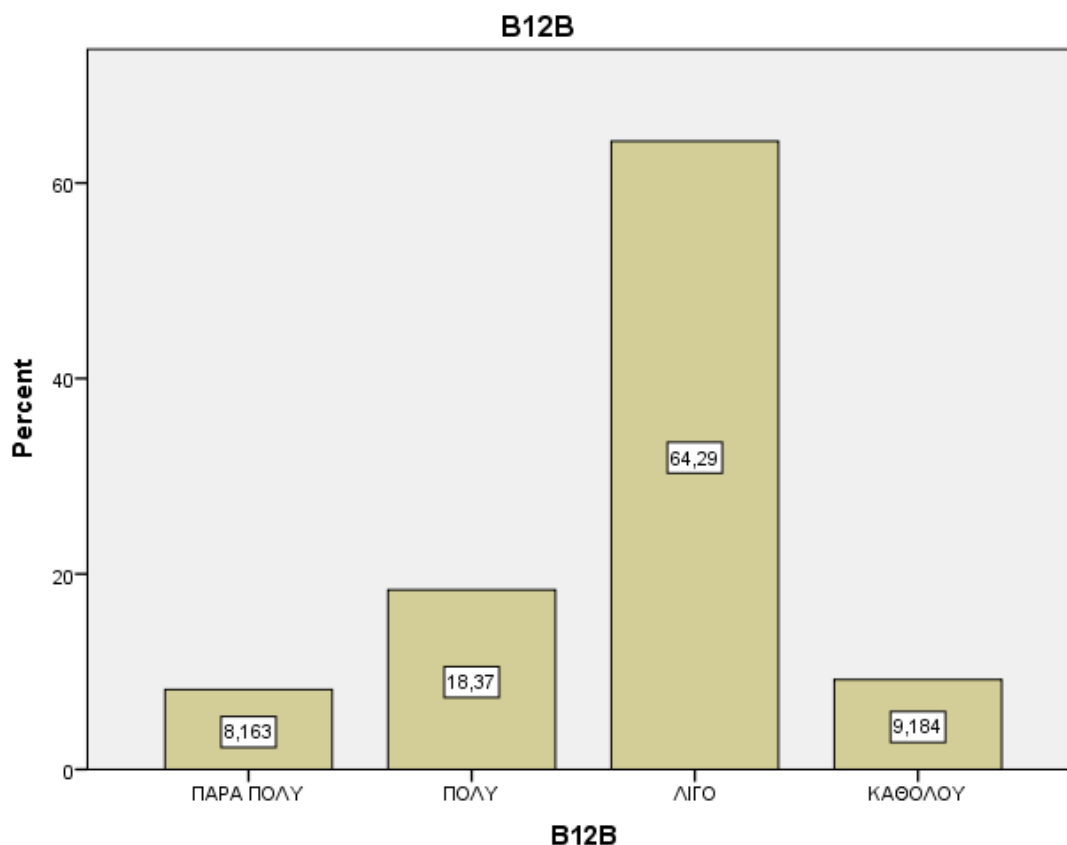

Διάγραμμα 39. Φορείς του σχολείου

Πίνακας 40. Εξωτερικοί φορείς

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
Valid	ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	8	7,3	8,2	8,2
	ΠΟΛΥ	18	16,4	18,4	26,5
	ΛΙΓΟ	63	57,3	64,3	90,8
	ΚΑΘΟΛΟΥ	9	8,2	9,2	100,0
	Total	98	89,1	100,0	

Missing System	12	10,9		
Total	110	100,0		

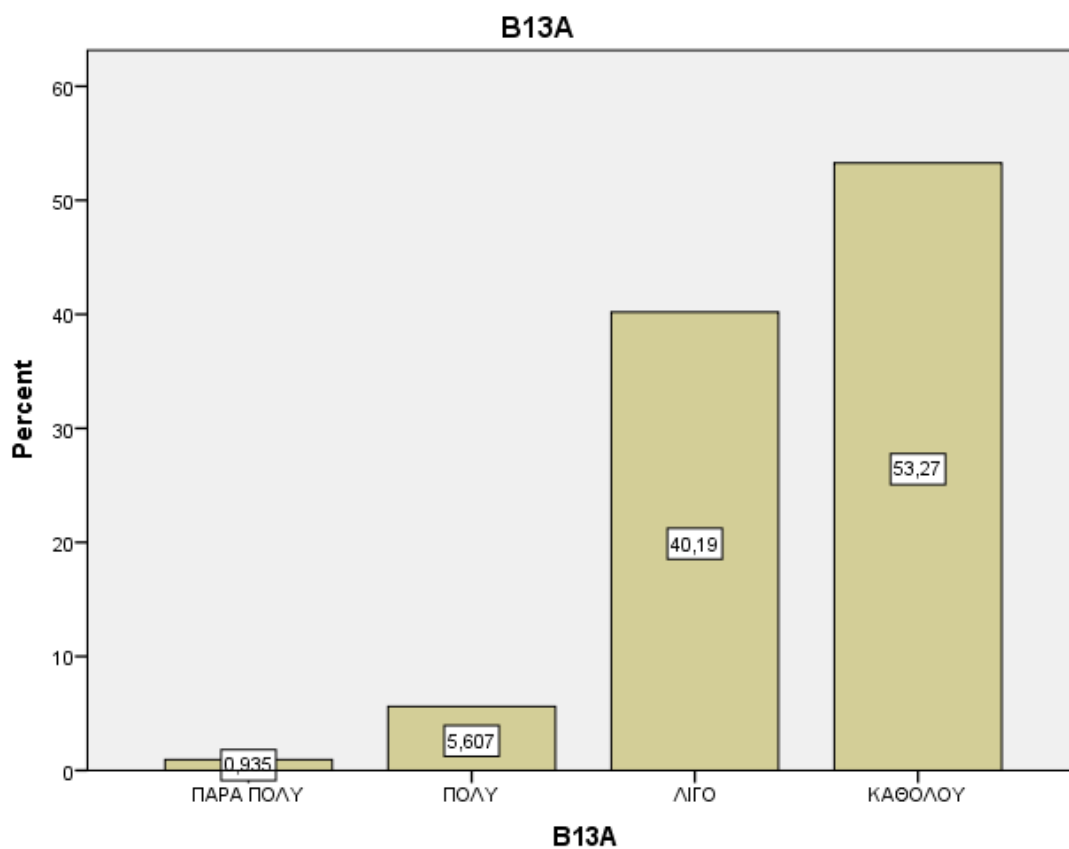
Διάγραμμα 40. Εξωτερικοί φορείς

Το 6,5% είπαν πως σημαντικές δυσκολίες στην εφαρμογή καινοτόμου προγράμματος δημιουργούνται από τη διεύθυνση του σχολείου, το 9,3% είπε πως δημιουργούνται από τους μαθητές, το 8,3% πως δημιουργούνται από γονείς και κηδεμόνες και το 15,7% πως δημιουργούνται από το Σύλλογο διδασκόντων.

Πίνακας 41. Διεύθυνση του σχολείου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	1	,9	,9	,9

	ΠΟΛΥ	6	5,5	5,6	6,5
	ΛΙΓΟ	43	39,1	40,2	46,7
	ΚΑΘΟΛΟΥ	57	51,8	53,3	100,0
	Total	107	97,3	100,0	
Missing	System	3	2,7		
Total		110	100,0		

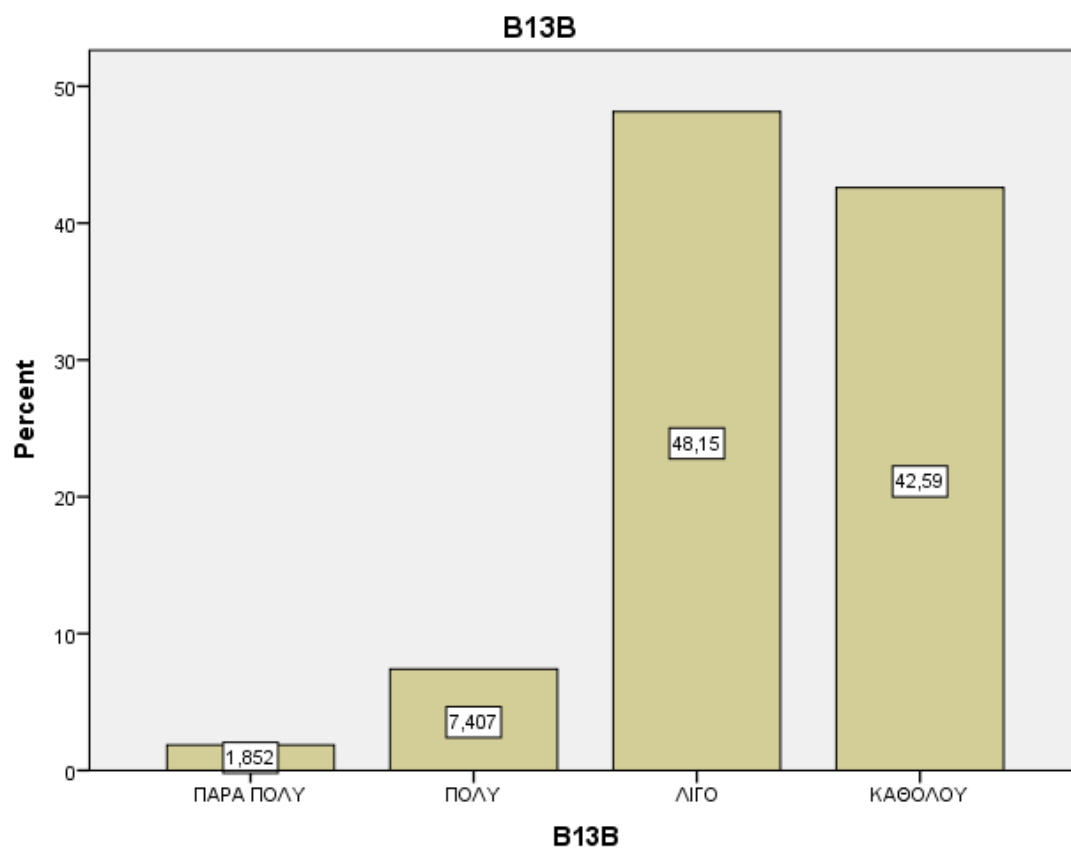

Διάγραμμα 41. Διεύθυνση του σχολείου

Πίνακας 42. Μαθητές

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	2	1,8	1,9	1,9

	ΠΟΛΥ	8	7,3	7,4	9,3
	ΛΙΓΟ	52	47,3	48,1	57,4
	ΚΑΘΟΛΟΥ	46	41,8	42,6	100,0
	Total	108	98,2	100,0	
Missing	System	2	1,8		
Total		110	100,0		

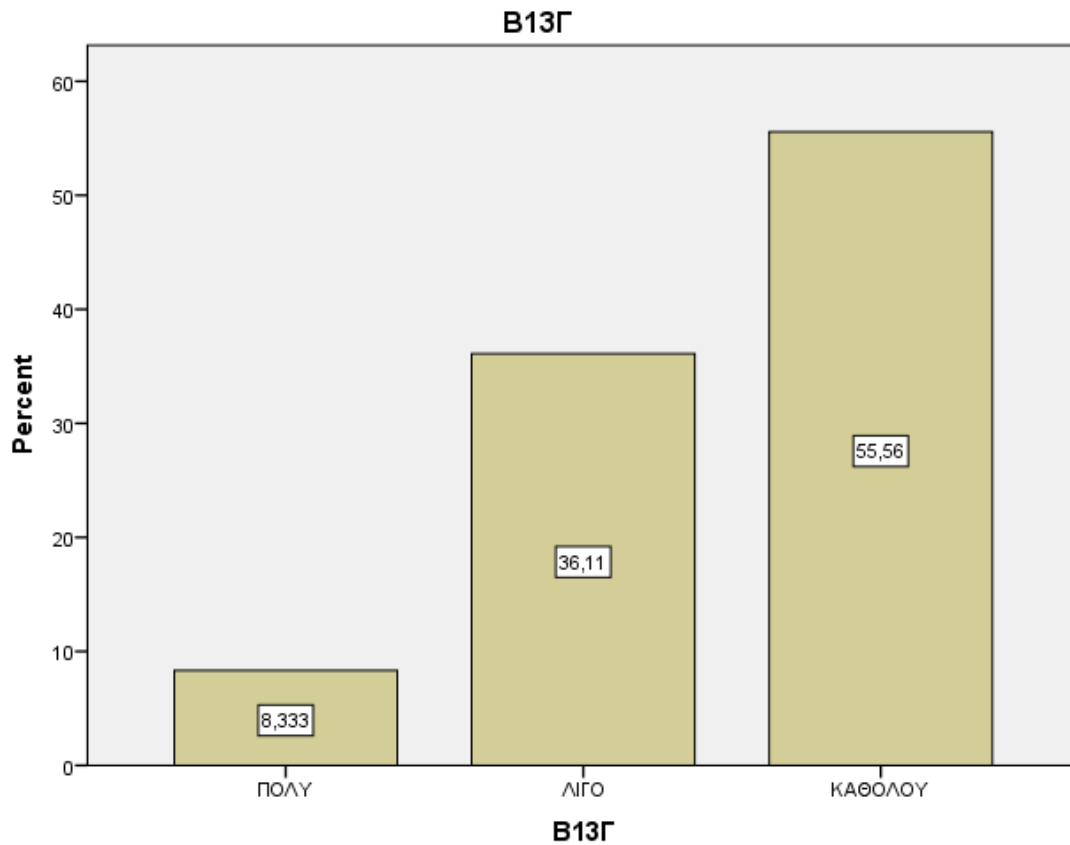
Διάγραμμα 42. Μαθητές

Πίνακας 43. Γονείς και κηδεμόνες

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΠΟΛΥ	9	8,2	8,3	8,3
	ΛΙΓΟ	39	35,5	36,1	44,4

	ΚΑΘΟΛΟΥ	60	54,5	55,6	100,0
	Total	108	98,2	100,0	
Missing	System	2	1,8		
Total		110	100,0		

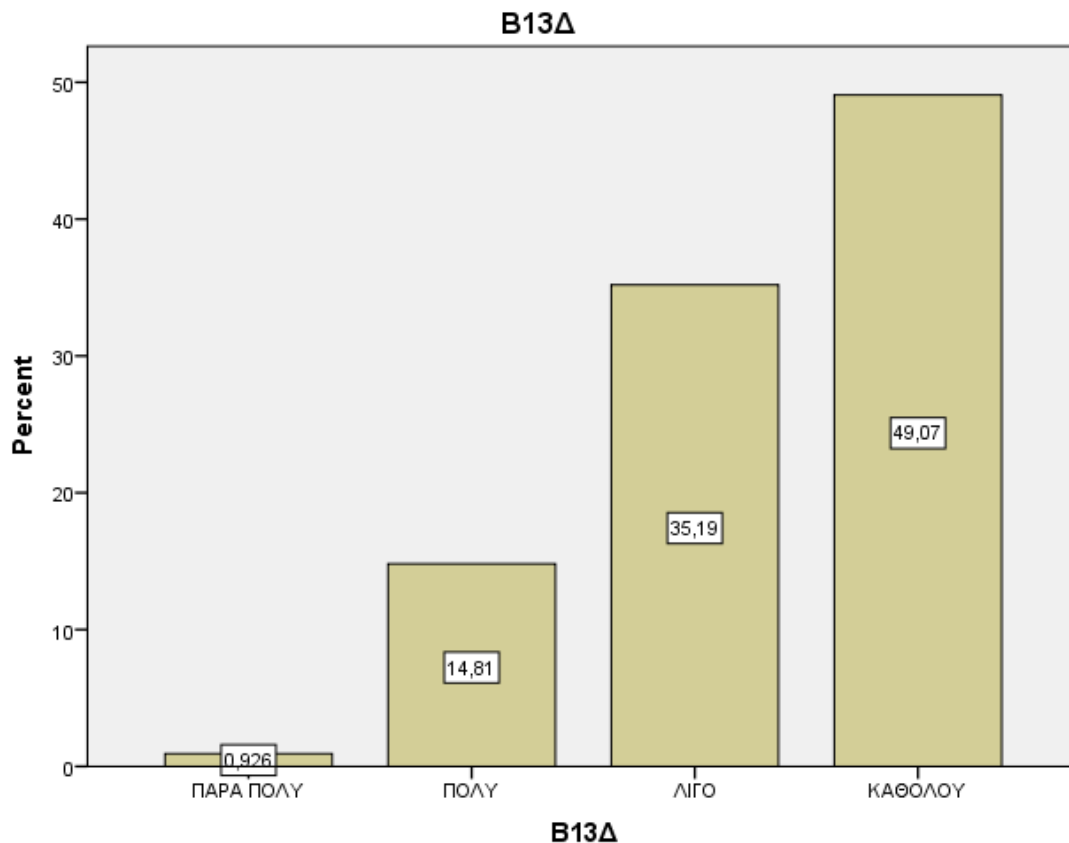

Διάγραμμα 43. Γονείς και κηδεμόνες

Πίνακας 44. Σύλλογος διδασκόντων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	1	,9	,9	,9
ΠΟΛΥ	16	14,5	14,8	15,7
ΛΙΓΟ	38	34,5	35,2	50,9

	ΚΑΘΟΛΟΥ	53	48,2	49,1	100,0
	Total	108	98,2	100,0	
Missing	System	2	1,8		
Total		110	100,0		

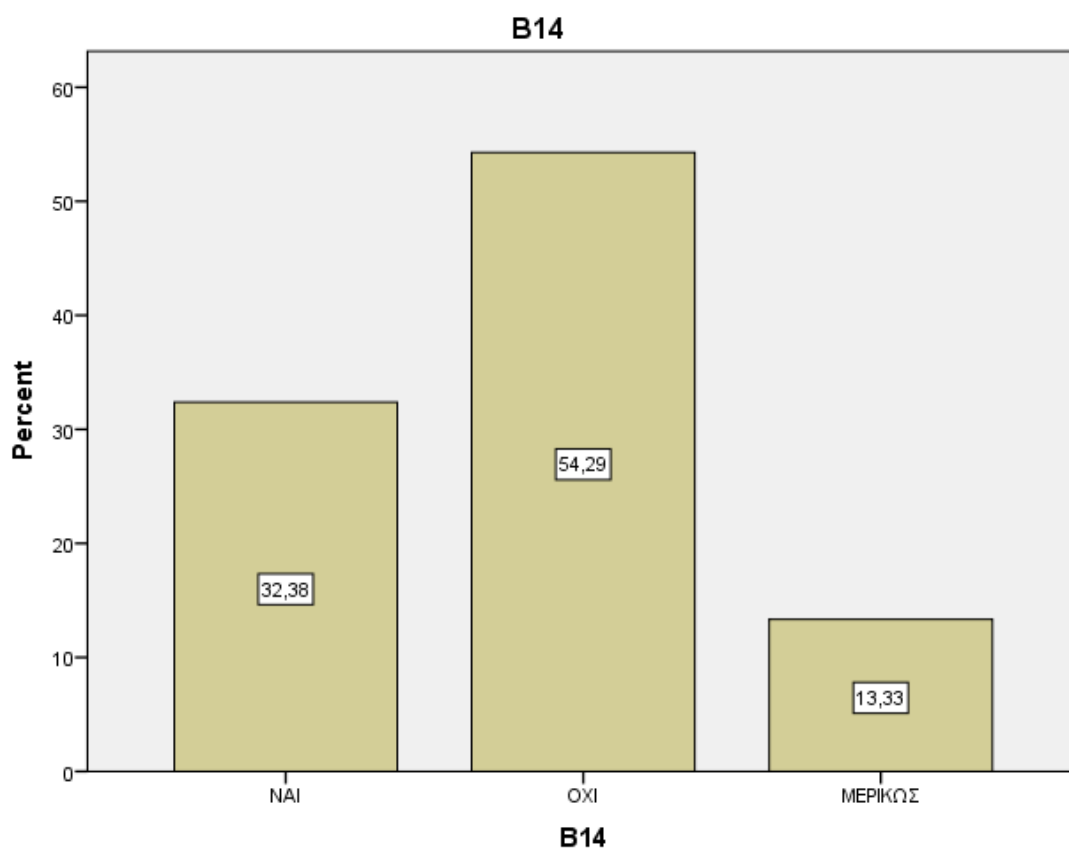

Διάγραμμα 44. Σύλλογος διδασκόντων

Το 32,4% πιστεύει ότι ο βαθμός δυσκολίας παραμένει ο ίδιος και σήμερα. Από αυτούς το 29,1% θεωρεί πως η διεύθυνση του σχολείου επηρεάζει σε ποσοστά 5-50%, το 30,9% πως οι μαθητές επηρεάζουν σε ποσοστά 10-90%, το 25,5% αναφέρεται στους γονείς με ποσοστά 5-40% και το 30,9% στο σύλλογο διδασκόντων σε ποσοστά 3-65%.

Πίνακας 45. Ο βαθμός δυσκολίας παραμένει ο ίδιος και σήμερα

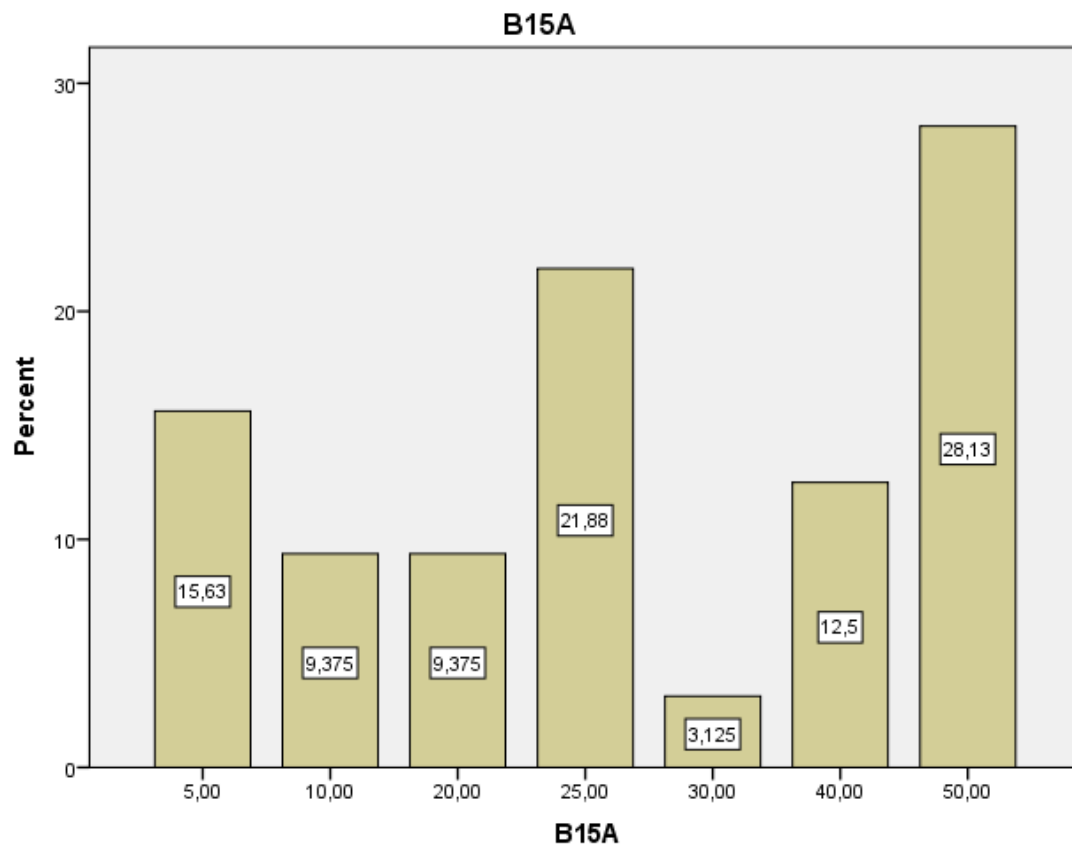
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid				
NAI	34	30,9	32,4	32,4
OXI	57	51,8	54,3	86,7
ΜΕΡΙΚΩΣ	14	12,7	13,3	100,0
Total	105	95,5	100,0	
Missing				
System	5	4,5		
Total	110	100,0		

Διάγραμμα 45. Ο βαθμός δυσκολίας παραμένει ο ίδιος και σήμερα

Πίνακας 46. Διεύθυνση του σχολείου

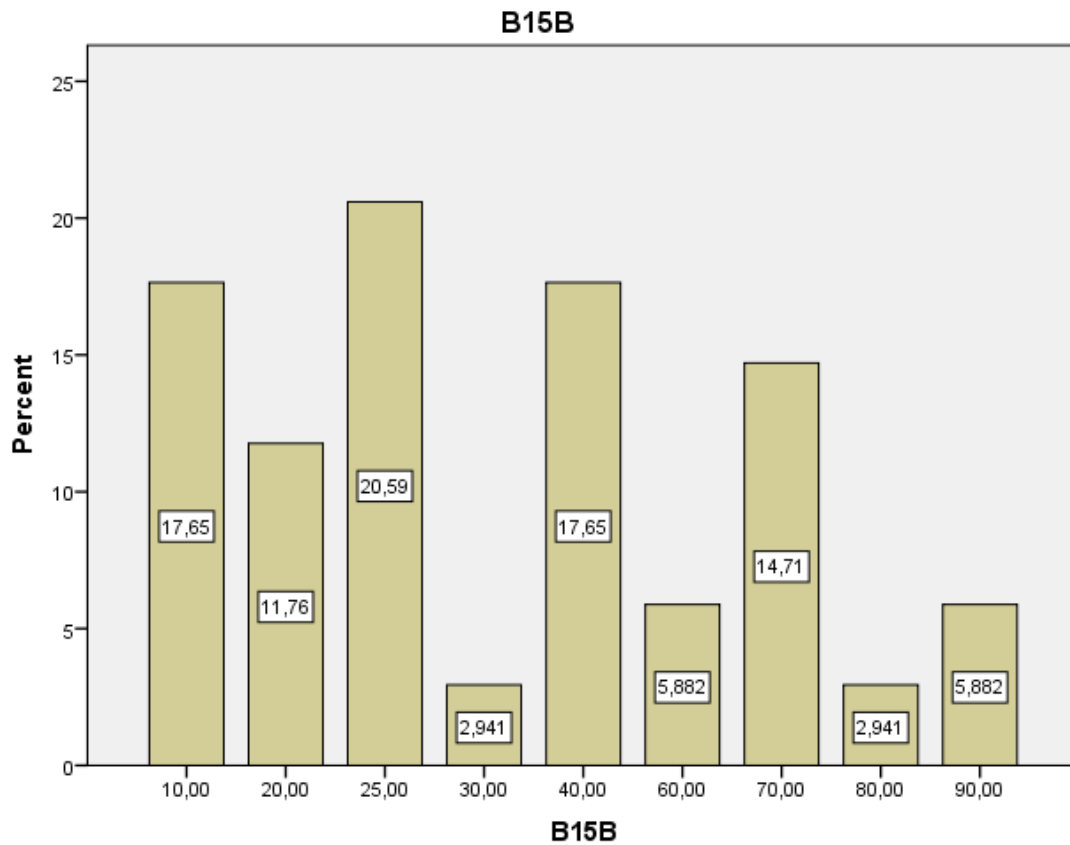
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 5,00	5	4,5	15,6	15,6
10,00	3	2,7	9,4	25,0
20,00	3	2,7	9,4	34,4
25,00	7	6,4	21,9	56,3
30,00	1	,9	3,1	59,4
40,00	4	3,6	12,5	71,9
50,00	9	8,2	28,1	100,0
Total	32	29,1	100,0	
Missing System	78	70,9		
Total	110	100,0		

Διάγραμμα 46. Διεύθυνση του σχολείου

Πίνακας 47. Μαθητές

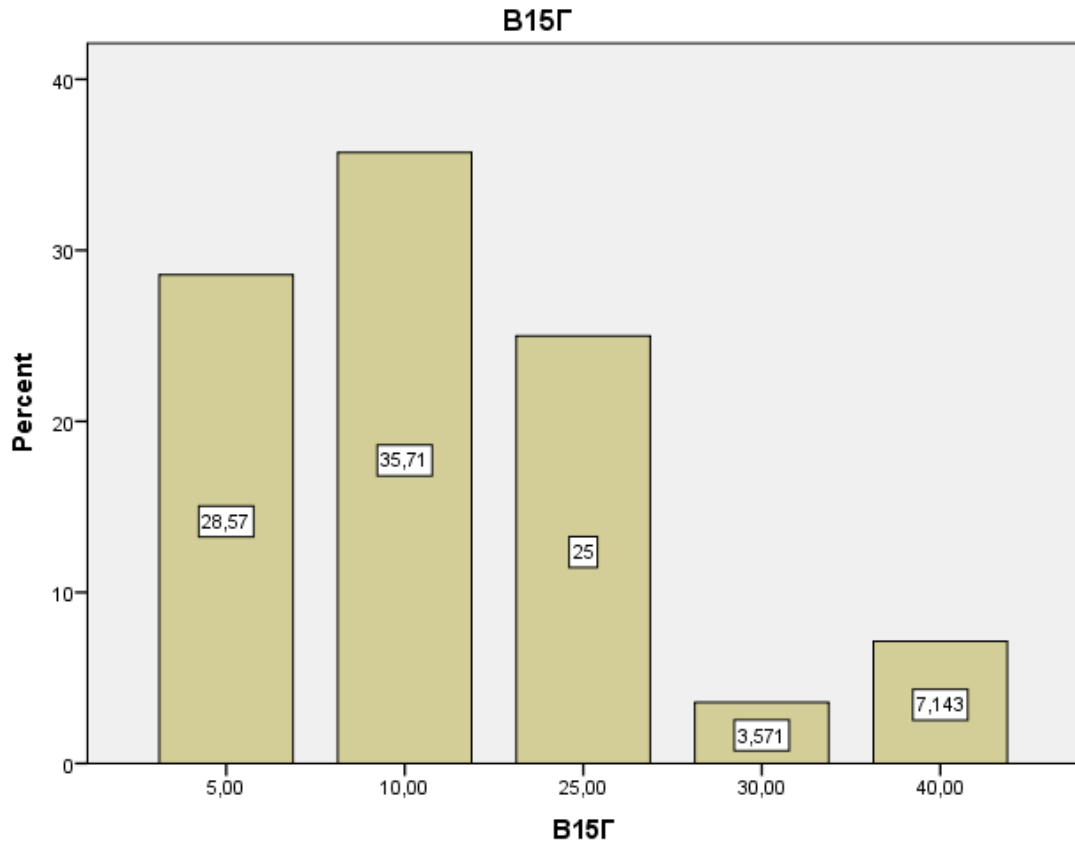
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
10,00	6	5,5	17,6	17,6
20,00	4	3,6	11,8	29,4
25,00	7	6,4	20,6	50,0
30,00	1	,9	2,9	52,9
40,00	6	5,5	17,6	70,6
60,00	2	1,8	5,9	76,5
70,00	5	4,5	14,7	91,2
80,00	1	,9	2,9	94,1
90,00	2	1,8	5,9	100,0
Total	34	30,9	100,0	
Missing System	76	69,1		
Total	110	100,0		

Διάγραμμα 47. Μαθητές

Πίνακας 48. Γονείς και κηδεμόνες

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 5,00	8	7,3	28,6	28,6
Valid 10,00	10	9,1	35,7	64,3
Valid 25,00	7	6,4	25,0	89,3
Valid 30,00	1	,9	3,6	92,9
Valid 40,00	2	1,8	7,1	100,0
Total	28	25,5	100,0	
Missing System	82	74,5		
Total	110	100,0		

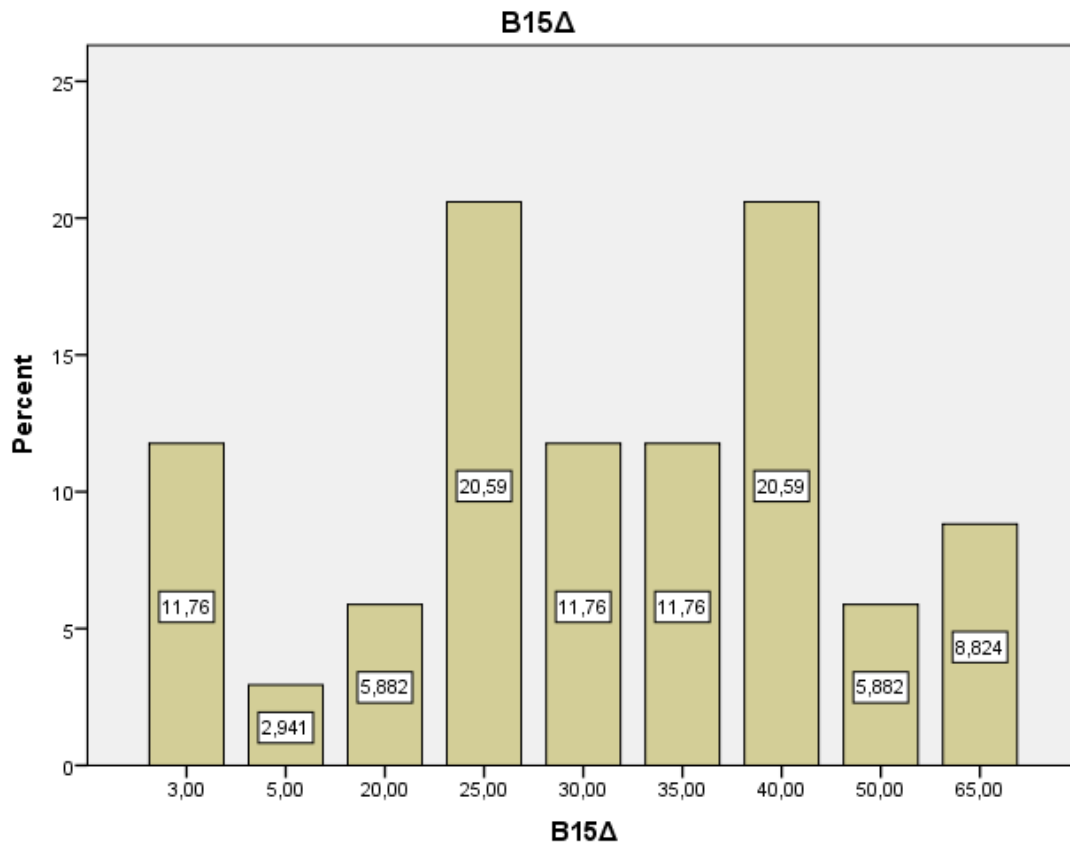

Διάγραμμα 48. Γονείς και κηδεμόνες

Πίνακας 49. Σύλλογος Διδασκόντων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	3,00	4	3,6	11,8	11,8
	5,00	1	,9	2,9	14,7
	20,00	2	1,8	5,9	20,6
	25,00	7	6,4	20,6	41,2
	30,00	4	3,6	11,8	52,9
	35,00	4	3,6	11,8	64,7
	40,00	7	6,4	20,6	85,3
	50,00	2	1,8	5,9	91,2
	65,00	3	2,7	8,8	100,0

Total	34	30,9	100,0
Missing System	76	69,1	
Total	110	100,0	

Διάγραμμα 49. Σύλλογος Διδασκόντων

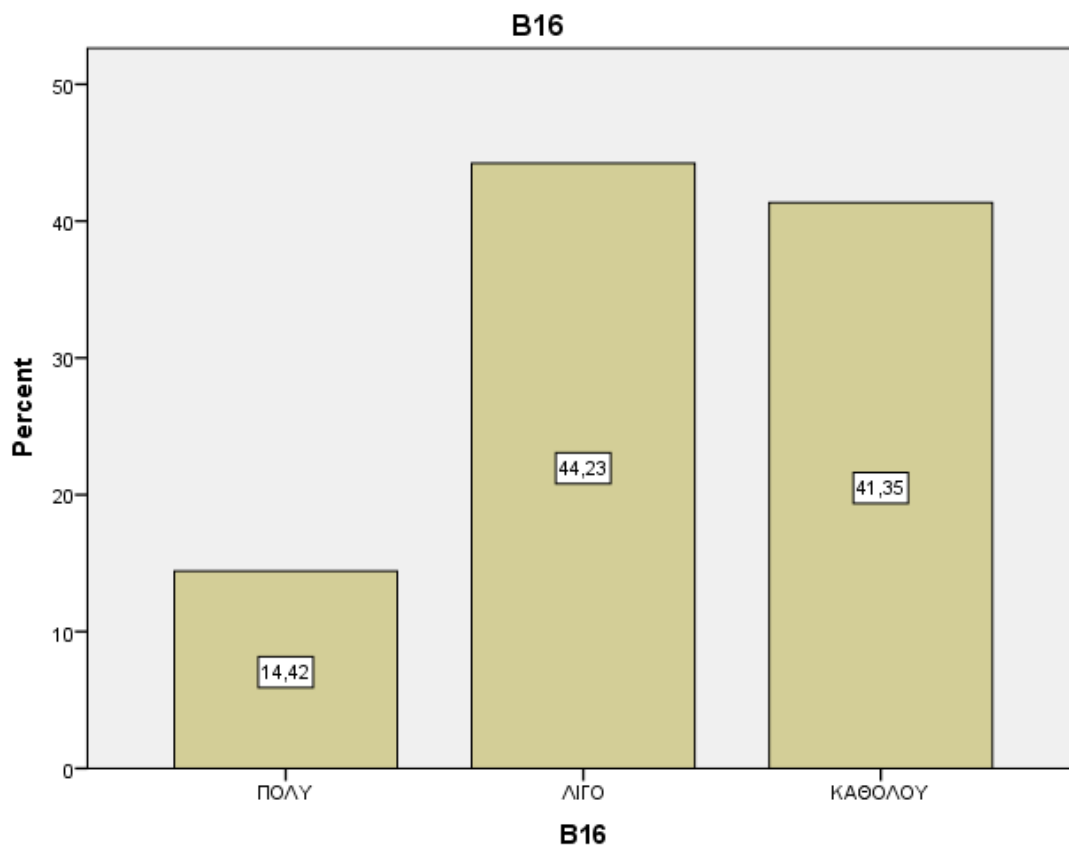
Το 14,4% θεωρεί πως η εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων διαταράσσει τις σχέσεις εκπαιδευτικών μεταξύ τους και των εκπαιδευτικών με τη διεύθυνση του σχολείου σε μεγάλο βαθμό.

Πίνακας 50. Η εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων διαταράσσει τις σχέσεις εκπαιδευτικών μεταξύ τους και των εκπαιδευτικών με τη διεύθυνση του σχολείου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent

	ΠΟΛΥ	15	13,6	14,4	14,4
Valid	ΛΙΓΟ	46	41,8	44,2	58,7
	ΚΑΘΟΛΟΥ	43	39,1	41,3	100,0
	Total	104	94,5	100,0	
Missing	System	6	5,5		
Total		110	100,0		

Διάγραμμα 50. η εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων διαταράσσει τις σχέσεις εκπαιδευτικών μεταξύ τους και των εκπαιδευτικών με τη διεύθυνση του σχολείου

Τη βιωσιμότητα των καινοτόμων προγραμμάτων θα την εξασφάλιζε η έγκαιρη και ολοκληρωμένη ενημέρωση από τους αρμόδιους φορείς του Υπουργείου Παιδείας σύμφωνα με το 12,7%, η συνεχής επιμόρφωση και εκπαίδευση εκπαιδευτικών σύμφωνα με το 25,5%, η επαρκής υλικοτεχνική υποδομή σύμφωνα με το 26,4%, η

παροχή κινήτρων προς εκπαιδευτικούς σύμφωνα με το 9,1% και όλα τα παραπάνω σύμφωνα με το 70,9%.

Πίνακας 51. Εγκαιρη και ολοκληρωμένη ενημέρωση από τους αρμόδιους φορείς του υπουργείου παιδείας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid NAI	14	12,7	100,0	100,0
Missing System	96	87,3		
Total	110	100,0		

Πίνακας 52. Συνεχής επιμόρφωση και εκπαίδευση εκπαιδευτών

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid NAI	28	25,5	100,0	100,0
Missing System	82	74,5		
Total	110	100,0		

Πίνακας 53. Επαρκής υλικοτεχνική υποδομή

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid NAI	29	26,4	100,0	100,0
Missing System	81	73,6		
Total	110	100,0		

Πίνακας 54. Παροχή κινήτρων προς εκπαιδευτικούς

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid NAI	10	9,1	100,0	100,0
Missing System	100	90,9		
Total	110	100,0		

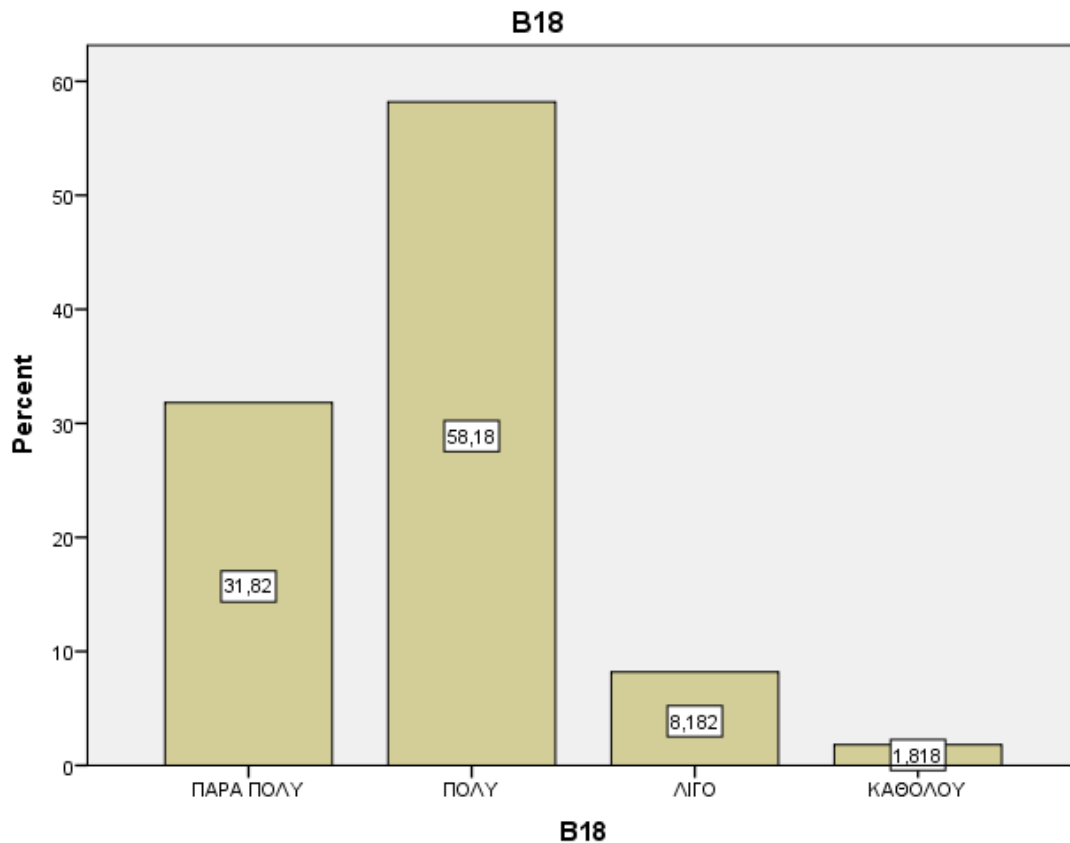
Πίνακας 55. Όλα τα παραπάνω

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid NAI	78	70,9	100,0	100,0
Missing System	32	29,1		
Total	110	100,0		

Το 90% θεωρούν ότι μελλοντικά θα πρέπει τα καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής σε μεγάλο βαθμό.

Πίνακας 56. Μελλοντικά θα πρέπει τα καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	35	31,8	31,8	31,8
ΠΟΛΥ	64	58,2	58,2	90,0
ΛΙΓΟ	9	8,2	8,2	98,2
ΚΑΘΟΛΟΥ	2	1,8	1,8	100,0
Total	110	100,0	100,0	

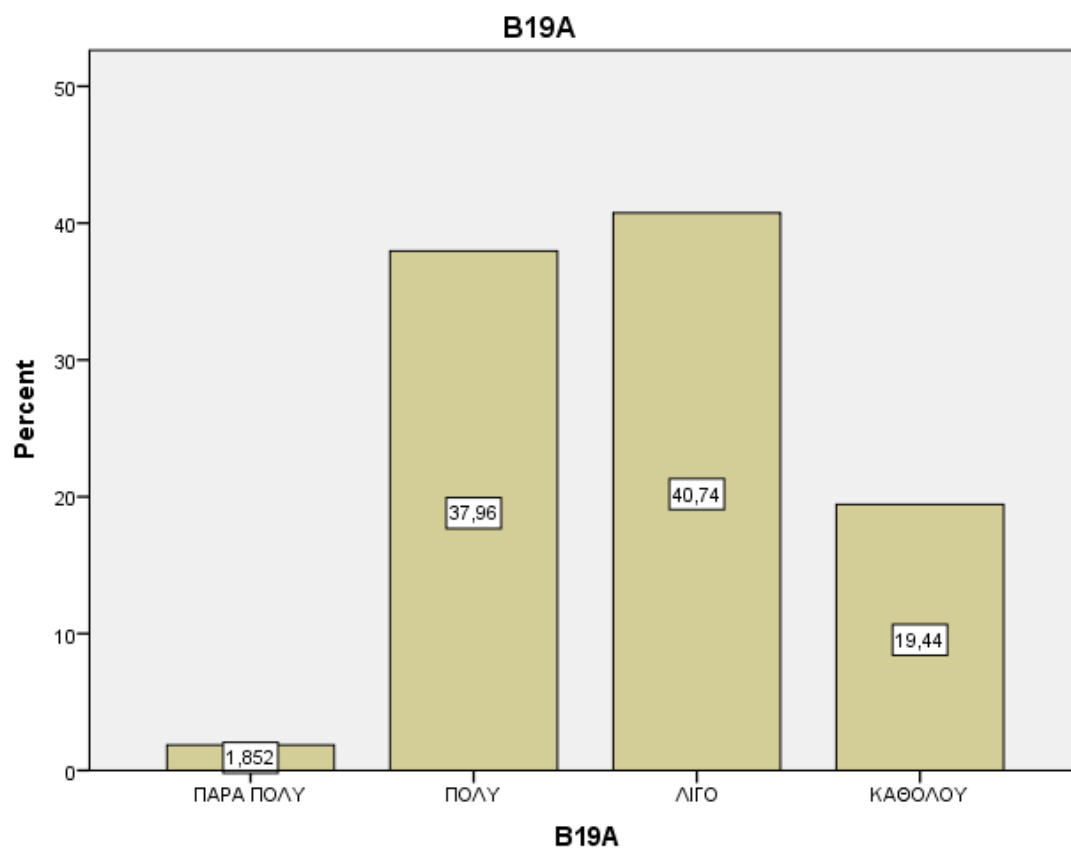
Διάγραμμα 51. μελλοντικά θα πρέπει τα καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής

Από το σχολείο στο οποίο υπηρετούν, το 39,8% είναι ικανοποιημένοι από τους οικονομικούς πόρους, το 68,2% από τη στελέχωση, το 91,7% από την οργάνωση και το συντονισμό σχολικού περιβάλλοντος, το 76,4% από τη διαχείριση και την αξιοποίηση μέσων και πόρων, το 89,5% από την ατομική πρόοδο των μαθητών και το 78,2% από τις σχέσεις μεταξύ των εμπλεκομένων στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Πίνακας 57. Οικονομικοί πόροι

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	2	1,8	1,9	1,9

	ΠΟΛΥ	41	37,3	38,0	39,8
	ΛΙΓΟ	44	40,0	40,7	80,6
	ΚΑΘΟΛΟΥ	21	19,1	19,4	100,0
	Total	108	98,2	100,0	
Missing	System	2	1,8		
Total		110	100,0		

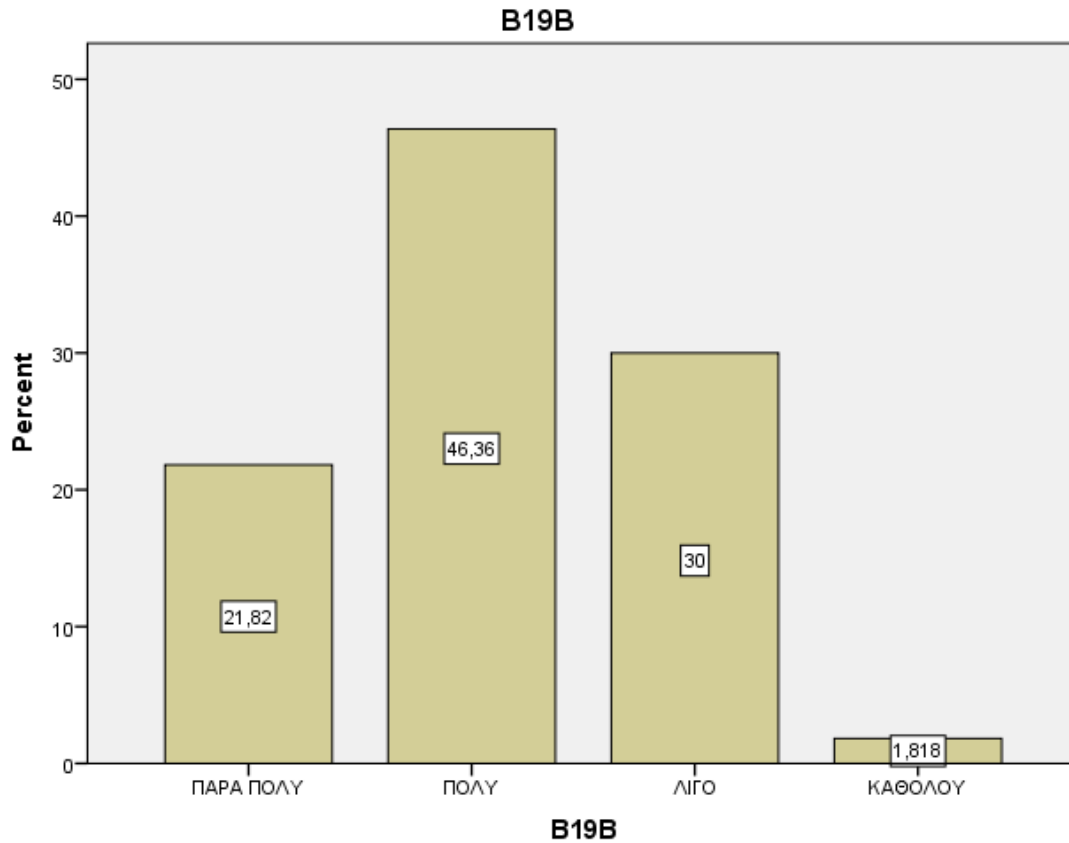

Διάγραμμα 52. Οικονομικοί πόροι

Πίνακας 58. Στελέχωση

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΑΡΑΠΟΛ Υ	24	21,8	21,8	21,8

ΠΟΛΥ	51	46,4	46,4	68,2
ΛΙΓΟ	33	30,0	30,0	98,2
ΚΑΘΟΛΟΥ	2	1,8	1,8	100,0
Total	110	100,0	100,0	

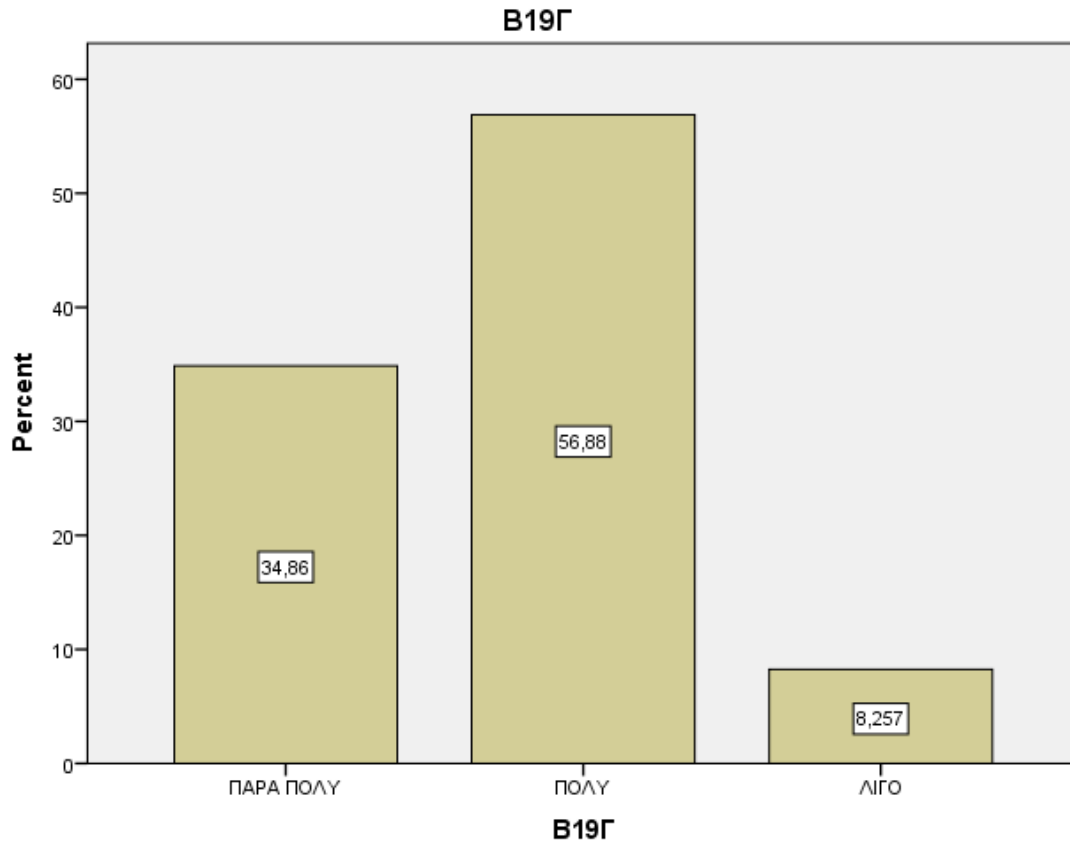

Διάγραμμα 53. Στελέχωση

Πίνακας 59. Οργάνωση και συντονισμός σχολικού περιβάλλοντος

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	38	34,5	34,9	34,9
ΠΟΛΥ	62	56,4	56,9	91,7
ΛΙΓΟ	9	8,2	8,3	100,0

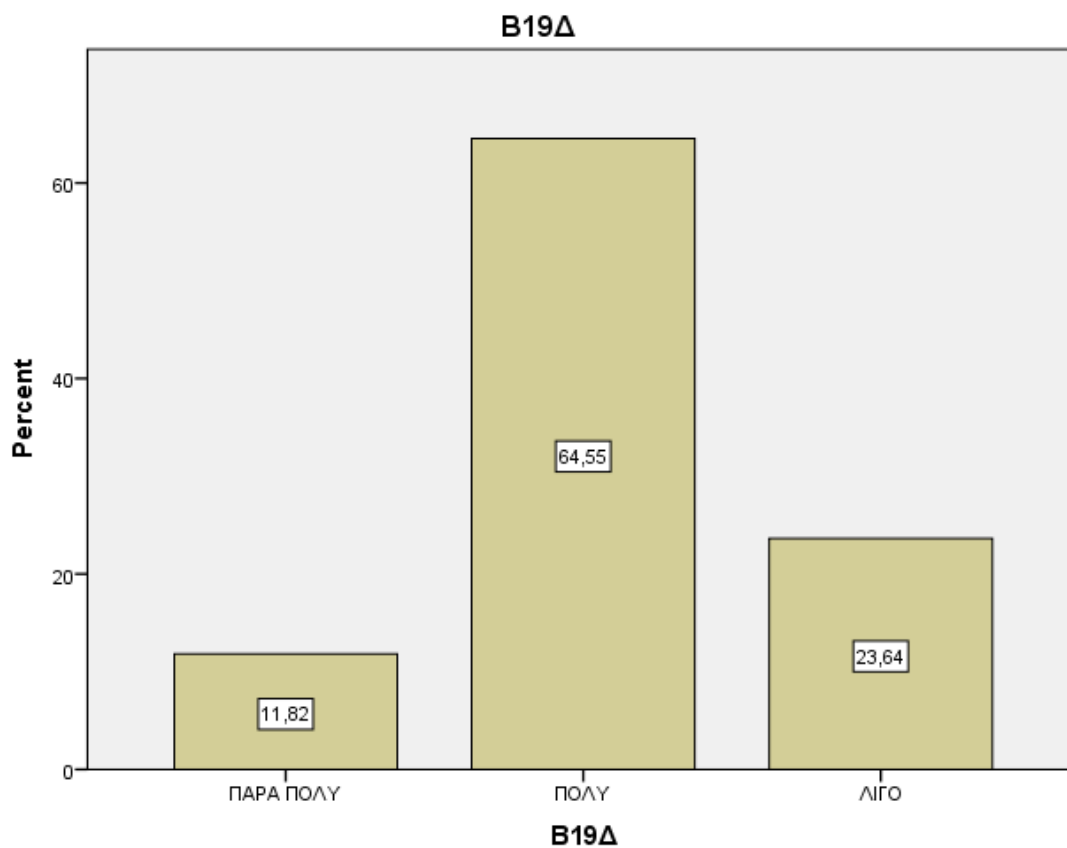
Total	109	99,1	100,0	
Missing System	1	,9		
Total	110	100,0		

Διάγραμμα 54. Οργάνωση και συντονισμός σχολικού περιβάλλοντος

Πίνακας 60. Διαχείριση και αξιοποίηση μέσων και πόρων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	13	11,8	11,8	11,8
Valid ΠΟΛΥ	71	64,5	64,5	76,4
ΛΙΓΟ	26	23,6	23,6	100,0
Total	110	100,0	100,0	

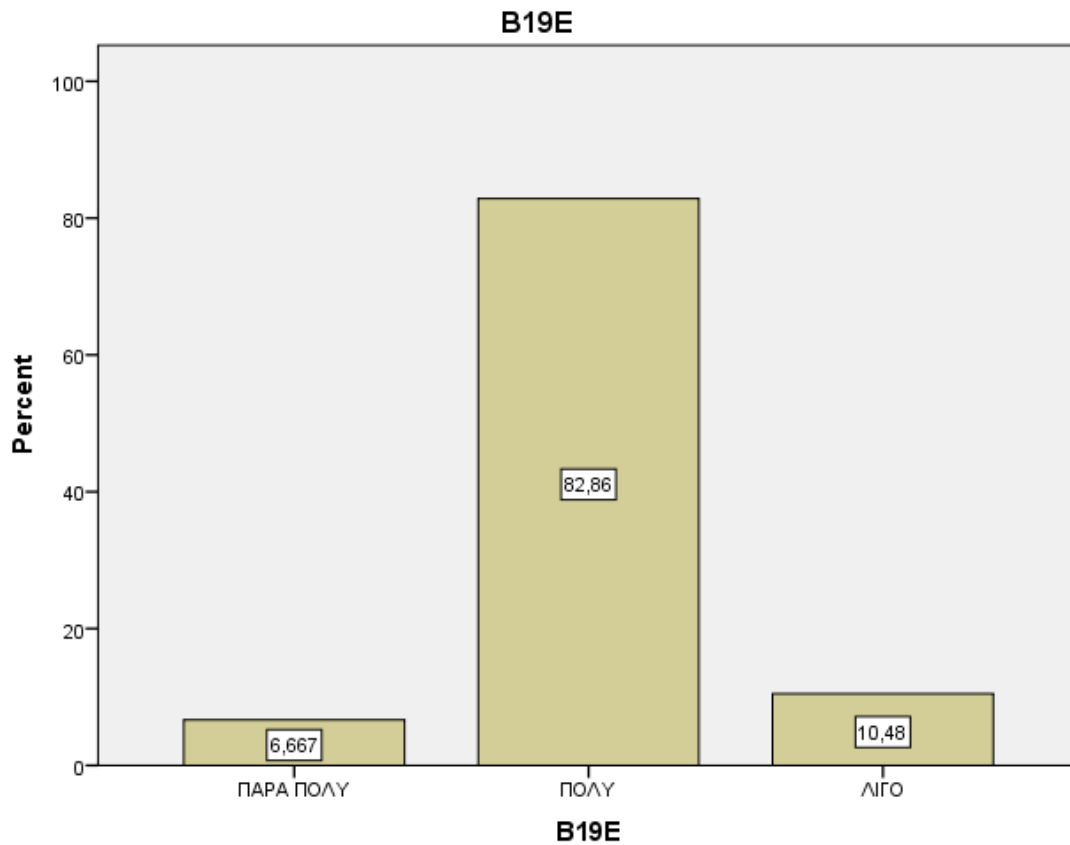

Διάγραμμα 55. Διαχείριση και αξιοποίηση μέσων και πόρων

Πίνακας 61. Ατομική πρόοδος μαθητών

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	7	6,4	6,7	6,7
Valid ΠΟΛΥ	87	79,1	82,9	89,5
Valid ΛΙΓΟ	11	10,0	10,5	100,0
Total	105	95,5	100,0	
Missing System	5	4,5		
Total	110	100,0		

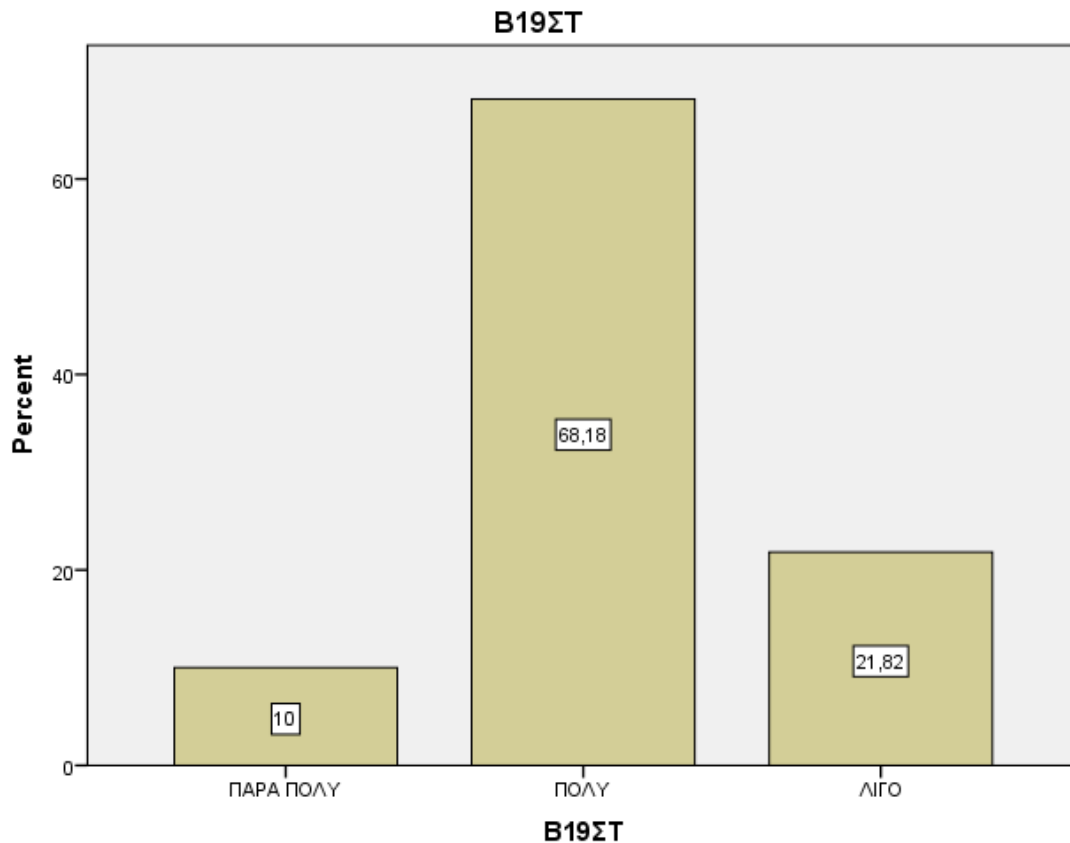

Διάγραμμα 56. Ατομική πρόοδος μαθητών

Πίνακας 62. Σχέσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	11	10,0	10,0	10,0
Valid ΠΟΛΥ	75	68,2	68,2	78,2
ΛΙΓΟ	24	21,8	21,8	100,0
Total	110	100,0	100,0	

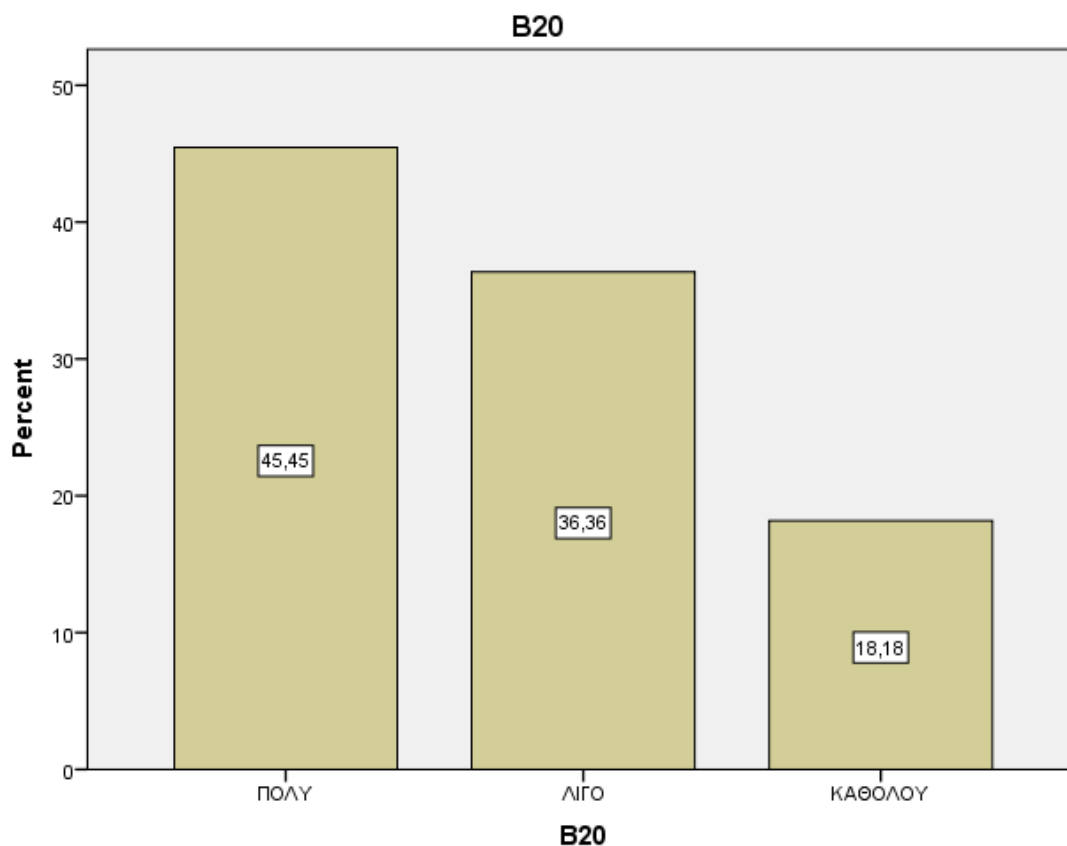

Διάγραμμα 57. Σχέσεις μεταξύ των εμπλεκομένων στην εκπαιδευτική διαδικασία

Το 45,5% συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό με την άποψη ότι η έλλειψη ικανοποίησης τους σε σχέση με τους δείκτες μπορεί να οφείλεται στη μη ομαλή εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Πίνακας 63. Η έλλειψη ικανοποίησης τους σε σχέση με τους δείκτες μπορεί να οφείλεται στη μη ομαλή εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
ΠΟΛΥ	50	45,5	45,5	45,5
ΛΙΓΟ	40	36,4	36,4	81,8
ΚΑΘΟΛΟΥ	20	18,2	18,2	100,0
Total	110	100,0	100,0	

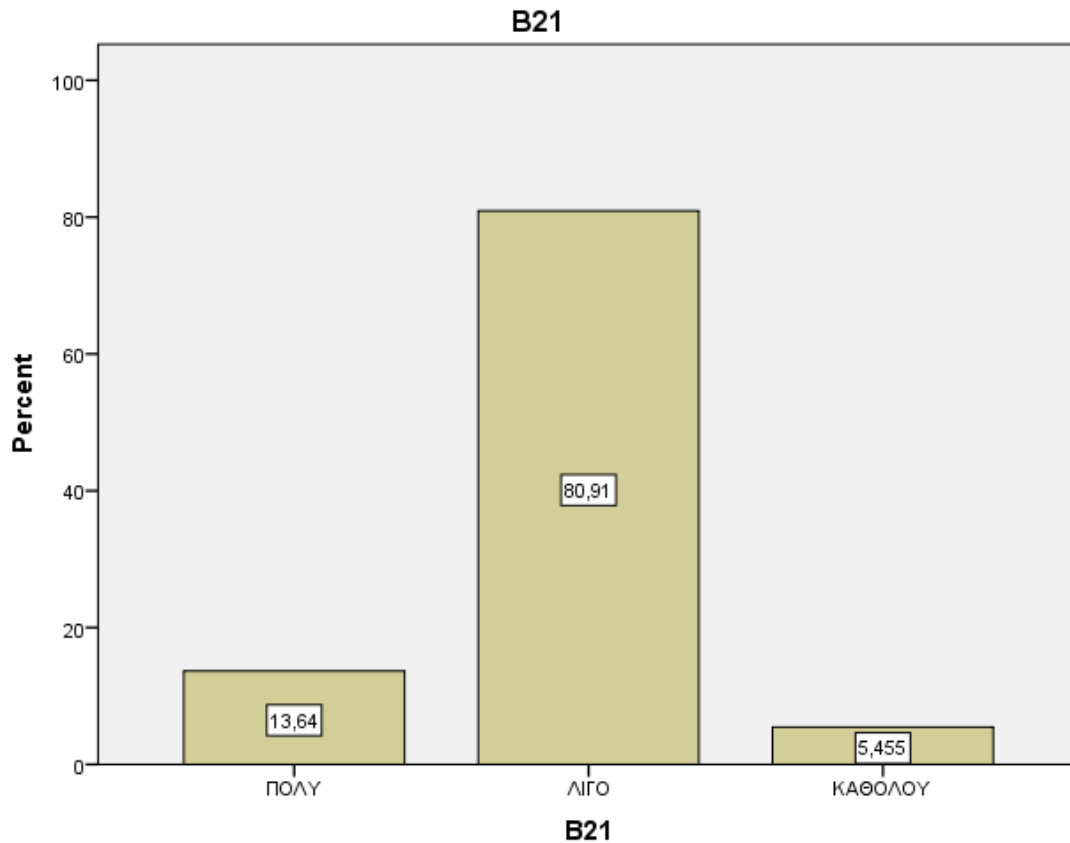
Διάγραμμα 58. η έλλειψη ικανοποίησης τους σε σχέση με τους δείκτες μπορεί να οφείλεται στη μη ομαλή εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Το 13,6% θεωρούν ότι οι στόχοι του Υπουργείου Παιδείας σχετικά με την εισαγωγή καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων έχουν ικανοποιηθεί πολύ, το 80,9% λίγο και το 5,5% καθόλου.

Πίνακας 64. Σε τι βαθμό οι στόχοι του υπουργείου Παιδείας σχετικά με την εισαγωγή καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων έχουν ικανοποιηθεί

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΠΟΛΥ	15	13,6	13,6	13,6
ΛΙΓΟ	89	80,9	80,9	94,5

ΚΑΘΟΛΟΥ	6	5,5	5,5	100,0
Total	110	100,0	100,0	

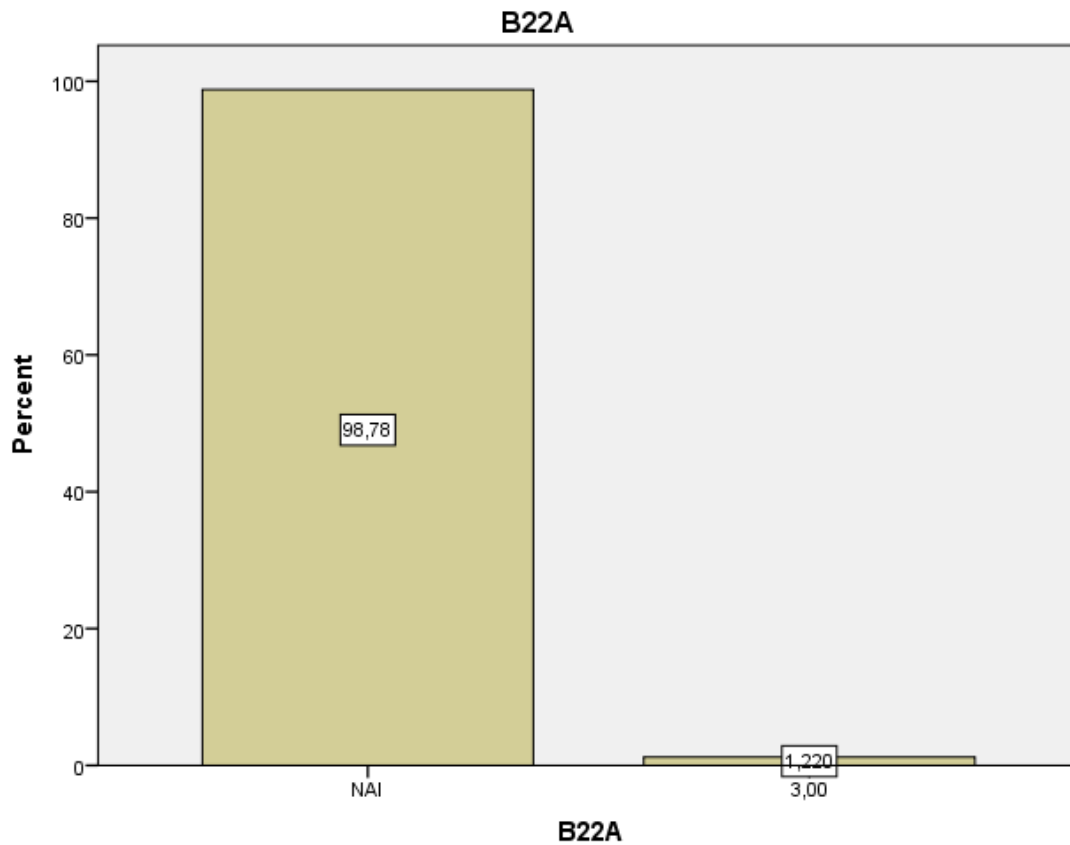
Διάγραμμα 59. Σε τι βαθμό οι στόχοι του υπουργείου Παιδείας σχετικά με την εισαγωγή καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων έχουν ικανοποιηθεί

Ως προβλήματα κατά την εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, το 74,5% αναφέρει πως συνάντησε τη γραφειοκρατική αντιμετώπιση, το 35,5% την πιθανότητα δημιουργίας εσωτερικών συγκρούσεων και το 30% το ελλειπές ενδιαφέρον από την πλευρά των μαθητών.

Πίνακας 65. Γραφειοκρατική αντιμετώπιση

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent

Valid	NAI	82	74,5	100,0	100,0
	Total	82	74,5	100,0	
Missing	System	28	25,5		
Total		110	100,0		

Διάγραμμα 60. Γραφειοκρατική αντιμετώπιση

Πίνακας 66. Πιθανότητα δημιουργίας εσωτερικών συγκρούσεων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	39	35,5	100,0	100,0
Missing	System	71	64,5		
Total		110	100,0		

Πίνακας 67. Ελλιπές ενδιαφέρον από την πλευρά των μαθητών

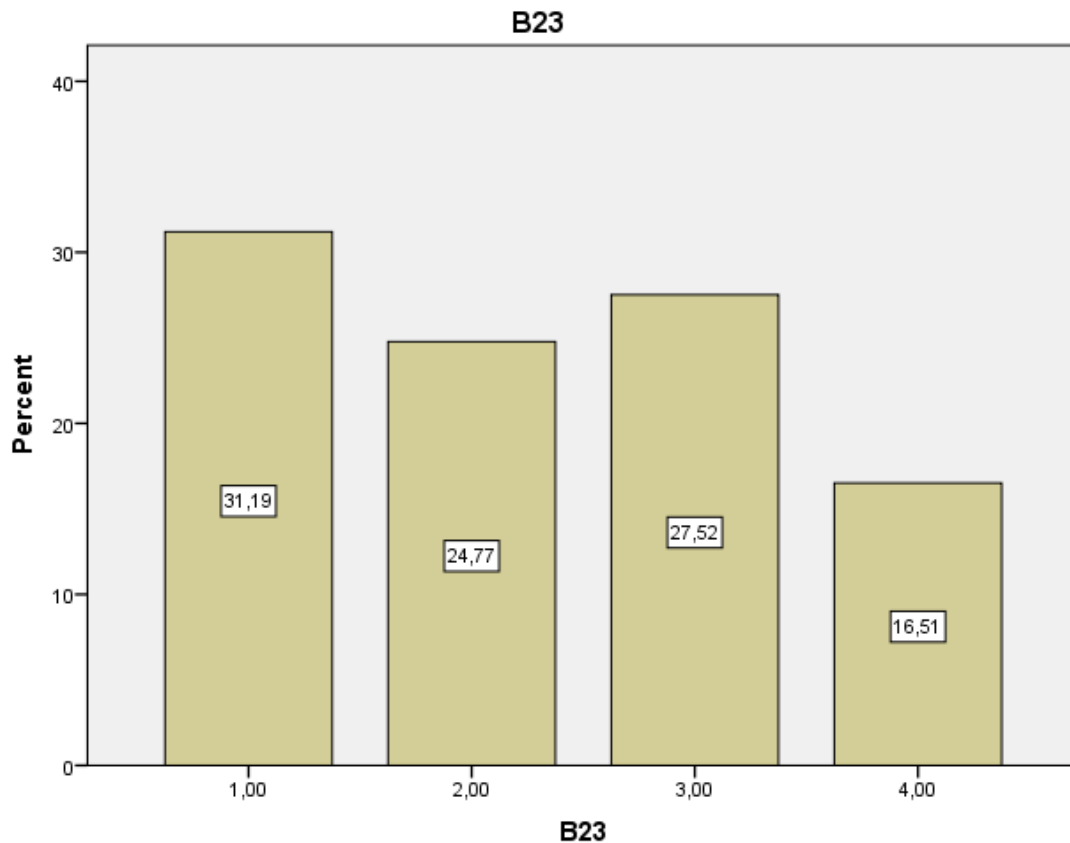
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid NAI	33	30,0	100,0	100,0
Missing System	77	70,0		
Total	110	100,0		

Όσον αφορά τα πλεονεκτήματα από την εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, το 30,9% αναφέρει τη βελτίωση ενδιαφέροντος και απόδοσης των μαθητών, το 24,5% την ενεργοποίηση όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία, το 27,3% την ενίσχυση των σχέσεων συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία και το 16,4% τις συνθήκες βελτίωσης του σχολικού περιβάλλοντος.

Πίνακας 68. Πλεονεκτήματα από την εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Βελτίωση ενδιαφέροντος και απόδοσης των μαθητών	34	30,9	31,2	31,2
Ενεργοποίηση όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία	27	24,5	24,8	56,0
Ενίσχυση των σχέσεων συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία	30	27,3	27,5	83,5
Συνθήκες βελτίωσης του σχολικού περιβάλλοντος	18	16,4	16,5	100,0

Total	109	99,1	100,0	
Missing System	1	,9		
Total	110	100,0		

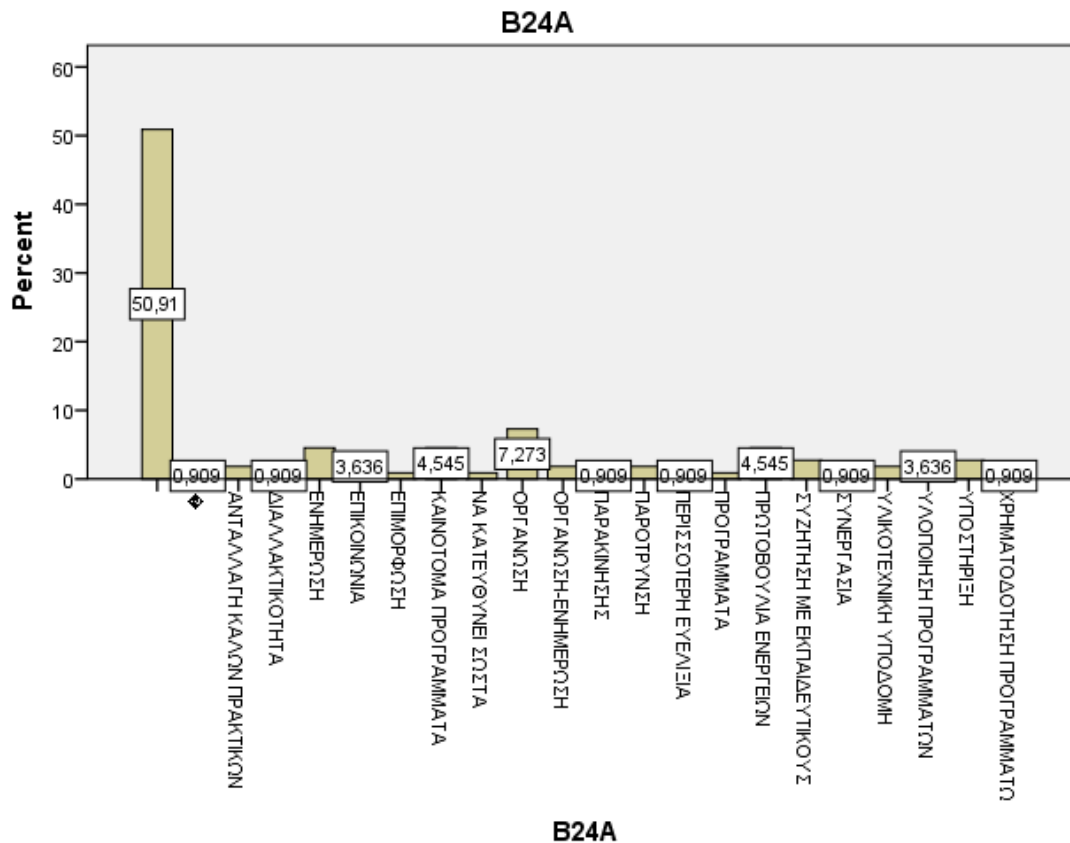
Διάγραμμα 61. Πλεονεκτήματα από την εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Τέλος, οι βασικές προτάσεις για τη βιωσιμότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων ως προς τη διεύθυνση του σχολείου, το σύλλογο διδασκόντων και τους αρμόδιους φορείς του Υπουργείου Παιδείας είναι η ενημέρωση, η επικοινωνία και η επιμόρφωση.

Πίνακας 69. Διεύθυνση του σχολείου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	57	51,8	51,8	51,8
ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΚΑΛΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ	2	1,8	1,8	53,6
ΔΙΑΛΛΑΚΤΙΚΟΤΗΤΑ	1	,9	,9	54,5
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	5	4,5	4,5	59,1
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	4	3,6	3,6	62,7
ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ	1	,9	,9	63,6
ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	5	4,5	4,5	68,2
ΝΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΕΙ ΣΩΣΤΑ	1	,9	,9	69,1
ΟΡΓΑΝΩΣΗ	8	7,3	7,3	76,4
ΟΡΓΑΝΩΣΗ-ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	2	1,8	1,8	78,2
Valid ΠΑΡΑΚΙΝΗΣΗΣ	1	,9	,9	79,1
ΠΑΡΟΤΡΥΝΣΗ	2	1,8	1,8	80,9
ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΗ ΕΥΕΛΙΞΙΑ	1	,9	,9	81,8
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	1	,9	,9	82,7
ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ	5	4,5	4,5	87,3
ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΜΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ	3	2,7	2,7	90,0
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	1	,9	,9	90,9
ΥΛΙΚΟΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ	2	1,8	1,8	92,7
ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	4	3,6	3,6	96,4
ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ	4	3,6	3,6	100,0
Total	110	100,0	100,0	

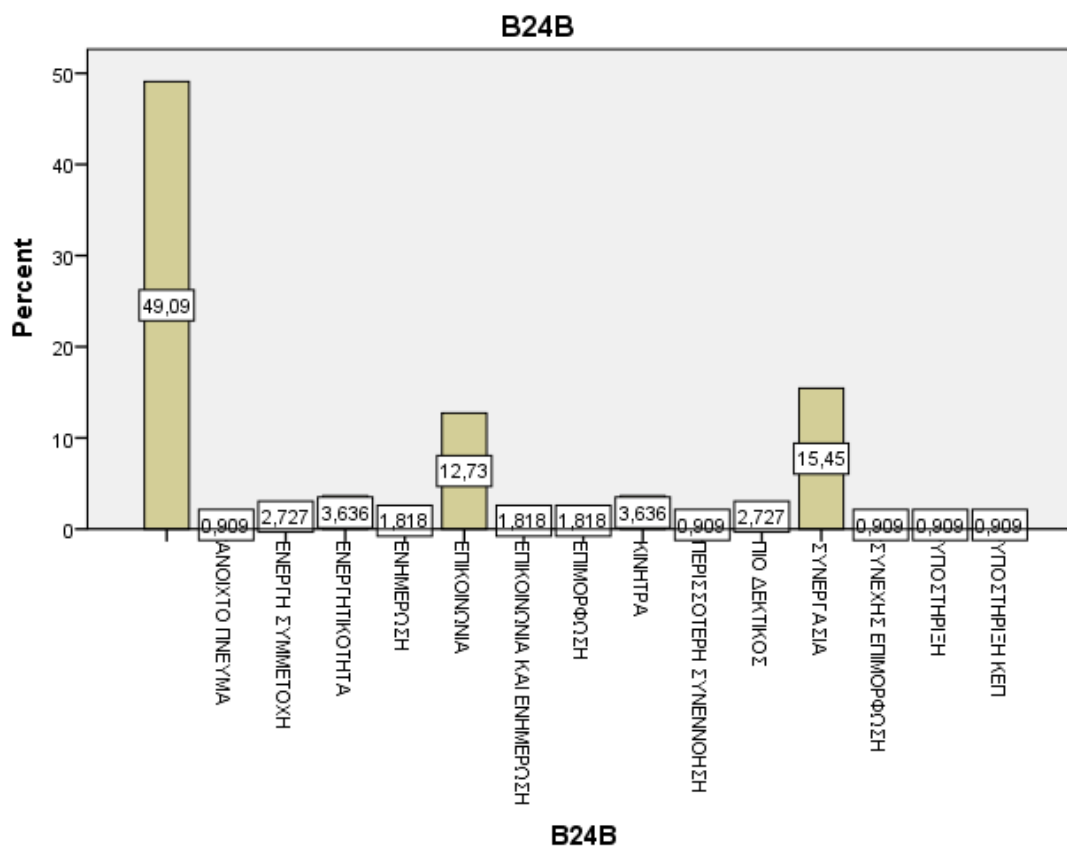

Διάγραμμα 62. Διεύθυνση του σχολείου

Πίνακας 70. Σύλλογο Διδασκόντων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	54	49,1	49,1	49,1
ΑΝΟΙΧΤΟ ΠΝΕΥΜΑ	1	,9	,9	50,0
ΕΝΕΡΓΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	3	2,7	2,7	52,7
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΤΗΤΑ	4	3,6	3,6	56,4
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	2	1,8	1,8	58,2
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	14	12,7	12,7	70,9
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	2	1,8	1,8	72,7
ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ	2	1,8	1,8	74,5

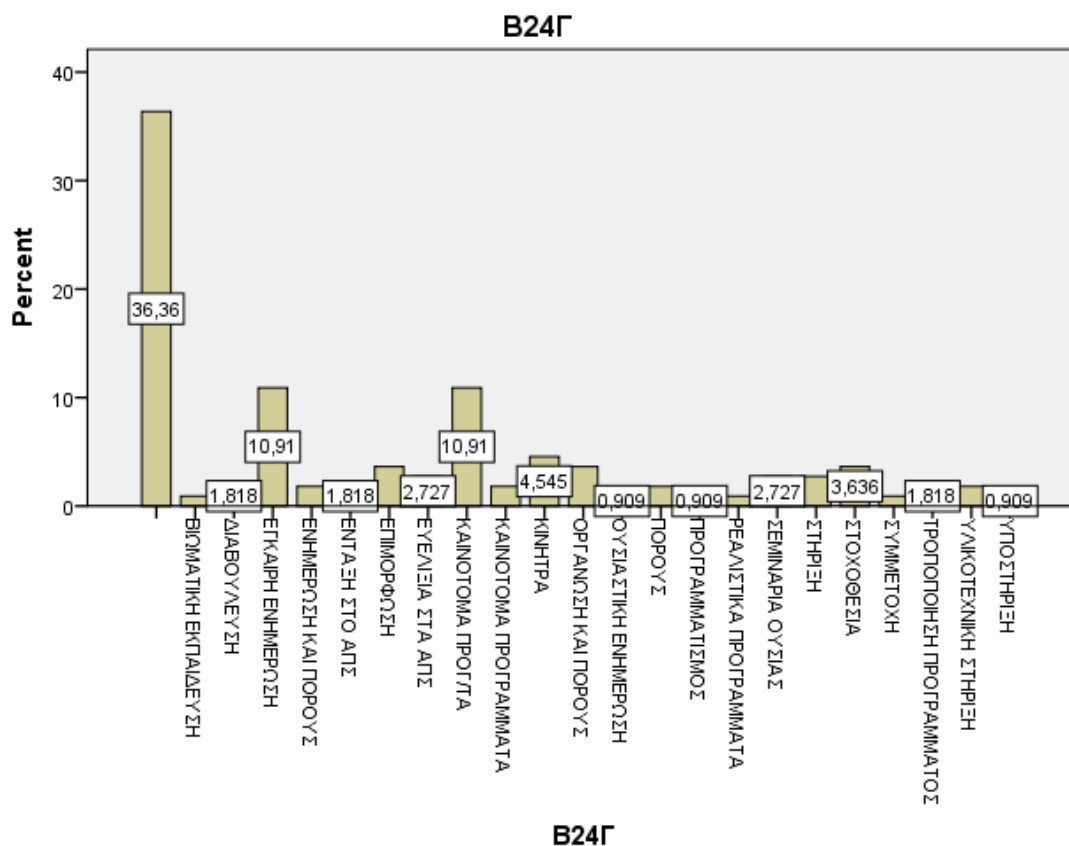
ΚΙΝΗΤΡΑ	4	3,6	3,6	78,2
ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΗ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΗ	1	,9	,9	79,1
ΠΙΟ ΔΕΚΤΙΚΟΣ	3	2,7	2,7	81,8
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	17	15,5	15,5	97,3
ΣΥΝΕΧΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ	1	,9	,9	98,2
ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ	1	,9	,9	99,1
ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΚΕΠ	1	,9	,9	100,0
Total	110	100,0	100,0	

Διάγραμμα 63. Σύλλογο Διδασκόντων

Πίνακας 71. Αρμόδιοι φορείς του υπουργείου παιδείας

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	40	36,4	36,4	36,4
ΒΙΩΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	1	,9	,9	37,3
ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ	2	1,8	1,8	39,1
ΕΓΚΑΙΡΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	12	10,9	10,9	50,0
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΡΟΥΣ	2	1,8	1,8	51,8
ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΟ ΑΠΣ	2	1,8	1,8	53,6
ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ	4	3,6	3,6	57,3
ΕΥΕΛΙΞΙΑ ΣΤΑ ΑΠΣ	3	2,7	2,7	60,0
ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΠΡΟΓ/ΤΑ	12	10,9	10,9	70,9
ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	2	1,8	1,8	72,7
ΚΙΝΗΤΡΑ	5	4,5	4,5	77,3
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΡΟΥΣ	4	3,6	3,6	80,9
Valid ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	1	,9	,9	81,8
ΠΟΡΟΥΣ	2	1,8	1,8	83,6
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ	1	,9	,9	84,5
ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	1	,9	,9	85,5
ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΟΥΣΙΑΣ	3	2,7	2,7	88,2
ΣΤΗΡΙΞΗ	3	2,7	2,7	90,9
ΣΤΟΧΟΘΕΣΙΑ	4	3,6	3,6	94,5
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	1	,9	,9	95,5
ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	2	1,8	1,8	97,3
ΥΛΙΚΟΤΕΧΝΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ	2	1,8	1,8	99,1
ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ	1	,9	,9	100,0
Total	110	100,0	100,0	

Διάγραμμα 64. Αρμόδιοι φορείς του υπουργείου παιδείας

Κεφάλαιο 6. Συμπεράσματα- Συζήτηση

Αυτή η εργασία εξετάζει την παρουσία καινοτόμων προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και τις απόψεις των εκπαιδευτικών σε αυτό το θέμα.

Αναλυτικά, σύμφωνα με τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από το θεωρητικό και εμπειρικό μέρος, σημειώνεται ότι τα προγράμματα δραστηριοτήτων έχουν ενσωματωθεί σε μεγάλο βαθμό στη σχολική πραγματικότητα και τα υποκείμενα τους προέρχονται κυρίως από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την Αγωγή Υγείας. Ως εκ τούτου, η μεγάλη πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, αναπτύσσει σημαντικό αριθμό προγραμμάτων δραστηριοτήτων, με άμεση συνέπεια την εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης από την πλειοψηφία των εκπαιδευτικών. Αντίθετα, στην έρευνα των Πατσάλη και Παπουτσάκη (2007-2008), σημειώνεται ότι το μεγαλύτερο μέρος της εκπαιδευτικής κοινότητας επηρεάζεται αρνητικά από αυτόν τον θεσμό και δεν τον εφαρμόζει.

Ωστόσο, αυτή η διάσταση των αποτελεσμάτων μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι έχουν περάσει 10 χρόνια από τη διεξαγωγή των δύο ερευνών, κατά τη διάρκεια των οποίων οι εκπαιδευτικοί είναι πιο πιθανό να εξοικειωθούν περισσότερο με αυτές τις καινοτόμες διδακτικές προσεγγίσεις.

Απαντώντας στα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας μελέτης, βλέπουμε αρχικά πως η σημασία της εφαρμογής καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι μεγάλη, καθώς οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα θεωρούν ότι μέσα από τη διεξαγωγή των προγραμμάτων δραστηριοτήτων θεωρούν πως υπάρχει βελτίωση ενδιαφέροντος και απόδοσης των μαθητών, ενεργοποίηση όλων των εμπλεκομένων στην εκπαιδευτική διαδικασία, συνθήκες βελτίωσης του σχολικού περιβάλλοντος και ενίσχυση των σχέσεων συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ όλων των εμπλεκομένων στην εκπαιδευτική διαδικασία. Προς την ίδια κατεύθυνση κινούνται και τα ερευνητικά πορίσματα της εργασίας του Λουκόπουλου (2008) σύμφωνα με τα οποία τα προγράμματα δραστηριοτήτων προωθούν την πολυπολιτισμική εκπαίδευση, εφόσον παρατηρείται πως μέσα από τις συμμετοχικές διαδικασίες και την ομαδικότητα της εργασίας στα πλαίσια των προγραμμάτων, φαίνεται να εξομαλύνεται η αποδοχή των μειονοτήτων αλλά και των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες.

Επιπλέον, σχετικά με τις προϋποθέσεις, συμπεραίνεται ότι για την ορθή διεξαγωγή και τη βιωσιμότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων οι εκπαιδευτικοί επεσήμαναν την καλή επικοινωνία, τον κατάλληλο χώρο, το χρόνο και φυσικά τη στάση και τις ενέργειες του δασκάλου. Ακόμα, ένας σημαντικός παράγοντας για την επιτυχία των προγραμμάτων είναι και οι γονείς και κηδεμόνες. Όπως προκύπτει από την έρευνα του Λουκόπουλου (2008), η περιοχή του σχολείου δεν αρκεί για την ορθή και αποτελεσματική προετοιμασία των προγραμμάτων δραστηριοτήτων. Αυτές οι καινοτόμες ενέργειες αποτελούν το σημείο εκκίνησης του σχολείου για να μπορέσει να ενσωματώσει την κοινωνία στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς ο στόχος της εκπαίδευσης είναι να ξεκινήσουν όσο το δυνατόν ομαλότερα οι μαθητές στην κοινωνική ζωή.

Όσον αφορά τη συμβολή των προγραμμάτων στην σχολική πραγματικότητα, φαίνεται ότι οι δάσκαλοι, ενώ πιστεύουν ότι τα προγράμματα αυτά συμβάλλουν στη βελτίωση των διαπροσωπικών σχέσεων αλλά και στην αύξηση της αυτοκίνησης και της ενεργοποίησης των μαθητών, φαίνεται να αδυνατούν να εντοπίσουν οποιαδήποτε βελτίωση στην απόδοση των μαθητών σε δραστηριότητες. Παρόμοια ερευνητικά ευρήματα είναι επίσης το αποτέλεσμα της έρευνας του Λουκόπουλου (2008).

Οι δάσκαλοι αυτής της έρευνας, τόνισαν την έλλειψη επιμόρφωσης και ενημέρωσης σχετικά με τα καινοτόμα προγράμματα σπουδών. Ως εκ τούτου, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η συνεχής επιμόρφωση και η ενημέρωση σχετικά με την ορθή διεξαγωγή των προγραμμάτων δραστηριοτήτων είναι καθοριστικής σημασίας. Η ανάγκη για περισσότερα σεμινάρια κατάρτισης, που θα συμβάλουν στην πιο ολοκληρωμένη κατάρτιση των εκπαιδευτικών, είναι εμφανής (Πατσάλη & Παπουτσάκη, 2007, 2008. Λουκόπουλος, 2008). Επιπλέον, υπάρχει αδυναμία του θεσμού του Σχολικού Συμβούλου να ανταποκρίνεται αποτελεσματικά στην σωστή ενημέρωση των εκπαιδευτικών σχετικά με τα προγράμματα δραστηριοτήτων. Γι' αυτό υπάρχει πλέον και ο θεσμός του Υπεύθυνου Σχολικών Δραστηριοτήτων. Οι Υπεύθυνοι Σχολικών Δραστηριοτήτων με την αρχική ανάπτυξη σχολικών προγραμμάτων ως εκπαιδευτικοί στην τάξη, ως υπεύθυνοι για το σύνολο του διοικητικού, επιστημονικού και οργανωτικού συντονισμού των μακροπρόθεσμων πολιτιστικών προγραμμάτων στην περιοχή τους, που λειτουργούν σε επίπεδο

Διεύθυνσης και Υπουργείου, διοργανώνοντας δωρεάν σεμινάρια διδασκαλίας και διοίκησης και οι συνεργασίες σε τοπικό και διεθνές επίπεδο, με μουσεία, επιστημονικά ινστιτούτα, πανεπιστήμια, ιδρύματα, οργανώσεις, κ.λπ., γίνονταν όπου ήταν απαραίτητο, με βάση τις σύγχρονες παιδαγωγικές και διδακτικές θεωρίες, στα πολιτιστικά έργα με περισσότερο βιωματικό και ερευνητικό προσανατολισμό σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων. Ήταν η ενδιάμεση «σύνδεση», η απορρόφηση και το μαξιλάρι διαχείρισης κραδασμών στα σχολεία μέσω των ομαδικών - συλλογικών ασκήσεων στο δημοκρατικό διάλογο, καθώς και μεταξύ των σχολείων και της διοίκησης, προκαλώντας δημιουργικό μετασχηματισμό του Πολιτισμού μέσω αυτού και της ευρύτερης κοινότητας (Λουκόπουλος, 2008).

Η ενσωμάτωση των σχολικών δραστηριοτήτων στο σχολικό περιβάλλον είναι αναμφισβήτητη ορόσημο στην ελληνική εκπαίδευση και είναι πιθανό να αποτελέσει την αφετηρία μιας ριζικής αλλαγής στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Επομένως, είναι επιτακτική η διεξαγωγή περισσότερων επιστημονικών ερευνών για το θέμα αυτό, προκειμένου να επισημανθούν ελλείψεις και προβλήματα, ώστε οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων να μπορούν να αναζητήσουν και να εφαρμόσουν τη λύση τους.

6.1 Προτάσεις

Μετά από διεξοδική μελέτη και ανάλυση του αντικειμένου αυτού του εγγράφου, τόσο μέσω της πρωτοβάθμιας όσο και της δευτεροβάθμιας έρευνας, προτείνονται οι ακόλουθες καινοτόμες λειτουργίες για τη βελτίωση της εκπαίδευσης.

Η ατομική πρακτική του σχεδιασμού και της δημιουργίας λύσεων σε μεμονωμένα προβλήματα είναι στην πραγματικότητα μια πράξη καινοτομίας. Ωστόσο, η ορθή πρακτική περιορίζεται στον επιμέρους τομέα, ενώ η γνώση που δημιουργείται από μεμονωμένες προσπάθειες δεν αξιοποιείται για την υποστήριξη της ευρύτερης διάδοσης καινοτόμων πρακτικών στο εκπαιδευτικό σύστημα. Είναι σημαντικό η εκπαιδευτική καινοτομία να μην θεωρείται ατομικό επίτευγμα αλλά να διαδίδεται και να προωθείται σε ευρύτερες ομάδες αποδεκτών (εκπαιδευτικοί, σχολεία, τοπική κοινωνία, ευρύτερο εκπαιδευτικό σύστημα). Η ανάγκη και η σημασία της διάδοσης των εκπαιδευτικών καινοτομιών βασίζονται σε δύο σημαντικά σημεία:

- Οι καινοτομίες, από τη φύση τους, δεν είναι μόνο ατομικό επίτευγμα, αλλά αναπτύσσονται και εξελίσσονται στο εκπαιδευτικό πλαίσιο στο οποίο προέκυψαν. Έτσι, ανήκουν και πρέπει να επιστρέψουν στην ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα.
- Η αναγνώριση και η προβολή καλών πρακτικών είναι η πιο αποτελεσματική μέθοδος για την προώθηση, υιοθέτηση, διάδοση και συνεχή επέκταση των εκπαιδευτικών καινοτομιών στα σχολεία, με στόχο την ενίσχυση των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων και την τελική ωφέλεια όλων των μαθητών.

Συμπερασματικά, η υλοποίηση και η συνέχιση καινοτόμων εκπαιδευτικών δράσεων εξαρτάται από την πρωτοβουλία, την εφευρετικότητα, τον επαγγελματισμό, την ευαισθησία και τις ικανότητες ή τα ειδικά ταλέντα των εκπαιδευτικών (Louis, 2007, Schmidt & Prawat, 2006). Οι καινοτόμες εκπαιδευτικές πρακτικές απαιτούν επίσης τη συλλογική προσπάθεια όλων των ενδιαφερομένων, την υποστήριξη και την κατάλληλη υποδομή στα σχολεία, καθώς και την αναγνώριση σε επίπεδο σχολείου και ευρύτερα. Η παράδοση και ο πολιτισμός κάθε σχολείου δεν διαμορφώνεται ούτε επιβάλλεται από εξωτερικούς παράγοντες, αλλά προκύπτει από τη χρήση εμπειριών, ενδιαφερόντων και ανησυχιών που αναπτύσσονται μέσα στην σχολική κοινότητα, από μαθητές, καθηγητές και γονείς. Η προβολή των έργων, τόσο μέσω του χώρου αποθήκευσης ορθών πρακτικών όσο και στην τοπική κοινότητα (εκδηλώσεις, εργαστήρια στην εκπαιδευτική κοινότητα, δημοσιεύσεις, διαδίκτυο), μπορεί να συμβάλει στη σημασία και τη διάδοσή τους στα σχολεία και στην ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα.

Αναμφισβήτητα, υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία καινοτόμων πρακτικών σε διάφορους τομείς της εκπαίδευσης. Φαίνεται όμως ότι το Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν μπόρεσε να βρει αποτελεσματικούς τρόπους υποστήριξης και ανταλλαγής αυτών των πρακτικών με τρόπο που να εμπνεύσει και να βοηθήσει άλλους εκπαιδευτικούς να ενσωματώσουν τις εκπαιδευτικές καινοτομίες στο έργο τους. Πρέπει να ενισχυθούν νέες προσεγγίσεις στη διδασκαλία και τη μάθηση ώστε να ανταποκριθούν στο νέο, δυναμικά μεταβαλλόμενο περιβάλλον, στο οποίο η εκπαίδευση συμπεριλαμβάνει και αλληλεπιδρά. Ένα μοντέλο αλλαγών ώθησης προς τα εμπρός που περιορίζεται στις στρατηγικές "από την κορυφή προς τα κάτω", έτσι ώστε οι νέες προσεγγίσεις να μειωθούν, είναι ένας ξεπερασμένος μηχανισμός που δεν είναι αποτελεσματικός.

Η ενσωμάτωση των εκπαιδευτικών καινοτομιών στα σχολεία μπορεί να δημιουργήσει ένα νέο εκπαιδευτικό περιβάλλον που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της εποχής, να είναι ελκυστικό για τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς, να είναι αποτελεσματικό από την εκμάθηση και να επικεντρώνεται στην αντιμετώπιση πραγματικών προβλημάτων. Αυτό απαιτεί συνέργεια των παρεμβάσεων σε τρία επίπεδα (Clement, 2014, Luttenberg, Carpay & Veugelers, 2013): εξωτερικοί (κεντρικοί μηχανισμοί), εσωτερικό (σχολείο) και μεμονωμένοι (εκπαιδευτές). Η εκπαιδευτική πολιτική πρέπει να κατευθύνεται τόσο προς την εμφάνιση και τη διάδοση ορθών πρακτικών για εκπαιδευτικές καινοτομίες, όσο και για την ενθάρρυνση των εκπαιδευτικών να τις υιοθετήσουν και να τις προωθήσουν στα σχολεία τους. Κατά συνέπεια, αναμένεται μια κοινή αντίληψη και πολιτισμός στα σχολεία και τους δασκάλους. Δηλαδή, δεν υπάρχουν μοναδικές και ομοιόμορφες λύσεις, αλλά ποικίλες εκπαιδευτικές προτάσεις που μπορούν να προσαρμοστούν, να τροποποιηθούν και να εφαρμοστούν σε διαφορετικά εκπαιδευτικά πλαίσια και με διαφορετικούς στόχους για τη βελτίωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Επίσης, όπως έχει επισημανθεί σε αυτό το έγγραφο, οι επιπλοκές που μπορεί να προκύψουν από την εφαρμογή καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι ένας άλλος βασικός καθοριστικός παράγοντας της αποτελεσματικότητας και της βιωσιμότητας της καινοτομίας στο εκπαιδευτικό σύστημα. Ως εκ τούτου, είναι απαραίτητη η καλή επικοινωνία και συνεργασία όλων όσων εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία για να μπορέσουν να λύσουν τα πιθανά προβλήματα που μπορεί να προκύψουν.

Δεν πρέπει να παραλείψουμε να αναφέρουμε τη σημασία της συνεχούς εκπαίδευσης και της ενημέρωσης σχετικά με τις πρόσφατες εξελίξεις στα εκπαιδευτικά θέματα, με επίκεντρο τα σύγχρονα τεχνολογικά και επιστημονικά δεδομένα και τις καλές πρακτικές εφαρμογής καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Στο πλαίσιο αυτό, αυξάνονται οι πιθανότητες επιτυχούς εφαρμογής των μελλοντικών καινοτόμων πρακτικών καθώς, τόσο το διδακτικό όσο και το διοικητικό προσωπικό θα έχουν τις απαραίτητες γνώσεις για την αντιμετώπιση ενδεχόμενων προβλημάτων αλλά και θα υιοθετήσουν τα καινοτόμα προγράμματα με τις κατάλληλες τροποποιήσεις και αλλαγές που επιβάλλονται από τα ιδιαίτερα τοπικά, οικονομικά, πολιτιστικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά κάθε περιοχής στην οποία ανήκει η σχολική μονάδα.

Ένας σημαντικός παράγοντας για την εδραίωση των καινοτόμων λειτουργιών διαχείρισης στην εκπαίδευση είναι και η περαιτέρω επιστημονική έρευνα σχετικά με τη σύγκλιση ή απόκλιση των απόψεων του σχολικού και διοικητικού προσωπικού των σχολικών μονάδων, τον αντίκτυπο των τοπικών χαρακτηριστικών μιας σχολικής μονάδας στην αποτελεσματικότητα της εφαρμογής καινοτόμων πρακτικών, της ενεργού συμμετοχής στα καινοτόμα προγράμματα όλων όσοι εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία αλλά και της ευρύτερης κοινωνικής κοινότητας, καθώς και άλλων καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε νέες, μέχρι τώρα ανεξερεύνητες περιοχές, καθώς και τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση των επιπλοκών που προκύπτουν κατά την εφαρμογή καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Σε εθνικό επίπεδο, το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων θα μπορούσε να προσφέρει επαγγελματικές ευκαιρίες στους Διευθυντές σχολείων και σε προγράμματα υποχρεωτικής κατάρτισης που εστιάζονται στην ενσωμάτωση, εφαρμογή και διατήρηση καινοτόμων προγραμμάτων σπουδών. Το θέμα αυτών των εκπαιδευτικών προγραμμάτων θα μπορούσε να περιλαμβάνει καινοτόμες πρακτικές υψηλού κινδύνου με απώτερο σκοπό να μην είναι οι νέες εναλλακτικές λύσεις και πρακτικές αμφισβητήσιμες. Τα ειδικά προγράμματα κατάρτισης θα μπορούσαν να αφορούν τη διεθνή συνεργασία και την επικοινωνία με τα σχολεία στο εξωτερικό για την ανταλλαγή απόψεων, γνώσεων και πρακτικών καινοτόμων δράσεων. Αυτό θα συμβάλει στην καλλιέργεια της απαραίτητης κουλτούρας που χρειάζεται να έχουν τόσο το προσωπικό διαχείρισης, όσο και η κατάρτιση για την επιτυχή εφαρμογή των διαφόρων καινοτόμων προγραμμάτων σπουδών. Εξίσου εποικοδομητική θα ήταν η κατάρτιση σε θέματα επαγγελματικής κατάρτισης και η σχέση μεταξύ της καινοτομίας και της σταδιοδρομίας.

Μια άλλη πρόταση που απευθύνεται στα αρμόδια όργανα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, αφορά την αντικειμενική και ουσιαστική διαδικασία επιλογής και αξιολόγησης των Διευθυντικών στελεχών των σχολικών μονάδων, προκειμένου να εξασφαλιστεί, ότι προσλαμβάνονται με αξιοκρατικά κριτήρια με διαδικασίες διαφάνειας και εκτελούν το εκπαιδευτικό έργο με τον καλύτερο τρόπο.

Δεν πρέπει να παραλείψουμε να αναφέρουμε την κρίσιμη σημασία της εξαίρεσης από τις πολλαπλές γραφειοκρατικές διαδικασίες που παρεμποδίζουν το έργο των Διευθυντών στα ελληνικά σχολεία και δεν τους επιτρέπει να κάνουν το έργο τους

δημιουργικά και αποτελεσματικά, το οποίο, σύμφωνα με το παρόν έγγραφο, θεωρείται απαραίτητο για την εισαγωγή, την εφαρμογή και τη βιωσιμότητα καινοτόμων προγραμμάτων κατάρτισης.

Μια άλλη πρόταση που απευθύνεται στους κρατικούς αξιωματούχους για τα εκπαιδευτικά θέματα, είναι να δοθεί προτεραιότητα στην επαρκή χρηματοδότηση του εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο θα διασφαλίσει την παροχή της κατάλληλης υποδομής υλικοτεχνικής υποστήριξης για την αποτελεσματική εφαρμογή των διαφόρων καινοτόμων προγραμμάτων σπουδών.

Ως συνέχεια της προηγούμενης πρότασης, η παροχή ηθικών και υλικών κινήτρων τόσο στους εκπαιδευτικούς των σχολείων όσο και στους Διευθυντές των σχολείων κατά την εφαρμογή καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων θα αυξήσει σίγουρα τις πρωτοβουλίες και τις προσπάθειες ενσωμάτωσης της καινοτομίας στο σχολικό περιβάλλον, καθώς και την επιτυχή υλοποίησή τους και τη βιωσιμότητά τους.

Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στα καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα για τον πολιτισμό, τη βιωσιμότητα, την εκπαίδευση και την προαγωγή της υγείας, καθώς και σε σύγχρονα κοινωνικά ζητήματα, προωθώντας την ενεργό συμμετοχή των πολιτών και των κοινωνικών εταίρων.

Ο κύριος ρόλος στην επίτευξη αποτελεσματικής διαχείρισης καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι η ανάπτυξη και η υιοθέτηση μιας ολοκληρωμένης πολιτικής για τον προγραμματισμό και την προμήθεια τεχνολογικών υποδομών, λαμβάνοντας υπόψη τα ειδικά χαρακτηριστικά κάθε σχολείου ώστε να είναι σε θέση να εφαρμόζουν καινοτόμες πρακτικές χωρίς ανεπάρκειες λόγω ανεπαρκούς ποιότητας υποδομής, ανεπαρκούς τεχνικής υποστήριξης και συντήρησης του υφιστάμενου εξοπλισμού και αδυναμίας αντιμετώπισης πιθανών προβλημάτων και επιπλοκών.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο που πρέπει να αναθεωρηθεί είναι η σύντομη παραμονή των διευθυντών σχολείων, δεδομένου ότι δεν τους δίνεται η ευκαιρία να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους και το όραμά τους μέσα στο βραχύ χρονικό διάστημα στο οποίο παραμένουν στο σχολείο. Η μακροχρόνια υπηρεσία σε ένα συγκεκριμένο σχολείο μπορεί να προσφέρει την ευκαιρία να αναπτυχθεί ένα πολυδιάστατο έργο, καλή

συνεργασία και επικοινωνία με όλους τους εκπαιδευτικούς και το διοικητικό προσωπικό.

Τέλος, το σημαντικότερο από όλα τα παραπάνω είναι η ουσιαστική μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος σε μεγάλη κλίμακα και ιδιαίτερα στο στάδιο του στρατηγικού σχεδιασμού, ώστε το εκπαιδευτικό σύστημα να αποκτήσει κάποιο βαθμό αυτονομίας και αυτενέργιας. Από αυτά που έχουν εξερευνηθεί σε αυτό το έγγραφο, ένα αυτοδύναμο και αυτόνομο σχολικό περιβάλλον είναι απαραίτητο για την εισαγωγή, την εφαρμογή και τη βιωσιμότητα των καινοτόμων προγραμμάτων σπουδών.

Η ανάγκη και η σημασία της διάδοσης των εκπαιδευτικών καινοτομιών βασίζονται σε δύο σημαντικά σημεία:

- Οι καινοτομίες, από τη φύση τους, δεν είναι μόνο ατομικό επίτευγμα, αλλά αναπτύσσονται και εξελίσσονται στο εκπαιδευτικό πλαίσιο στο οποίο έχουν προκύψει. Έτσι, ανήκουν και πρέπει να επιστρέψουν στην ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα.
- Η αναγνώριση και η προβολή ορθών πρακτικών αποτελεί την αποτελεσματικότερη μέθοδο για την προώθηση, υιοθέτηση, διάδοση και συνεχή επέκταση των εκπαιδευτικών καινοτομιών στα σχολεία, με στόχο την ενίσχυση των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων και τελικά προς όφελος όλων των μαθητών.

Συμπερασματικά, η υλοποίηση και η συνέχιση καινοτόμων εκπαιδευτικών δράσεων εξαρτάται από την πρωτοβουλία, την εφευρετικότητα, τον επαγγελματισμό, την ευαισθησία και τις ικανότητες ή τα ειδικά ταλέντα των εκπαιδευτικών (Louis, 2007, Schmidt & Prawat, 2006). Οι καινοτόμες εκπαιδευτικές πρακτικές απαιτούν επίσης τη συλλογική προσπάθεια όλων των ενδιαφερομένων, την υποστήριξη και την κατάλληλη υποδομή στα σχολεία, καθώς και την αναγνώριση σε επίπεδο σχολείου και ευρύτερα. Η παράδοση και ο πολιτισμός κάθε σχολείου δεν διαμορφώνεται ούτε επιβάλλεται από εξωτερικούς παράγοντες, αλλά προκύπτει από τη χρήση εμπειριών, ενδιαφερόντων και ανησυχιών που αναπτύσσονται μέσα στην σχολική κοινότητα, από μαθητές, καθηγητές και γονείς. Η προβολή των έργων, τόσο μέσω του χώρου αποθήκευσης ορθών πρακτικών όσο και στην τοπική κοινότητα (εκδηλώσεις, εργαστήρια στην εκπαιδευτική κοινότητα, δημοσιεύσεις, διαδίκτυο), μπορεί να

συμβάλει στη σημασία και τη διάδοσή τους στα σχολεία και στην ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα.

Αναμφισβήτητα, υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία καινοτόμων πρακτικών σε διάφορους τομείς της εκπαίδευσης. Ωστόσο, φαίνεται ότι το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν κατάφερε να βρει αποτελεσματικούς τρόπους υποστήριξης και ανταλλαγής αυτών των πρακτικών κατά τρόπο που να εμπνέει και να βοηθά τους άλλους εκπαιδευτικούς να ενσωματώσουν τις εκπαιδευτικές καινοτομίες στο έργο τους. Πρέπει να ενισχυθούν νέες προσεγγίσεις στη διδασκαλία και τη μάθηση ώστε να ανταποκριθούν στο νέο, δυναμικά μεταβαλλόμενο περιβάλλον στο οποίο η εκπαίδευση συμπεριλαμβάνει και αλληλεπιδρά. Ένα μοντέλο αλλαγών ώθησης προς τα εμπρός που περιορίζεται στις στρατηγικές "από την κορυφή προς τα κάτω", έτσι ώστε οι νέες προσεγγίσεις να μειωθούν, είναι ένας ξεπερασμένος μηχανισμός που δεν είναι αποτελεσματικός.

Η ενσωμάτωση των εκπαιδευτικών καινοτομιών στα σχολεία μπορεί να δημιουργήσει ένα νέο εκπαιδευτικό περιβάλλον που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της εποχής, να είναι ελκυστικό για τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς, να είναι αποτελεσματικό ως προς την εκμάθηση και να επικεντρώνεται στην αντιμετώπιση πραγματικών προβλημάτων. Αυτό απαιτεί συνέργεια των παρεμβάσεων σε τρία επίπεδα (Clement, 2014, Lutzenberg, Carpay & Veugelers, 2013): εξωτερικοί (κεντρικοί μηχανισμοί), εσωτερικό (σχολείο) και μεμονωμένοι (εκπαιδευτές). Η εκπαιδευτική πολιτική πρέπει να κατευθύνεται τόσο προς την εμφάνιση και τη διάδοση ορθών πρακτικών για εκπαιδευτικές καινοτομίες όσο και για την ενθάρρυνση των εκπαιδευτικών να τις υιοθετήσουν και να τις προωθήσουν στα σχολεία τους. Κατά συνέπεια, αναμένεται μια κοινή αντίληψη και πολιτισμός στα σχολεία και τους δασκάλους. Δηλαδή, δεν υπάρχουν μοναδικές και ομοιόμορφες λύσεις αλλά ποικίλες εκπαιδευτικές προτάσεις που μπορούν να προσαρμοστούν, να τροποποιηθούν και να εφαρμοστούν σε διαφορετικά εκπαιδευτικά πλαίσια και με διαφορετικούς στόχους για τη βελτίωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

Λουκόπουλος, Α. (2008). *Η Εισαγωγή Καινοτομιών στο Σχολείο και ο Ρόλος του Διευθυντή: Η Αποτελεσματικότητα της Ευέλικτης Ζώνης Διαθεματικών Και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων (Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή εργασία)*. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πάτρα. [http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/1678/1/Nimertis_Loukopoulos\(ptde\).pdf](http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/1678/1/Nimertis_Loukopoulos(ptde).pdf)

Πατσάλης, Χ., Παπουτσάκη, Κ. (2010) Ευέλικτη ζώνη, θεωρία και πράξη. *Επιθεώρηση εκπαιδευτικών θεμάτων*, 15(17), 144-154. Ανακτήθηκε από <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos17/144-154.pdf>.

Fulan, M. (1991) *The New Meaning of Educational Change* New York Teacher College Press.

Φωτοπούλου, Χ. (2012). Το ePortfolio ως εκπαιδευτικό εργαλείο στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Πτυχιακή Εργασία. Πανεπιστήμιο Πειραιά.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Aaron, S. (2007), “An insider’s look at online learning”, *Teaching Community*, available at: <http://teaching.monster.com/education/articles/1599-an-insiders-look-at-online-learning?print=true>.

Abeyta, E. (2013), “Lifelong customers: the response to student consumerism”, *The Evollution*, available at: <http://evollution.com/opinions/lifelong-customers-response-student-consumerism/>.

Accuosti, J. (2014), “Factors affecting education technology success”, *ASEE 2014 Zone I Conference*, April 3-5, available at: www.asee.org/documents/zones/zone1/2014/Student/PDFs/112.pdf

Afshar, V. (2016), “Disrupting higher education”, a blog, *The Huffington Post*, August 5, available at: www.huffingtonpost.com/vala-afshar/disrupting-higher-educati_b_11341146.html?

Ala-Mutka, K., Bacigalupo, M., Kluzer, S., Pascu, C., Punie, Y., & Redecker, C. (2008). *Learning2.0: The Impact of Web2.0 Innovation on Education and Training in Europe: Report on a validation and policy options workshop organised by IPTS. Seville, 29-30 October 2008*, <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC50704.pdf>

Ala-Mutka, K., Punie, Y., & Redecker, C. (2008a). *Digital Competence for Lifelong Learning* <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC48708.TN.pdf>

Applications, Vol. 9 No. 1, pp. 15-25.

available at: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264215696-en> .

Baek, Y. K. (2008). What hinders teachers in using computer and video games in the classroom? Exploring factors inhibiting the uptake of computer and video games. *Cyberpsychology & Behavior*, 11(6), 665-671.

Baer, L. and McCormick, J. (2012), "Building the capacity for change through innovation", in Hoffman, A. and Spangehl, S. (Eds), *Innovation in Higher Education: Igniting the Spark for Success*, American Council on Education, Rowman&Littlefield Publishers Inc., Lanham, MD, pp. 165-181.

Barbera, E., Gros, B. and Kirschner, P. (2015), "Paradox of time in research on educational technology", *Time & Society* 2015, Vol. 24 No. 1, pp. 96-108, available at: <http://tas.sagepub.com/content/24/1/96.refs>.

Blandow, D., & Dyrenfurth, M. J. (1994). *Technology education in school and industry: emerging didactics for human resource development*. Berlin; London: Springer-Verlag in cooperation with NATO Scientific Affairs Division.

Bok, D. (2007), *Our Underachieving Colleges*, Princeton University Press, Princeton, NJ, p. 6.

Bologna Process (2016), "European higher education area and Bologna process", available at: www.ehea.info/.

Borgnakke, K. (2006). New learning strategies in the upper secondary school: The Danish fieldwork in IT classes. In B. Jeffrey (Ed.), *Creative learning practices : European experiences* (pp. 109-126). London: Tufnell Press.

Bottino, R. M. (2003). *ICT, national policies, and impact on schools and teachers' development*. Paper presented at the ICT and the Teacher of the Future.

Bottino, R. M., Forcheri, P., & Molfino, M. T. (1998). Technology Transfer in School: from Research to Innovation. *British Journal of Educational Technology*, 29(2), 163-172.

Bowling, N., Ries, K. and Ivanitskaya, L. (2002), "How effective are compressed courses?", *On Target*, Vol. 1 No. 3, pp. 3-7, available at: www.cel.cmich.edu/ontarget/aug02/.

Boyes, L., Reid, I., Brain, K. and Wilson, J. (2004), *Accelerated Learning: A Literature Survey*, Unit for Educational Research & Evaluation, University of Bradford, Bradford, available at: www.standards.dfes.gov.uk/giftedandtalented/downloads/word/accellearnreport.doc.

Breen, R., Lindsay, R., Jenkins, A., & Smith, P. (2001). The Role of Information and Communication Technologies in a University Learning Environment. *Studies in Higher Education*, 26(1), 95-114.

Brewer, D. and Tierney, W. (2012), "Barriers to innovation in the US education", in Wildavsky, B., Kelly, A. and Carey, K. (Eds), *Reinventing Higher Education: The Promise of Innovation*, Harvard Education Press, Cambridge, MA, pp. 11-40.

Brunner, J. (1996), *The Culture of Education*, Harvard University Press, Cambridge, MA.

Brynjolfsson, E. (1993), "The productivity paradox of information technology: review and assessment", *Communications of the ACM*, Vol. 36 No. 12, pp. 67-77.

Business Dictionary (2016), "Definition of the term 'intangible asset' ", available at: www.businessdictionary.com/definition/intangible-asset.html.

Camins, A. (2015), "What's the purpose of education in the 21st century?", *Washington Post' education blog*, The Answer Sheet, February 12, available at: www.arthurcamins.com/?p=319.

Christensen, C. and Eyring, H. (2011), *The Innovative University: Changing the DNA of Higher Education from the Inside out*, Jossey-Bass, San Francisco, CA.

Christensen, C. and Overdorf, M. (2000), "Meeting the challenge of disruptive change", *Harvard Business Review*, Vol. 2 No. 78, pp. 47-76.

Christensen, C., Johnson, C. W., & Horn, M. B. (2008). *Disrupting Class: How Disruptive Innovation Will Change the Way the World Learns*. New York: McGraw Hill.

Cole, M., Shelley, D. and Swartz, L. (2014), "Online instruction, e-learning, and student satisfaction: a three year study", *The International Review of Research in Open and Distance Learning*, Vol. 13 No. 6, available at: www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/1748/3123.

Cornali, F. (2012), "Effectiveness and efficiency of educational measures", *Evaluation Practices, Indicators and Rhetoric*, Vol. 2 No. 3, pp. 255-260, available at: www.SciRP.org/journal/sm

Creating Innovators (2012), "America's last competitive advantage", available at: [http:// creatinginnovators.com/](http://creatinginnovators.com/) (accessed September 28, 2016).

Crichton, D. (2015), "Searching for the next wave of education innovation", *TechCrunch*, available at: <https://techcrunch.com/2015/06/27/education-next-wave/>.

Csikszentmihalyi, M. (1982), "Toward a psychology of optimal experiences", *Review of Personality and Social Psychology*, No. 3, pp. 13-36.

Csikszentmihalyi, M. (2013), *Creativity: The Psychology of Discovery and Invention*, Harperperennial, New York, NY.

Cuban, L. (2015), "Larry Cuban on school reform and classroom practice: the lack of evidence-based practice: the case of classroom technology", available at: <https://larrycuban.wordpress.com/2015/02/05/the-lack-of-evidence-based-practice-the-case-of-classroom-technology-part-1/>.

Darling-Hammond, L. (2010), *The Flat World and Education: How America's Commitment to Equity will Determine Our Future*, Teachers College Press, New York, NY.

De León, L. (2013), "Managing technological innovation and issues of licensing in higher education", in Ran, B. (Ed.), *The Dark Side of Technological Innovation*, Information Age Publishing, Charlotte, NC, pp. 347-371.

Diamond, J. (2005), *Collapse: How Societies Choose to Fail or Succeed*, Penguin Book, New York, NY.

EDITOPIA (2012a), "Shanghai", George Lucas Educational Foundation, available at: www.edutopia.org/education-everywhere-international-shanghai-china-video

Educational Technology Review. International Journal on Educational Technology Issues &

EDUTOPIA (2012b), "Singapore", George Lucas Educational Foundation, available at: www.edutopia.org/education-everywhere-international-singapore-video

Ertmer, P. (1999), "Addressing first- and second-order barriers to change: strategies for technology integration", *Educational Technology Research and Development*, Vol. 47 No. 4, pp. 47-61, available at: <http://link.springer.com/article/10.1007/BF02299597>

Evans, R. and Leppmann, P. (1970), *Resistance to Innovation in Higher Education*, Jossey-Bass Publishers Inc., San Francisco, CA.

Extreme Learning (2012), available at: www.extreme-learning.org/.

FEA (2016), "Time-on-task: a strategy that accelerates learning", FEAWeb, available at: <https://feaweb.org/time-on-task-a-teaching-strategy-that-accelerates-learning>.

Feeman, I. and Thomas, M. (2005), "Consumerism in education: a comparison between Canada and the United Kingdom", *International Journal of Educational Management*, Vol. 19 No. 2, pp. 153-177, available at: www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/09513540510582444

Friedman, G. (2012), *The Next Decade: Empire and Republic in a Changing World*, Anchor Books, New York, NY.

Friedman, T. (2005), *The World is Flat: A Brief History of the Twenty-First Century*, Farrar, Straus and Giroux, New York, NY.

- Fullan, M. (2007), *Leading in a Culture of Change*, Jossey-Bass, San Francisco, CA.
- Fullan, M. (2010), *All Systems Go: The Change Imperative for Whole System Reform*, Corwin, Newbury Park, CA.
- Gibbons, S. and Silva, O. (2011), “School quality, child well-being and parents’ satisfaction”, *Economics of Education Review*, Vol. 30 No. 2, pp. 312-331.
- Groom, J. and Lamb, B. (2014), “Reclaiming innovation”, *EDUCAUSE Review*, Vol. 49 No. 3, available at: www.educause.edu/visuals/shared/er/extras/2014/ReclaimingInnovation/default.html
- Hargreaves, A. (2003), *Teaching in the Knowledge Society: Education in the Age of Insecurity*, Teachers College Press, New York, NY.
- Hargreaves, A. and Shirley, D. (2009), *The Fourth Way: The Inspiring Future of Educational Change*, Corwin, Thousand Oaks, CA.
- Hargreaves, A., Lieberman, A., Fullan, M. and Hopkins, D. (Eds) (2010), *Second International Handbook of Educational Change*, Springer, New York, NY.
- Heick, T. (2016), “12 Barriers to innovation in education”, TeachThought. available at: www.teachthought.com/the-future-of-learning/disruption-innovation/12-barriers-innovation-education/.
- Herold, D. K. (2009). *Digital na(t)ives - Discourses of exclusion in an inclusive society*. Paper presented at the 'The good, the bad and the challenge,' Copenhagen, Denmark.
- Hinkley, T. (2001). Learning to learn - Engaging the 10 per cent. In I. Dalton, R. Fawcett & J. West-Burnham (Eds.), *Schools for the 21st century: developing best practice* (pp. 256p.). London: Pearson Education.
- Hjeltnes, T. and Hansson, B. (2005), “Cost effectiveness and cost efficiency in e-learning”, The TISIP Foundation, Trondheim, available at: www2.tisip.no/quis/public_files/wp7-cost-effectiveness-efficiency.pdf.
- Hoffman, A. and Holzhter, J. (2012), “The evolution of higher education: innovation as natural selection”, in Hoffman, A. and Spangehl, S. (Eds), *Innovation in Higher*

Education: Igniting the Spark for Success, American Council on Education, Rowman & Littlefield Publishers Inc., Lanham, MD, pp. 3-15.

Huffington Post (2012), “College preparedness lacking, forcing students into developmental coursework, prompting some to drop out”, Huffington Post, June 6, available at: [www.huffingtonpost.com/ 20 12/06/18/students-lacking-college-_n_1606201.html](http://www.huffingtonpost.com/2012/06/18/students-lacking-college-_n_1606201.html).

Jaschik, S. (2015), “Well-prepared in their own eyes”, Inside Higher, available at: www.insidehighered.com/news/2015/01/20/study-finds-big-gaps-between-student-and-employer-perceptions.

Jiang, L. (2015), “Why education innovation is the most important thing you could pursue”, Getting Smart, available at: <http://gettingsmart.com/2015/04/why-education-innovation-is-the-most-important-thing-you-could-pursue/>.

Kerby, M., Branham, K. and Mallinger, G. (2014), “Consumer-based higher education: the uncaring of learning”, Journal of Higher Education Theory and Practice, Vol. 14 No. 5, pp. 42-54, available at: www.na-businesspress.com/JHETP/KerbyMB_Web14_5_.pdf

Kitaigorodskaya, G. (1995), Intensive Foreign Language Teaching: History, Current Status and Future Trends, MGU, Moscow.

Lave, J. and Wenger, E. (1991), Situated Learning. Legitimate Peripheral Participation, University of Cambridge Press, Cambridge.

Levasseur, A. (2012), “Does our current education system support innovation?”, MindShift, July 17, available at: [ww2.kqed.org/mindshift/2012/07/17/does-our-current-education-system-support-innovation/](http://www.kqed.org/mindshift/2012/07/17/does-our-current-education-system-support-innovation/).

Longman Dictionary of Contemporary English (2007), Longman Communication 3000, Pearson Longman ELT, White Plains, NY.

Loveless, A. M. (2008). Creative learning and new technology? a provocation paper. In J. Sefton-Green (Ed.), *Creative Learning* (pp. 61-72). London: Creative Partnerships.

Lozanov, G. (1978), *Suggestology and Outlines of Suggestopedy*, Gordon and Breach Science Pub, New York, NY.

Lozanov, G. (1988), *The Foreign Language Teacher's Suggestopedic Manual*, Routledge, London.

Macmillan.

Marcus, J. (2012), "Old school: four-hundred years of resistance to change", in Wildavsky, B., Kelly, A. and Carey, K. (Eds), *Reinventing Higher Education: The Promise of Innovation*, Harvard Education Press, Cambridge, MA, pp. 41-72.

Massy, W. (2012), "Creative paths to boosting academic productivity", in Wildavsky, B., Kelly, A. and Carey, K. (Eds), *Reinventing Higher Education: The Promise of Innovation*, Harvard Education Press, Cambridge, MA, pp. 73-100.

Massy, W. and Zemsky, R. (1995), *Using Information Technology to Enhance Academic Productivity*, Educom, Washington, DC, available at: <http://net.educause.edu/ir/library/html/nli0004.html> (accessed September 24, 2016).

Matthew, M. (Ed.) (1964), *Innovation in Education*, Teachers College Press, New York, NY.

Maurer, H., Mehmood, R. and Korica-Pehserl, P. (2013), "How dangerous is the web for creative work?", *Journal of Computing and Information Technology*, Vol. 21 No. 2, pp. 59-69.

Mercurio, Z. (2016), "How college kills purpose", *The Huffington Post*, May 24, available at: www.huffingtonpost.com/zach-mercurio/how-college-kills-purpose_b_10013944.html

Meyer, A., Rose, D. and Gordon, D. (2014), *Universal Design of Learning: Theory and Practice*, CAST Professional Publishing, Wakefield, MA.

Morais, A., Neves, I. and Pires, D. (2004), "The what and the how of teaching and learning: going deeper into sociological analysis and intervention", in Muller, J., Davies, B. and Morais, A. (Eds), *Thinking with Bernstein, Working with Bernstein*, Routledge, London.

National Council of Teachers of English (2014), “How standardized tests shape – and limit – student learning: a policy research brief produced by the National Council of Teachers of English”, available at: www.ncte.org/library/NCTEFiles/Resources/Journals/CC/0242-nov2014/CC0242PolicyStandardized.pdf.

National Educational Technology Standards (2004), ISTE, available at: <http://ced.ncsu.edu/techcomps/unets5.html>.

Ng, I. and Forbes, J. (2009), “Education as service: the understanding of university experience through service logic”, *Journal of Marketing for Higher Education*, Vol. 19 No. 1, pp. 38-64.

Ni, A. (2013), “Comparing the effectiveness of classroom and online learning: teaching research methods”, *Journal of Public Affairs Education*, Vol. 1 No. 19, pp. 199-215.

Nickols, M. (2011), “Articulating e-pedagogy for education. Open learning for an open world”, in Barrett, J. (Ed.), *Reflections on Open and Distance Learning and Teaching at the Open Polytechnic of New Zealand*, Lower Hutt, pp. 321-336.

Niemi, H., Multisilta, J., Lipponen, L. and Vivitsou, M. (Eds) (2014), *Finnish Innovations and Technologies in Schools: A Guide Towards New Ecosystems of Learning*, Sense Publishers, University of Helsinki, Rotterdam, available at: www.cicero.fi/files/Cicero/site/2121-finnish-innovations-and-technologies-in-schools_ToC.pdf.

OECD (2014), *Measuring Innovation in Education: A New Perspective*, OECD Publishing, Paris,

Office of Innovation and Improvement (2016), “US Department of Education”, available at: <http://innovation.ed.gov/>.

Okpara, F. (2007), “The value of creativity and innovation in entrepreneurship”, *Journal of Asia Entrepreneurship and Sustainability*, Vol. III No. 2, pp. 2-14, available at: www.asiaentrepreneurshipjournal.com/ajesiii2okpara.pdf

Ong, W. J. (1982). *Orality and literacy: the technologising of the word*. London: Methuen.

Osolind, K. (2012), “Revolutionary vs evolutionary innovation”, Reinvention Consulting, available at:

Ostrander, S. and Schroeder, L. (2000), *Superlearning: New Triple Fast Ways You Can Learn, Earn, and Succeed in the 21st Century*, Delacorte Press, New York, NY.

Pappert, S. (1990), “A Critique of technocentrism in thinking about the school of the future”, available at: www.papert.org/articles/ACritiqueofTechnocentrism.html.

Pew Research Center (2015), “US students improving – slowly – in math and science, but still lagging internationally”, Pew Research Center, February 2, available at: www.pewresearch.org/fact-tank/2015/02/02/u-s-students-improving-slowly-in-math-and-science-but-still-lagging-internationally/.

Polka, W. and Kardash, J. (2013), “Managing in the effective change zone to implement a ‘1-to-1’ laptop program in a rural school district”, in Ran, B. (Ed.), *The Dark Side of Technological Innovation*, Information Age Publishing, Charlotte, NC, pp. 323-346.

Postman, N. (1993), *Technopoly: The Surrender of Culture to Technology*, Vintage Books, New York, NY.

Prensky, M. (2005). "Engage Me or Enrage Me": What Today's Learners Demand. *Educause Review*, 40, 60-65.

Robinson, K. (2015), *Creative Schools: The Grassroots Revolution that's Transforming Education*, Viking Press, New York, NY.

Rose, C. and Nicholl, M.J. (1997), *Accelerated Learning for the 21st Century. The Six-step Plan to Unlock Your Master-Mind*, Dell Publishing, New York, NY.

Rubin, C. (2015), “The global search for education: United States and Finland – why are they so great?”, *The Huffington Post*, February 6, available at: www.huffingtonpost.com/c-m-rubin/the-global-search-for-edu_b_6992056.html.

Ruiz i Tarrago, F. (1993). *Integration of information technology into secondary education: Main issues and perspectives*. Paper presented at the IFIP Working Group 3.1.

Rushkoff, D. (2010), *Program or be Programmed. Ten Commands for a Digital Age*, OR Books, New York, NY.

Sahlberg, P. (2010), "Educational change in Finland", in Hargreaves, A., Lieberman, A., Fullan, M. and Hopkins, D. (Eds), *Second International Handbook of Educational Change*, Springer, New York, NY, pp. 323-348.

Sahlberg, P. (2011), *Finnish Lessons: What Can the World Learn from Educational Change in Finland*, Teachers College, Columbia University, New York, NY.

Schuwert, B. and Kusters, B. (2014), "Mass customization of education by an institution of HE: what can we learn from industry?", *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, Vol. 12 No. 2.

Science Watch (2009), "Top 20 countries in all fields", Science Watch, Clarivate Analytics, Philadelphia, PA, available at: <http://archive.sciencewatch.com/dr/cou/2009/09decALL/>.

Scott, P. and Conrad, C. (1992), "A critique of intensive courses and an agenda for research", *Higher Education: Handbook of Theory and Research*, Agathon Press, New York, NY, pp. 411-459.

Serdyukov, P. (2001), "Models of distance higher education: fully automated or partially human?",

Serdyukov, P. (2008), "Accelerated learning: what is it?", *Journal of Research in Innovative Teaching*, Vol. 1 No. 1, pp. 36-59.

Serdyukov, P. (2015a), "Does online education need a special pedagogy?", *Journal of Computing and Information Technology*, Vol. 23 No. 1, pp. 61-74, available at: <http://cit.srce.unizg.hr/index.php/CIT/article/view/2511>

Serdyukov, P. (2015b), "Paradox of teacher and student in online education and societal culture", *Proceedings of Global Learn 2015*. Association for the Advancement of Computing in Education (AACE), pp. 713-723.

Serdyukov, P. and Ryan, M. (2008), *Writing Effective Lesson Plans: The 5-Star Approach*, Allyn&Bacon, Boston, MA.

Serdyukov, P. and Serdyukova, N. (2006), “Innovative approaches in technology-based education: Accelerated and intensive learning”, *Proceedings of the Ninth IASTED International Conference on Computers and Advanced Technology in Education, CATE 2006, Lima, October 4-6*, pp. 45-50.

Serdyukov, P. and Serdyukova, N. (2012), “Time as factor of success in online learning”, *Journal of Information Technology and Application in Education*, Vol. 1 No. 2, pp. 40-46, available at: www.jitae.org/paperInfo.aspx?ID=1203

Serdyukov, P., Subbotin, I. and Serdyukova, N. (2003), “Accessible, convenient and efficient education for working adults in a shorter time: is it possible?”, *CAEL Forum and News*, Vol. 26 No. 3, pp. 24-28.

Shaffer, D. W. (2006). *How computer games help children learn*. New York: Pelgrave

Sharratt, L. and Harild, G. (2015), *Good to Great to Innovate: Recalculating the Route to Career Readiness, K-12+*, Corwin, Thousand Oaks, CA.

Shelton, J. (2011), “Education innovation: what it is and why we need more of it”, *Education Week*, Sputnik post, September 28, available at: http://blogs.edweek.org/edweek/sputnik/2011/09/education_innovation_what_it_is_and_why_we_need_more_of_it.html.

Song, L.S., Singleton, E., Hill, J. and Koh, M. (2004), “Improving online learning: student perceptions of useful and challenging characteristics”, *Internet and Higher Education*, pp. 59-70.

Sousa, D. (2014), *How the Brain Learns Mathematics*, Korwin, Thousand Oaks, CA.

Spalding, E. (2012), *Claire Fox: Is Consumerism Bad for Education?* Liberty World Press, available at: <http://libertyuom.wordpress.com/2012/04/30/claire-fox-is-consumerism-bad-for-education/>.

Spangehl, S. and Hoffman, A. (2012), “Perspectives on innovation”, in Hoffman, A. and Spangehl, S. (Eds), *Innovation in Higher Education: Igniting the Spark for*

Success, American Council on Education, Rowman & Littlefield Publishers Inc., Lanham, MD, pp. 17-26.

Stewart, V. (2012), *A World-Class Education: Learning from International Models of Excellence and Innovation*, ASCD, Alexandria, VA.

Stokes, P. (2012), “What online learning can teach us about higher education?”, in Wildavsky, B., Kelly, A. and Carey, K. (Eds), *Reinventing Higher Education: The Promise of Innovation*, Harvard Education Press, Cambridge, MA, pp. 197-224.

Strauss, V. (2014), “Five US innovations that helped Finland’s schools improve but that American reformers now ignore”, *The Washington Post*, July 25, available at: www.washingtonpost.com/news/answer-sheet/wp/2014/07/25/five-u-s-innovations-that-helped-finlands-schools-improve-but-that-american-reformers-now-ignore/?utm_term=.cec08c870e6b.

Tait, A. and Faulkner, D. (2016), *Edupreneur: Unleashing Teacher Led Innovation in Schools*, Wiley, Hoboken, NJ.

The National Center for Fair and Open Testing (2012), “How standardized testing damages education”, *Fair test*, The National Center for Fair and Open Testing, Jamaica Plain, MA, available at: [http:// fairtest.org/how-standardized-testing-damages-education-pdf](http://fairtest.org/how-standardized-testing-damages-education-pdf).

Thomson, J. (2015), “Poor grades”, *Inside Higher Ed*, July 9, available at: www.insidehighered.com/news/2015/06/09/national-poll-finds-overall-dissatisfaction-college-selection-process-while-parents.

Turvey, K. (2006). Towards deeper learning through creativity within online communities in primary education. *Computers and Education*, 46(3), 309-321.

UNESCO (2013), “ITL – Innovative teaching and learning research: a global look at pedagogies for 21st century skills”, *ICT in Education*, UNESCO, Bangkok, available at: www.unescobkk.org/education/ict/online-resources/databases/ict-in-education-database/item/article/innovative-teaching-and-learning-itl-research-a-global-look-at-pedagogies-for-21st-century-skills/.

US Department of Education (2004), “What do we mean by ‘innovation’?”, US Department of Education, available at: www2.ed.gov/about/offices/list/oii/about/definition.html

Vieluf, S., Kaplan, D., Klieme, E. and Bayer, S. (2012), *Teaching Practices and Pedagogical Innovation: Evidence from TALIS*, OECD Publishing, Paris, available at: [www.oecd.org/edu/school/TalisCeri%202012%20\(tppi\)–Ebook.pdf](http://www.oecd.org/edu/school/TalisCeri%202012%20(tppi)–Ebook.pdf)

Wagner, T. (2012), *Creating Innovators: The Making of Young People who Will Change the World*, Scribner, New York, NY.

Wang, K. T., Huang, Y. M., Jeng, Y. L., & Wang, T. I. (2008). A blog-based dynamic learning map. *Computers and Education*, 51(1), 262-278.

Wastiau, P., Kearney, C., & Vanderberghe, W. (2009). *How are digital games used in schools?* European Schoolnet

West-Burnham, J. (2000). The school of the future. *Headlines*(31).

Westra, K. (2016), “Faculty and student perceptions of effective online learning environments”, Paper No. 596, all theses, dissertations, and other capstone projects, Minnesota State University, Mankato, MN, available at: <http://cornerstone.lib.mnsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1595&context=etds>.

Wildavsky, B., Kelly, A. and Carey, K. (Eds) (2012), *Reinventing Higher Education: The Promise of Innovation*, Harvard Education Press, Cambridge, MA.

Willingham, D. (2010), “Why don’t students like school?”, *A Cognitive Scientist Answers Questions about How the Mind Works and What it Means for Your Classroom*, Jossey-Bass, San Francisco, CA.

Wrenn, V. (2016), “Effects of traditional and online instructional models on student achievement outcomes”, Paper No. 1135, doctoral dissertations and projects, Liberty University, Lynchburg, VA, available at: <http://digitalcommons.liberty.edu/doctoral/1135>.

www.reinventioninc.com/revolutionvsevolution.

Yu, D. and Hang, C.C. (2010), "A reflective review of disruptive innovation theory", *International Journal of Management Reviews*, Vol. 12 No. 4, pp. 435-452, available at: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2370.2009.00272.x/full>

Zeihan, P. (2014), *The Accidental Superpower: The Next Generation of American Preeminence and the Coming Global Disorder*, Twelve Hachette Book Group, New York, NY.

Zhao, Y. (2012), *World Class Learners: Educating Creative and Entrepreneurial Students*, Corwin, Thousand Oaks, CA.

Zhao, Y. and Frank, K. (2003), "Factors affecting technology uses in schools: an ecological perspective", available at: <https://msu.edu/~kenfrank/papers/Factors%20affecting%20technology%20uses%20in%20schools.pdf>.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

A. Προσωπικά στοιχεία – Υπηρεσιακή κατάσταση

1. Φύλο γυναίκα άνδρας

2. Ηλικία < 30 ετών 30 – 40 ετών 40-50 ετών

50 - 60 ετών > 60 ετών

3. Έτη προϋπηρεσίας ως εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

< 5 5 – 10 – > 15

4. Σε πόσα σχολεία έχετε υπηρετήσει έως σήμερα;

.....

5. Ως εκπαιδευτικός έχετε στην αρμοδιότητά σας

νηπιαγωγεία δημοτικά

B. Αξιολόγηση της βιωσιμότητας των καινοτόμων προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

1. Πιστεύετε ότι το παραδοσιακό πρόγραμμα σπουδών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση:

Έχει ως στόχο την καθολική αξιολόγηση του μαθητή

Είναι βαθμοκεντρικό και δεν επιτρέπει στους μαθητές να αναπτύξουν τις δεξιότητές του και την κοινωνική τους συμπεριφορά

Δίνει τη δυνατότητα ανάπτυξης πρωτοβουλιών εκ μέρους των εκπαιδευτών όσο αφορά το μαθησιακό περιεχόμενο

2. Πόσο σημαντική θεωρείτε καθεμία από τις παρακάτω αιτίες για τις οποίες καθυστέρησε η εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα;

Αιτία	Πολύ σημαντικό	Σημαντικό	Μικρής σημασίας	Ασήμαντο
Έλλειψη πολιτικής βούλησης				
Αντιδράσεις εκπαιδευτικών				
Έλλειψη προγραμματισμού και κατάλληλου σχεδιασμού				
Συνεχείς τροποποιήσεις στην πολιτική του Υπουργείου Παιδείας				

3. α. Είστε ικανοποιημένος από την επιμόρφωση που λάβατε σχετικά με την εφαρμογή καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων;

πάρα πολύ πολύ λίγο καθόλου

β. Αν δεν μείνατε ικανοποιημένος/η αναφέρατε το λόγο

.....
 .....
 4. Θεωρείτε ότι τα καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα μπορούν να συμβάλουν στην βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου;

Πάρα πολύ   πολύ   λίγο   καθόλου

5. Πόσο σημαντικό θεωρείτε καθένα από τους παρακάτω λόγους εφαρμογής των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Λόγος	Πολύ σημαντικό	Σημαντικό	Μικρής σημασίας	Ασήμαντο
Βελτίωση ποιότητας εκπαιδευτικού έργου				
Καλλιέργεια δεξιοτήτων μαθητών				
Κίνητρα για περισσότερη προσπάθεια από την πλευρά των μαθητών				
Συμμετοχή όλων των εμπλεκομένων στην εκπαιδευτική διαδικασία				

6. Οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν την εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι:

Παράγοντας	Πολύ σημαντικό	Σημαντικό	Μικρής σημασίας	Ασήμαντο
Επίδοση μαθητών				
Κοινωνική καλλιέργεια μαθητών				
Εγχειρίδια και αναλυτικά προγράμματα				
Διδασκαλία				
Η διεύθυνση του σχολείου				
Οι υποδομές του σχολείου				

7. Ποιοι νομίζετε ότι είναι οι καθοριστικοί τομείς που θα επηρεάσουν τη βιωσιμότητα των καινοτόμων προγραμμάτων;

Τομέας	Πολύ σημαντικό	Σημαντικό	Μικρής σημασίας	Ασήμαντο
Υλικοτεχνική υποδομή				
Διεύθυνση του σχολείου				
Εκπαιδευτική διαδικασία				
Γνώσεις και ικανότητες εκπαιδευτικού				
Συνεχής επιμόρφωση μέσω προγραμμάτων και δράσεων				

Αναφορές σχετικά με τα αποτελέσματα εφαρμογής των καινοτόμων προγραμμάτων ανά σχολικό έτος				
--	--	--	--	--

8. Θεωρείτε ότι οι προαναφερθέντες τομείς καλύπτουν όλο το φάσμα για την αποτελεσματική εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων;

πάρα πολύ πολύ λίγο καθόλου

9. Αν απαντήσατε λίγο/καθόλου στην ερώτηση 8, θα μπορούσατε να προτείνετε κάποιους άλλους τομείς;

.....
 .....

10. Πόσο σημαντική θεωρείτε τη συμμετοχή των παρακάτω εμπλεκόμενων για την εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων;

Εμπλεκόμενος	Πολύ σημαντικό	Σημαντικό	Μικρής σημασίας	Ασήμαντο
Σχολικός Σύμβουλος				
Διευθυντής σχολείου				
Σύλλογος διδασκόντων				
μαθητές				
Γονείς και Κηδεμόνες				
Υπεύθυνος				

σχολικών δραστηριοτήτων				
----------------------------	--	--	--	--

11. Ποιο καινοτόμο πρόγραμμα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης θεωρείτε πιο σημαντικό;

.....
.....

12. Σε ποιο βαθμό τα κριτήρια για την εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων θα πρέπει να διαμορφώνονται από:

Φορείς του σχολείου

πάρα πολύ πολύ λίγο καθόλου

Εξωτερικούς φορείς

πάρα πολύ πολύ λίγο καθόλου

13. Αντιμετωπίσατε δυσκολία κατά την εφαρμογή κάποιου καινοτόμου προγράμματος στο σχολικό περιβάλλον; Αν ναι, από ποιους και σε ποιο βαθμό;

	Πάρα πολύ	Πολύ	Λίγο	Καθόλου
Διεύθυνση σχολείου				
Μαθητές				
Γονείς και Κηδεμόνες				
Σύλλογος διδασκόντων				

14. Πιστεύετε ότι ο βαθμός δυσκολίας παραμένει ο ίδιος και σήμερα;

Ναι Όχι Μερικώς

15. Εάν απαντήσατε θετικά στην ερώτηση 14, σε τι ποσοστό πιστεύετε ότι κάθε κατηγορία επηρεάζει την εφαρμογή καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων;

Διεύθυνση σχολείου.....%

Μαθητές.....%

Γονείς και Κηδεμόνες.....%

Σύλλογος διδασκόντων.....%

16. Από την εμπειρία σας, νομίζετε ότι η εφαρμογή καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων διαταράσσει τις σχέσεις εκπαιδευτικών μεταξύ τους και των εκπαιδευτικών με τη διεύθυνση του σχολείου;

πάρα πολύ   πολύ   λίγο   καθόλου

17. Τι θεωρείτε ότι θα εξασφάλιζε τη βιωσιμότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων;

A) η έγκαιρη και ολοκληρωμένη ενημέρωση από τους αρμόδιους φορείς του Υπουργείου Παιδείας

B) η συνεχής επιμόρφωση και εκπαίδευση των εκπαιδευτικών

Γ) η επαρκής υλικοτεχνική υποδομή

Δ) η παροχή κινήτρων προς τους εκπαιδευτικούς (επαγγελματική εξέλιξη, οικονομικές και ηθικές απολαβές)

E) όλα τα παραπάνω

18. Θεωρείτε ότι μελλοντικά θα πρέπει τα καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής (γεωγραφική θέση, πολιτισμικά χαρακτηριστικά, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες);

πάρα πολύ πολύ λίγο καθόλου

19. Από το σχολείο στο οποίο υπηρετείτε όσο ικανοποιημένος/η είστε από:

Δείκτες	Πάρα πολύ	Πολύ	Λίγο	Καθόλου
Οικονομικοί πόροι				
Στελέχωση				
Οργάνωση και συντονισμός σχολικού περιβάλλοντος				
Διαχείριση και αξιοποίηση μέσων και πόρων				
Ατομική πρόοδος μαθητών				
Σχέσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία				

20. Συμφωνείτε με την άποψη ότι η έλλειψη ικανοποίησης σας σε σχέση με τους δείκτες μπορεί να οφείλεται στη μη ομαλή εφαρμογή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων;

πάρα πολύ πολύ λίγο καθόλου

21. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι έχουν ικανοποιηθεί οι στόχοι του Υπουργείου Παιδείας σχετικά με την εισαγωγή των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων;

πάρα πολύ πολύ λίγο καθόλου

22. Ποια από τα παρακάτω προβλήματα συναντήσατε κατά την εφαρμογή καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων;

A) γραφειοκρατική αντιμετώπιση

B) πιθανότητα δημιουργίας εσωτερικών συγκρούσεων

Γ) ελλιπές ενδιαφέρον από την πλευρά των μαθητών

23. Ποια από τα παρακάτω πλεονεκτήματα εντοπίσατε κατά την εφαρμογή καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων;

A) βελτίωση του ενδιαφέροντος και της απόδοσης των μαθητών

B) ενεργοποίηση όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία

Γ) ενίσχυση των σχέσεων συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία

Δ) συνθήκες βελτίωσης του σχολικού περιβάλλοντος

24. Τι θα προτεινάτε με βάση την εμπειρία σας για τη βιωσιμότητα των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων;

Τη Διεύθυνση του σχολείου:.....

Το σύλλογο διδασκόντων:.....

Τους αρμόδιους φορείς του Υπουργείου Παιδείας:.....

